

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KIRKLARELİ'NDE ŞEHİRSEL GELİŞİMİN
MEKANSAL ETKİLERİ

Aydın CİDAN

2502170018

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ayşe Nur TİMOR

İSTANBUL – 2024

ÖZ

KIRKLARELİ’NDE ŞEHİRSEL GELİŞİMİN MEKANSAL ETKİLERİ

AYDIN CİDAN

Kırklareli şehri kuruluşu tam olarak tarihlenemeyen ancak tahmini olarak Bizans döneminde kurulmuş bir yerleşmedir. Yerleşme kuruluşundan günümüze kadar geçen süreç içerisinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve ev sahipliği yaptığı hemen her medeniyetin etkisi altında şekillenmiştir.

Şehir İstanca Dağlarının eğimini kaybetmeye ve ovalık Ergene Havzasına geçişin başladığı bir noktada yer almaktadır. Böylece şehrin nüvesi olan Yayla Tepesi ikamet alanı olarak ayrılırken ovalık alanlar da tarım amacıyla kullanılmıştır. Aynı zamanda şehrin civarında yer alan temiz su kaynakları şehrin bulunduğu alanı yerleşime cazip alan haline getirmiştir.

Şehir Osmanlılara geçmesiyle birlikte nüfuslanmaya başlamış, özellikle Osmanlı'nın son dönemleri ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Stratejik konumu nedeniyle 93 Harbi, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi kritik dönemlerde önemli gelişim süreçlerinden geçmiş ve bu savaşlar, şehrin sosyo-ekonomik yapısını derinden etkilemiştir. Bu tarihi olaylar, şehrin kaderini şekillendiren temel kırılma noktaları olarak öne çıkmaktadır.

Tez çalışmamızda, şehrin gelişimi coğrafi bir bakış açısıyla ve disiplinler arası bir çalışma yöntemiyle ele alınmakta; bu süreçte, şehrin mekânı nasıl etkilediği ve mekânın da şehrin gelişimi üzerindeki etkisi karşılıklı olarak incelenmektedir.

Çalışmamız esnasında detaylı literatür ve arşiv taraması yapılmış, coğrafi bilgi sistemleri (QGIS 3.28) kullanılarak şehrin çeşitli başlıklar altında haritaları oluşturulmuştur. Gerçekleştirdiğimiz arazi çalışmaları sayesinde şehir çok daha yakından tanınmış, yerli halkla mülakatlar gerçekleştirilmiş ve şehrin fotoğrafları çekilerek tezin uygun yerlerinde kullanılmıştır. Dört bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde Türkiye ve Dünyadaki şehir ve şehirleşme kavramları ele alınmış, ikinci bölümünde Kırklareli şehrinin doğal özellikleri (konum, jeolojik yapı, iklim, bitki

örtüsü vb.), üçüncü bölümünde nüfus ve yerleşme, dördüncü bölümde de ekonomik faaliyetler incelenmiştir. Tez çalışmamızın son kısmında yaptığımız çalışmadan elde ettiğimiz sonuçlar ve sorunlara yönelik çözüm önerileri belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırklareli, Coğrafya, Şehirsel Gelişim, Mekân, Nüfus

ABSTRACT
SPATIAL EFFECTS OF URBAN DEVELOPMENT IN
KIRKLARELI
AYDIN CİDAN

Kırklareli is a settlement whose exact date of establishment is not known, but it is estimated to have been founded during the Byzantine period. Over the course of its history, the city has hosted many civilizations and has been shaped by the influence of almost every civilization it hosted.

The city is located at a point where the slopes of the İstanca Mountains begin to flatten and transition into the plains of the Ergene Basin. This allowed Yayla Hill, the core of the city, to be designated as a residential area, while the plains were used for agricultural purposes. Additionally, the presence of clean water sources in the vicinity made the area attractive for settlement.

With its annexation into the Ottoman Empire, the city began to grow in population and witnessed significant demographic movements, especially during the late Ottoman period and the early years of the Republic. Due to its strategic location, Kırklareli underwent significant developmental changes during critical periods such as the Russo-Turkish War of 1877-1878, the Balkan Wars, World War I, and the Turkish War of Independence. These wars profoundly impacted the city's socio-economic structure and were key turning points in shaping the city's fate.

In this thesis, the development of the city is examined from a geographical perspective using an interdisciplinary approach. The study investigates how the city has affected the physical space over time and how this space, in turn, has influenced the city's development.

During the study, a detailed review of the literature and archival research was conducted, and maps of the city were created under various categories using geographic information systems (QGIS 3.28). Through field studies, we gained a

closer understanding of the city, conducted interviews with local residents, and took photographs that were incorporated into the appropriate sections of the thesis. Our study is divided into four parts: the first part addresses the concepts of cities and urbanization in Turkey and the world; the second part examines the natural features of Kırklareli (location, geological structure, climate, vegetation, etc.); the third part discusses population and settlement; and the fourth part analyzes economic activities. In the final section of our thesis, the results obtained from our research and proposed solutions to the identified problems are presented.

Key Words: Kırklareli, Geography, Urban Development, Location, Population

ÖNSÖZ

“Kırklareli’nde Şehirsel Gelişimin Mekânsal Etkileri” isimli çalışmamızın amacı Kırklareli’nin şehirsel gelişimini tarihsel süreç içerisinde şehir coğrafyası açısından ortaya koymaktadır.

Günden güne şehirleşmenin arttığı dünyada şehirler pek çok disiplinin çalışma sahası olduğu gibi coğrafya biliminin de önemli araştırma sahalarının başında gelmektedir. Bu kapsamda Lisans ve Yüksek Lisans dönemlerinde almış olduğum coğrafya eğitimini doktora döneminde Kırklareli Şehri üzerinde çalışarak hem doğup büyümiş olduğum topraklara bir vefa hem de akademik kariyerimin dönüm noktalarından birini gerçekleştirebilmenin mutluluğu içerisindeyim.

Çalışmam boyunca pek çok öğrenci gibi başta COVID-19 pandemisi olmak üzere pek çok sıkıntılı ve zorlu süreçler geçirmeme rağmen çevremde desteğini esirgemeyen insanlar sayesinde tezimizi nihayete erdirmeyi başardık.

Tez çalışmam boyunca başta danışman hocam Ayşe Nur TİMOR olmak üzere katkıları ve rehberliklerinden ziyadesiyle faydalandığım Prof. Dr. Hüsnîye DOLDUR’a, Doç. Dr. Kaan KAPAN’a, Prof. Dr. Hamza AKENGİN’e ve akademik gelişmemde katkısı bulunan tüm hocalarıma teşekkürlerimi borç biliyorum.

Bu süreçte daima yanımda olarak maddi manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım, annem, ablalarım ve maalesef ki ani kaybettiğim babama minnettarlıklarımı sunuyorum.

Aydın CİDAN

İstanbul, 2024

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
HARİTALAR LİSTESİ	xiii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEHİR VE ŞEHİRLEŞME NEDİR?

1.1. DÜNYADAKİ ŞEHİR TANIMLARI VE KRİTERLER	2
1.2. TÜRKİYE’DEKİ ŞEHİR TANIMLARI VE KRİTERLER	6
1.3. DÜNYADA ŞEHİRLEŞME	10
1.4. TÜRKİYE’DE ŞEHİRLEŞME	14

İKİNCİ BÖLÜM

KIRKLARELİ’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. KONUM VE DOĞAL ÖZELLİKLER	18
2.1.1. Konum	18
2.1.2. Doğal Özellikler	19
2.1.2.1. Jeolojik ve Litolojik Yapı	19
2.1.2.2. Jeomorfolojik Yapı	21
2.1.2.3. İklim	25
2.1.2.4. Toprak Yapısı	32
2.1.2.5. Bitki Örtüsü	35
2.1.2.6. Hidrografya	37
2.2. KURULUŞ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	41
2.2.1. Kırklareli’nin Adının Tarihi	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRKLARELİ'NDE NÜFUS VE YERLEŞME

3.1.	NÜFUS.....	49
3.1.1.	Osmanlı Döneminde Nüfus.....	49
3.1.1.1.	Resmi Kaynaklara Göre Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu	49
3.1.1.2.	Resmi Olmayan Kaynaklara Göre Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu.....	54
3.1.1.3.	Resmi ve Resmi Olmayan Kaynaklar Bağlamında Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu	60
3.1.2.	Cumhuriyet Döneminde Nüfus	63
3.1.2.1.	Cumhuriyet Döneminde Şehir Nüfusun Yapısı ve Özellikleri...	64
3.1.2.2.	Nüfusun 2023 İstatistiklerine Göre Yapısı ve Özellikleri.....	72
3.1.2.3.	Nüfusun Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri.....	77
3.2.	YERLEŞME.....	86
3.2.1.	Tarih Öncesi Dönem	87
3.2.2.	Roma-Bizans Dönemi	89
3.2.3.	Osmanlı Dönemi	94
3.2.4.	Cumhuriyet Dönemi	98
3.2.4.1.	1923-1950 Arası Dönem	98
3.2.4.2.	1950-1991 Arası Dönem	110
3.2.4.3.	1991- Günümüz Dönemi	123
3.3.	ARAZİ KULLANIMI.....	128
3.3.1.	Konut Alanları.....	130
3.3.1.1.	Konut ve İşyeri Olarak Kullanılan Binalar	145
3.3.1.2.	Şehirdeki Konut Tipleri.....	147
3.3.1.2.1.	Tarihi Konutlar	147
3.3.1.2.2.	Göçmen Konutları	147
3.3.1.2.3.	Resmi Lojmanlar	148
3.3.1.2.4.	Kırsal Konutlar-Bağ Evleri	148
3.3.1.2.5.	Gecekondü Görünümlü Konutlar	149

3.3.1.2.6.	Toplu Konutlar-Siteler	149
3.3.1.2.7.	Apartmanlar ve Müstakil Evler	150
3.3.1.2.8.	Villalar.....	151
3.3.2.	İş ve Ticaret Alanları.....	151
3.3.3.	Eğitim Alanları.....	156
3.3.4.	Yeşil Alanlar, Parklar ve Bahçeler	161
3.3.5.	Sağlık Alanları.....	165
3.3.6.	Askeri Alanlar	170
3.3.7.	Sanayi Alanları.....	174
3.3.8.	Sosyal-Kültürel Alanlar, Dini Alanlar ve Spor Alanları	175
3.3.9.	Resmi-İdari Alanlar.....	180
3.3.10.	Tarım Alanları.....	183

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİRDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

4.1.	TARIM VE HAYVANCILIK	186
4.1.1.	Tarım	187
4.1.2.	Hayvancılık	212
4.2.	SANAYİ.....	218
4.3.	TİCARET VE HİZMETLER.....	221
4.4.	TURİZM	228
4.5.	ULAŞIM	230
4.5.1.	Şehir İçi Ulaşım.....	234
SONUÇ VE ÖNERİLER		238
KAYNAKÇA		244
ÖZGEÇMİŞ.....		295

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Bazı Ülkelerin Kullandıkları Şehir Kriterleri	5
Tablo 1.2: İlk Şehirlerin Ortaya Çıktığı Bölgeler	11
Tablo 1.3: 1800-1950 Yıllarında Dünyadaki Şehrsel Nüfus Oranı.....	13
Tablo 1.4: 1950-2050 Dünyada Şehrsel Nüfus Oranı.....	13
Tablo 2.1: Kırklareli 1925 İklim Değerleri	26
Tablo 3.1: Kırklareli'nin Osmanlı Resmi Kaynaklarına Göre Nüfusu	53
Tablo 3.2: Kırklareli Merkez İlçenin Yıllara Göre Kır-Şehir Nüfus Miktarı.....	70
Tablo 3.3: Kırklareli İlının Yerleşmelere Göre Nüfus Dağılımı.....	73
Tablo 3.4: Kırklareli Şehrinde Mahallelere Göre Nüfus Miktarları (2023).....	73
Tablo 3.5: Yaş Gruplarına Göre Okuryazarlık Durumu (2023) (%).....	78
Tablo 3.6: Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Durumu 2023 (%).....	79
Tablo 3.7: 2008-2023 Nüfusun Eğitim Düzeyi (%).....	81
Tablo 3.8: Kırklareli Nüfusunun Medeni Durumu (2023) (%).....	84
Tablo 3.9: Eğitim Kurumlarının Mahallelere Göre Dağılımı	158
Tablo 3.10: Şehirdeki Aile Sağlığı Merkezleri	170
Tablo 4.1: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Ziraatı	189
Tablo 4.2: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Bakliyat Ziraatı	190
Tablo 4.3: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Sanayi Bitkileri Ziraatı.....	191
Tablo 4.4: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Bağcılık	192
Tablo 4.5: 1913 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Ziraatı	193
Tablo 4.6: 1913 Yılı Kırklareli Kazası Bağcılık	195
Tablo 4.7: Kırklareli Kazası 1923 Yılı Tarımsal Üretimi	196
Tablo 4.8: 1913 ve 1923 Yılları Kırklareli Kazası Tarımsal Üretim	197
Tablo 4.9: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Üretimi	199
Tablo 4.10: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Bakliyat Üretimi.....	199
Tablo 4.11: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Sanayi Bitkisi	200
Tablo 4.12: Kırklareli Merkez Kaza 1937-1946 Yıllarına Ait Ziraat Verileri.....	202
Tablo 4.13: Tarım Alanlarının Kullanımı (2023)	206
Tablo 4.14: Başlıca Tahıllar ve Diğer Bitkiler Üretimi (2023).....	207

Tablo 4.15: Kırklareli Merkez İlçede Ekilen Başlıca Sebzeler (2023)	209
Tablo 4.16: Kırklareli Merkez İlçede Ekilen Başlıca Meyveler (2023).....	210
Tablo 4.17: 1907 Yılı Kırklareli Merkez Kazası Hayvan Varlığı.....	213
Tablo 4.18: 1913 Yılı Kırklareli Merkez Kazası Hayvan Varlığı.....	214
Tablo 4.19: 1956-1957 Yılları Kırklareli Şehir Merkezin Hayvan Miktarları.....	216

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Kırklareli'nin Osmanlı Dönemindeki Nüfus Seyri	63
Şekil 3.2: Kırklareli Şehir Merkezi'nde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2023).....	77
Şekil 3.3: 1948 Öncesi Yapılan Kadastral Çalışmaların Bir Örneği	103
Şekil 3.4: Yıllara Göre Şehir Merkezindeki Mahalle İsimleri ve Sayıları	108
Şekil 3.5: 20. Yüzyıl Başlarında Konut Yapımı İçin Çizilmiş Bir Plan (Karakas Mahallesi).....	132

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1: Kırklareli'nin Konumu	18
Harita 2.2: Kırklareli Şehir Merkezi ve Çevresinin Jeoloji ve Litoloji Haritası.....	20
Harita 2.3: Kırklareli Jeomorfoloji Haritası	22
Harita 2.4: Kırklareli Eğim Haritası	24
Harita 2.5: Kırklareli Sıcaklık Haritası.....	28
Harita 2.6: Kırklareli Yağış Haritası.....	29
Harita 2.7: Kırklareli Ortalama Rüzgâr Hızı Haritası.....	31
Harita 2.8: Kırklareli ve Yakın Çevresi Toprak Haritası.....	33
Harita 2.9: Kırklareli Şehir Merkezi Cıvarı Toprak Haritası.....	34
Harita 2.10: Kırklareli Hidrografi Haritası	38
Harita 3.1: Kırklareli Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı (2023).....	75
Harita 3.2: Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Yerleşmelerinin Konumu	88
Harita 3.3: Kırklareli'nin Osmanlı Dönemi Yerleşim Alanı	95
Harita 3.4: Kırklareli 1948 İmar Planı Altlığıyla Hazırlanmış Harita.....	104
Harita 3.5: 1948 İmar Planına Göre Şehrin Sanayi ve Ticaret Alanları.....	106
Harita 3.6: Şehrin 1948 Yılı ve Günümüz Sınırlarını Gösteren Harita	107
Harita 3.7: 1968 Yılı Şehir Sınırlarını ve 1995 Yılına Kadar Öngörülen Genişleme Alanını Gösterir Harita.....	111
Harita 3.8: 1968 ve 1972 Yılları Kırklareli Şehir Sınırları.....	115
Harita 3.9: 1972 ve 1976 Yılları Kırklareli Şehir Sınırı.....	117
Harita 3.10: 1986 Kırklareli Şehir Sınırı	120
Harita 3.11: 1991 Şehir Sınırı.....	124
Harita 3.12: Kırklareli Şehir İmar Planı ve Arazi Kullanım Haritası.....	129
Harita 3.13: Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Dini Yapılar ve Çeşmeler.....	130
Harita 4.1: Kırklareli ve Civarının Ulaşım Ağları.....	232
Harita 4.2: Eşzaman Eğrilerine Göre Mevcut ve Yeni Otogara Göre Yürüme Mesafeleri.....	236

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2.1: Kırklareli Civarındaki Eğimli Araziler	25
Fotoğraf 2.2: Şehrin Civarındaki Bitki Örtüsü	36
Fotoğraf 2.3: İnci Deresinden Bir Görünüm.....	40
Fotoğraf 2.4: Kırklareli Kurtuluş Töreninden Görünüm	47
Fotoğraf 3.1: II. Dünya Savaşı Sıkıyönetim İlanına Dair Bazı Gazete Kupürleri	67
Fotoğraf 3.2: Dingiloğlu (Belediye) Parkı Eski Hali	99
Fotoğraf 3.3: Kırklareli’nde İnşa Edilmiş Olan Göçmen Evlerinden Bir Görünüm	100
Fotoğraf 3.4: 1940’lı Yıllara Ait Kırklareli’nden Bir Görünüm.....	101
Fotoğraf 3.5: 1940’lı Yıllara Ait Kırklareli’nden Bir Görünüm.....	101
Fotoğraf 3.6: 1930’lu Yıllara Ait İstasyon Caddesinden Bir Görünüm	105
Fotoğraf 3.7: Şehirde 1970’lere Kadar İnşa Edilmiş Bazı Betonarme Binalar	113
Fotoğraf 3.8: TOKİ Konutları ve Diğer Konutlar Çevresinde Şekillenen Atatürk Mahallesinin Uzaktan Bir Görünümü	139
Fotoğraf 3.9: Romanların Yaşadığı Alanlardan Bir Görünüm (Yayla Mahallesi) .	141
Fotoğraf 3.10: İstasyon Mahallesinde Yeni Yapılan Konutlar ve Boş Alanlar	143
Fotoğraf 3.11: Şehrin İlk Ticaret Alanlarından Büyük Çarşı	152
Fotoğraf 3.12: Osmanlı Dönemi Kırklareli Yahudi Çarşısı.....	153
Fotoğraf 3.13: Karaumur Meydanı Pazar Yeri	154
Fotoğraf 3.14: Kırklareli Hürriyet Bahçesi.....	161
Fotoğraf 3.15: Atatürk Parkından Bir Görünüm.....	163
Fotoğraf 3.16: Şehirde Hastane Olarak İnşa Edilen İlk Bina	166
Fotoğraf 3.17: Kırklareli Memleket Hastanesi	167
Fotoğraf 3.18: 1950 Yılında Kırklareli Memleket/Devlet Hastanesi	168
Fotoğraf 3.19: Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesinden Bir Görünüm.....	169
Fotoğraf 3.20: Yanık Kışla Mevkiindeki Askeri Alanların Osmanlı Dönemindeki Bir Görüntüsü.....	172
Fotoğraf 3.21: Yeni Sanayi Sitesi	175
Fotoğraf 3.22: Kırklareli Valiliği Binası.....	182
Fotoğraf 3.23: Şehrin Kuzeyinde Tarım Yapılan Bir Alan	185

Fotoğraf 4.1: Ayçiçeği ve Buğday Ekilmiş Tarlalar.....	208
Fotoğraf 4.2: Şehir Civarındaki Bir Bağ Alanı.....	211
Fotoğraf 4.3: Şehir Merkezindeki Atlar ve Koyunlar.....	217
Fotoğraf 4.4: Un Fabrikası.....	220
Fotoğraf 4.5: Çarşamba Pazarından Bir Görünüm	227
Fotoğraf 4.6: Şehirde Bulgarca Kullanılan Tabelalardan Örnekler.....	230
Fotoğraf 4.7: Kırklareli Tren İstasyonu Açılış Töreni - 1912.....	231

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Yıllara Göre Türkiye’de Kırsal – Şehirsel Nüfus Oranı (%)	15
Grafik 2.1: Kırklareli Hâkim Rüzgâr Yönleri (%).....	30
Grafik 3.1: Osmanlı Döneminde Kırklareli Şehir Nüfusu	60
Grafik 3.2: Cumhuriyet Döneminde Kırklareli Şehrinin Nüfusu	65
Grafik 3.3: Yıllara Göre Kırklareli Merkez İlçe Kır-Şehir Nüfus Oranı (%)	69
Grafik 3.4: Kırklareli’ndeki MEB’e Bağlı Örgün Eğitim Kurumlarındaki Öğrenci Dağılımı (%) (2023).....	83
Grafik 3.5: Kırklareli’ndeki Nüfusun Dört Kategoriye Göre Durumu (2023)	85

KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
D.İ.E.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DABCA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri
DABOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri
DEM	: Dijital Evaluation Model
FAO	: Food and Agriculture Organization
H.	: Hicri Sene
M.	: Miladi Sene
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
R.	: Rumi Sene
T.B.M.M	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

GİRİŞ

Şehirler günümüzde insanoğlunun meydana getirdiği en kompleks yapıların başında yer almaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli dinamikler ekseninde kurulan ve gelişen şehirler özellikle Sanayi Devrimiyle birlikte hızlı bir yükseliş ivmesi yakalayarak hem sayıca hem de barındırdıkları nüfus itibariyle muazzam ilerlemeler kaydetmiştir. Öyle ki İnsanlık tarihi içerisinde dünya nüfusunda her zaman kırsal nüfus fazla olmuş ancak bu durum yani kırsal nüfus egemenliği 1994 yılında sona ermiş, bu tarihten sonra dünyada kırsal ve şehirselleşen nüfusu eşit hale gelmiş, sonraki dönemlerde ise artık şehirselleşen nüfus kırsal nüfusu geçmeye başlamıştır. Bu durum, içinde yaşayacağımız dünyanın her geçen gün daha şehirleşmiş bir dünya olacağını vurgulamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 396).

Kırklareli şehrinin kuruluşu ve başlangıçtaki büyüklüğü ile ilgili kesin bilgiler bulunmamakla birlikte küçük bir yerleşme olması yüksek ihtimal dahilindedir. Şehir Osmanlıların fethiyle birlikte imar faaliyetleri sonucunda canlanarak zaman içerisinde bölgesi için önemli bir yönetsel ve ticari merkez konumuna yükselmiştir. Şehrin İstanbul ve Avrupa arasında önemli bir köprü işlevi görmesi şehirselleşmesine önemli katkılar sağlarken aynı zamanda pek çok savaşa ve yıkımın yaşanmasına da yol açmıştır.

Şehrin bulunduğu coğrafi konum ve çevresindeki iklim, topografya vb. doğal özellikler şehrin gelişimini doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelirken beşeri etmenler bu gelişimi bazen destekleyici bazen de geriletici rol almışlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞEHİR VE ŞEHİRLEŞME NEDİR?

1.1.DÜNYADAKİ ŞEHİR TANIMLARI VE KRİTERLER

Günden güne şehirleşen dünyamızda tanımı çok defa yapılan ancak yapılan tanımların da genel kabul görmesi en zor olan olgularından birisi de şüphesiz “şehir” kavramıdır. Öyle ki bazı araştırmacılar “şehirsiz alan o kadar tariflerle doludur ki, Pandora’nın Kutusu bile bunları içine alamaz” (Neuman ve Hull, 2009: 777) şeklindeki bir ifadeyle teşbih yoluyla durumun karmaşıklığına dikkat çekmişlerdir. Karmaşık ve çok yönlü yapıları dolayısıyla şehir kavramını anlamak sosyoloji, ekonomi, coğrafya, siyaset bilimi ve şehir planlaması gibi temel sosyal bilimleri kesiştirmektedir. Her sosyal bilim disiplinleri de şehri ve şehrin sorunlarını, gelişim ve değişim süreçlerini anlama noktasında kendi yöntemlerini geliştirmişlerdir (Paddison, 2001: 1). Coğrafyacılar da şehir çalışmaları yaparken diğer disiplinler tarafından üretilmiş olan bilgileri kullanır ve aynı zamanda diğer disiplinlerin kullanabileceği bilgi ve anlayış üretirler (Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 6).

Şehir kavramının farklı disiplinler tarafından ele alınması, yapılan tanımların da farklılaşmasında etken rol oynamıştır. Bu sebeptendir ki yapılan şehir tanımlarında bazen yerleşmenin sahip olması gereken niteliksel özellikler ön planda olurken bazen niceliksel kriterler öne sürülebilir veya niceliksel ve niteliksel özelliklerin bir karması şeklinde bir şehir tanımı da karşımıza çıkabilmektedir. Şehir tanımlarının farklılıklarını ortaya koymak açısından kısa da olsa farklı araştırmacıların yaptıkları tariflere yer vermenin yerinde olacağı kanısındayız.

Amerikalı bir ekonomist ve istatistikçi olan Weber, 19. Yüzyılın sonunda hazırlamış olduğu çalışmasında, şehir ve şehir nüfusunun bir yerde yığılmış olması ve bu yığılmanın da belli bir nüfus miktarının üzerinde olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu kapsamda özet olarak 10.000’den fazla nüfusa sahip yerleşmelerin şehir, 100.000’den fazla nüfusa sahip yerleşmelerin ise büyük şehir olarak sınıflandırılabilirliğinden bahsetmiştir (Weber, 1899: 16).

Coğrafyacı Jefforson ise bir yerleşmenin şehir olarak sayılması için nüfus yoğunluğu kriterini öne sürmüştür. Burada dayandığı nokta ise bir yerleşmede gelişmiş yollar, aydınlatma, yönetim gibi öğelerin ancak yüksek sayıda vergi veren nüfusun küçük bir alanda yaşamasına bağlı olacağıdır. Yine Jefforsan'a göre daha iyi tiyatrolar, kütüphaneler veya okullar ancak çok sayıda nüfusun bir arada bulunmasıyla mümkündür. Böylece mi² başına 10.000 ve daha fazla nüfusun yaşadığı devamlı yerleşmelerin şehir varsayılabileceğinin kullanışlı olacağını düşünmüştür (Jefferson, 1909: 543-544).

Bir sosyolog olan Maunier şehir kavramını, bulundurduğu insan varlığına göre küçük alana sahip ve şehrin büyüklüğüne bağlı olarak coğrafi yerelleştirmenin sınırlı olduğu kompleks yapıda topluluk olarak açıklamıştır (Maunier, 1910: 545).

Chicago Sosyoloji Okulunun önemli temsilcilerinden olan Park ve Burgess'in 1925 yılında hazırlamış oldukları çalışmada şehir "bireysel olarak insanların yığılması ve sosyal kolaylıklardan (caddeler, binalar, elektrik lambaları, tramvaylar ve telefonlar v.b.) daha fazlasıdır. Bunun yanında sadece kurumların ve yönetsel ünitelerin (mahkemeler, hastaneler, okullar, polis, çeşitli sivil görevliler) bir araya toplanmasından da fazlasıdır. Şehir daha ziyade bir ruh hali, bir gelenek ve görenekler bütünüdür ve organize olmuş duygu ve tutumlar burada bu adetlerle aktarılır. Şehir, bir başka ifadeyle sadece fiziksel bir mekanizma ve yapı değildir. Onu oluşturan insanların hayati süreçlerinde yer alır; şehir doğanın ve özellikle de insan doğasının bir ürünüdür" şeklinde tanımlanmıştır. En nihayetinde ise şehri "medeni insanın doğal habitatı" olarak nitelendirmişlerdir (Park ve Burgess, 1984: 1).

Bir sosyolog olan ve Chicago Sosyoloji Okulunun üyesi olan Wirth'e göre ise şehir "göreceli olarak geniş, yoğun ve sosyal açıdan heterojen bireylerin yaşadığı kalıcı yerleşim yerleri" (Wirth, 1938: 1) olarak tanımlanmıştır. Wirth'in yapmış olduğu tanım belki de genel kabul görebilecek ender tanımlardan bir tanesidir. Günümüzden yaklaşık seksen yıl kadar öncesine ait olan bu tanımın, çağımızın pek çok şehri için halen geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

İngiliz coğrafyacı Dickinson ise şehirlerin bölgesiyle olan karşılıklı ilişkileri üzerinde durmuş, şehrin bulunduğu bölgedeki kırsal kesimlerin, şehirleri merkezi

yerlerde gerçekleştirilmesi gereken görevleri yapacak şekilde düzenleyen bir itici güç olduklarından bahsetmiştir. Dickinson’a göre Örgütletmiş ve işleyen medeni bir toplum hizmet merkezlerini bir başka ifadeyle şehirleri talep eder. Bu sebeple de şehir endüstri, finans, kültür ve yönetim merkezleri olarak ortaya çıkar (Dickinson, 1947).

Coğrafya alanında önemli araştırmalar yapan İsveçli araştırmacı Sjoberg ise şehir kavramını açıklarken “Okuryazar olanlar da dahil olmak üzere çeşitli tarım dışı uzmanları barındıran önemli büyüklükte ve nüfus yoğunluğuna sahip bir topluluk” ifadesini kullanmıştır. Hatta okuryazar olmayan topluluğun geniş alanına ve yoğun nüfusuna rağmen şehir sayılamayacağı ancak yarı-şehir ya da şehirli olmayan olarak dikkate alınması gerekliliğinden bahsetmiştir (Sjoberg, 1965: 55-56).

1972 yılında yaptığı çalışmada Castell, şehir kavramına Marksist açıdan yaklaşarak, daha önce yapılmış olan tanımlarda sıkça değinilen “yerleşim alanı” “konut alanı” “hizmetler” gibi ifadeleri yetersiz görerek bunların üretim tarzı açısından bir bölümlenme yapmadığını savunmuş ve şehri “işgücünün yeniden üretildiği” alanlar olarak nitelmiştir. Bu noktada işgücünün yeniden üretilmesini “toplu tüketim” ve “bireysel tüketim” olarak ikiye ayırmış ve şehirlerde toplu tüketim sürecinin yaygın olduğundan bahsetmiştir (Castells, 1977: 445).

Dünyanın önemli akademik sözlüklerinden biri olan Encyclopædia Britannica’nın en son güncellediği tanıma göre ise şehir “göreceli olarak kasaba veya köyden daha büyük ve daha önemli, kalıcı ve nüfusun yüksek oranda organize olduğu merkez” olarak tanımlanmaktadır (Encyclopædia Britannica, 2017).

Şehir çalışmaları konusunda literatürü incelediğimizde bu konuda daha ziyade sosyologların ve coğrafyacıların ön planda olduklarını görmekteyiz. Bu iki disiplin de kendi bakış açıları ve yöntemleri çerçevesinde şehir kavramına yaklaşmışlardır. Coğrafyacılar daha çok nüfus ve şehrin fonksiyonları üzerinde dururken sosyologlar ise nüfusun yapısı ve hayat tarzı üzerinden şehrin veya şehrsel alanın tanımını yapmışlardır.

Şehir veya şehrsel alanın disiplinler tarafından tanımının yanında devletlerin bu alanları tanımlamada kullandığı çeşitli kriterler de bulunmaktadır. Bu tanımlamalar devletlerin sahip olduğu iç dinamikler ve kültürel özellikler ekseninde şekillenmekte

ve farklılıklar göstermektedir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1.1) çeşitli ülkelerin şehirsel alanı belirlemede kullandıkları ölçütler verilmiştir.

Tablo 1.1: Bazı Ülkelerin Kullandıkları Şehir Kriterleri

Kriterler Ülkeler	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu	İdari Merkez (İl, İlçe, Belediye vb.)	Konut Sayısı	Konut Yoğunluğu	Ekonomik Fonksiyon (Tarım Dışı Çalışan veya Endüstri Merkezleri, Ticaret vb.), Şehirsel Özellik
Almanya		km ² />150				
Arnavutluk*	400		✓			Endüstri Merkezi
Avustralya*	10.000					Yerleşmenin Şehirsel Özellik Göstermesi
Belçika	5.000					
Bostwana*	5.000					En Az %75 Tarım Dışı Çalışan
Brezilya			✓			
Danimarka	200					
Ekvador			✓			
Fransa**	2.000				En fazla 200 Metre uzaklık	
Hindistan**	5.000	km ² /400	✓			En Az %75 Tarım Dışı Çalışan Erkek Nüfus
İtalya	10.000					
İspanya**	10.000		✓			
İsrail**	2.000					Sivil İşgününe katılanların 3'te 1'inden azının tarım dışı olması
İran**	5.000		✓			
İzlanda	200					
Japonya**	50.000		✓		Konutların %60'ının Merkezi Alanda Olması	İmalat, Ticaret veya şehirsel işler
Meksika	5.000					
Kanada*	1.000	km ² /400				
Peru*			✓	100		
Rusya Fed.*			✓			Tarım Dışı Çalışan Sayısının Baskın Olması
Venezüella	2.500					
*Kriterlerden en az birinin karşılanması yeterli						
** Kriterlerden en az ikisi veya hepsinin karşılanması gerekli						

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018

İncelediğimiz üzere devletlerin şehir tanımı yaparken genel olarak nüfus miktarı-yoğunluğu, idari statü, konut miktarı-yoğunluğu, tarım dışı istihdam veya yerleşmenin fonksiyonu gibi kriterleri baz aldıkları görülmektedir. Bu noktada devletler bazen tek bir kriteri göz önüne alarak şehir tanımlaması yaparken bazen de yerleşmenin şehir sıfatı alabilmesi için iki veya daha fazla kriteri bir arada bulundurması gerekebilmektedir (Tablo 1.1).

Devletler tarafından şehri tanımlamada kullanılan kriterler arasında en sık tercih edilen ve aynı zamanda en değişken olanın ise “nüfus” olduğu görülmektedir. Örneğin İzlanda’da sadece 200 nüfuslu yerleşmeler şehir sayılırken bu miktar Belçika’da 5.000’e Japonya’da ise 50.000 gibi hayli yüksek bir miktara çıkmaktadır. Böylesine birbirine aralıklı miktarların kriter olarak belirlenmesinde şüphesiz ülkelerin kendi iç dinamikleri etkili olmaktadır (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018).

Nüfus ve yüzölçümü küçük olan devletlerde ise şehir tanımlarının biraz farklılaştığı görülmektedir. Örneğin Antigua ve Barbuda, Barbados, Faroe Adaları, Monaco gibi devletlerde sadece başkent şehir olarak anılırken; Singapur, Bermuda veya Vatikan gibi ülkelerde nüfusun başka ifadeyle ülkenin tamamının şehirsal alanda yaşadığı kabul edilmektedir. Kuzey Kore, Myanmar, Saint Vincent ve Grenadinler gibi bazı ülkelerde ise resmi bir şehir tanımı veya kriteri yoktur (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018).

Devletlerin belirledikleri şehri tanımlama kriterlerinde dikkat çeken en önemli nokta ise, bu kriterlerin doğrudan coğrafyanın çalışma alanı içerisinde yer almasıdır. Dolayısıyla şehir çalışmaları konusuna en fazla ilgi göstermesi gereken, bu konu üzerine araştırmaların sayısını ve niteliğini arttırmasını beklediğimiz ve arzu ettiğimiz bilim insanları coğrafyacılar olmalıdır.

1.2.TÜRKİYE’DEKİ ŞEHİR TANIMLARI VE KRİTERLER

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şehir, şehirleşme ve şehircilik gibi kavramlar üzerine çalışmalar genellikle sosyologlar, iktisatçılar, siyaset bilimcileri ve pek tabii coğrafyacılar tarafından yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

Türkiye’de iktisat alanında önemli bilim insanlarından olan Sarc, bir yerleşmenin şehir olarak tanımlanabilmesi için idari tariflerin yeterli olmayacağını savunmuştur. Sarc, Türkiye koşullarında 10.000 ve üzeri nüfusa sahip yerlerin şehir olarak kabul edilebileceğini ancak bu sınırın da kesinlik arz etmediğini ve 10.000’in altında nüfusa sahip yerleşmelerde de şehrsel özellikler görülebileceğinin altını çizmiştir (Sarc, 1947: 34-35).

Coğrafyacı Selen de 1944 yılında yayınladığı makalesinde 10.000’den fazla nüfuslu yerleri şehir olarak kabul etmiş (Selen, 1945: 99), ancak daha sonra hazırlamış olduğu çalışmasında 3.000 nüfus kriterini öne sürmüştür (Selen, 1957). Darkot da şehirler için nüfus kriterini 3.000’de tutmuş ancak nüfus kriterine ek olarak yerleşmedeki hâkim ekonomik fonksiyonun neredeyse tamamının toprağa dayalı olmayıp toprağa bağlı olmayan geçim kaynaklarının da katılmasıyla bir iş bölümünün gerçekleşmesi gerekliliğini öne sürmüş ve bu durumun da Türkiye’de nüfusu 3.000’i aşan yerleşmelerde görülmeye başlandığı, nüfusu 10.000’i aşan yerlerde ise iyice güçlendiğini belirtmiştir. Nüfus ve ekonomik fonksiyon karmasına dayandırdığı şehir tanımında Darkot, nüfusu 3.000-10.000 arasındaki yerleri şehirlerin birinci basamağı olan “Kasaba”, 10.000 ve 100.000 arasındaki yerleri “şehir”, 100.000’den fazla nüfuslu yerleri de “büyük şehir” olarak sınıflandırmıştır (Darkot, 1956: 93). Tümertekin ve Tunçdilek ise Türkiye’de 5.000 nüfus ölçütünün şehir tanımı yapmakta kullanılabileceğini belirtmişlerdir (Tümertekin ve Tunçdilek, 1959).

Keleş’e göre ise bir yere şehir denilebilmesi için tarımsal olmayan üretimin ağırlık kazanmış olmasını gerekliliğini belirterek nüfusu 10.000-20.000 arası yerleşmeleri küçük şehir, nüfusu 20.000-50.000 arasında olan yerleşmeleri orta büyüklükte şehir, nüfusu 50.000-100.000 arasında olan yerleşmeleri de gerçek şehir kimliği kazanmış yerler olarak nitelendirmiş ve nüfusu 100.000’i aşan yerleri de büyük şehir olarak tanımlamıştır (Keleş, 1972: 7-23).

Tütengil de şehir ayrımı yapabilmek için yerleşmede tarım dışı iktisadi faaliyetlerin ağırlıkta olmasının önemine dikkat çekmiş ve Türkiye gerçeklerinde 10.000 nüfus kriterinin şehir tanımı yapmakta uygun olacağını düşünmüştür (Tütengil, 1975: 11).

Emiroğlu'na göre de bir yerleşmeyi şehir olarak tanımlayabilmek için, en azından Türkiye şartları itibarıyla, 10.000 nüfus ölçütünün yeterli olabileceğini düşünmüştür. Bunun yanında sadece idari fonksiyonlara göre şehir ayrımı yapılmasının sakıncalı olacağını belirtmiştir (Emiroğlu, 1973: 127-128).

İzbrak ise şehri “köyden ayırıcı olarak, bir bölgede çeşitli sanat, endüstri ile ticaret, yollar, ulaştırma bakımından böyle büyük bir bölgenin ortasında bulunan büyücek yerleşme yeri” şeklinde tanımlamış ve şehirleri “pek küçük şehir” (2.000-5.000 nüfuslu), “küçük şehir” (5.000-20.000 nüfuslu), “orta derece şehir” (20.000-100.000 nüfuslu), “büyük şehir” (100.000- 1 Milyon nüfuslu) ve son olarak “çok büyük şehir” (1 Milyon ve üzeri nüfuslu) olmak üzere barındırdıkları nüfusu göz önüne alarak kademelendirmiştir (İzbrak, 1992: 293).

Tümertekin ve Özgüç ise şehri “yoğunlaşmış, tarımsal olmayan insan yerleşmesidir. Şehirler, aralarında idari, dini, ticari, sınai, toptancılık ve perakendecilik, ulaşım ve iletişim, eğlence, eğitim ve korunma hizmetleri de olan çok çeşitli hizmetler sunan” yerler olarak tanımlamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 396).

Türkiye’de sosyologlar tarafından da şehir tanımları yapılmıştır. Örneğin Yörükan şehrin temel özelliklerini ele alırken; heterojen sosyal gruplar, sınırlı alanda yoğun nüfus, bireyselliğin ön plana çıktığı yol ve ulaşım imkanlarının gelişmiş olduğu, ekonomik imkanlar bakımından ileri düzeyde, sosyal hareketliliğin fazla olduğu yerler, gibi ifadeleri vurguladığını görmekteyiz (Yörükan, 2006).

Açıkgöz’e göre ise şehir “her türlü toplumsal dinamiğin, ekolojik çevre şartlarının ve fiziki yapılanmanın karşılıklı birbirini etkilediği ve şekillendirdiği ama toplumsal boyutun baskın olduğu, örgütlenmenin ve bireyselleşmenin öne çıktığı, tarım toplumundakinden farklı bir toplumsal zihniyetin şartlarını belirlediği yeni bir yaşama tarzının şekillendirildiği, her bakımdan daha büyük ve daha karmaşık bir toplumsal yerleşim yeri ve bu yerle etkileşim halindeki yaşama biçimi” olarak tanımlanmıştır (Açıkgöz, 2007: 79).

Son olarak Türk Dil Kurumunun şehri “Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site” olarak açıklamaktadır (TDK, 2020).

Türkiye’de devlet tarafından ilk kez kır-şehir ayrımı, bir başka ifadeyle şehir tanımı 1924 yılında yürürlüğe giren 422 sayılı Köy Kanunu ile ortaya konmuştur. Kanunun birinci maddesine göre:

“Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve belediye kanununa tabidir” (Resmi Gazete, 1924).

Halen yürürlükte olan bu kanuna göre devlet tarafından köy-şehir ayrımı yapmak için nüfus ve idari statü ölçütlerinin kullanıldığı görülmektedir. Nüfus kriteri şehir ayrımı yapmak için yeterli kabul edebileceğimiz eşikler içindeyken idari statü kriteri yanıltıcı veya gerçeklerle uyuşmayan sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin 1935 yılı istatistik yılına göre nüfusu 500’ü aşmayan 10 yerleşmenin, yine nüfusu 1.000 aşmayan 37 yerleşmenin ilçe merkezi olmasından dolayı şehir kabul edildikleri görülmektedir (İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935/36).

Türkiye’de genel olarak şehir tanımı konusunda bir görüş birliği olmamasıyla beraber, şehri tanımlamada sıklıkla kullanılan 4 kriterin varlığından söz etmek mümkündür. Bunlar, nüfus, idari statü, nüfusun temel ekonomik uğraşı (tarım dışılık) ve bazı sosyolojik ölçütler olarak ifade edilebilir (Yavuz, Keleş ve Geray, 1978).

Sonuç olarak şehri bulunduğu dönemin veya ülkenin çağdaş yaşamını, modern imkanlarını sunan ve imkanların çeşitliliği ve gelişmişliği ölçüsünde kademelenen yerleşmeler olarak tanımlamak mümkündür. Günümüzün sınırsız insan ihtiyaçları karşısında şehri: eğitimin en alt kademesi olan okul öncesi eğitim kurumlarından en üst kademesi olan üniversiteye, birinci basamak sağlık hizmetlerinden uzmanlığa dayalı polikliniklere, temiz ve kesintisiz su erişimine, kesintisiz elektrik erişimine, sorunsuz altyapı, gelişmiş yol ve aydınlatma sistemlerine, konforlu şehir içi ulaşım ağı ve araçlarına, kaliteli belediye hizmetlerine (itfaiye, çöp toplama vb.), nüfusuna orantılı gerekli yeşil alanlara, eğlence dinlenme yerlerine, kültür sanat faaliyet veya

tesislerine, toptan veya perakende alışveriş imkanlarına, günümüzün en önemli ve temel ihtiyaçlarından biri haline gelmiş olan hızlı, kesintisiz internet altyapısına (mobil veya kablo) ve daha pek çok imkanlara sahip yerleşmeler olarak ifade etmek mümkündür. Tüm saydığımız bu özellikler daha önce de belirttiğimiz gibi sınırsız insan ihtiyaçlarının belki de sadece küçük bir kısmıdır. Dolayısıyla şehirlerin genel olarak insanların bir şehir hayatından beklentilerini karşılaması, değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmaları gereklidir.

1.3.DÜNYADA ŞEHİRLEŞME

Şehirleşme kavramı kırsal yerleşmelerin büyüyerek şehirlere dönüşmesine veya var olan şehirlerin gelişerek şehrsel özelliklerini güçlendirmesine vurgu yapmaktadır. Şehirleşme genel olarak üç şekilde tanımlanmaktadır. Bunlar demografik şehirleşme, yapısal şehirleşme ve davranışsal şehirleşmedir. Demografik şehirleşme, şehirlerde yaşayanların oranının artması olarak tanımlanırken yapısal şehirleşme ise ekonomik faaliyetlerin belirli bir noktada yoğunlaşmasıdır. Demografik şehirleşme ile yapısal şehirleşme her zaman olmasa da genellikle bir korelasyon halindedir. Davranışsal şehirleşme ise mekândan bağımsız olarak seyrek veya yoğun nüfuslu yerlerde görülebilir. Davranışların, kültürel normların, inançların ve diğer geleneklerin şehrsel yaşama uygunluğuyla alakalıdır (Hutchison, 2010: 881).

Şehirlerin ve dolayısıyla şehirleşme olayının ortaya çıkışı ile ilgili bilim insanlarının öne sürdüğü temel olarak dört teori mevcuttur. Bunlar:

-Hidrolik Teori veya çevresel etmenler-tarımsal üretim

-Ekonomik Teoriler veya Pazar yeri olarak şehir

-Askeri Teoriler, savunma noktası olarak şehir

-Dini Teoriler, kutsal merkezler olarak şehir (Carter, 1977: 16; Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 29-31).

Şehirlerin ortaya çıkışının tek bir teori veya faktörle açıklanamayacağı, farklı bölgelerde çeşitli faktörlerin değişik şekillerde bir araya gelerek şehirlerin oluştuğu fikrini ortaya atanlar da bulunmaktadır (Pirenne, 1980).

Şehir teorileri konusunda araştırmacılar arasında fikir ayrılıkları bulunmasına karşın şehirlerin ne zaman ve nerede ortaya çıktığı konusunda daha geniş bir kabul söz konusudur. Şehir kökeninin izleri günümüzden yaklaşık 15.000 yıl kadar önce Güneybatı Asya’da ve 9.000-10.000 yıl kadar önce de Çatal Höyük ve Jericho (Eriha ya da Ceriko) yerleşmelerinde görülmektedir. Ancak gerçek anlamda şehirlerin günümüzden yaklaşık 5-6 bin yıl kadar önce ortaya çıkmaya başladığı tahmin edilmektedir (Bridge ve Watson, 2003: 27; Hubbard, 2006: 11).

Tablo 1.2: İlk Şehirlerin Ortaya Çıktığı Bölgeler

Yıl	Bölge
M.Ö 4750	Aşağı (Güney) Mezopotamya
M.Ö 3000	Mısır-Nil Vadisi
M.Ö 2200	İndus Vadisi
M.Ö 1500	Kuzey Çin- Huang He (Sarı Irmak) Nehri Boyunca
M.S 1	Orta Amerika (Meksika)

Kaynak: Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 32

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle beraber, bitkilerin ve hayvanların kültüre alınması, tarımda sulama imkanlarının gelişmesi, tekerleğin icadı gibi gelişmeler verimliliği arttırarak yerleşmelerin gelişmesine imkân sağlamıştır. Böylece meydana gelen ilk şehirlerde yazının icadı, matematik, takvim, demirin işlenebilmesi gibi alanlarda gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır (Davis, 1955). Childe’ye göre Eski Dünya’da Mezopotamya, Mısır gibi yerlerde ortaya çıkmaya başlayan şehirler, insanın sosyal hayatının yeni bir form aldığı “Şehir Devrimi” sürecinin başlangıcı olmuştur (Childe, 1950).

Zaman içerisinde şehirler orijinlerinden taşarak dünyanın farklı bölgelerine yayılmaya başlamıştır. M.Ö 800 yıllarından itibaren Yunan Anakarasında Atina, Sparta, Megara gibi şehirler ortaya çıkmış yine Yunan kolonileri aracılığıyla Akdeniz ve Karadeniz’e doğru yayılmıştır (Pacione, 2005: 54; Hutchison, 2010: 887).

Roma İmparatorluğu döneminde ise şehirler Avrupa’nın büyük bölümünde yayılma alanı bulmuştur. Ayrıntılı şehir sistemleri ortaya koyan Romalıların bir bölgeyi ele geçirdiklerinden sonra yaptıkları ilk eylemlerden birisi şehirler inşa etmek olmuştur. Roma İmparatorluğunun güç ve ihtişamını simgeleyen şehirler, öncelikli olarak yönetimsel ve askeri amaçlarla kurulmuş aynı zamanda vergilerin toplanması

ve ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Roma İmparatorluğu sayesinde şehir yaşamı Fransa, İngiltere, Alçak Ülkeler (Hollanda, Belçika gibi), Almanya'nın bir bölümü ve hatta Doğu Avrupa'da artış göstermiştir. Günümüzde Avrupa'daki Londra, Brüksel, Köln, Paris, Viyana ve Belgrad gibi büyük modern şehirlerin başlangıç evrelerinde de Romalıların etkisi görülmektedir (Sjoberg, 1965: 60; Pacione, 2005: 54-57; Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 42-43).

Roma İmparatorluğu süresince büyük bir yükseliş devri yaşamış olan şehirler imparatorluğun M.S 5. yüzyılda yıkılmasıyla beraber durgunluk sürecine girerek, büyüklük ve önem açısından düşüşe geçmiş, Kuzeybatı Avrupa'da pek çok yerleşme terkedilmiştir (Johnson, 1976: 9). Roma İmparatorluğunun çöküşü sonrasında şehirler, refah arz eden görünümlelerinden uzaklaşarak haydutların ve yerel diktatörlerin hüküm sürdüğü vahşi yerleşmeler halini almışlardır. Beş asır kadar süren Avrupa'daki şehirlerden uzaklaşma eğilimi, M.S. 10. yüzyıldan itibaren etkisini kaybetmeye başlamış, Orta Çağ boyunca en büyük şehirler İslam Dünyasında ve Rönesans Döneminde ise Çin'de yer almıştır (Pacione, 2005: 57-58; Hutchison, 2010: 887; Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 45).

Dünyada şehirlerin ve şehirleşmenin yapısını ciddi şekilde değişime uğratan olay 18. yüzyılda İngiltere'de meydana gelen "Sanayi Devrimi" olmuştur. Sanayi Devrimi sonucunda küçük alanlarda yüksek çalışan sayısına ihtiyaç duyan endüstri tesisleri ortaya çıkmış, bu tesislerin oluşturduğu çekim etkisi kırlardan şehirlere doğru göç dalgalarının yaşanmasına yol açmıştır. Sanayi Devriminin şehirler üzerindeki öncelikli etkileri yine ortaya çıkmış olduğu saha olan İngiltere'de görülmüş, 1800'lerin başında yüzde 20 civarında olan şehirselleşme oranı 1850'de yüzde 40 ve 1890'da yüzde 60 düzeyine çıkmıştır. Sonuç olarak sanayi devriminin tetiklediği hızlı şehirleşme İngiltere'yi dünyanın ilk şehirselleşen ülkesi konumuna getirmiştir (Kaplan, Holloway ve Wheeler, 2014: 55).

Sanayi Devriminin şehirleşme üzerindeki etkileri sadece İngiltere ile sınırlı kalmayıp başta Avrupa ve Amerika olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır. Şehirleşme sürecinin benzeri görülmemiş şekilde hızlanmasıyla beraber 1800'den 1950'ye kadar

geçen 150 yıllık dönemde dünyada şehirlerde yaşayanların oranı ciddi oranda artış kaydetmiştir (Davis, 1955: 433; Grauman, 1976: 29; Tablo 1.3).

Tablo 1.3: 1800-1950 Yıllarında Dünyadaki Şehrsel Nüfus Oranı

Yıllar	5.000 ve Üzeri Nüfuslu Şehirlerde Yaşayanlar	20.000 ve Üzeri Nüfuslu Şehirlerde Yaşayanlar	100.000 ve Üzeri Nüfuslu Şehirlerde Yaşayanlar
1800	5.3	2.4	1.7
1850	6.4	4.3	2.3
1900	13.6	9.2	5.5
1950	28.6	20.9	13.1

Kaynak: Davis, 1955: 433; Grauman, 1976: 29

1950 yılından sonra da şehirleşme sürecinin dünya ölçeğinde devamlı bir artış eğiliminde olduğunu söylemek yerindedir.

Tablo 1.4: 1950-2050 Dünyada Şehrsel Nüfus Oranı

Yıllar	%	Yıllar	%	Yıllar	%
1950	29,6	1985	41,2	2020	56,2
1955	31,6	1990	43,0	2025	58,3
1960	33,8	1995	44,8	2030	60,4
1965	35,6	2000	46,7	2035	62,5
1970	36,6	2005	49,2	2040	64,5
1975	37,7	2010	51,7	2045	66,4
1980	39,3	2015	53,9	2050	68,4

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018

Birleşmiş Milletlerin sunmuş olduğu verilere göre dünyada ilk defa 2010 yılında şehirlerde yaşayanların oranı kırsal alanlarda yaşayanlardan fazla olmuştur. Bu tarihten itibaren dünyada şehrsel nüfusun günden güne artacağı ve 2050 yılına gelindiğinde şehrsel nüfus oranının %68,4'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018; Tablo 1.4).

Kıtalar ölçeğinde bakıldığında 2020 yılı itibariyle Kuzey Amerika %82,6 oranıyla en fazla şehirleşen kıtadır. Bunu %81,2 ile Latin (Güney) Amerika ve Karayipler, %74,9 ile Avrupa, %68,2 ile Okyanusya, %51,1 ile Asya ve nihayet %43,5

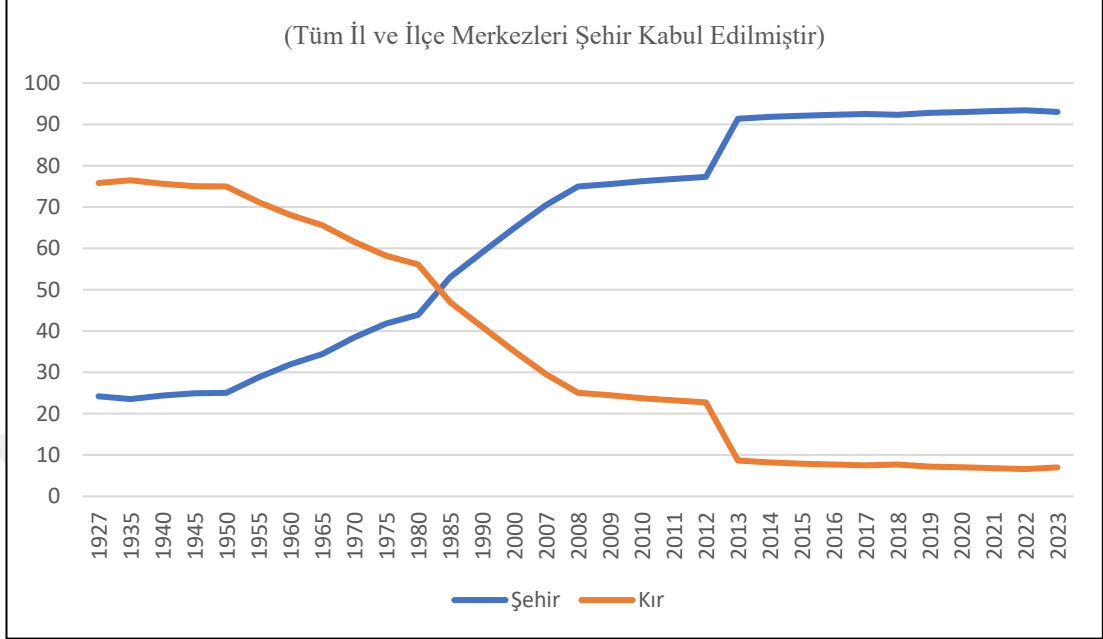
ile Afrika kıtası izlemektedir. Dolayısıyla gelecek yıllarda hali hazırda şehirleşme düzeyi yüksek olan kıtalarda şehirleşme hızının, Afrika ve Asya gibi şehirleşme düzeyinin düşük olduğu kıtaların gerisinde kalacağı yapılan tahminler neticesine ortaya konulmaktadır (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018).

1.4.TÜRKİYE'DE ŞEHİRLEŞME

Bilindiği üzere Sanayi Devriminin etkisiyle beraber dünyada şehirleşme eğilimleri hız kazanmış, özellikle İngiltere ve Avrupa'da şehirlerin sayısı ve büyüklükleri önemli ölçüde artış göstermiştir. Sanayi Devriminin gerisinde kalarak bu süreci yakalayamayan ülkelerde ise tarım ağırlıklı ekonomi varlığını sürdürmüş, tarımın yaşam alanı bulduğu kırsal kesimlerin bir başka ifade ile köylerin hakimiyeti devam etmiştir. Türkiye'de de uzun yıllar kırsal kesim ağırlığının hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Osmanlı'dan miras kalan tarım ağırlıklı ekonomi Türkiye'nin de yerleşme yapısında etkisini hissettirmiştir.

Şehirleşmenin yıllara göre durumunu tespit etmede kullanılabilecek ön önemli kaynaklarından biri ise nüfus sayımı sonuçlarıdır. Bu anlamda Türkiye'de şehirli nüfusu belirlemede başlangıç noktası olarak 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımı ele almak yerinde olacaktır. İlk nüfus sayımından itibaren yapılan tüm nüfus sayımlarının sonuçlarında, şehirlerde yaşayan nüfusun sayısı ve şehirlerin nüfus miktarlarına göre gruplandırması yapılmış böylece Türkiye'de yıllara göre şehirleşmenin seyrini anlama konusunda önemli bilgilere ulaşılması mümkün kılınmıştır.

Grafik 1.1: Yıllara Göre Türkiye’de Kırsal – Şehirsel Nüfus Oranı (%)

Kaynak: İstatistik Genel Direktörlüğü – Devlet İstatistik Enstitüsü ve TÜİK, 2024 verilerinden hazırlanmıştır. Ayrıntılı kaynaklar için Bkz. Kaynakça

Türkiye’de 1927-1945 yıllarında yapılmış olan dört genel nüfus sayımının sonuçlarını değerlendiren Reuter’e göre, memlekette ciddi bir şehirleşme görülmemektedir. 1930’lu yıllardan itibaren hükümet politikası haline gelmiş olan sanayileşme hamlesinin dahi şehirleşmeyi dikkate değer ölçüde arttırmadığı ve Türkiye’nin Avrupa’daki tarzda şehirler bakımından oldukça kıt olduğunu vurgulamıştır (Reuter, 1946).

Sarc’ın yaptığı çalışmada ise Türkiye’de 1927-1945 yılları arasında şehirlerin sayıları ve nüfusları artmış olmasına rağmen köylerde nüfus artışının çok yüksek olmasından dolayı şehir-köy nüfus oranında şehirlerin lehine önemli bir artış sağlamamıştır (Sarc, 1947).

Yapılan araştırmalar ve elde ettiğimiz veriler neticesinde de Türkiye’de 1927-1945 yılları arasında kayda değer bir şehirleşme olayı yaşanmamıştır. Buna karşılık 1945 yılından itibaren Türkiye’de şehirleşmenin yavaş da olsa arttığı ve şehir-köy rekabetinde ibrenin şehirlerden yana dönmeye başladığı görülmektedir (Grafik 1.1).

Türkiye’de 1950 yılından itibaren etkili olan, tarımda makineleşme, toprakların miras yoluyla küçülmesi ve bunlara bağlı olarak mevcut tarım alanlarının

süratle artan kırsal nüfusa yetmemesi, ulaşım imkanlarının gelişmesi sayesinde kırsal şehir arasında erişimin kolaylaşması gibi gelişmeler kırlardan şehirlere doğru artan göçü bir başka ifade ile şehirleşmeyi tetikleyen sürecin başlatıcısı olmuşlardır (Emiroğlu, 1956: 57; Kazgan, 1957; Keleş, 1970: 45)

1950'lerden itibaren görülmeye başlanan hızlı şehirleşme süreci sonucunda 1985 yılına gelindiğinde Türkiye'de ilk defa şehirselle nüfusun payının %53'lük bir oranla kırsal nüfusun önüne geçmesini sağlamıştır. 1985 yılından itibaren kırsal nüfusun üstünlüğü sona ermiş ve günümüze kadar devam eden süreçte daima şehirselle nüfus oranı daha fazla olmuştur (Grafik 1.1).

Türkiye'nin şehirselle nüfus istatistiklerini dünya ortalaması ile kıyasladığımızda; dünyada şehirselle nüfusun kırsal nüfusa galip geldiği tarih 2010 yılıdır. Türkiye'de ise bu durum 1985 yılında gerçekleşmiştir. Yine günümüz itibarıyla dünyadaki şehirselle nüfus oranı %56 iken Türkiye'de %77,5¹ (TÜİK'e göre %93) civarındadır (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018; TÜİK, 2024)

Türkiye'de 2012-2013 yılları arasındaki şehirselle nüfus oranına bakıldığında pek de doğal olmayan bir sıçrama görülmektedir. Bu durumun temel sebebi ise 6360 sayılı yasa ile idari bölünüşlerin değişmesidir. Yasaya göre büyükşehir belediyesine dönüştürülen illerin sınırı içerisinde yer alan köy ve beldelerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve mahalle hüviyetiyle doğrudan en yakın ilçe merkezlerine bağlanmıştır (Resmi Gazete, 06.12.2012, Sayı 28489). Sonuç olarak da kırsal alanlarda ikamet edenler şehirselle nüfus olarak addedilmeye başlanmıştır. Bu durumun aslında itibari bir eylem olduğu konusunda pek fazla tartışmaya gerek yoktur. Yasa yoluyla şehirselle alan sayılmaya başlanan kırsal kesimlerin ne derece şehirselle fonksiyon taşıdıkları ve ileriki dönemlerde ne derece değişimler gösterecekleri konusunda şüphesiz çeşitli çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Genel olarak incelendiğinde Türkiye'de şehirleşme sürecini üç döneme ayırmak mümkündür. Bunlar 1927-1945 durgunluk dönemi, 1950-2013 artış dönemi ve 2013 sonrası tekrar durgunluk dönemidir. Birleşmiş Milletlerin yaptığı

¹ Birleşmiş Milletlere göre.

projeksiyonlara göre de Türkiye’de 2050 yılına kadar şehırsel nüfus artış gösterecek olsa da bu artış oranının devamlı düşeceği belirtilmektedir (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2018).

İKİNCİ BÖLÜM

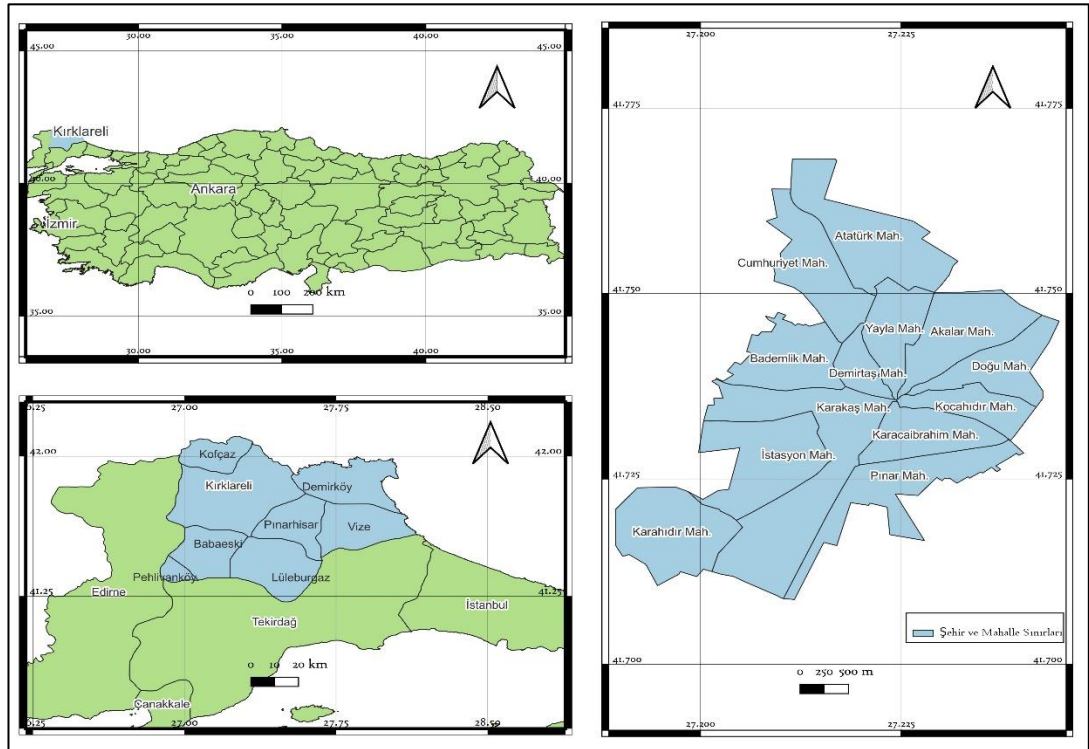
2. KIRKLARELİ’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. KONUM VE DOĞAL ÖZELLİKLER

2.1.1. Konum

Kırklareli, Türkiye’de Marmara bölgesinin Yıldız Dağları alt bölgesinde yer alan il merkezi durumundaki bir yerleşmedir. Bulunduğu konumda yer alan topraklar genel olarak Türkiye Trakya’sı veya Doğu Trakya olarak da isimlendirilmektedir. Geniş ölçekte bakıldığında bir yarımada olan Doğu Trakya, Asya ve Avrupa anakaralarının bağlantı noktalarından birini oluşturmakta dolayısıyla Kırklareli de bu bağlantı noktasının üzerinde yer almaktadır. Kırklareli, kuzeyinde Istranca Dağları ve Bulgaristan, doğusunda Karadeniz, güneyinde Tekirdağ ve batısında da Edirne ile çevrelenmiş durumdadır. Denizden yüksekliği 203 metre ve yüzölçümü 6650 km² kadardır.

Harita 2.1: Kırklareli’nin Konumu

“Herhangi bir şehrin lokasyonu, sit ve situasyon faktörleri arasındaki dengeye dayanır. **Sit**, bir şehir ya da kasabanın -kısacası bir yerleşmenin- yerel özellikleri olurken, **situasyon** da onun bölgesel özellikleridir denilebilir. Bazı şehirler daha çok bu tür coğrafi konumlarının bir sonucudurlar. Şehirler sık sık iki farklı fiziksel alanın, sözgelimi kara ile suyun, ormanla stepin, dağlarla ovaların bulunduğu ya da iki farklı kültürün oluşturduğu sınır boyunca büyürler” (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 428).

Kırklareli’nin konumunu ele aldığımızda da Istranca Dağlarının engebesini kaybetmeye başladığı ve Ergene Havzasına doğru sokulduğu bir noktada, bir başka ifadeyle tepelik alanlarla ovalık alanların bulunduğu yerde kurulup gelişmiştir. Kırklareli’nin doğusunda yer alan ve Kırklareli’ne bağlı olan Pınarhisar ve Vize şehirleri de Kırklareli’ne benzer şekilde tepelik-ovalık alanların birleştiği noktalarda yer almaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında genellikle coğrafi zıtlıkların bulunduğu mahallerin, yerleşmeye elverişli mevkiiler oluşturması savının Kırklareli için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 428).

Şehirlerin konumlarının sağladıkları üstünlükler zaman içerisinde artma veya azalma gösterebilmektedir. Dolayısıyla bir şehrin kurulduğu dönemdeki konumunun getirdiği avantajlar zaman içinde kaybolarak şehrin yok olmasına kadar varan süreçleri tetikleyebilmekte veya tam tersi şekilde konumun verdiği üstünlüklerin devamlılığı halinde şehrin gelişmeler göstererek metropollere varan evrilme aşamalarını kat ettikleri görülebilmektedir. Kırklareli’nin de konumunun sağladığı üstünlük ve zayıflıklara ve bunların şehrin gelişimine etkilerine çalışmamızın gerekli bölümlerinde değinilecektir.

2.1.2. Doğal Özellikler

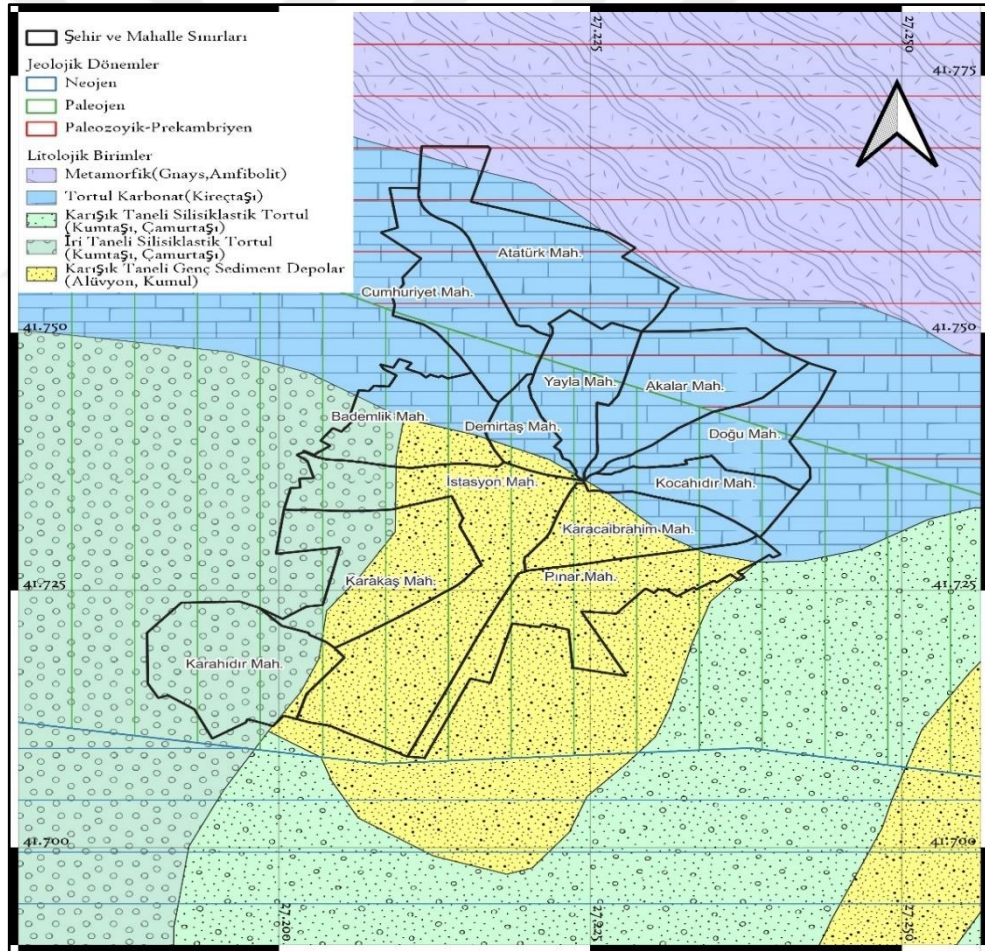
2.1.2.1. Jeolojik ve Litolojik Yapı

Bir yerleşmenin yer aldığı bölgedeki jeolojik yapı, beşeri hayat üzerinde çeşitli yollarla etkisini gösterebilmektedir. Özellikle şehirsiz alanlarda yerleşim yerlerinin belirlenmesinde, altyapı tesislerinin, yeraltı ve yerüstü ulaşım hatlarının planlanmasında, konut alanlarının inşasında ve şehirsiz hayata gerek olan daha pek çok oluşumda jeolojik yapıların kısıtlayıcı veya kolaylaştırıcı etkisi yadsınamaz bir

gerçekdir. Örneğin alçak katlı konutlar ve yollar gibi hafif yapılar yumuşak ve kolay bozulabilen toprak zeminler üzerine inşa edilebilirken çok katlı binalar veya sanayi tesislerinin sağlam olan kayaç zeminler üzerine inşa edilmesi gerekliliği vardır. Bunların yanında depremsellik, sel, heyelan ve zeminde meydana gelecek çökmeler sonucu oluşabilecek doğal afetlerin etkisini azaltmak için de jeolojik yapıların göz önünde bulundurularak şehrsel alanların bu yönde planlanması gerekmektedir (Jefferis, 1986; Kıraç, 1987: 52; Kasapoğlu, 2012: 11).

Kırklareli şehir merkezi ve yakın çevresinin jeolojik durumu incelendiğinde farklı jeolojik dönemlere ait çeşitli ünitelerin bulunduğu görülmektedir.

Harita 2.2: Kırklareli Şehir Merkezi ve Çevresinin Jeoloji ve Litoloji Haritası

Kaynak: Şekiller için: U.S. Geological Survey, 2006; Jeolojik Üniteler İçin: Pawlewicz, et. al., 2003; Litolojik Üniteler İçin: Hartmann ve Moosdorf, 2012

Şehrin jeoloji ve litoloji haritasını kuzeyden güneye olacak şekilde incelediğimizde (harita 2.2) ilk olarak Paleozoik yaşlı ağırlıklı olarak gnayslardan

meydana gelen bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Yer yer anakayanın yüzeylendiği bu alanlarda uzun yıllar yapılaşma da görülmemiştir. Bunun sebebi olarak da şehrin güneyine göre daha sert anakayanın bulunduğu bu alanlarda anakayayı rahatlıkla kırıp bina temeli için gerekli kazıyı yapacak iş makinesi ve ekipmanların bulunmaması gösterilebilmektedir.

Paleozoik yaşlı yapının güneyinde, şehrin pek çoğunu kapsayan Paleojen devrine ait tortul kireç taşları, iri taneli silisiklastik çamurtaşı, kumtaşı tortulları ve karışık taneli genç alüvyon, kumul sediment depolarından meydana gelen bir yapı mevcuttur. Bu oluşumda kireç taşı depoları ekseriyetle şehrin kuzeyinde kendini göstermekte ve şehrin eski yerleşim yerlerine karşılık gelen Yayla, Akalar, Doğu, Kocahıdır, Demirtaş gibi mahalleler de bu kireçtaşı depolarının bulunduğu noktalarda yer almaktadır. Şehrin ilk yerleşim alanlarından olan Yayla mahallesinde yer alan Yayla Tepesine eski dönemler halk arasında “Kireç Tepe” denilmesinin sebebi de burada yer alan kireçtaşları olmalıdır. Kireçtaşı depolarının güneyinde şehrin hemen tamamı iri taneli çamurtaşı, kumtaşı ve karışık taneli alüvyon, kumul depolarının üzerinde yer almaktadır. İri taneli çamurtaşı ve kumtaşı depoları daha çok güneybatı ve batı yönünde Karahıdır mahallesinin neredeyse tamamını, Karakaş, İstasyon ve Bademlik mahallelerinin batı kesimlerini kaplamakta, karışık taneli alüvyon ve kumullar güney-güneydoğu yönünde Demirtaş, Karakaş, İstasyon, Karacaibrahim ve Pınar mahallelerinin bulunduğu alanlarda geniş bir sahaya yayılmış durumdadır. Şehrin doğu yönünde şehir sınırı ile Şeytandere arasında kalan kesimlerde karışık taneli çamurtaşı, kumtaşı tortulları bulunmaktadır (Harita 2.2).

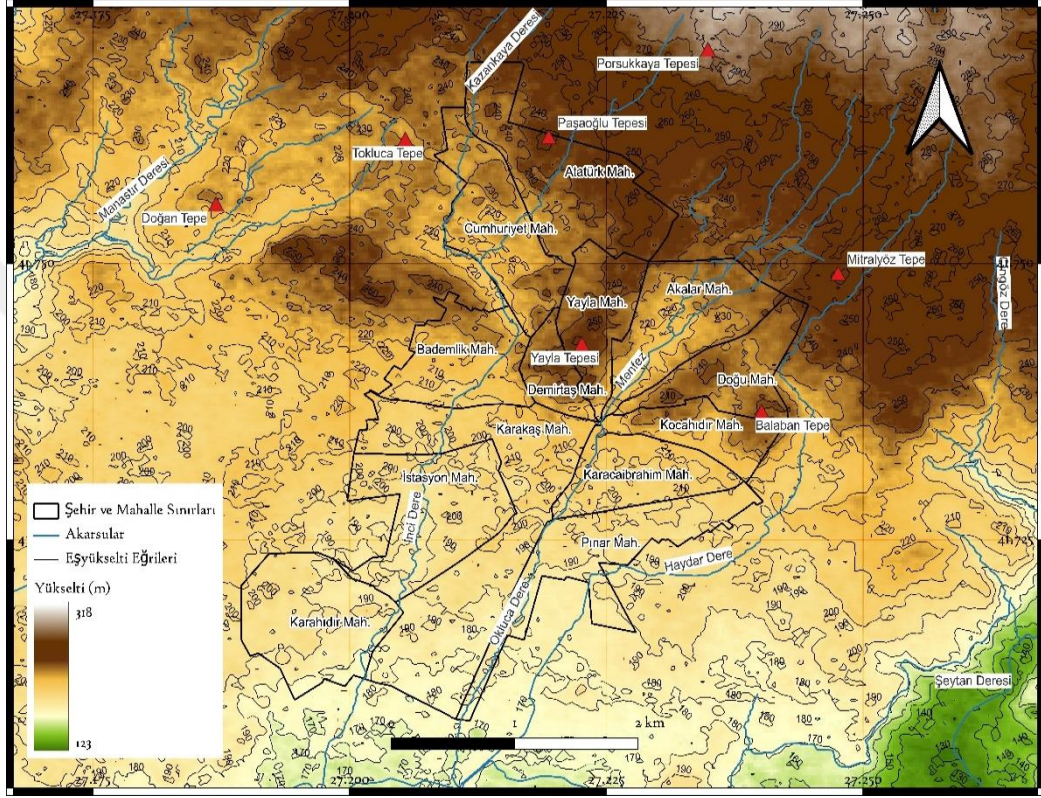
Şehri güneyden çevreleyen Neojen devri oluşumları ise karışık ve iri taneli çamurtaşı, kumtaşı ile karışık taneli genç alüvyon, kumul depolarından meydana gelmektedir. Şehre ait birkaç yapıdan başka herhangi bir binanın olmadığı bu alanların çoğu tarım amacıyla kullanılmaktadır (Harita 2.2).

2.1.2.2. Jeomorfolojik Yapı

Yerleşmelerin bulundukları bölgelerdeki jeomorfolojik yapılar, doğrudan yerleşmeleri etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözgelimi çok eğimli bir tepe veya derin yarılmış bir vadiyle temas eden yerleşmelerin bu yönlere doğru

yayılmasının yavaşlaması beklenen bir sonuçtur. Buna karşılık, genişleyen yerleşmelerin genellikle düzlük alanlara doğru yayılma eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür.

Harita 2.3: Kırklareli Jeomorfoloji Haritası

Kaynak: Harita Genel Direktörlüğü, 1936; DEM verileri için: ASF DAAC -Alaska Satellite Facility Distributed Active Archive Center-, 2008

Kırklareli'nin jeomorfolojik durumu incelendiğinde çok arızalı bir yapının olmadığı göze çarpmaktadır. Şehir merkezi Istranca Dağlarının eğimini kaybederek küçük tepelikler ve platolara dönüştüğü bir alan ile ovalık alanların temas ettiği noktada bulunmaktadır. Şehir, doğusunda yer alan Şeytandere ve batısında yer alan Manastır deresinin arasında yer almakta ve bu civarda kuzey-güney yönlü akan akarsuların oluşturduğu küçük sırtlar varlığını göstermektedir (Harita 2.3).

Şehrin kuzey çevresi engebeli ve tepelik olup buralarda Porsukkaya Tepesi, Paşaoğlu Tepesi, Tokluca Tepesi, Doğan Tepe gibi yükseklikleri 200-300 metre arasında olan tepeler bulunmaktadır. Şehrin merkezinden itibaren kuzeyde yer alan Ahmetçe ve Karakoç köylerine doğru gidildikçe yükseklik ve engebe tedricen artmaktadır.

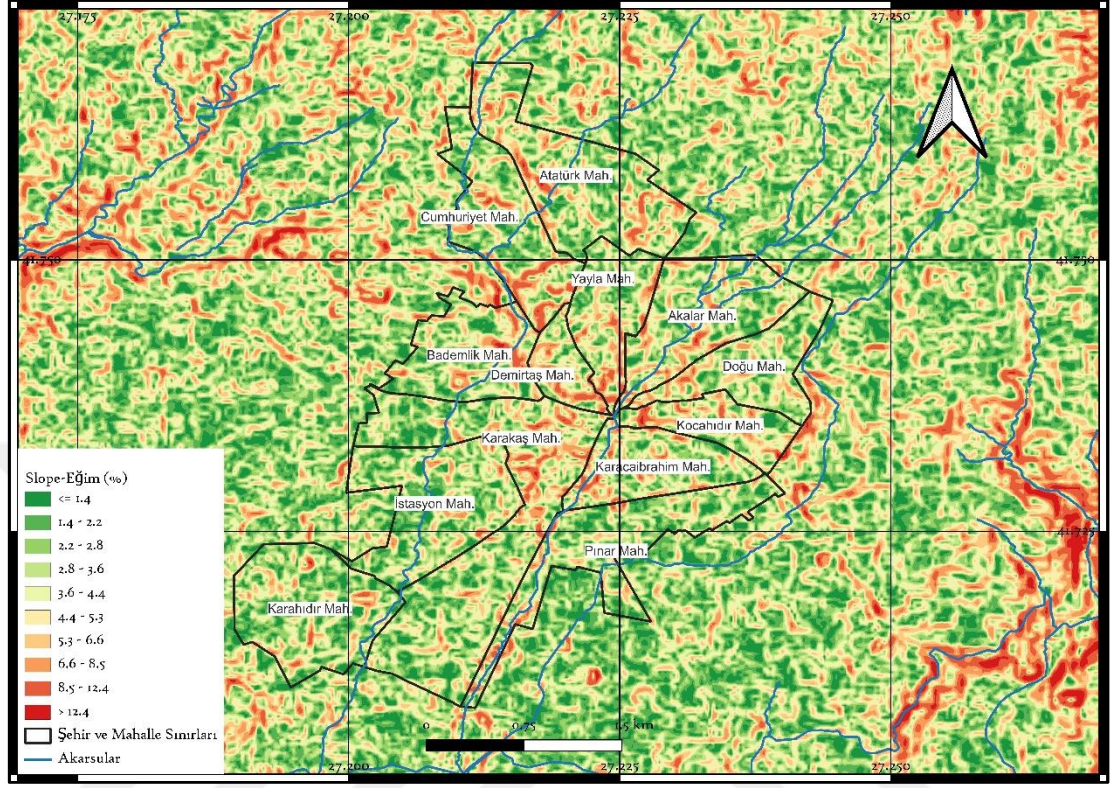
göstermekte, bu köylerin de kuzeyinde ise Istrancaların doğal arızalı yapısıyla karşılaşmaktadır (Harita Genel Direktörlüğü, 1936; Harita 2.3).

Şehrin güney çevresi ise kuzey kesimlerine kıyasla zıtlık arz etmektedir. Bu noktalarda Istranca dağlarının engebeli uzantıları yerini Ergene ovasının düzlüklerine bırakmaktadır.

Kırklareli'nin sahip olduğu jeomorfolojik yapı uzun yıllar şehrin gelişim yönünü de tayin etmiştir. Şehrin yayıldığı arazinin kuzeyinin engebeli olması kısıtlayıcı bir etki oluşturarak şehrin bu noktalara doğru gelişimini oldukça yavaşlatmış buna karşılık güney yönündeki düzlük alanlar yerleşmenin hızla yayılması için uygun bir ortam arz etmiştir. 2000'li yıllardan itibaren teknik imkanların artması ve güney yönündeki arazilerin konut alanları açısından doyuma ulaşmaya başlaması sebebiyle şehrin kuzey yönünde kısıtlı da olsa gelişmeye başladığı görülmektedir.

Kırklareli'nin eğim haritasını (Harita 2.4) incelediğimizde şehrin kuzey kesimlerinin güneye göre nispeten daha eğimli olduğunu söylemek mümkündür. Eğim oranının genellikle şehrin içinden geçen İnci Dere ve Okluca Derenin kuzey kesimlerinin yakın civarında artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu noktalarda eğim oranı yer yer yüzde 8'in üzerine çıkmaktadır. Şehrin kalan kesimlerinde ise eğim oranlarının %8 ile %1,4 arasında değiştiği görülmektedir.

Harita 2.4: Kırklareli Eğim Haritası

Kaynak: DEM verileri için: ASF DAAC -Alaska Satellite Facility Distributed Active Archive Center-, 2008.

Şehrin kuzeyinde eğimin yükseltiye bağlı olarak arttığını söylemek mümkün iken tek geçerli sebep bu değildir. Eğim oranlarının yer yer yüksek olduğu Kocahidir, Doğu, Akalar, Yayla, Atatürk, Cumhuriyet, Bademlik ve Demirtaş mahalleleri aynı zamanda çoğunlukla kireçtaşından oluşan litolojik birimlerin üzerinde yer almaktadır. Bu noktada kireçtaşlarının İnci Dere, Okulca Dere ve bu derelere mülhak olan diğer küçük akarsuların aşındırmaları sonucu hafif eğimli sırtlar oluşturduğu görülmektedir (Harita 2.2; Harita 2.4).

Fotoğraf 2.1: Kırklareli Civarındaki Eğimli Araziler

Yukarıdaki fotoğraftan da (fotoğraf 2.1) görüleceği üzere şehrin kuzeyinde yer alan Demirtaş mahallesinin sınırlarından geçen İnci Dere'nin kireçtaşından oluşan anakayayı zaman içerisinde aşındırarak yatağını derinleştirdiği ve böylece çevresinde eğimli yapıda arazilerin ortaya çıkmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2.3. İklim

Kırklareli'nde karasal iklim hüküm sürmektedir. Şehrin denizel etkilerin erişemeyeceği bir noktada konumlanmasından dolayı karasal iklim etkisini daha sert hissettirmektedir. Denizel etkinin buraya ulaşamamasının en önemli sebebi ise şehrin kuzeyinde yer alan ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü uzanan Istranca Dağlarıdır. Marmara denizine olan uzaklığı da ikinci bir sebep olarak sayılabilir. Kırklareli'nde yazlar sıcak ve kurak geçerken, kışlar soğuk ve yağışlıdır.

Kırklareli'nin bazı iklim verilerinin yer aldığı, ulaşabildiğimiz ilk kaynak 1925 yılında basılmış olan “Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: Kırklareli (Kırkkilise)

Vilayeti” isimli eserdir (Cidan, 2019: 16-18). Bu esere göre Kırklareli’nin iklim değerleri şu şekildedir:

Tablo 2.1: Kırklareli 1925 İklim Değerleri

İklim Unsurları	Değerler	Açıklamalar
En Yüksek Sıcaklık	36	Temmuz-Ağustos
En düşük Sıcaklık	-6	Kış Ayları
Ortalama Sıcaklık	15,6	Yıllık
Tamamen Bulutlu Günler	170 Gün	Mart-Nisan 25/ Haziran 12/ Eylül Ekim 45/ Aralık-Ocak-Şubat 88
Açık veya Yarı Bulutlu Günler	195 Gün	-
Kırağı	93 Gün	İlkbahar 86 /Sonbahar 7
Çiy	69 Gün	İlkbahar 25 /Yaz 5 /Sonbahar 38
Sis	41 Gün	İlkbahar 9 / Yaz 2 / Sonbahar 12 / Kış 18
Azami Nem (Ortalama)	63	Aralık 79 / Ağustos 45 / Mayıs 66
Yıllık Yağış Miktarı	1119 mm	İlkbahar 256 / Yaz 65 / Sonbahar 348 / Kış 450

Kaynak: Cidan, 2019: 16-18’den düzenlenmiştir.

Kırklareli’nde belirli ölçüleri yapan meteoroloji istasyonunun Cumhuriyet döneminden önce de var olduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyet döneminde ise 4. sınıf bir meteoroloji istasyonu (hidro meteoroloji) kurulmuş ve burada yağış ölçümleri yapılmıştır (T.C. Başvekalet Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü, 1938?). Kırklareli’nde 1926 ve 1958 yılları arasında yapılan yağış ölçümlerine ait değerler şu şekildedir:

Tablo 2.2: 1926-1958 Yılları Kırklareli Yağış Değerleri Ortalaması

Aylar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık ²
Yağış Miktarı	58,8	47,4	39,5	44,6	52,6	46,7	27,6	20,5	21,5	51,1	67,8	80,4	547,7
Yağışlı Gün Sayısı ³	7,5	6	5,9	6,2	6,9	5,7	2,9	2,2	2,5	5,3	7,3	7,4	67,1

Kaynak: Devlet Meteoroloji Enstitüsü / Genel Müdürlüğü tarafından 1926-1958 yılları arasında yayınlanan Aylık-Yıllık Hava Bültenlerinden düzenlenmiştir. Ayrıntılı kaynaklar için bkz. Kaynakça

² Eksik ölçüm yapılan seneler dahil edilmemiştir.

³ Yağışlı gün sayısı 1932-1958 yılları arasını kapsamaktadır.

Kırklareli'nin 1926-1958 yılları arasındaki yağış değerlerini incelediğimizde yılın yaklaşık 67 günü yağış görülmektedir. Yağışlı günlerin en fazla olduğu aylar Aralık, Ocak ve Şubat aylarına en az olduğu aylar ise Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarına karşılık gelmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarı 547 mm kadardır. Yağışlı günlere paralel olarak yağışlar en fazla Aralık, Ocak, Şubat aylarında en az ise Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında görülmektedir (Tablo 2.2)

Kırklareli'nde 1958 yılından itibaren yağış haricindeki meteorolojik değerler de ölçülmeye başlanmıştır. Bu konuda Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün sağlamış olduğu verilere göre Kırklareli'nde 1958-2020 yılları arasındaki iklim değerleri şu şekildedir:

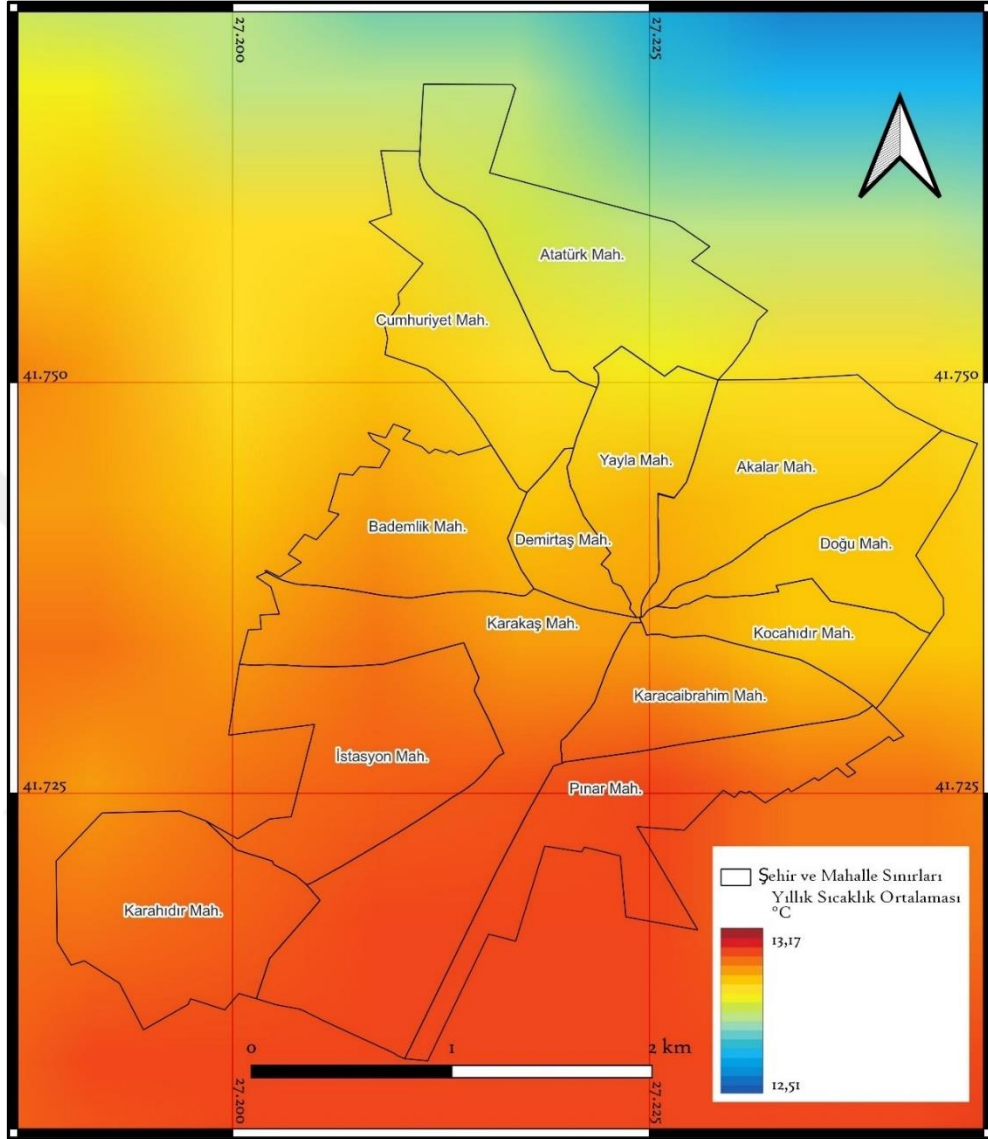
Tablo 2.3: Kırklareli 1958-2020 İklim Değerleri Ortalaması

Aylar	I	II	III	IV	V	VI	II	III	IX	X	XI	XII	Yıllık
Sıcaklık (°C)	2,8	4,0	6,9	12,0	17,1	21,4	23,8	23,5	19,3	14,0	9,2	5,0	13,3
Yağış (mm)	64,3	49,7	49,8	43,6	50,3	52,2	8,4	21,5	33,4	52,8	66,3	69,4	581,8
Nispi Nem (%)	79,0	76,7	73,0	67,3	65,2	61,7	58,6	59,5	64,2	73,0	78,0	80,1	69,7
Bulutluluk	5,2	5,0	4,6	4,2	3,7	3,2	2,4	2,0	2,7	3,7	4,6	5,3	46,7
Kar Yağışlı Gün	4,2	3,0	1,9	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	2,1	12,0
Karla Örtülü Gün Sayısı	3,0	1,4	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	1,2	6,5

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Meteoroloji Genel Müdürlüğü 1958-2020 İklim Verileri.

Kırklareli'nin sıcaklık durumunu incelediğimizde en soğuk ayların ortalama 2,8 °C ile Ocak ve 4 °C ile Şubat aylarının olduğu görülmektedir. En sıcak aylar ise ortalama 23,8 °C ile Temmuz ve 23,5 °C ile Ağustos aylarında yaşanmaktadır. Sıcaklıklar dört mevsime uygun olarak kademeli olarak artmakta ve azalmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklık ise 13,3 °C civarındadır.

Harita 2.5: Kırklareli Sıcaklık Haritası

Kaynak: Fick ve Hijmans, 2017'den alınan verilerle düzenlemiştir.

Kırklareli'nin yıllık ortalama sıcaklık durumu modelleyen haritayı (Harita 2.5) incelediğimizde de Türkiye Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün verilerine oldukça yakın olacak şekilde 12-13 °C civarında değerler karşımıza çıkmaktadır. Haritada dikkat çeken nokta sıcaklık ortalamalarının şehrin güney kesimlerinde daha yüksek kuzey kesimlerinde ise daha düşük olduğudur. Burada yükseltinin sıcaklık üzerindeki etkisi doğrudan kendini göstermektedir.

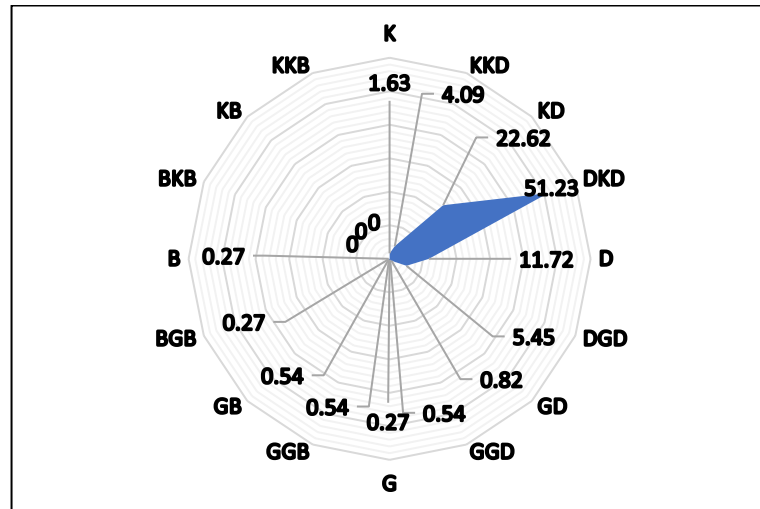
Yağış miktarlarının ortalamasına bakıldığında en fazla yağış alan aylar, 60 mm üzerindeki değerlerle Kasım, Aralık ve Ocak aylarına karşılık gelmektedir. En az

Kırklareli'nin yağış ve sıcaklık miktarlarını beraber ele alarak değerlendirdiğimizde şehirse yazların sıcak ve kurak geçtiği kışların ise soğuk ve yağışlı olduğu görülmekte bu durum da doğrudan Kırklareli'nde karasal iklim özelliklerinin hâkim olduğunu kanıtlamaktadır.

Şehirde bulutlu gün ortalaması en yüksek olan aylar Aralık, Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıllık ortalama bulutlu gün sayısı 46,7 gün kadardır. Kar yağışlı gün sayılarının da en yüksek olduğu aylar Aralık, Ocak ve Şubat aylarıdır. En fazla kar yağışı 4,2 gün ile Ocak ayında görülür. Nadir olarak Kasım ayında da kar yağışı gerçekleşmektedir. Yıllık ortalama kar yağışlı gün sayısı 12 gündür. Karla örtülü gün sayısı en fazla Ocak ayında 4,2 gün kadardır. Yıllık ortalama karla örtülü gün sayısı 6,5 gün ile kar yağışlı gün sayısının yarısından biraz fazladır (Türkiye Cumhuriyeti Meteoroloji Genel Müdürlüğü 1958-2020 İklim Verileri).

Kırklareli'nde hâkim rüzgâr yönü sıklığına göre doğu-kuzeydoğu (gündoğusu poyraz), kuzeydoğu (poyraz), doğu (gündoğusu) ve kuzey-kuzeydoğu (yıldız poyraz) olarak sıralanmaktadır. Diğer yönlerde rüzgâr sıklığı oldukça zayıftır (Grafik 2.1). Kırklareli'nin hâkim rüzgâr yönlerinin grafiği şu şekildedir:

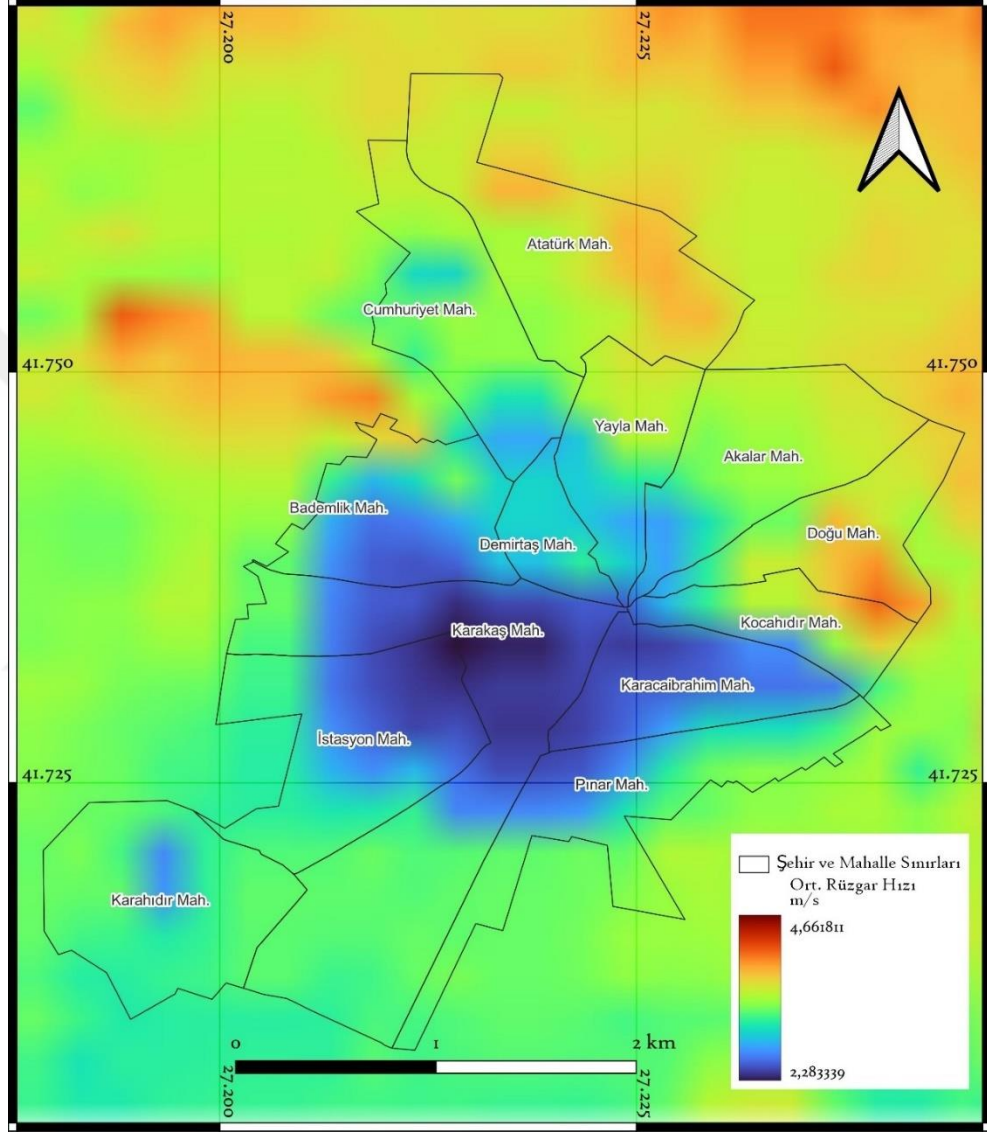
Grafik 2.1: Kırklareli Hâkim Rüzgâr Yönleri (%)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 1958-2020 İklim Verileri.

Rüzgâr ile ilgili önem arz eden diğer bir bilgi ise ortalama rüzgâr hızıdır. Şehrin yıllık ortalama rüzgâr hızı ise şu şekildedir:

Harita 2.7: Kırklareli Ortalama Rüzgâr Hızı Haritası

Kaynak: Davis, et. al., 2023, veriler: <https://globalwindatlas.info/en/> 'den alınmıştır

Şehrin yıllık ortalama rüzgâr hızı haritasına (Harita 2.7) göre 2,28 – 4,66 m/s hızlarında değişen değerler karşımıza çıkmaktadır. Şehrin kuzeyinde ve kenar kısımlarında (Doğu Mah., Atatürk Mah. gibi) rüzgâr hızı ortalamasının arttığı, şehrin iç kısımlarında (Karakaş Mah., İstasyon Mah., Karacaibrahim Mah. gibi) ise düştüğü görülmektedir. Burada jeomorfolojinin etkisiyle şehrin yüksek kısımlarında rüzgâr hızının daha fazla olduğu söylenebileceği gibi şehrin iç kısımların dış kısımlarına göre

rüzgarlara karşı daha korunaklı olması sebebiyle de rüzgar hızlarının farklılaştığını söylemek mümkündür.

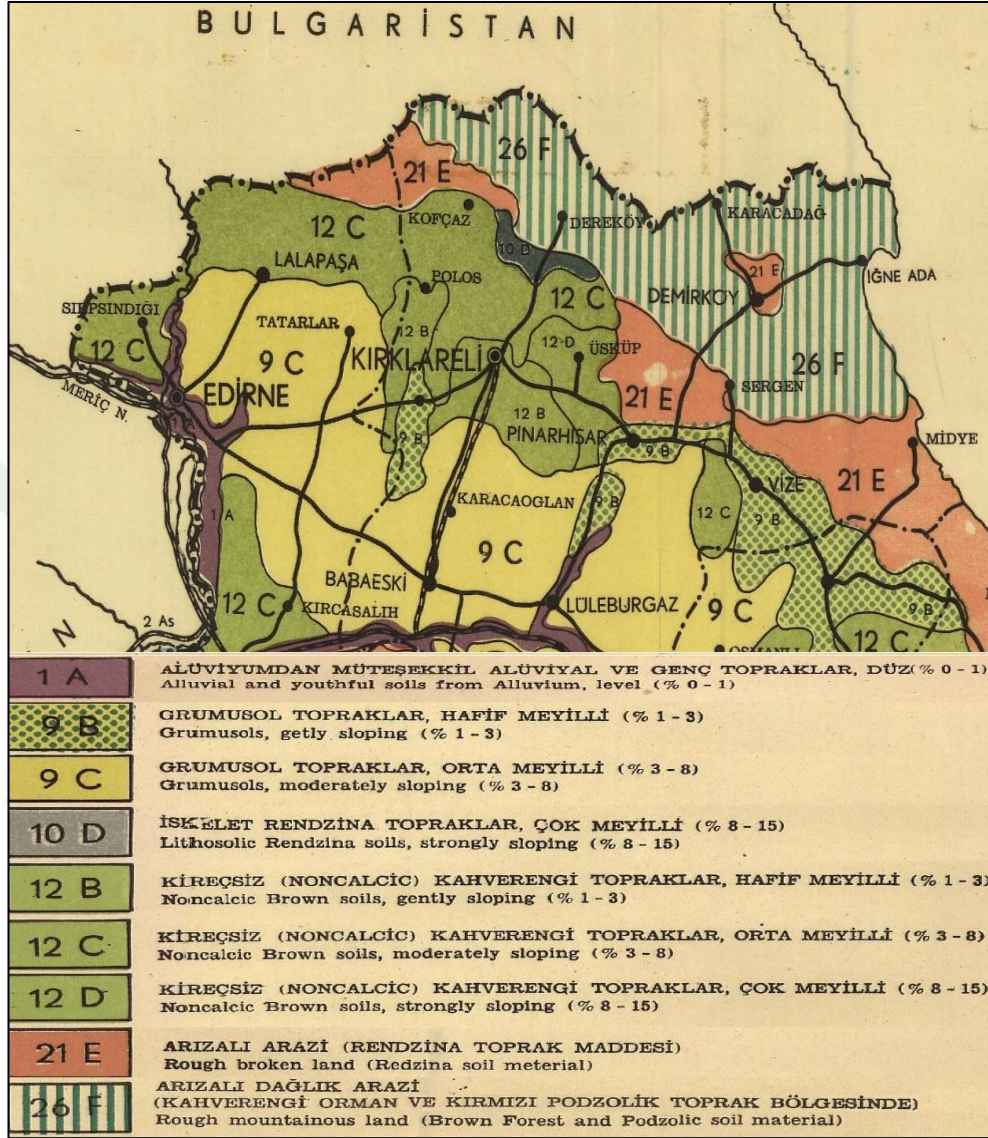
Kırklareli'nin iklim özelliklerini gösteren verileri genel olarak üç dönemde incelemek gerekirse, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyetin ilk birkaç yılında yapılan ölçümler pek çok iklim ögesini içerirken 1926 yılından itibaren ise sadece yağış ölçümleri yapılmış ve bu durum 1958 yılına kadar devam etmiştir. 1958 yılından itibaren yeniden ölçüm yapılan iklim elemanları artmıştır. Kırklareli'nin uzun dönemdir meteoroloji istasyonuna sahip olması ve buralarda yapılan ölçümler bize Kırklareli'nin yaklaşık 100 yıllık iklim verilerini inceleme ve karşılaştırma fırsatını da sunmaktadır.

2.1.2.4. Toprak Yapısı

Türkiye'de bulunan toprakların yapısını kapsamlı bir şekilde analiz ve tasnif eden çalışmalardan ilk ve en önemlilerinden birisi Harvey Oakes tarafından yapılmış olan çalışmadır. 1952-1954 yılları arasında gerçekleştirilen arazi etütleri neticesinde 1954 yılında 1/800.000 ölçekli Türkiye Umumi Toprak Haritası yayınlanmıştır (Tanrıkulu, 2017: 664)

Oakes tarafından hazırlanan haritaya göre Kırklareli şehir merkezinin yakın civarında hafif, orta ve çok meyilli kireçsiz kahverengi toprakların (12 B, 12 C, 12 D) yaygınlık kazandığı ve şehrin bu yapıdaki topraklar üzerinde kurulduğu görülmektedir. Kırklareli şehir merkezinin güneyini oluşturan hafif meyilli kireçsiz kahverengi orman toprakları (12B) genellikle tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Kolay işlenebilir ve orta verimli arazileri teşkil eden bu sahalarda genellikle buğday ve ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Şehrin kuzey kesimlerinde ise orta ve çok meyilli kireçsiz kahverengi toprakların (12C, 12D) yaygın olduğu görülmektedir. Orta meyilli kireçsiz kahverengi topraklar yapıları itibariyle az meyilli olanlarla aynı olmakla birlikte, toprak tabakasının kalınlığı daha az, erozyona daha müsait ve verimlilikleri daha düşüktür. Çok meyilli kireçsiz kahverengi toprakların (12D) görüldüğü yerlerde ise toprak kalınlığı oldukça azdır ve çoğu yerde ana kaya kendini göstermektedir. Kuvvetli erozyona uğramış olan bu topraklar büyük oranda ziraata elverişli değildir (Oakes, 1958: 139-144; Harita 2.8).

Harita 2.8: Kırklareli ve Yakın Çevresi Toprak Haritası

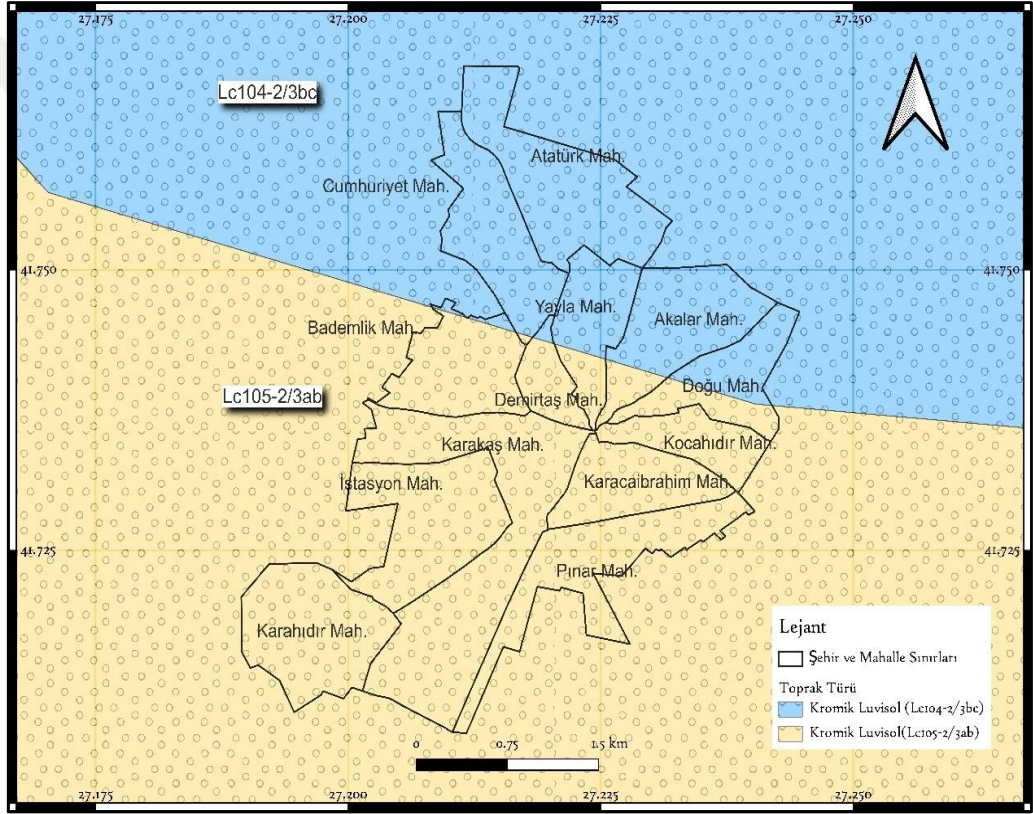

Kaynak: Oakes, 1958'den düzenlenmiştir.

Uluslararası Toprak Bilimleri Birliğinin (International Union of Soil Sciences-IUSS) belirmemiş olduğu 32 referans toprak grubuna, UNESCO ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) yapmış olduğu dünyadaki toprakların dağılışını belirleyen çalışmaya ve Avrupa Toprak Bürosu Ağı'nın (European Soil Bureau Network-ESBN) yayınlamış olduğu toprak atlasına (Soil Atlas of Europe) göre ise Kırklareli şehir merkezi ve yakın çevresindeki topraklar "Luvisol" toprakların alt grubu olan "Kromik Luvisol" grubuna dahil olmaktadır (FAO-UNESCO, 1981; European Soil Bureau Network, 2005: 72; IUSS Working Group WRB, 2022).

Luvisoller alt yüzeyinde yüksek kil birikimine sahip ve baz doygunluğu yüksek olan topraklardır. Latince “luere” Türkçesiyle “yıkamak” kelimesinden adını alan bu topraklar genellikle drenajın iyi olduğu sahalarda kendini göstermektedirler (European Soil Bureau Network, 2005: 31). Sahip olduğu renk, nem ve yapı bakımından farklılaşarak Luvisoller alt grubundan birini oluşturan Kromik Luvisoller ise genellikle dağlık ve tepelik alanlarla ilişkili olup taşlı yapıya sahiptirler (FAO-UNESCO, 1974: 18, 38; FAO-UNESCO, 1981: 83-85).

Harita 2.9: Kırklareli Şehir Merkezi Civarı Toprak Haritası

Kaynak: FAO-UNESCO Digital Soil Map of the World, 2007'den alınan verilerle düzenlenmiştir

Kırklareli şehir merkezi ve yakın çevresinin toprak haritasını incelediğimizde de (harita 2.9) alanın tamamen kromik luvisollerle kaplı olduğu görülmektedir. Bu noktada kromik luvisollerin oluştukları ortam itibariyle değişiklik göstermelerinden dolayı “Lc104-2/3bc” ve “Lc105-2/3ab” olmak üzere iki farklı sembolle ifade edilmişlerdir. Lc104-2/3bc sembolü ile ifade edilen topraklar gnays, şist, amfibolit ve kireçtaşı gibi litolojik birimler üzerinde ve daha eğimli arazilerde gelişmiş iken Lc105-

2/3ab sembolü ile ifade edilen topraklar ise killi, kumlu sediment depoları üzerinde ve daha az eğimli arazilerde gelişim göstermiştir (FAO-UNESCO, 1981: 51-52). Kırklareli'nin litoloji (Harita 2.2) ve eğim (Harita 2.4) durumlarını gösteren haritalar incelendiğinde de bu farklılaşmanın nedeni daha açık bir şekilde anlaşılabilmektedir.

Kromik luvisol topraklar yaygın olarak tahıl ve şeker pancarı ekimi için kullanılabilir. Eğim ve erozyonun arttığı yerlerde ise daha ziyade orman ve meralar baskın gelmekte bu yerler ise otlatma amacıyla veya badem, üzüm bağları ve çeşitli meyve ağaçlarının yetiştirilmesine imkan verebilmektedir (FAO-UNESCO, 1981: 70-71). Kırklareli'nde de kromik luvisol toprak yapısına bağlı olarak ziraatın şekillendiği görülmekte, koşulların uygun olduğu yerlerde tahıl ve şeker pancarı ekimine devam edilirken eski dönemlerde bol miktarda üzüm bağları ve badem ağaçlarının (Bademlik mahallesinin ismi buradan gelmektedir) varlığı bilinmektedir.

2.1.2.5. Bitki Örtüsü

Bitkilerin yetişmesinde iklim, toprak ve rölyef gibi faktörlerin doğrudan etkisi bulunmaktadır. Tüm bu faktörlerin bir araya gelerek oluşturdukları farklı ekolojik çevrelerde, bitkilerin optimum yaşama isteklerine bağlı olarak, çeşitli bitki örtülerinin oluştuğu ve dağıldığı görülmektedir (Güngördü, 1999: 6).

Bitki örtüsü üzerinde doğal faktörlerin yanında beşeri faktörlerin de etkili olduğu bilinmektedir. İnsanlar, yakacak temin etmek, meskenlerinde yapı malzemesi olarak kullanmak veya yeni tarım alanları açmak suretiyle çevrelerindeki bitki örtüsünü tahrip ederek değiştirebilmektedirler (Dönmez, 1990: 105-106)

Kırklareli'nin bitki örtüsü üzerinde de hem doğal faktörler hem de beşeri faktörler etkili olmuştur. Şehir merkezinde kuzeye, Istranca Dağlarına, doğru gidildikçe bitki örtüsünün daha yoğunlaştığı ve orman formuna büründüğü görülmektedir. Buna karşılık şehrin yakın çevresi ve güney kesimlerinde ağaçlık alanların oldukça sınırlı olduğu ve genel görünümün küçük otsu bitkiler ve çalılıklardan oluştuğu gözlemlenmektedir.

Fotoğraf 2.2: Şehrin Civarındaki Bitki Örtüsü

Kırklareli şehir merkezinin içinde bulunduğu saha, bazı araştırmacılar tarafından doğal step alanı olarak tanımlanmıştır. Türkiye genelinin bitki örtüsü üzerine ilk çalışmalardan birini yapmış olan Luis'e göre, Kırklareli'ni de içine alan Türkiye Trakya'sının alçak kesimlerinin bir başka deyişle Ergene Havzasının doğal bitki örtüsü steplerden oluşmaktadır (Louis, 1939). Benzer şekilde Zednik de Edirne'den Marmara düzlüklerine (genel olarak Ergene Havzası) kadar olan kesimin, periyodik kuraklıklarını da göz önüne alarak doğal step sahası olduğunu ileri sürmüştür (Zednik, 1963: 15-16).

Bir başka araştırmacı olan Walter ise Türkiye'nin bitki örtüsü üzerine yapmış olduğu çalışmasında hazırlamış olduğu "Türkiye'nin Bitki Örtüsü" haritasında Kırklareli'nin içinde bulunduğu alanı doğal step alanı olarak değil, orman step sahası olarak tanımlamıştır (Walter, 1956: 312).

Dönmez tarafından yapılan etraflıca çalışmalar sonucu elde edilen bulgulara göre de bu alanın doğal step sahası olmadığı, uzun yıllar devam etmiş olan beşeri faaliyetler sonucu ormanların tahrip edilmesi neticesinde antropojen step sahası haline geldiğini ortaya konulmuştur (Dönmez, 1990: 202).

Günümüzde Kırklareli ve Lüleburgaz arasında kalan sahadaki tarım yapılamayan engebeli araziler ve mezarlık çevreleri gibi yerlerde bulunan ve beşeri tahribattan korunmuş olan ağaçlık alanlar da eski dönemlerde buralarda var olan ormanların bakiyeleri olarak öne çıkmaktadırlar (Üçtepe, 2013: 1618-1619).

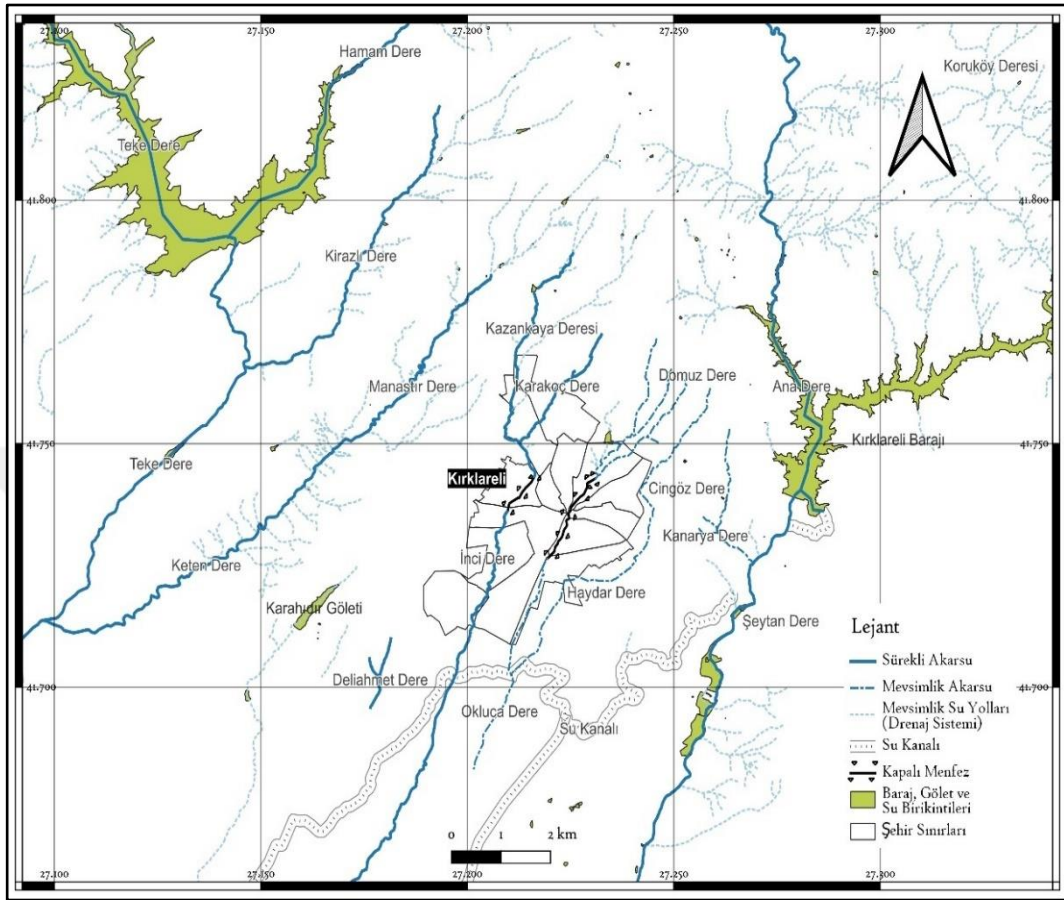
Genel olarak bakıldığında Kırklareli şehir merkezi ve yakın çevresinde, doğal koşullar altında olması gereken bitki örtüsünün ormanlardan oluşması beklenmektedir. Ancak sahanın uzun yıllardır beşeri faaliyetlere ev sahipliği yapması, savaş ve işgallere sahne olması gibi sebeplerden ötürü saha günümüzde antropojen step görünümünü almıştır.

Kırklareli'nin tahrip olmuş bitki örtüsünü güçlendirmek ve yeni ağaçlık alanlar teşkil etmek amacıyla ağaç bayramları düzenlenmiş ancak günümüzde böyle bir uygulama kalmamıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1949a: 2).

2.1.2.6. Hidrografiya

Kırklareli'nin su kaynakları açısından zengin olduğunu söylemek mümkün değildir. Şehrin içinden geçen Okluca(Bağlıca) Dere ve İnci Deresi ile birlikte şehrin yakınında bulunan Teke Deresi ve Şeytandere(Büyük Dere-Ana Dere) Kırklareli'nin en önemli su kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunları doğudan batıya doğru sırasıyla incelemek gerekirse öncelikle Şeytandere ile başlamak gerekir.

Harita 2.10: Kırklareli Hidrografiya Haritası

Şeytandere, şehrin yaklaşık 1-2 km kadar doğusunda yer almaktadır. Kuzey güney yönlü akan bu dere kaynağı Istranca Dağlarından alarak Kırklareli yakınından geçtikten sonra güneyde Ergene Nehrine dahil olur. Şeytandere üzerinde Kırklareli Barajı veya Şeytandere Barajı olarak adlandırılan bir baraj bulunmaktadır. Barajın 1977 yılında inşasına başlanması düşünülmüş ancak bu 1985 yılında gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında inşası biten baraj günümüzde içme suyu, taşkın önleme, sulama amacıyla kullanılmaktadır. Bunların yanında barajdan olta balıkçılığı yapanlar da faydalanmaktadır. Barajın hemen yanına inşa edilen mesire alanı sayesinde bu su kaynağından rekreasyon amacıyla da faydalandığı görülmektedir. Baraj suyunun yaklaşık %84'ü tarımsal sulama, %14'ü içme suyu ve kalan %2'si de sanayide kullanılmaktadır. Kırklareli şehrinin içme suyu ihtiyacının neredeyse tamamının bu barajdan temin edildiğini söylemek mümkündür (Trakyada Yeşilyurt, 1976: 1; Devlet Du İşleri Genel Müdürlüğü, 2016?; Türkiye Cumhuriyeti Kırklareli Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020: 38).

Okluca veya eski adıyla Çöplüce Dere şehrin ortasından geçen ve kuzey güney yönlü akan bir dere konumundadır. Zengin kaynaklardan beslenemeyen bu derenin, Kırklareli'nin de yağış rejimine bağlı olarak kışları debisinin arttığı ve yaz aylarında çoğunlukla kuruduğu bilinmektedir. Geçmiş dönemlerde yaz kuralığı sebebiyle derenin şehir içinden geçen mecrasının bataklık halini alması ve halk tarafından derenin adeta bir çöp boşaltım alanı olarak kullanılması, dere çevresinde kötü kokuların yayılmasına ve sıtma gibi hastalıkların türemesine sebep olarak şehir için gayrisihhi bir ortamın açığa çıkmasına sebep olmuştur. Bunların yanında kış ve ilkbahar aylarında yağışların artmasına paralel olarak derenin zaman zaman sel baskınlarına sebep olduğu ve şehre ciddi zararlar verdiği de kaydedilmiştir. Bahsedilen olumsuzluklardan ötürü 1950'li yıllardan itibaren derenin ciddi bir şekilde ıslahı için çalışılmış en nihayetinde derenin üstünün kapatılarak Kırklareli şehri için bir tehdit olmaktan uzaklaşması 1980'li yılları bulmuştur. Günümüzde şehir içinde kapalı menfez içinde geçen dere kabaca Mustafa Kemal Bulvarına paralel bir şekilde ilerleyerek şehrin güneyinde tekrar açığa çıkmaktadır (Trakya'da Yeşilyurt, 1945b: 1; Trakya'da Yeşilyurt, 1952b: 1; Trakya'da Yeşilyurt, 1959: 1; Cidan, 2019: 39).

Kırklareli için bahse konu olacak diğer önemli akarsu ise İnci Dere'dir. Şehir merkezinin hemen batısında yer alan bu dere aynı zamanda 1980'li yıllara kadar şehrin batı sınırını çizmiştir. Ancak zaman içerisinde artan nüfusa bağlı olarak genişleyen yerleşim alanları bu derenin batısında gelişme göstermeye başlamış ve günümüzde Bademlik Mahallesinin neredeyse tamamı (Bademlik mahallesi sınırları içerisinde kapalı menfez içinden geçmektedir) ve Karakaş Mahallesinin küçük bir kısmı İnci Deresinin batısında yer almıştır. Kuzey güney yönlü akan bu derenin debisi düzensiz olup kış ve ilkbahar ayarında artmakta ve yaz aylarında azalmaktadır. Derenin ıslahı ve çevresinde park, yürüyüş alanları, restoran vb. gibi rekreasyon faaliyetleri için projeler hazırlanmış olup bu hususta çalışmaların belirsizliği devam etmektedir.

Fotoğraf 2.3: İnci Deresinden Bir Görünüm

Şehrin 6-8 km kadar batısından geçen Teke Deresi de Kırklareli için önem arz etmektedir. Kaynağını Istanca Dağlarından alan bu dere kuzey güney yönlü uzanarak Yoğuntaş, Kayalı, Koyunbaba gibi köylerin yanından geçerek güneyde Pehlivan köy-Babaeski civarında Ergene Nehrine dahil olmaktadır. Teke Deresi üzerinde, Kayalıköy mevki civarında inşa edilmiş olan Kayalıköy Barajı bulunmaktadır. Yapımına 1981 yılında başlanan baraj 1986 yılında tamamlanmış olup sulama ve taşkın önleme amacıyla kullanılmaktadır. Barajın çevresinde insanların piknik ve balık tutma gibi rekreasyon faaliyetleri gerçekleştirdikleri de görülmekte olup Kırklareli Üniversitesinin merkez kampüsü de bu barajın hemen yanında yer almaktadır (Karaçam, 1970: 22-23; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 2016?).

Bahsettiğimiz akarsular haricinde şehir çevresinde Kanarya Dere, Cingöz Dere, Haydar Dere, Manastır Dere, Deliahmet Dere gibi irili ufaklı pek çok akarsu da mevcut olup bunların debileri oldukça azdır.

2.2.KURULUŞ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Kırklareli şehrinin ne zaman kurulduğuna dair kesin bilgiler bulunmamakla birlikte şehir merkezinin hemen güneyinde yer alan ve Aşağı Pınar olarak adlandırılan alanda yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde M.Ö 6200-4800 yılları arasında kesintisiz bir yerleşim sürecinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kırklareli civarına beşeriyetin yerleşmesi günümüzden yaklaşık 8.000 yıl kadar öncesine karşılık gelmektedir (Özdoğan, 1996; Özdoğan, vd., 2017).

Aşağı Pınar'ın yaklaşık 300 metre batısında yer alan Kanlı Geçit mevkiinde yapılan arkeolojik kazılarda ise M.Ö 3.800 yıllarında başka bir yerleşmenin olduğu ve M.Ö 3000-2000 yılları arasında genişlediği saptanmıştır. M.Ö 2300'lerde ise buranın Istranca Dağlarında işlenen madenlerin ticaretine hizmet eden bir koloni yerleşmesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Arı, 2006: 103-104).

Arif Müfid Mansel'in 1936 yılından itibaren Kırklareli çevresinde gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde bazı höyüklerin Aka Medeniyetinin geleneklerinden olan "kubbeli mezar" şeklinde inşa edilmiş olması Kırklareli'nin M.Ö 1.200 yıllarından itibaren Akaların-Trakların hakimiyeti altına girdiğini göstermektedir (Mansel, 1938: 17; Kırklareli Valiliği, 1968: 179).

Bölgedeki Akaların hakimiyeti M.Ö 7. yüzyılda Tuna Nehrini aşarak Trakya'yı ve dolayısıyla Kırklareli'ni ele geçiren İskitlerin seferleriyle son bulmuştur. İskitlerin hakimiyeti ise Trakya ve Balkanları ele geçirme emeliyle hareket eden ve M.Ö 513 yılında İstanbul Boğazını geçerek İskit Seferi düzenleyen Persler tarafından sonlandırılmıştır. Trakya'yı gele geçirerek Tuna boylarına kadar ilerleyen Persler gerçekleştirdikleri seferler sonucunda başarısız olmuşlar ve bu dönemde merkezi Vize olan Trakya Satraplığını kurmuşlardır. Ancak bu Satraplığın ömrü de çok uzun olmamıştır. Perslerin Yunanlılar karşısında aldığı yenilgiler sonrası zayıflamasını fırsat bilen ve en güçlü Trak kabilelerinden olan Odrislerin M.Ö 460 yıllarında, Trakya'da yer alan Trak boylarını bir çatı altında toplayarak federasyon yapılı bir devlet kurdukları görülmekte ve Kırklareli'nin de bu devletin sınırları içerisinde yer aldığı düşünülmektedir (Dursunkaya, 1948: 22-23; Kırklareli Valiliği, 1968: 179; Karaçam, 1970: 124-125; Beksaç ve Beksaç, 2012: 6).

Odris Devletinin siyasi olarak zayıflaması ve M.Ö 359 yılında üçe bölünmesi, bölgeyi ele geçirerek büyük bir balkan devleti arzusunda olan Makedonya Kralı II. Filip'i harekete geçirmiş ve böylece M.Ö 356 yılında Trakya ve dolayısıyla Kırklareli Makedonya hakimiyetine girmiştir (Kırklareli Valiliği, y.y.: 29; Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4808).

Kırklareli ve Trakya'daki Makedonya'nın hakimiyeti, M.Ö 280-279 senelerinde Tuna Nehri ve Romanya civarında yaşayan Keltlerin (Galatların) istilası ile kesintiye uğramıştır. Bulundukları bölgeden güneye doğru ilerleyerek Makedonya ve Trakya'yı işgal eden Keltler, Kırklareli'ni de içine alan bölgede krallık kurmuşlar ancak bu krallık Trakların M.Ö 214 yılında gerçekleştirdikleri ayaklanmalar sonucu yıkılmıştır (Mansel, 1938: 30-31; Dursunkaya, 1948: 30).

Romalıların M.Ö 168 yılında Makedonya Krallığını ortadan kaldırması, bunun evvelinde Trakya'nın Keltler tarafından istila edilmesi gibi süreçler neticesinde bölgede siyasi istikrar sarsılmış ve Roma karşısında durabilecek güçlü bir otorite kalmamıştır. M.Ö 168 yılından itibaren Trakya'ya tazyikini arttıran Romalılar M.S. 44-46 yıllarında Kırklareli ile birlikte tüm Trakya'yı ilhak ederek doğrudan doğruya Roma'ya bağlı Trakya Eyaletini oluşturmuşlardır (Mansel, 1938: 37; Kırklareli Valiliği, y.y.: 29).

Kırklareli'nin bulunduğu bölgenin Romalılar dönemine kadar çok sayıda devlet veya kavimler tarafından ele geçirildiği, istila edildiği görülmektedir. Şüphesiz Trakya'nın Avrupa ve Asya arasında önemli bir geçiş noktasında bulunması devletlerin bu bölgeyi ele geçirmek istemesindeki en önemli tetikleyicilerden biri olmuştur. Bu sebeptendir ki Roma döneminde belli bir süre devam etmiş olan istikrar, çeşitli kavimlerin istilaları ile tekrar bozulmuştur.

Roma döneminde Trakya ve Kırklareli'nin ilk önce Gotların saldırılarıyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. M.S. 250 yılından itibaren Trakya'ya çok sayıda (Örneğin M.S. 254, 323, 364, 395 yıllarında) akınlar gerçekleştiren Gotlar, bölgenin güvenlik açısından zafiyete düşmesine yol açmışlardır. Bu süreçte M.S 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılarak Batı Roma ve Doğu Roma (Bizans) olarak iki devlet haline geldiği görülmektedir. Romanın ikiye ayrılması sonucunda Kırklareli ve

Trakya toprakları Bizans sınırları içerisinde kalmıştır (Mansel, 1938: 41-43; Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4809).

Kırklareli, Bizans döneminde de istilalar ve yağmalardan etkilenmiştir. Gotların M.S. 440 yıllarına kadar devam eden akınlarını Hunların saldırıları izlemiştir. M.S. 441 yılından itibaren çeşitli akınlar gerçekleştirerek Trakya'yı ele geçirdiği görülen Hunların son seferlerini M.S 558 yılında gerçekleştirerek İstanbul önlerine kadar ilerledikleri kaydedilmiştir. Yine Hunların Trakya için tehdit oluşturdukları esnalarda Bulgarlar M.S. 499 ve 502 yıllarında Trakya üzerine akınlar gerçekleştirmişlerdir (Dursunkaya, 1948: 34-35).

Trakya'nın Hun akınlarından sonra şiddetli Avar saldırılarına uğradığı görülmektedir. Avarların M.S. 587-626 yılları arasında gerçekleştirdikleri beş büyük akın sonucunda Trakya ve dolayısıyla Kırklareli'nin harap olduğu ve Avarların İstanbul önlerine kadar ilerlediği belirtilmektedir (Dursunkaya, 1948: 35).

Bölgede Avar tehlikesinden sonra Bulgar saldırıları baş göstermiştir. İlk olarak Avarlar ile birlikte M.S. 626 yılında İstanbul'u kuşatan Bulgarlar, bu tarihten itibaren M.S. 1236 yılına kadar müteaddit defa Trakya ve Kırklareli üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. Bulgar akınlarının ara dönemlerinde ise 1049 yılında Peçeneklerin Trakya'ya saldırarak düzenleyerek yağmaladıkları kaydedilmiştir (Dursunkaya, 1948: 36-37; Kırklareli Valiliği, 1968: 181).

Trakya tahribata uğradığı önemli olaylardan bir diğeri ise Haçlı seferleridir. Haçlılar 1190 yılında Bizans topraklarına geldiklerinde Kırklareli de işgal edilmiştir. 1204 yılındaki Haçlı seferleri sırasında da Kırklareli Latinlerin kontrolüne geçmiş, bölgedeki çiftlikleri yoğun bir şekilde sömürülmesi üzerine çiftlik sahipleri tarafından Bulgar Çarı yardım amaçlı çağrılmış olsa da umdukları yardımdan ziyade başka bir talanla karşı karşıya kalmışlardır (Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4809; Karaçam, 1995)

Kırklareli'nin Bizans döneminden sonra Osmanlı hakimiyetine girdiği bilinmektedir. Ancak Kırklareli'nin Osmanlı dönemindeki tarihi sürecini anlatmadan önce birkaç önemli noktaya değinmenin faydalı olacağı kanısındayız. Öyle ki günümüzdeki Kırklareli şehir merkezinin tarihini aydınlatabilecek Trakya, Roma veya Bizans tarihi ile ilgili kaynaklar incelendiğinde maalesef ki açık ve kesin bilgilerin

eksikliği göze çarpmaktadır. Şehrin çevresinde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda ise ancak bölgede yerleşmenin ne zaman başladığı ile ilgili tahmini bir tarihlendirme yapılabilmektedir. Kaynaklarda Kırklareli'nin Osmanlı Dönemi öncesi tarihi konu edilirken de genelden özele indirgeme yöntemiyle ancak tahmini çıkarımların yapıldığı görülmektedir. Örneğin Trakya Keltlerin istilasına uğradığında Kırklareli'nin de buna maruz kaldığı belirtilmiş veya Roma İmparatorluğu Trakya'yı ele geçirdiğinde Kırklareli de Romanın bir parçası olarak addedilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı dönemi öncesi tarihi çok net olmayan Kırklareli şehir merkezinin, Osmanlı dönemine kadar hem büyüklüğü hem de fonksiyonu itibarıyla çok fazla ehemmiyet arz etmeyen bir yerleşme olduğunu düşünmek gerçekten uzak değildir. Kırklareli'nin Bizans döneminde İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan yollardan birinin üzerinde yer alması, yerleşmenin Osmanlı dönemine kadar belki de küçük bir kasaba haline gelmesine fırsat vermiş bunun sonucu olarak da Osmanlı'nın fetihlerinde Kırklareli'nin de kayda geçmesine olanak vermiştir (Mansel, 1938; Karaçam, 1970: 126-127; Jones, 1971: 524; Liakopoulos, 2002: 77; Kuelzer, 2011: 183).

Kırklareli'nin Osmanlılar tarafından ilk olarak ele geçirildiği tarih ile ilgili kaynakların birbirlerinden farklı bilgilere yer verdikleri, bu tarihlerin de 1361, 1362 ve 1363 yılları arasında değiştiği görülmektedir. Osmanlıların Kırklareli'ni ilk fetihlerinin tarihi çok kati olmamakla birlikte bu fethin inkıza uğradığı kesindir. Nitekim Osmanlıların Kırklareli'ni 1369 yılında Sultan I. Murat döneminde tekrar ele geçirdikleri görülmektedir (Kırklareli Valiliği, 1968: 181; Kırklareli Valiliği, y.y.: 31; Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4810; İnalçık, 2006: 49).

Osmanlı idaresine geçtikten sonra Kırklareli'nin uzun bir dönem rahat ve huzur içinde bir süreç yaşamıştır. Roma ve Bizans döneminde olduğu gibi arka arkaya süren istilalar son bulmuş, Osmanlı devletinin son zamanlarına kadar sürecek olan istikrarlı bir dönem başlamıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde zayıflamasına koşut olarak ise bölge üzerinde hakimiyet kurmak isteyen farklı devletlerin harekete geçerek Trakya'yı ve Kırklareli'ni işgal etmişlerdir. Osmanlı döneminde Kırklareli'nin ilk işgali 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sırasında gerçekleşmiştir. 19 Ağustos 1829'da işgal edilen şehir

kısa bir süre sonra 14 Eylül 1829 yılında imzalanan Edirne Anlaşması ile Osmanlılara kalmıştır (Çağlaer, 2001: 3).

Kırklareli'nin ikinci işgali ise “93 Harbi” olarak adlandırılan Osmanlı-Rus savaşı sırasında gerçekleşmiştir. 1877-1878 yılında Trakya'yı ele geçirerek İstanbul önlerine kadar ilerleyen Rus ordusu Kırklareli'ni de ele geçirmiştir. Savaş sonrası Ayastefanos Anlaşması ile Bulgar Prensliğine bırakılması düşünülen Kırklareli, bu anlaşmanın bozulması neticesinde imzalanan Berlin Anlaşmasına göre Osmanlılara bırakılmıştır.

Balkan Savaşları döneminde de Kırklareli'nin işgale maruz kaldığı görülmektedir. 1912-13 yıllarında gerçekleşen Birinci Balkan Savaşı sonucunda Bulgarlar tarafından işgal edilen Kırklareli, İkinci Balkan Savaşı sonrası geri alınmıştır. I. Dünya Savaşı döneminde ise Yunanistan tarafından işgal edilen Kırklareli 8 Kasım 1922 tarihinde kesin olarak kurtulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin topraklarına dahil olmuştur.

2.2.1. Kırklareli'nin Adının Tarihi

Kırklareli ile ilgili yapılan çalışmalarda kesinliği olmayan en önemli konulardan biri şehrin ismi olmuştur. Bu konuda öne sürülen görüşler, varsayımlar ve rivayetlerden fazlası değildir. Kırklareli'nin eski dönemlere tarihinin de çok net olmaması ve çalışmaların yetersizliği, şüphesiz şehrin isminin kaynağını da kesin ve açık bir şekilde ifade etmemize engel olmaktadır. Yine de Kırklareli'ni konu alan bir çalışma gerçekleştirdiğimizden ötürü şehrin adının tarihi ve geçirdiği değişimler hakkında birkaç bilgi vermenin yerinde olacağı kanısındayız.

Kırklareli'nin adı ile ilgili Traklar dönemini konu alan rivayet odur ki buranın isminin “Bozili” veya “Bozdağı” olduğu bunun da “Bozdağı” veya “Buzdağı” adlı dağa ithafen verildiğidir. Rivayet dememizin nedeni ise 1936 yılına ait bir gazete makalesine ait olan bu bilgilerin hangi kaynaktan alındığı belli olmamakla birlikte oldukça zayıf ve ispata muhtaç olmalarındandır. Trakların yazılı kaynaklarının olmaması, dillerinin tam olarak bilinmemesi ve bilinse dahi Türkçe ile benzerliğini konu alan (en azından Boz, Buz, İl kelimelerini de kapsayan) çalışmaların yapılmamış

olması dolayısıyla böylesine bir iddiayı doğru kabul etmek yerinde olmayacaktır (Ertürk, 1936: 5; Beksaç, 2009).

Şehrin Bizans döneminde “Saranta Ecclesies” olarak isimlendirildiği, Osmanlılar tarafından ele geçirildiğinde ismin Türkçe karşılığı olan “Kırk Kilise” şeklinde değiştirildiğine dair bilgiler de mevcuttur. Aslında en çok rivayet de bu ismin farklı türleri üzerine olmuştur. Nitekim “kırk” ve “kilise” kelimelerinin etimolojik olarak farklı sözcüklerle benzerliği vardır. Bu sebeple, şehirde önceleri kırk yani harap bir kilisenin var olduğu ve buna istinaden şehrin Kırıkkilise olarak isimlendirilerek bunun zaman içerisinde Kırıkkilise’ye dönüştüğü veya civardaki farklı yerlerde 39 adet kilisenin olduğu ve 40. kilisenin Kırklareli’ne yapılmasından dolayı Kırıkkilise ismini aldığı ve hatta Hristiyan din adamları namına inşa edilen Kırk Azizler kilisesinin (Kilise 1859 yılında inşa edildiğinden dolayı böyle bir ihtimal yoktur) şehri isimlendirdiğine dair çeşitli söylemler ortaya çıkmıştır (Dursunkaya, 1948: 53-54; Akın, 1997: 10; Azsöz Pala, 2021: 271).

Balkan savaşları esnasında bu bölgeyi gözlemlemiş olan bir araştırmacıya göre ise Kırklareli’nin ismi yanlış benzetme sonucu Kırıkkilise halini almıştır. Başlangıçta bataklık alanda yer alan bir kilisenin Türkler tarafından Kır Kilise olarak adlandırıldığı bunun Hristiyanlar tarafından Hristiyanlık etkisini arttırmak için Kırk Kilise olarak değiştirildiğinden bahsetmektedir (Rankin, 1914: 84).

Ancak “kır” kelimesi Türkçede iki anlama gelebilmektedir. Kırsal alan olarak “kır” ve beyaz rengi ifade eden “kır”. Dolayısıyla Kırklareli’ni isimlendiren kiliseye kırsal alanda bulunması sebebiyle Kır Kilise denmesi mümkün olmakla birlikte bunun yanında bu kilisenin civardaki kireç taşlarından yapıldığı varsayılırsa kilisenin rengi de kır olacak ve kilisenin rengine binaen de Kır Kilise denmesinin olası olduğuna dair yeni bir görüş ifade etmemiz mümkün olacaktır.

Osmanlı dönemindeki salnamelerde ise şehrin Kırıkkilise - Herakliya olarak isimlendirildiği görülmektedir. Ancak halk arasında bu isimlerin kullanılmadığı ve Kırk Kimesne, Kırk Kimse veya Kırklar-eli-ili şeklinde kullanışların olduğu ifade edilmektedir. Söylenceye göre Kırklareli fethedilirken 40 kişi şehit düştüğü için şehir bu isimlerle anılmaya başlanmıştır. Eskinden Kırklar Baba Dergahı günümüzde ise

Kırk Şehitler Anıtının bulunduğu yerdeki kitabe de “Kırk Kimse şehit oldu bu yerde, Bu nam ile anılmıştır bu belde” yazısı yer almaktadır (Karaçam, 1970: 156-157; Edirne Vilayet Salnamesi, 1310-1892: 492).

Şehrin halk arasında Kırk Kilise olarak anılmadığına dair (en azından Türkler tarafından) en önemli kanıtlardan biri ise büyük ihtimalle 10 Kasım 1922 yılında Kırklareli’ni kurtarmaya gelen askerler için düzenlenen törende asılmış olan bir yazıdır.

Fotoğraf 2.4: Kırklareli Kurtuluş Töreninden Görünüm

Kaynak: Kırklareli Belediyesi Arşivi

Fotoğrafta yer alan takın üzerinde “Kırklareli (veya Kırklarili) Şanlı Kurtarıcılarına Hoş Geldin Der” yazısı yer almaktadır (Fotoğraf 2.3). Halk arasında Kırklareli isminin kabul görmesinden dolayı 1924 yılında Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay tarafından şehrin isminin değiştirilmesi üzerine meclise kanun teklifi sunulmuştur. Bu kanun şu şekilde kabul edilmiştir:

“Kırkkilise” isminin “Kırklareli”ne tahvili hakkında kanun

Kanun Numarası: 537

Birinci Madde – “Kırkkilise” ismi “Kırklareli”ne tahvil edilmiştir.

İkinci Madde – İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren muteberdir.

Üçüncü Madde – İşbu kanunun icrasına Dahiliye Vekaleti memurdur.

23 Cemaziyülevvel 1343 / 20 Kanunuevvel 1340 (T.C. Resmi Gazete, 1925: 1).

Böylelikle 14 Ocak 1925 tarihli 82 numaralı Resmi Gazetenin yayınlanmasıyla birlikte halk arasında Kırklareli olarak kullanılan Kırkkilise'nin adı resmi olarak da Kırklareli olarak kullanılmaya başlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIRKLARELİ'NDE NÜFUS VE YERLEŞME

3.1.NÜFUS

Yapılan araştırmalara göre Kırklareli civarına ilk yerleşenlerin ve dolayısıyla nüfuslanmayı ilk başlatanların Traklar olduğu bilinmekle birlikte bu döneme ait yazılı kaynakların yetersizliği ve olan kısıtlı kaynakların da Kırklareli'nin nüfusunu konu etmemesinden (çoğu defa Kırklareli'nden bile bahsetmemesinden) dolayı yerleşmenin Trak dönemlerine ait nüfusu meçhul haldedir. Trakların akabinde bölgeyi ele geçiren Romalılar ve Roma sonrası hüküm süren Bizans dönemlerine ait de herhangi bir nüfus bilgisi, yaptığımız çalışmalar neticesinde elde edilememiştir.

Kayıt ve evrak işlerine fazlasıyla önem veren Osmanlıların Kırklareli'ni ele geçirmesiyle birlikte Kırklareli'nin nüfusuna dair bazı verilere ulaşmak ve buradan hareketle kati olmamakla birlikte bazı çıkarımlar yaparak yerleşmenin nüfusunu tahmin etme imkanımız vardır. Kırklareli'nin en eski sayısal nüfus verilerine Osmanlı döneminde rastladığımızdan dolayı yerleşmenin nüfusunu incelerken de Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere iki başlık altında ele almış bulunmaktayız.

3.1.1. Osmanlı Döneminde Nüfus

Kırklareli şehir merkezinin Osmanlı dönemindeki nüfusuna dair ulaşabileceğimiz kaynakları resmi kaynaklar ki bunlar doğrudan devlet tarafından hazırlanmış veya kaydı tutulmuş olanlardır ve resmi olmayan kaynaklar başlıkları altında incelememiz mümkündür. Genel olarak çoğu kaynak devlet tarafından hazırlanmış olan verilere isnat etmekle birlikte nüfus miktarının yorumlanması ve hesaplama yöntemi konusunda ayrılabilirler.

3.1.1.1. Resmi Kaynaklara Göre Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde askeri, mali veya idari işleri düzenleyebilmek amacıyla çoğu defa çeşitli yöntemlerde sayımlar gerçekleştirilmiştir. İlk dönemlerde nüfusu saymaktan ziyade vergi olanaklarını belirlemek için sayımlar gerçekleştirilirken 1830 yılından itibaren modern nüfus sayımı denilebilecek yöntemlerle ülkedeki potansiyel

asker miktarını belirlemek için sayımlar gerçekleştirilmiş ve tüm bu sayımlar neticesinde yerleşmelerin nüfus miktarını belirleyebileceğimiz kaynaklar meydana getirilmiştir (Güneş, 2014).

Osmanlı döneminde nüfus hakkında istifade edebileceğimiz resmi kaynakların bir kısmını Tahrir Defterleri, Avarız Defterleri, Temettüat Defterleri, Nüfus Defterleri ve nüfus sayımları oluşturmaktadır (Güneş, 2014). Bunların yanında yerleşmenin bağlı olduğu vilayete ait olan Vilayet Salnameleri de yerleşmelerin nüfus miktarları hakkında bilgiler sağlamaktadır.

Kırklareli şehir merkezinin Osmanlı dönemindeki nüfusuna dair çıkarımda bulunabileceğimiz ilk ve en önemli kaynakları “tahrir defterleri” oluşturmaktadır. Bu defterlerin tutulmasındaki amaç genellikle mali işleri ve askerlik işlerini düzenlemek içindir. Dolayısıyla doğrudan nüfus hakkında kesin bilgiler içermemekte ancak yol gösterici nitelikte olmaktadır.

1530 yılına ait tahrir defterleri Kırklareli şehir merkezinin 6 mahalleden oluştuğu ve bunların toplamda 283 hane, 78 mücerret (tek yaşayan), 5 askeri görevli ve 14 din adamından müteşekkil olduğu belirtilmektedir (Koçoğlu, 1970: 10; Ertürk, 2013: 215).

Osmanlı araştırmalarında nüfus hesaplanırken genellikle hane sayısının 5 ile çarpımı yöntemi kabul edildiğinden (Barkan, 1953), Kırklareli’nin 1530 yılına ait tahrir defterlerine göre nüfusu hesaplanırken de 283 hanenin 5 ile çarpımı sonucu 1.415 kişi ve buna tek yaşayanlar (73 kişi), askeri görevliler (5) ve din adamları (14 kişi) eklendiğinde 1.507 kişiye tekabül eden bir nüfus miktarı elde edilmektedir (Koçoğlu, 1970: 10; Ertürk, 2013: 215).

1642 yılı Avarız Defterlerine göre ise Kırklareli kaza merkezinde toplamda 308 hane, 45 askeri görevli ve 1 adet din görevlisi bulunmaktadır. Yine hane sayısını 5 ile çarpıp genel bir toplam yaptığımızda Kırklareli’nde yaklaşık 1.581 kişinin yaşadığını söylemek mümkündür. Tahrir ve Avarız defterlerinden hareketle Kırklareli şehir merkezinde 16. ve 17. yüzyıllarda tahmini olarak 1.500-2.000 arasında kişinin ikamet ettiği anlaşılmaktadır (Ertürk, 2013: 215).

19. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımının yapıldığı görülmektedir. II. Mahmut döneminde 1831 yılında gerçekleştirilen bu sayımın gerekçesini askeri ve ekonomik sebepler açıklamaktadır. Yeniçeri ordusunun kaldırılmasından sonra yerine kurulacak olan ordu için hem asker sayısını belirlemek hem de bu konudaki giderleri düzenleyebilmek için yapılan sayımda hem Anadolu hem de Rumeli tarafında sadece erkeklerin yer aldığı sayımlar gerçekleştirilmiştir. Karal'ın 1831 nüfus sayımı ile ilgili yaptığı çalışmaya göre, sayımın yer aldığı hülasa defterlerinde Kırklareli'nin nüfusuna yer verilmediğini belirtmiştir (Karal, 1997). Dolayısıyla 1831 nüfus sayında Kırklareli'nin nüfusuna ait karanlıkta kalan bilgiler devam eden tasnif çalışmaları neticesinde aydınlanmaya başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivlerinde bulunan, Hicri 11.12.1247 tarihli (Miladi 1832) “Kırkkilise kazasının nüfus tahririni gösteren defter”den şehrin, Osmanlıda yapılan ilk nüfus sayımına ait bilgileri elde edilebilmektedir (DABOA, D.CRD.d., 40061, H. 1247).

Kırklareli'nin Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk nüfus sayımını verilerini kapsayan 1832 tarihli nüfus defterine göre şehir merkezi 9 mahalleden oluşmakta ve bu mahallelerde toplamda 3.770 kişi yaşamaktadır. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere bu sayımda yalnızca erkekler sayıldığı için yaklaşık nüfusu bulmak hususunda erkek ve kadın nüfusunu eşit kabul etmek gerekmektedir. Böylece 3770 erkek nüfusa ek olarak 3.770 kadın nüfus varsaydığımızda, şehir merkezinde yaklaşık 7.540 civarına tekabül eden bir nüfus varlığından söz etmek mümkündür (DABOA, D.CRD.d., 40061, H. 1247).

Osmanlıda gerçekleşen ilk nüfus sayımını kronolojik olarak takip ettiğimizde nüfus hakkında bilgi edinebileceğimiz önemli kaynaklardan birini de “Temettuat Defterleri” oluşturmaktadır. Bu defterlerde hane bazlı yapılan kayıtlar neticesine göre 1844 yılında şehir merkezi toplamda 9 mahalleden oluşmakta ve 1.984 haneye havi bulunmaktadır. Hane sayısını 5 ile çarptığımızda şehir merkezinin yaklaşık olarak 9.920 kişilik nüfusu barındırdığı görülmektedir (Kabakçı, 2013: 5-49).

Yerleşmelerin Osmanlı Dönemine ait nüfuslarını öğrenebilmek için başvurabileceğimiz önemli kaynaklardan birini de “Salnameler” oluşturmaktadır.

Kırklareli'nin Osmanlı devleti zamanında uzun dönem Edirne'ye bağı bir idari konumda olmasından dolayı, Kırklareli'nin nüfusuna ait bilgilere, ilki 1870 ve sonuncusu 1903 yılında yayımlanan “Edirne Vilayet Salnameleri”nde ulaşmak mümkündür (Duman, 2000: 97-99).

Edirne Vilayet Salnamelerinin hepsinde Kırklareli'nin toplam nüfusu çeşitli tasniflere göre yer almaktayken, şehir merkezinin nüfusu ayrı olarak sadece 1901 ve 1903 yıllarında yayımlanan salnamelerde belirtilmiştir. Kırklareli hakkında önemli malumatlar içeren bu salnamelerin 1901 yılına ait olanında şehir merkezinde ikamet edenlerin 18.325 kişi civarında olduğu, 1903 yılına ait olanında da 1901 yılındaki salnamede verilen sayının aynı şekilde değiştirilmeden 18.325 kişi olarak verildiği görülmektedir. Bunun sebebi büyük ihtimalle nüfus verilerinin güncellenmeden aktarılmasından kaynaklanmıştır (Edirne Vilayet Salnameleri, 1870-1903)⁴.

Kırklareli'nin Osmanlı dönemindeki nüfusu ile ilgili açıklamalı olarak bahsetmiş olduğumuz resmi kaynakların yanında sadece tabloda (Tablo 3.1) gösterdiğimiz resmi kaynaklar ile birlikte Kırklareli'nin nüfusunu 16. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar incelemek mümkündür. Osmanlı döneminde Kırklareli'nin nüfusunun resmi kaynaklara göre miktarları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

⁴ Ayrıntılı kaynaklar için Bkz. Kaynakça.

Tablo 3.1: Kırklareli'nin Osmanlı Resmi Kaynaklarına Göre Nüfusu⁵

Yıl	Kaza (Şehir) Merkezi ⁶	Merkez Kaza ⁷	Kaza Toplam Nüfusu ⁸	Kaynağın Türü****
1530*	1507			Tahrir Defteri 1
1642*	1500-2000			Avarız Defteri 2
1832**	7000-8000			Nüfus Sayımı-Defteri 3
1844*	9920			Temettuat Defteri 9
1870		30096		Edirne Salnamesi 4
1874	15024	29864		Edirne Salnamesi 4
1876		34300		Edirne Salnamesi 4
1885		49662	118249	Edirne Salnamesi 4
1887			119584	Edirne Salnamesi 4
1889			123936	Edirne Salnamesi 4
1892		56305		Edirne Salnamesi 4
1881/82-1893****			125329	Nüfus Sayımı 7,8
1893		56982	138678	Edirne Salnamesi 4
1894		57240	146074	Edirne Salnamesi 4
1901	18325	68473	175167	Edirne Salnamesi 4
1906/7			181204	Nüfus Sayımı 7
1912/13		70162	210092	Nüfus Cetveli 5
1913/14		33764	140366	Nüfus Cetveli 5
1914		38762	113948	Nüfus İstatistiki 8
1916		36275	135645	Nüfus İstatistiki 6
* Hane sayısının 5 ile çarpımı ile hesaplanmıştır. **Erkek ve Kadın nüfusu eşit kabul edilerek hesaplanmıştır. *** 1881-82 yıllarında başlayıp 10 yıl kadar süren sayım sonuçlarıdır. **** Kullanılan kaynaklar numaralandırılarak kaynak kısmında belirtilmiştir.				

Kaynak: Koçoğlu, 1970(1); Zamir, 1981(8); Karpas, 1978; Karpas, 1985(7,8); DABOA, HSDHADB, 5/50, R. 1330(5); DABOA, D.CRD.d., 40061, H. 1247(3); Edirne Vilayet Salnameleri, 1870-1903(4); 1332 Senesi İstatistik Cetveli, 1916:8(6); Ertürk, 2013(1,2); Kabakçı, 2013(9)

Yukarıdaki tabloda (Tablo 3.1) Osmanlı döneminde Kırklareli'nin nüfusuna ait derlediğimiz bilgilerin neticesinde ilki 1530 yılı ve sonuncusu 1916 yılı olmak itibariyle Kırklareli nüfusunu uzun bir dönem aralığında gözlemlememiz ve yorum

⁵ Sadece nüfusun değişiklik gösterdiği salnamelere yer verilip, farklı yıllara ait olup mükerrer şekilde nüfusun yer aldığı salnameler göz ardı edilmiştir.

⁶ Sadece şehir merkezinde yaşayan nüfustur.

⁷ Şehir (kaza) merkezine doğrudan bağlı olan köy ve nahiyelerle birlikte verilen nüfustur.

⁸ Vilayet merkezi olan Kırklareli'ne bağlı olan tüm kaza ve köylerin toplam nüfusları ifade edilmektedir.

yapabilmemiz mümkündür. Tabloda ilk göze çarpan detaylardan birisi yüzyıllar arasındaki bilgi sıklığının farklılığıdır. 16. ve 17. yüzyıllar arasında az sayıda ve kısıtlı kaynaklardan edinebildiğimiz nüfus bilgileri 18. yüzyıldan itibaren artış göstermiştir. Burada hem devletin modernleşmeye başlamasıyla birlikte nüfus miktarının ölçülmesinin gerekliliği hem de matbuatın gelişmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Resmi kaynaklara göre Osmanlı döneminde Kırklareli'nin nüfusunu incelediğimizde en sık kalan nokta şehir merkezi nüfusedir. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere kaynaklarda genellikle “merkez kaza” ve “genel vilayet nüfusu” şeklinde ifade edilen nüfus daha yaygın kullanılmıştır (Tablo 3.1). Burada “merkez kaza” ifadesi şehrsel nüfusu açıklıyor gibi görünse de durum daha farklıdır. Nitekim Osmanlı kaynaklarında “merkez kaza” olarak geçen ifadeler (özellikle Edirne salnamelerinde) ekseriyetle şehir merkeziyle birlikte şehir merkezine doğrudan bağlı olan köy ve nahiye gibi yerleşim birimlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla bizzat “kaza merkezi” veya “şehir merkezi” gibi bir ifade bulunmadığı sürece şehrsel nüfusu saptamak zor olacaktır (Karpas, 1985: 7).

Osmanlı döneminde Kırklareli şehir merkezi nüfusunu resmi kaynaklar yoluyla oldukça kısıtlı şekilde öğrenebildiğimiz için bu konuda resmi olmayan kaynakları da ele almak şehrin tarihsel seyir içerisinde yaşamış olduğu nüfus artış ve azalışlarını daha açık bir şekilde anlamlandırmamızı ve açıklamamızı sağlayacaktır.

3.1.1.2. Resmi Olmayan Kaynaklara Göre Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu

Osmanlı dönemindeki resmi olmayan kaynaklar ile doğrudan devlet tarafından hazırlanmamış olan yayınlar kastedilmektedir. Bu yayınları dini cemaatler tarafından yapılan sayımlar, okullarda okutulması adına hazırlanmış Osmanlıca coğrafya ders kitapları, Osmanlı coğrafyasını konu alan atlaslar, yabancı dilde hazırlanmış olan ansiklopedi ve yıllıklar veya Kırklareli'ni konu alan özel olarak hazırlanmış kitaplar oluşturmaktadır. Bu başlık altında elde edebildiğimiz kaynakları kronolojik olarak ortaya koyarak 18. yüzyıl sonları ve 19 yüzyıl başlarına ait Kırklareli şehrinin nüfusu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Kronolojik olarak resmi olmayan kaynakları incelediğimizde karşımıza çıkan ilk kaynaklardan birini, demografi ve istatistik alanında çalışmalar yapmış olan Fransız asıllı coğrafyacı A. Synvet'in hazırlamış olduğu Osmanlı coğrafyasını konu alan 1872 tarihli “*Traité de géographie générale de l'Empire Ottoman*” isimli kitap oluşturmaktadır. Osmanlı coğrafyasında yer alan pek çok şehir hakkında nüfus bilgisi içeren kitaba göre Kırklareli'nin nüfusu 15-16 bin civarında tahmin edilmiştir (Synvet, 1872: 26)

Synvet'in eserinden bir yıl sonra 1873 tarihinde yayımlanmış olan, Mehmet Kâmil tarafından yazılmış Osmanlı devletinin genel coğrafyasını konu alan “*Coğrafya-i Umumi Devlet-i Aliye*” isimli eserde ise Kırklareli'nin nüfusu 8.000 olarak verilmektedir (Mehmet Kamil, H.1290/M.1873: 146). Ancak bu nüfus miktarının tam olarak hangi tarihe ait olduğu ifade edilmemiş büyük ihtimalle 1873 yılından önceki bir tarihe ait kayıt baz alınarak hazırlanmıştır ki bu sayı dahi yaklaşık nüfusu ifade etmek için yetersizdir. Nitekim Osmanlıda kadınlar ilk olarak 1881/1882-83 yıllarında sayılmaya başlanmıştır (Karpas, 1985: 151). Dolayısıyla 8.000 nüfusu erkek olarak kabul edip bir o kadar da kadın nüfus eklediğimizde şehrin nüfusu yaklaşık olarak 16.000 kişi şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır. Benzer bir şekilde Synvet de muhtemelen kadın ve erkek sayısını eşit kabul edip 15-16 bin civarında bir nüfus miktarına ulaşmıştır (Synvet, 1872: 26).

1878 yılına ait Edirne ve Selanik vilayetlerinin nüfuslarını barındıran ve nüfusu Bulgar, Rum ve Müslüman olarak tasnif eden bir kaynağa göre ise Kırklareli şehir merkezinde o dönemde 3.160 hanede 2.700 Müslüman, 6.700 Bulgar ve 2.850 Rum olmak üzere toplamda 12.250 kişilik erkek nüfusun yaşadığı belirtilmektedir (Ethnographie des vilayet d'Andrinople, de Monastir et Salonique, 1878: 8). Bu verilere göre kadın ve erkek nüfusunu kabul ettiğimizde 24.500 kişilik nüfus, hane sayısını 5 ile çarptığımızda ise 15.800 kişiye karşılık gelen nüfus miktarı elde edilmektedir. Bu iki yöntemle elde edilen sonuçlar arasındaki yüksek farkın sebebi yapılan bazı hatalar olabileceği gibi kaynağın Bulgar yanlısı olmasından dolayı Bulgar

nüfusunu daha fazla gösterme çabalarının sonucu da olabilir⁹ (Tashev, 2020: 39) Yine kaynağın içeriğinin konu alındığı dönemde Kırklareli’nde yaşadığı bilinen Yahudi ve Kıpti nüfusa yer verilmemesi de kaynağın güvenilirliği ve tarafsızlığı konusunda da bazı çekinceler yaratmaktadır (Edirne Vilayet Salnameleri 1870-1903; Cidan ve Kapan, 2019). Dolayısıyla kaynakta geçen 3.160 adet hane sayısını baz alarak nüfusu hesaplamak daha yerinde ve nispi olarak daha güvenilir olacaktır. Böylece de Kırklareli’nin 1878 yılında yaklaşık olarak 15.800 (hane sayısının 5 ile çarpımıyla) civarında nüfusa malik olduğunu söylemek mümkündür.

1878 tarihli başka bir kaynaktan nüfus bilgilerini aktaran ve aile kökleri Kırklareli’ne dayanan Yahudi araştırmacı Erol Haker’in kitabında ise Kırklareli’nin nüfusu 8.000 Bulgar, 5.000 Türk, 4.000 Rum ve 1.000 Yahudi olmak üzere toplamda 18.000 kişiden meydana geldiğini belirtilmektedir (Haker, 2010: 273).

Kırklareli şehir merkezinin Osmanlı dönemindeki nüfusuna ait birinci elden veriler barındıran önemli bir kaynak da Kırklareli doğumlu olan Melissinos Hristodulu isimli Rum bir araştırmacının 1880 yılında kaleme aldığı (Türkçesiyle) “Kırkkilise Sancağının Tarihi ve Coğrafi Açısından Tasviri” adlı eserdir. Yazarın yaptığı tetkikler neticesinde Kırklareli şehir merkezinde toplamda 2.800 hane bulunduğu ifade edilmekte ve bu sayının 5 ile çarpımı sonucunda yaklaşık 14.000 kişilik bir nüfusa ulaşılmaktadır (Doğruöz, Dökmeci ve Çiftçi, 2020).

Dünyanın önemli ansiklopedilerinden olan Encyclopædia Britannica’nın bazı baskılarında da Kırklareli’nin Osmanlı dönemindeki nüfusuna yer verildiği görülmektedir. İlk olarak 1842 tarihli 7. baskısının 12. cildinde yer alan “Kırkkilise” maddesine göre nüfusun 1600 olduğu belirtilmektedir. Ancak bu gerçeklerden oldukça uzak bir rakamdır. Nitekim aynı ansiklopedinin 1882 tarihli 9. baskısında Kırklareli’nin nüfusu 16.000 olarak verilmiş, devam eden 1902 tarihli 10. Baskıda ise 18000 kişilik nüfus varlığından bahsedilmiştir. Verilen nüfus bilgilerinden hareketle nüfusun 1842 ve 1882 yılları arasındaki 40 yıllık süreçte şehrin nüfusunun 10 kata kadar attığı gibi gerçekten oldukça uzak bir miktar karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla

⁹ https://www.wikiwand.com/fr/Le_Courrier_d%27Orient

bu kaynaktan faydalanırken 1842 yılındaki miktarı matbuat hatası olarak değerlendirip diğer yıllara ait olan miktarları kullanmak daha yerinde olacaktır¹⁰⁻¹¹⁻¹².

Kırklareli'nin Osmanlı dönemine ait nüfusunu barındıran en önemli yabancı kaynaklardan birisini Fransızca hazırlanmış olan ve “Doğu Ticaret Yıllıkları” olarak Türkçeye çevirebileceğimiz eserler oluşturmaktadır. Bu yıllıklarda “Doğu” memleketlerine ve özellikle Osmanlı coğrafyasında bulunan yerleşmelere dair detaylı bir şekilde sanayi ve ticaret bilgilerinin verildiği görülmektedir. Bir yerleşmenin ihraç ettiği ürünler ve bu yerleşmeye ithal edilebilecek ürünlerden bahsedilen eserde yer alan yerleşmelerin pek çoğunun nüfusları da verilmektedir. 1885 yılında yayınlanan 6. Sayısından itibaren hemen her yıl Kırklareli'nin de yer aldığı bu yıllıklarda Birinci Dünya Savaşının başlangıcı olan 1914 yılına kadar Kırklareli şehir merkezi nüfusu arz edilmektedir. Ancak nüfusun güncellenme sıklığı oldukça düşüktür. Örneğin 1885 ile 1914 yılları arasında yayımlanan 19 yıllıkta nüfusun 3 defa değiştiği görülmektedir. Öyle ki 1885 yılında 14000 olan şehir nüfusu 1889 yılında 18000 kişi olarak verilmiş ve 1889 yılından 1902 yılına kadar değiştirilmeden 18000 kişi olarak devam etmiştir. Yine de güncelleme yıllarını baz alarak diğer kaynaklarla karşılaştırma yapabilmek ve elde ettiğimiz nüfus bilgilerinin sağlamasını yapabilmek amacıyla kullanabileceğimiz nadir kaynaklardan birini teşkil etmektedir (Doğu Ticaret Yıllıkları – Bkz. Kaynakça).

19. yüzyılın sonralarına doğru Darüşşafaka öğrencilerinin coğrafya derslerinde okutulmak üzere Binbaşı Ali Saib tarafından hazırlanan ve H. 1304/M. 1887 tarihinde yayımlanan “Coğrafya-i Mufassal: Memalik-i Devlet-i Osmaniye” kitabına göre ise Kırklareli'nin bu tarihteki nüfusu 15.000 kişi olarak verilmektedir (Ali Saib, H. 1304 / M. 1887: 49).

20. yüzyılın başlarında ise birkaç coğrafya kitabı ve istatistik çalışmasından Kırklareli şehir nüfusu hakkında bilgi edinmemiz mümkündür. Elde edebildiğimiz kaynaklar neticesinde 1907 tarihli hazırlanan Osmanlı devletinin coğrafi durumu ve ziraat, sanayii, ticaret gibi konularda istatistikleri barındıran “Memalik-i Osmaniye'nin Cep Atlası” isimli eserde ise Kırklareli'nin nüfusu 22.000 olarak belirtilmektedir

¹⁰ Encyclopaedia Britannica, 7th ed., Vol. 12, “Kirkkilissa” maddesi, s. 738, 1842.

¹¹ Encyclopaedia Britannica, 9th ed., Vol. 14, “Kirk-kilissa” maddesi, s. 99, 1882.

¹² Encyclopaedia Britannica, 10th ed., Vol. 30, “Kirk-kilisseh” maddesi, s. 52, 1902.

(Tüccarzade İbrahim Hilmi, R.1323/M.1907: 33) Yine aynı tarihte Fransız araştırmacı Dupont tarafından hazırlanmış ve Osmanlı Coğrafyasını konu alan “Géographie de l'Empire Ottoman” isimli eserde ise Kırklareli’nin nüfusu 16000 olarak verilmektedir (Dupond, 1907: 15). Aynı tarihli bu iki eserde nüfus miktarlarının birbirinden oldukça farklı olmasının sebepleri arasında yazarların kullandığı verilerin tarihsel güncelliği gösterilebilir. Nitekim iki eser de 1907 yılında yayımlanmış olsa da belirttikleri nüfus miktarının hangi tarihe ait olduğu özel olarak vurgulanmamıştır. Bunun yanında yazarların verileri yorumlama şeklinin farklılığı da böyle bir sonuca yol açabilmektedir.

1907 yılında hazırlanmış olan bir atlası göre ise Kırklareli’nin nüfusu 16.000 kişi olarak belirtilmektedir (Mehmet Nasrullah, vd., M. 1325 / H. 1907: 14). Dupont’un 1907 tarihli eseriyle aynı nüfus miktarını içeren bu eserdeki nüfus miktarının da güncel olmadığı büyük ihtimalle 1907 veya daha öncesi bir tarihe ait olduğu anlaşılmaktadır (Dupond, 1907: 15).

İncelemiş olduğumuz 1907 yılına ait iki eserdeki nüfus farklılaşması durumu 1912 yılında yayımlanmış olan başka iki eserde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1912 yılına yayımlanan ve Osmanlı coğrafyasını konu alan “Haritalı Musavver Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası” isimli kitapta Kırklareli kasabasının 20.000 nüfuslu olduğu belirtilirken (İbnü'l Nüzhet Cevat, 1912: 15) yine aynı yılda yayımlanan “Milli, Ameli, Vatani Osmanlı Coğrafyası” isimli kitapta ise Kırklareli’nin 16000 nüfusa sahip olduğu ifade edilmektedir (Safvet, 1912: 20).

1912 yılında yayımlanmış “Milli, Ameli, Vatani Osmanlı Coğrafyası” adlı eserle aynı isme sahip ancak yazarı ve matbaası farklı olan 1916 tarihli “Milli, Ameli, Vatani Osmanlı Coğrafyası” isimli esere göre de Kırklareli’nin nüfusu 16000 olarak belirtilmektedir ki daha önceki yıllara ait eserlerde de bu miktarın tekrarlandığı görülmektedir. Bu bağlamda 1916 tarihli eserde yer alan miktarın daha önceki yıllara ait olması kuvvetle muhtemeldir (Safvet, 1912: 20; Sıdkı, 1916: 175).

Özet olarak Kırklareli’nin Osmanlı dönemindeki nüfusuna ait resmi olmayan kaynakları incelediğimiz karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 3.2: Kırklareli'nin Osmanlı Dönemi Resmi Olmayan Kaynaklarına Göre Nüfusu¹³

Yıl	Nüfus	Kaynak Türü
1872	15.000-16.000	Coğrafya Kitabı 1
1873	16.000	Coğrafya Kitabı 2
1878	15.800	İstatistik 3
1878	18.000	Araştırma Kitabı 4
1880	14.000	Araştırma-Monografya 5
1882	16.000	Ansiklopedi 6
1885	14.000	Yıllık 7
1887	15.000	Ders Kitabı 8
1889	18.000	Yıllık 7
1902	18.000	Yıllık 7
1902	18.000	Ansiklopedi 9
1903	20.000	Yıllık 7
1907	16.000	Coğrafya Kitabı 10
1907	16.000	Atlas 11
1907	22.000	Atlas 12
1909	25.000	Yıllık 8
1912	16.000	Ders Kitabı 13
1912	20.000	Ders Kitabı 14
1916	16.000	Ders Kitabı 15

Kaynak: Synvet, 1872(1); Mehmet Kamil, H.1290/M.1873(2); Ethnographie des vilayet d'Andrinople, de Monastir et Salonique, 1878(3); Haker, 2010(4); Doğruöz, vd., 2020(5); Encyclopaedia Britannica, 1882(6); Ali Saib, H. 1304 / M. 1887(8); Doğu Ticaret Yıllıkları, 1885,1889,1902,1903,1909(7); Encyclopaedia Britannica, 1902(9); Dupond, 1907(10); Mehmet Nasrullah ve diğerleri, M. 1325 / H. 1907(11); Tüccarzade İbrahim Hilmi, R.1323/M.1907(12); Safvet, 1912(13); İbnü'l Nüzhet Cevat, 1912(14); Sıdkı, 1916(15).

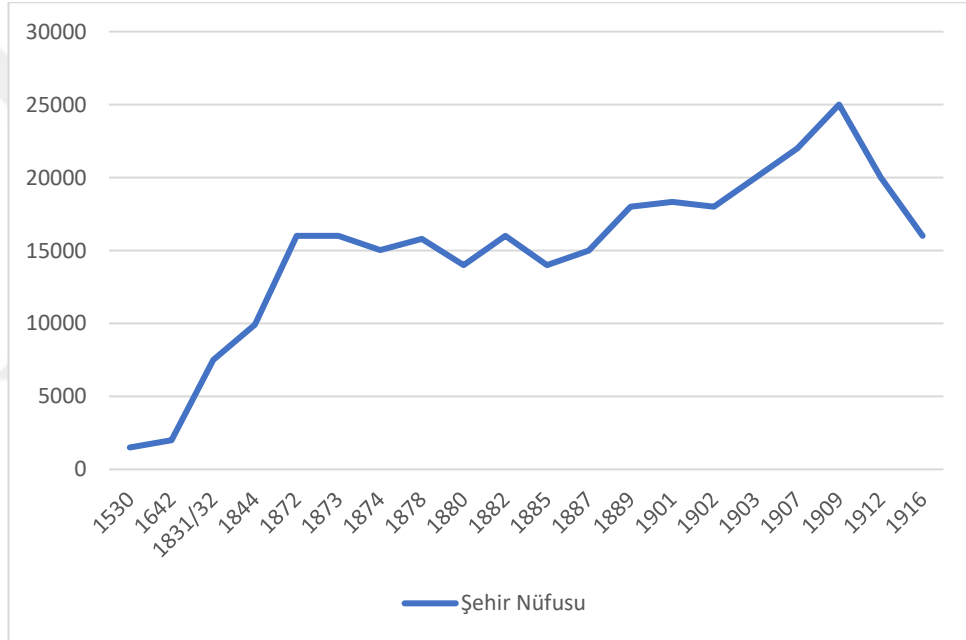
Yukarıdaki tablodan da (Tablo 3.2) anlaşılacağı üzere Osmanlı dönemindeki Kırklareli nüfusunu sadece resmi olmayan kaynaklar üzerinden izah etmeye çalışmak doğru olmayacaktır. Nitekim bazen aynı yıllara ait yayınlarda dahi ciddi nüfus farkları karşımıza çıkabilmektedir ki bu problemi aşabilmek ve nüfusun artış ve azalışlarını daha iyi ifade edebilmek adına hem resmi kaynakları hem de resmi olmayan kaynakları bir arada değerlendirip karşılaştırma ve sağlamalar yaparak incelemek nüfus seyrini anlayabilmemiz açısından daha sağlıklı olacaktır.

¹³ Nüfusun güncellenmeden verildiği yıllık ve ansiklopedilere yer verilmemiş, sadece farklılaşan ve gerçeğe yakın miktarlar dikkate alınmıştır.

3.1.1.3. Resmi ve Resmi Olmayan Kaynaklar Bağlamında Osmanlı Dönemi Kırklareli Nüfusu

Kırklareli'nin Osmanlı dönemindeki nüfusunu elde edebildiğimiz tüm kaynakları harmanlayarak incelemek nüfusun değişim seyrini anlamlandırabilmemiz adına daha aydınlatıcı olacaktır. Bu bağlamda resmi ve resmi olmayan kaynaklara göre Kırklareli'nin 16. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar olan nüfus değişimleri grafiksel olarak şu şekildedir:

Grafik 3.1: Osmanlı Döneminde Kırklareli Şehir Nüfusu

Kaynak: Bkz. Tablo 3.1, Tablo 3.2.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de gerçekleştirdiği fetihler neticesinde ele geçirilen yerlerdeki nüfuzunu sağlamlaştırabilmek adına izlediği politikalardan belki de en önemlisini iskân politikası oluşturmaktadır. İskan politikasının temel amacı Anadolu'da bulunan Türk nüfusunu genellikle Rumeli'ye yerleştirerek bölgede Türk-Müslüman nüfusunun artmasını sağlamak ve böylece devlet otoritesini yeni fethedilen bölgelerde pekiştirmektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak iskana tabi tutulan topluluklar göçebe Türklerden meydana gelmiştir (Halaçoğlu, 1989: 637).

Barkan, iskan politikaları neticesinde Türklerin Rumeli yönüne göç ettirilmelerini "sürgün" olarak nitelendirmiştir. Bir başka deyişle keyfilikten ziyade bir

zorunluluk sonucunda Türklerin Rumeli civarında yerleşmeye başladığı ifade edilmektedir. Benzer şekilde İnalıcık'ta Rumeli göçlerinin büyük kısmının zorunluluk sonucunda gerçekleştiğini belirtmektedir (Barkan, 1949-1950; İnalıcık, 1951: 642).

Sürgün yoluyla veya keyfi olarak fark etmeksizin Kırklareli'nin de Rumeli fetihleri neticesinde iskan politikasının uygulandığı yörelerden biri olduğu bilinmektedir. Anadolu'dan Kırklareli'ne doğru gerçekleşen göçler neticesinde yeni yerleşmeler kurulmuş veya mevcut yerleşmelerde Türk nüfus yer almaya başlamıştır (Barkan, 1949-1950; Gökbilgin, 1957).

Kırklareli'nin Osmanlı idaresine girmesiyle ve buna müteakip uygulanan iskan politikalarıyla birlikte aldığı göçler sayesinde nüfusunun artmaya başladığı görülmektedir. Osmanlı'nın batıya doğru uzun yıllar devam eden toprak genişlemeleri, Kırklareli'ni bir iç şehir haline gelmesiyle bölgedeki emniyet ortamı ve güçlü idari otorite altında şehrin nüfusunun 16. yüzyıldan itibaren artmaya başladığı gözlemlenmektedir (Grafik 3.1).

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında ise şehrin nüfusunun artmasını sağlayan etkenler tamamen farklı bir hale dönüşmüştür. 16. yüzyıldan itibaren devam eden huzur ortamı kaybolmuş, Kırklareli çevresindeki köy ve kasabalar çeteler, isyancı yeniçeriler¹⁴, bostancılar gibi gruplar tarafından yağma edilmeye başlanmıştır. Bu sebeple küçük yerleşmelerde bulunan halk da isyancıların akınlarından kendilerini kurtarabilmek adına daha güvenli olan Kırklareli şehrine göçe başlamış ve şehrsel nüfusun artmasına yol açmışlardır (Özkaya, 1983; Doğruöz, vd., 2020: 81-82). Öyle ki grafikten de anlaşılabileceği üzere şehir 1831/32 ve 1872 yılları arasında ciddi nüfus artışı kaydetmiştir (Grafik 3.1).

19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise Kırklareli nüfusunu etkileyen ve 1877-1878 arasında devam etmiş olan 93 Harbi patlak vermiştir. Osmanlı-Rusya arasında gerçekleşen bu savaşın gerekçelerinden birini, milliyetçilik akımı etkisiyle Rusya'nın Panslavizm politikası izleyerek Slavları tek çatı altında birleştirme tutkusu oluşturmaktadır. Savaşın başlamasından önce Osmanlı idaresi altında yaşayan çok

¹⁴ Tarihten de bilindiği üzere yeniçeri ocağı gerçekleştirdikleri isyan ve itaatsizlik gibi eylemleri sebebiyle II. Mahmut tarafından 1826 yılında kaldırılmıştır.

sayıda Slav kökenli toplulukların bulunması da Osmanlı devletini hedef haline getirmiştir. 93 Harbinin Osmanlılar tarafından yenilgiyle sonuçlanması beraberinde büyük göç dalgalarının tetiklenmesine yol açmış ve savaş sonrası Osmanlı devletinin elinden çıkan topraklarda (özellikle Balkanlarda) yaşayan Türk-Müslüman toplulukların bir kısmı Osmanlı sınırlarının içinde kalan yerlere göç etmeye başlamışlardır (İpek, 1999).

93 Harbi neticesinde Kırklareli'ne gelen göçmenlerin bir kısmı için kırsal alanlarda yerler tahsis edilerek yeni köyler kurulmuş, bir kısmı da Kırklareli şehir merkezine yerleştirilmiştir (Türker, 1949; Doğruöz, vd., 2020). Savaş süresince ve savaşın ardından gerçekleşen göç hareketlerinin etkilerini grafikten de görmek mümkündür (Grafik 3.1). 1878 ve 1885 yılları arasında nüfusun artış ve azalışlar kaydettiği izlenmektedir. Bunun sebeplerinden birini Ruslar tarafından ele geçirilen Kırklareli'ndeki Türk nüfusun buradan göç etmesi ve savaş sonrası tekrar Türk tarafında kalan Kırklareli'nin yoğun Türk nüfus göçü altında kalması oluşturmaktadır. Bir başka sebep ise savaş sonrası Bulgarların kendi topraklarında kalan yerleşmelerdeki Türkleri göç ettirerek yerlerine Edirne ve Kırklareli'nde yaşayan Bulgarları göç ettirmek istemeleri ve kısmen de başarılı olmalarıdır (Kocacık, 1980).

Yapılan çeşitli çalışmalara göre de 93 Harbi neticesinde Kırklareli'nin de bağlı olduğu Edirne vilayetinin demografik yapısının göçler sonucunda değişerek, 93 Harbi öncesinde Edirne vilayetinde dahilinde azınlık olarak yaşıyan Türk nüfusun savaştan sonra baskın gelmeye başladığı ifade edilmektedir (McCarthy, 2000: 31). Öyle ki savaş sonrası devam eden göçler neticesinde ve doğal nüfus artışıyla beraber Kırklareli şehrinin nüfusunun 1885 yılından itibaren 20. Yüzyıl başlarına kadar artış eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik 3.1).

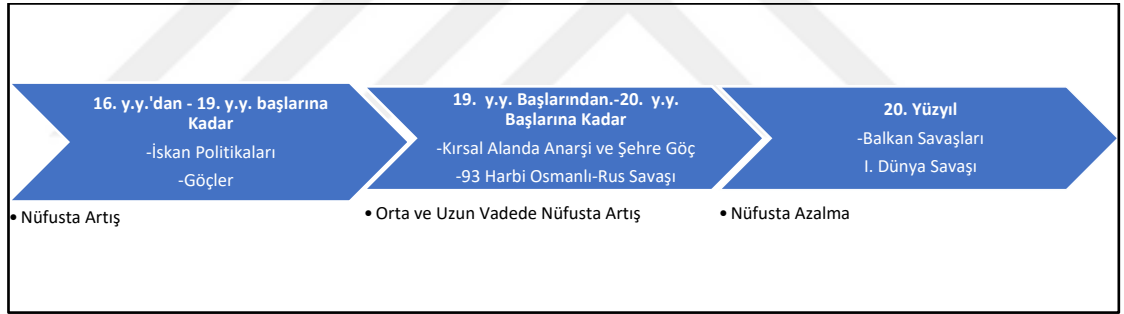
Kırklareli'nin 1885 yılında itibaren devam eden nüfus artış eğilimine darbe vuran en önemli olaylar, Osmanlı devletinin son dönemlerinde vukuu bulan Balkan Harpleri ve I. Dünya Savaşı olmuştur. Örneğin Balkan Savaşları öncesinde yaklaşık 20 bini aşan nüfusu barındıran şehir 1912-1913 yıllarında gerçekleşen I. ve II. Balkan savaşları sonrasında güvensizlik ve huzursuzluğun yaşandığı, ekonomik sıkıntıların

görüldüğü bir yer halini almaya başlamış ve bu durumlar Kırklareli’ne dışarıya doğru göçlere sebep olmuştur (Haker, 2010).

Balkan Savaşlarıyla bölgede zedelenen istikrar ortamının yaraları sarılmadan hemen arkasından 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı da Kırklareli’nin talihsiz durumuna daha da perçinlemiştir. Öyle ki Balkan Savaşları döneminde Kırklareli merkez kazasının nüfusu (şehir merkezi ve şehir merkezine doğrudan bağlı köy ve nahiyeler) 70.000 civarında iken Balkan Savaşları sonrasında ve I. Dünya Savaşının devam ettiği 1916 yılında yapılan istatistik çalışmasına göre 36.000’lere kadar düşerek neredeyse yarı yarıya azalma kaydetmiştir (Tablo 3.2).

Genel olarak Kırklareli şehrinin Osmanlı dönemindeki nüfus seyrini birkaç olay etrafında şekilsel olarak aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Şekil 3.1: Kırklareli’nin Osmanlı Dönemindeki Nüfus Seyri

3.1.2. Cumhuriyet Döneminde Nüfus

Dünyanın çoğu ülkesinde nüfusla ilgili verileri toplamak için başvurulacak birinci derece yöntem nüfus sayımlarıdır. Nüfus sayımı Birleşmiş Milletlere göre “belirli bir zamanda, bir ülkenin tamamında veya iyi tanımlanmış bir bölgesinde bulunan tüm kişilere ilişkin demografik, ekonomik ve sosyal verilerin toplanması, derlenmesi, değerlendirilmesi, analiz edilmesi, yayımlanması ya da başka bir şekilde duyurulması sürecinin tamamı” şeklinde tanımlanmaktadır. Nüfus sayımı işlemleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genellikle 5 veya 10 yıllık aralıklar gerçekleştirilmekte, bazı ülkelerde ise düzensiz aralıklarla yapılmaktadır (United Nations, 2008: 8; Tümertekin ve Özgüç, 2015: 216).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de nüfus sayımı konusunda gerekli hassasiyet gösterilmiş ve bu bağlamda ilk nüfus sayımı 1927 yılında ikincisi ise 1935 yılında gerçekleştirilmiştir. 1935 yılından itibaren ise her 5 yılda bir yapılması kararlaştırılan nüfus sayımlarının 1990 yılından itibaren 10 yılda bir yapılması kararlaştırılmış ve son olarak 2000 yılında gerçekleştirilen genel nüfus sayımının ardından 2007 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçilmiştir. Bu sisteme göre nüfus yıllık olarak güncellenip yayınlanmaya başlanmıştır.

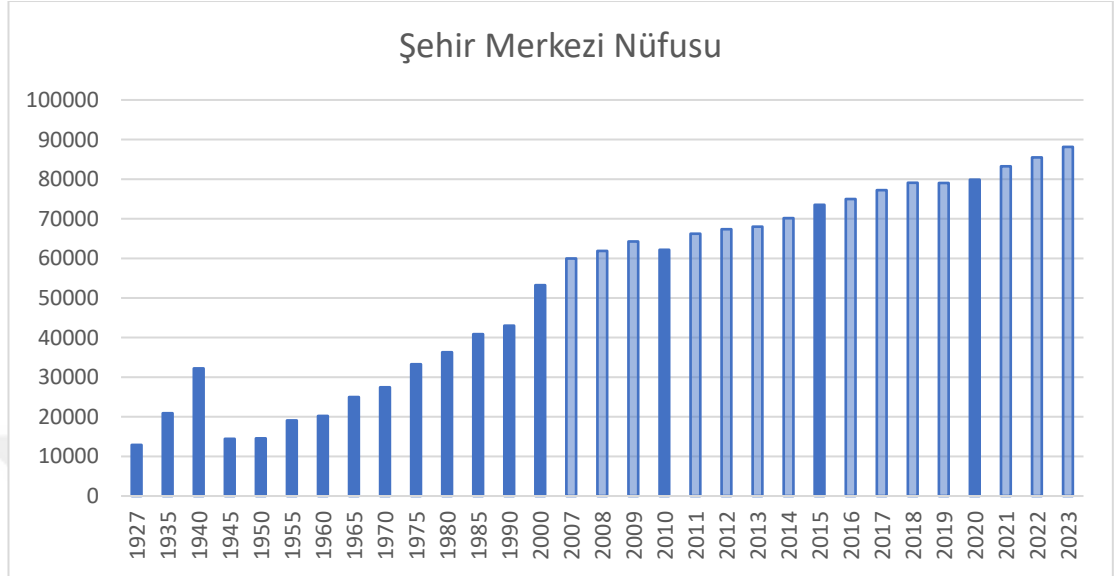
3.1.2.1. Cumhuriyet Döneminde Şehir Nüfusun Yapısı ve Özellikleri

Kırklareli, kurtuluş savaşının ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde, Bulgaristan'a komşu bir şehir merkezi durumunda kalmıştır. Şehrin, geçmişteki demografik yapısı, bulunduğu konum, Kurtuluş Savaşı sonrasında gerçekleşen mübadeleler ve bunların dışında günümüze kadar geçirmiş olduğu gelişmeler doğrultusunda nüfus değişimlerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

Kırklareli'nin 1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımından itibaren yapılan tüm nüfus sayımlarında nüfusuna ulaşmak mümkündür. Bunların yanında dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından çeşitli illeri kapsayan "Türkiye'nin Sıhhi İktimai Coğrafyası" adı altında çalışmalar hazırlanmış ve çalışmaların kapsadığı illerden birini de Kırklareli oluşturmuştur. Genel amacı savaş sonrası ülkenin durumunu ortaya koymak ve buna göre planlamalar gerçekleştirmek olan çalışmalarda nüfus miktarlarına da yer verilmiş böylece ilk nüfus sayımının tatbik edildiği 1927 yılı öncesinin Kırklareli nüfusuna ait bilgiler açığa çıkmıştır. Buna göre 1925 yılında basılmış olan "Türkiye'nin Sıhhi İktimai Coğrafyası: Kırklareli (Kırkkilise) Vilayeti" isimli eserde Kırklareli'nin (merkez kaza) nüfusu 1 nahiye ve 58 köy ile birlikte toplamda 24.085 kişi, tüm vilayetin nüfusu ise 79.896 kişi olarak verilmektedir (Cidan, 2019: 19-33). Eserde şehir merkezinin nüfusu verilmemiş olsa da elde ettiğimiz diğer nüfus verileri, sonraki döneme ait nüfus bilgileriyle karşılaştırma yapabilmek adına göz ardı edilemeyecek konumdadır.

Kırklareli'nin Cumhuriyet dönemindeki nüfus bilgileriyle alakalı olarak elde ettiğimiz verilere göre ise şehrin nüfusu aşağıdaki grafikteki gibidir (Grafik 3.2):

Grafik 3.2: Cumhuriyet Döneminde Kırklareli Şehrinin Nüfusu¹⁵

Kaynak: D.İ.E, 1927-2000 Nüfus Sayım Sonuçları¹⁶; TÜİK ADNKS 2007-2024.

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı sonrasında Kırklareli nüfusunun artış eğilimine girdiği görülmektedir. Şehir nüfusu, 1927 yılı miktarı baz alındığında 1935 yılına gelindiğinde neredeyse 2 kat, 1940 yılına gelindiğinde ise 3 kata kadar bir artışı kaydetmiştir (grafik 3.2). Doğal süreç içerisinde doğum yoluyla mümkün olmayan bu nüfus artışının en önemli sebebini mübadele yoluyla alınan göçler oluşturmaktadır.

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte devletler arasında yeni sınırların oluşması kitlesel göç hareketlerinin zeminini hazırlamıştır. Özellikle Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadeleler sonucunda Türkler ve Rumların karşılıklı olarak yer değiştirilmiş bir başka ifadeyle mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Türkiye'ye gelen mübadillerin iskan edildiği yerlerin arasında Kırklareli de yer almaktadır (Arı, 2000: 6).

Kırklareli'nin mübadeleye tabi tutulmasının en önemli sebeplerinden birini, burada Osmanlı döneminden beri yaşayan Rumların varlığı oluşturmaktadır. Rumların Yunanistan'a gönderilmesi ile boşalacak yerlere de Yunanistan'dan gelecek Türklerin

¹⁵ İlk nüfus sayımı ve sonrasındaki 5-10 yıllık periyotlara ait veriler vurgulanarak gösterilmiştir.

¹⁶ 10'un üzerinde kaynak içerdiği için ayrıntılar kaynakçada verilmiştir. Bkz. "Kaynakça"

yerleştirilmesi planlanmıştır. Yine mübadeleye tabi tutulacak Türklerin terk edecekleri mahal ile Kırklareli'nin coğrafi yakınlığı ve kültürel olarak da benzerliği bir diğer önemli sebepleri teşkil etmektedir.

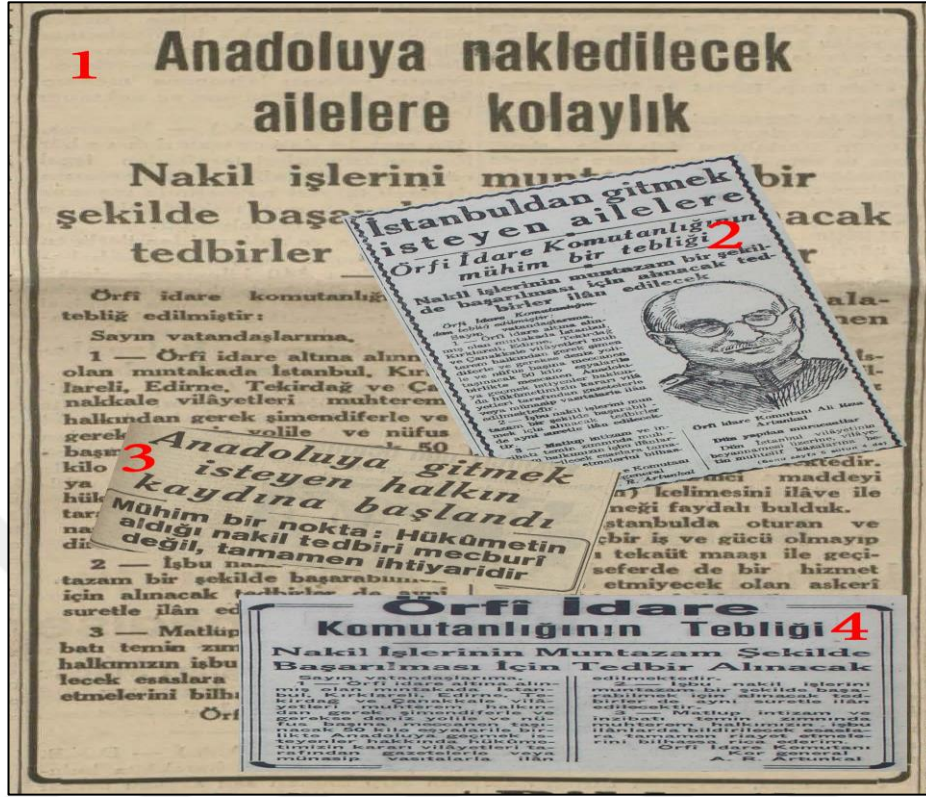
Mübadele ile başlayan göçler sonucunda Kırklareli'nin yoğun bir şekilde iskana tabi tutulduğu ve sadece 1921-1929 yılları arasında 34.524 kişinin Kırklareli merkezi ve civar mahallere yerleştirildiği görülmektedir. Öyle ki 1921 ve 1929 yılları arasında Türkiye'de iskân edilen göçmenlerin vilayetlere göre dağılımına baktığımızda Kırklareli %7,22'lik bir payla Edirne, Balıkesir, İstanbul ve Tekirdağ'ın ardından 5. Sırada yer almaktadır (İstatistik Umum Müdürlüğü, 1930: 100-101).

Devam eden göçmen iskanları neticesinde 1934 ve 1938 yılları arasında ise 24.145 göçmen Kırklareli ve civarında iskana tabi tutulmuştur (Kırklareli Valiliği, 1938: 51; İstatistik Genel Direktörlüğü Trakya Umum Müfettişliği İstatistik Bürosu, 1939: 190). Dolayısıyla 1921 yılından itibaren başlayan göçmen iskanların tetiklediği bir yükseliş ivmesi, Kırklareli nüfusunun 1940 yılına kadar sürekli ve yüksek oranlarda artış kaydetmesine yardımcı olmuştur (Grafik 3.2).

Kırklareli şehrinin nüfusunu grafik üzerinden incelemeyi sürdürdüğümüzde 1927 ve 1940 yılları arasında yaşanmış olan yüksek nüfus artışının 1940 ve 1945 yılları arasında dramatik bir değişimle aşağı yönlü kırıldığı görülmektedir. Bu durum Kırklareli'nin veya Türkiye'nin iç dinamiklerinde bağımsız olarak tüm dünyayı etkisi altına almış olan II. Dünya Savaşının başlamış olmasından ileri gelmektedir (Grafik 3.2).

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşına katılmamış olsa da bu savaşın etkilerini derinden hissetmiştir. Alman ordularının Avrupa'da ilerleyerek 1941 yılında Bulgaristan ve Yunanistan'ı ele geçirmesi üzerine Türkiye bir anda işgalci Alman ordularıyla komşu duruma gelmiş ve bu duruma karşılık kendi önlemlerini almıştır. Bu önlemlerin başında sınır illerinde “örfi idare” günümüzdeki ifadeyle “sıkıyönetim” ilan edilmesi gelmiştir.

Fotoğraf 3.1: II. Dünya Savaşı Sıkıyönetim İlanına Dair Bazı Gazete Kupürleri

Kaynak: 1- Akşam, 1941: 1; 2- Yeni Sabah, 1941: 1; 3- Cumhuriyet, 1941: 1; 4- Vatan, 1941: 1

II. Dünya Savaşının yarattığı zorunluluk gereği Kırklareli’ni de kapsayan sıkıyönetim gereği alınan ve nüfus göçünü teşvik eden karar şu şekilde olmuştur:

“Örfî idare altına alınmış olan muntıkada İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ ve Çanakkale vilâyetleri muhterem halkından gerek şimendiferle gerekse deniz yolile ve nüfus başına elli kilo eşyalarile birlikte Anadoluya geçmek isteyenler hakkında hükûmetimizin kararı vilâyetleri tarafından gazetelerle veya münasib vasıtalarla ilân edilmektedir” (Cumhuriyet, 1941: 1).

Alınan karar gereği sıkıyönetim ilan edilen illerdeki vatandaşlar zorunlu olarak göçe tabi tutulmamış olsa da devlet tarafından bir anlamda kolaylaştırılan ve teşvik edilen “nüfusun Anadolu’ya nakli” uygulaması oldukça rağbet görmüştür. Bu durum, grafikten de anlaşılacağı üzere, nüfusun 1940-1945 yılları arasında ciddi oranda eriyerek şehrin nüfus miktarının yarından fazlasını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır ki Kırklareli’nin 1940 yılına ait nüfus miktarına tekrar ulaşip geçmesi ancak 35 yıl sonra, 1975 yılında gerçekleşmiştir (Grafik 3.2).

1945 yılında II. Dünya Savaşı bitmiş olsa da Kırklareli şehrinin nüfus seyri 1950 yılına kadar durağan seyretmiştir. 1950 yılından itibaren ise nüfusun tekrar artış kaydetmeye başladığı görülmektedir. 1950 yılı sonrası, nüfusu tekrar hızlı bir şekilde artış eğilimine iten en önemli etmen ise yurtdışından gelen ve Kırklareli’nde iskân edilen göçmenlerdir (Tanoğlu, 1952; Grafik 3.2).

1950 yılında itibaren Kırklareli’ne yerleştirilmeye başlayan göçmenlerin bir kısmı köylerde iskan edilirken bir kısmı da (büyük ihtimalle esnaf ve sanatkarlar) şehir merkezlerinde iskana tabi tutulmuş ve sonuç olarak Kırklareli şehrinin 1950-1955 yılları arasında önemli bir nüfus artışı kaydetmesini sağlamıştır (Trakyada Yeşilyurt, 1951a; 1951b; Tanoğlu, 1952: 155; Grafik 3.2)

1955 yılı sonrasında ise şehrin nüfus artışında dış göçlerden ziyade iç göçler etkili olmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Kırklareli özelinde memurlar ve askerlerin, Türkiye genelinde ise köyden kente göç hareketlerinin başlaması, şehir nüfusunu arttıran en önemli faktörler olarak göze çarpmaktadır.

Öncelikle Kırklareli şehrinin bir il merkezi olması nedeniyle şehirde teşkil edilen kamu kurumlarında çalışmaya gelen memurlar ve işçiler nüfus artışının önemli tetikleyicisi olmuşlardır. Şehrin memurlar ve işçiler sayesinde nüfusu artarken, artan nüfusun talep ettiği şehrsel hizmetleri karşılamak adına gerekli işgücü açığının oluşması sonucunda ise şehre yönelik yeni göçler meydana gelerek nüfus artışını desteklemiştir.

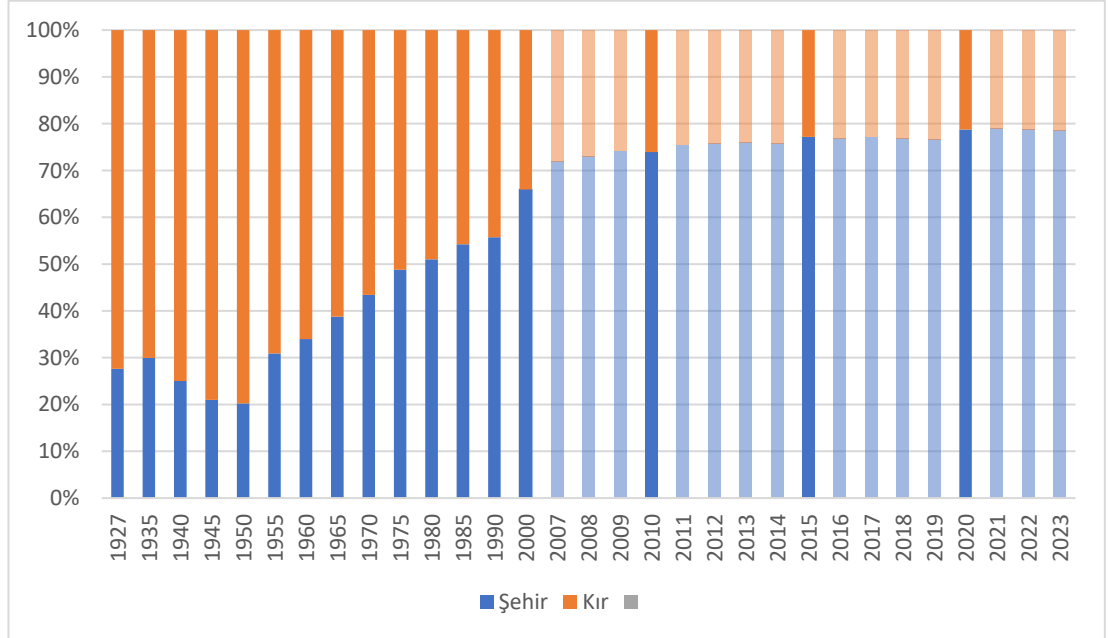
Nüfus artışını destekleyen diğer bir önemli faktör de şehirde bulunan askeri tesislerdir. Kırklareli’nin bir sınır şehir olması sebebiyle dış güvenliği sağlamak adına konuşlu bulunan askerler, şehir nüfusunun artışını sağlamıştır. Özellikle 1960 yılından itibaren gelen yoğun asker nüfusunun gerek varlığı gerekse şehrsel hizmetlere talepleri, şehir nüfusunun istikrarlı bir şekilde artışını desteklemiştir (Karadeniz, 1971-1972: 12).

1960 yılından itibaren memurların, askerlerin ve doğal nüfus artışının desteklediği şehir nüfusun 2007 yılından itibaren hızlı bir yükseliş eğilimine girdiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi 2007 yılında Kırklareli Üniversitesinin açılmasıdır. Üniversite sayesinde şehre öğrencilerin yerleşmeye başlaması ve hizmet

sektörüne artan talep neticesinde 2007 yılında 60 bin sınırında olan şehir nüfusu 2021 yılında 80 bini geçerek 14 yıl gibi bir sürede neredeyse 3'te 1'lik bir artış göstermiş ve tarihindeki en yüksek nüfus miktarlarına ulaşmıştır (Grafik 3.2).

Kırklareli'nin yıllara göre nüfus değişimi incelendiğinde ise kırsal ve kentsel nüfus oranlarında dikkate değer değişimlerin yaşandığı ve açıklanmaya muhtaç kısımların olduğu görülmektedir. Bu konuyu daha net bir şekilde aydınlatabilmek için Kırklareli'nin şehrsel ve kırsal nüfus oranı grafiği (Grafik 3.3) ve Kırklareli merkez ilçenin kır-kent nüfus miktarını gösteren tablo (Tablo 3.2) aşağıda verilmiştir:

Grafik 3.3: Yıllara Göre Kırklareli Merkez İlçe Kır-Şehir Nüfus Oranı (%)

Kaynak: D.İ.E, 1927-2000 Nüfus Sayım Sonuçları; TÜİK ADNKS 2007-2024.

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere şehrsel nüfus kırsal nüfus karşısında 1950 yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir göstermiş. 1927 yılından itibaren 1935 yılına kırsal nüfus karşısında oransal olarak artış gösteren şehrsel nüfus 1940 yılına gelindiğinde gerilemiştir. Bu durumun en önemli sebebi yurt dışından gelen göçmenlerin iskan edildiği yerlerdir. 1927 ve 1935 yılları arasında hem Kırklareli şehir merkezi hem de merkez ilçeye bağlı köylerde yüksek miktarda göçmen nüfusu iskan edilmiş olsa da şehir merkezi nüfusunun ciddi oranda artış göstermesi sonucu şehrsel ve kırsal nüfus oranlarında şehrsel nüfus lehine artış gözlemlenmiştir. Yine kır-kent nüfus miktarını tablosu da kanımızı destekler niteliktedir. 1927-1935 yılları arasında

şehir nüfusu yaklaşık 8 bin kişi, buna karşılık kırsal nüfus 15 bin kişi civarında artış göstermiştir. Miktar olarak kırsal alanda iskan edilen nüfus fazla olsa da şehirselleşmenin nüfusun halihazırda oldukça düşük olması ve kısa bir sürede 8 bin civarında artış göstermesi oransal olarak şehirselleşmenin nüfusun kırsal nüfus karşısında yükselmesi gibi bir sonucu karşımıza çıkarmıştır (Grafik 3.3)

1935 ve 1940 yılları arasında ise kırsal nüfusun neredeyse iki katına çıkması sonucunda şehirselleşmenin miktar olarak artmasına rağmen oransal olarak gerilemesine yol açmıştır.

Tablo 3.2: Kırklareli Merkez İlçenin Yıllara Göre Kır-Şehir Nüfus Miktarı

Yıl	Şehir	Köy	Yıl	Şehir	Köy
1927	12911	33831	2008	61880	22988
1935	20740	48549	2009	64265	22398
1940	32232	96615	2010	62152	21933
1945	14412	54254	2011	66226	21572
1950	14557	57351	2012	67360	21596
1955	19097	42736	2013	68004	21505
1960	20196	39269	2014	70161	22353
1965	24970	39441	2015	73517	21757
1970	27431	35745	2016	74986	22640
1975	33265	34896	2017	77226	22890
1980	36296	34833	2018	79093	23816
1985	40881	34490	2019	79038	24004
1990	43017	34158	2020	79884	21567
2000	53221	27509	2021	83248	22277
2007	59970	23408	2022	85493	23057
			2023	88148	24175

Kaynak: D.İ.E. 1927-2000 Nüfus Sayım Sonuçları; TÜİK ADNKS 2007-2024.

1940 ve 1945 yılları arasında da şehirselleşmenin nüfus oranının kırsal nüfus oranı karşısında gerilediği görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nın doğurduğu neticelerden ötürü tüm Kırklareli genelinde nüfus düşüşü yaşanmış olsa da bu durum kentlerde daha dramatik şekilde kendini göstermiştir. Sonuç itibarıyla kırsal alanlarda yaşayanların tarıma sıkı sıkıya bağlı olduğu ve geçimlerini bu yolla sağladıkları gerçeği düşünüldüğünde, II. Dünya Savaşı sırasında Kırklareli'ni de kapsayan sıkıyönetim uygulamalarının teşvik ettiği "halkın Anadolu'ya nakli" sürecine kırsal alanlarda yaşayanlara göre kentlerde yaşayanların nispi olarak daha fazla rağbet ettikleri

sonucunu çıkarmamız mümkündür. Böylece kırsal nüfus oranı kentsel nüfus karşısında daha da baskın bir hale gelmiştir (Grafik 3.3; Tablo 3.2).

II. Dünya savaşının bitişinden itibaren 1950 yılına kadar geçen süre içerisinde ise şehrsel nüfusun durağan bir şekilde seyretmesine karşılık kırsal nüfusun nispeten toparlanmaya başlaması sonucunda kırsal nüfusun hakimiyetini daha da arttırdığı gözlemlenmektedir.

1950 yılından itibaren ise şehrsel nüfus açısından adeta dönüm noktaları yaşanmış ve bu tarihten itibaren hem miktar olarak hem de oransal olarak hızla artmaya başlayan şehrsel nüfus, kırsal nüfus karşısında güçlenmeye başlamıştır. 1950'lerden itibaren Kırklareli'nde gerçekleşen şehrsel nüfus artışını destekleyen faktörleri gerek Kırklareli'nde gerçekleşen değişimler gerekse Türkiye genelinde hakim olan eğilimler ekseninde izah etmek mümkündür.

Örneğin 1950 ve 1960 yılları arasında şehrsel nüfusun oransal olarak hızla artış göstermesinin arka planında şehir nüfusunun artmasının yanında idari sebepler de bulunmaktadır ki yukarıdaki tabloda (Tablo 3.2) görüldüğü üzere 1950 yılından 1955 yılına kadar şehrsel nüfus artış göstermiş ancak kırsal nüfus ciddi miktarda düşüş yaşamıştır. Bunun en önemli sebebi 1953 yılına kadar Kırklareli merkez ilçeye bağlı olan Pınarhisar Nahiyesinin 1953 yılında ilçe statüsüne yükseltilmesi ve dolayısıyla bir şehir merkezi haline gelen Pınarhisar ve buraya bağlanan köylerin artık Kırklareli merkez ilçesinin kırsal nüfusu olarak sayılmamasıdır. Benzer şekilde 1959 yılında ilçe statüsüne yükseltilen Kofçaz Nahiyesinin ve buraya bağlanan köylerin nüfusu da Kırklareli merkez ilçenin kırsal nüfusu dahilinden çıkartılmıştır. Dolayısıyla 1950-1960 yılları arasında Kırklareli'nde şehrsel nüfus oranının kırsal nüfus karşısında hızlı yükselişe geçmesinin en önemli sebebi il geneline gerçekleştirilen idari bölünüşteki değişiklikler olmuştur. İkincil ancak daha az önemli olan durum da şehir nüfusunda gerçekleşen artırtır.

1960 yılından itibaren ise Kırklareli şehir nüfusunun düzenli bir şekilde arttığı ve köy nüfusunun ise erimeye başladığı görülmektedir. Bu durumun temel sebebi 1950'li yıllardan itibaren tüm Türkiye'de görülmeye başlayan köylerden kentlere göçün hızlanmasıdır. Bunun sonucu olarak Kırklareli'nde 1980 yılında ilk defa kentsel

nüfus oranı kırsal nüfus oranını yakalayıp geçmiştir (Grafik 3.3). Benzer durum Türkiye’de 5 yıl kadar sonra 1985 yılında gerçekleşmiştir (D.İ.E, 1989).

1985 yılından itibaren günümüze değin Kırklareli’nde kentsel nüfus daima kırsal nüfusa baskın gelmiştir. Bazı yıllarda kentsel nüfus aleyhine veya kırsal nüfus lehine küçük değişimler olsa da genel insicamı bozacak bir durum gerçekleşmemiştir. Kırsal nüfusun oranının zaman zaman artış göstermesinin temel sebebini ise Kırklareli Üniversitesi ve toplu konut projeleri oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse Kırklareli şehir merkezinin 10 km kadar kuzeyinde bulunan Kırklareli Üniversitesi Kayalı Yerleşkesine ulaşım sağlanan Kırklareli-Kofçaz yolu üzerinde açılan öğrenci yurdu veya Kırklareli şehir merkezinin kuzeyinde TOKİ tarafından yapılan konutlar, sınır olarak Karakoç köyü dahilinde kaldığı için kırsal nüfus olarak gözükmekte ve kırsal nüfusun hem oran hem de miktar olarak artışını desteklemektedir. Sadece Karakoç köyünün nüfusunu incelediğimizde durum daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır ki 2013 yılında 394 kişi olan köyün nüfusu 2021 yılında 4180 kişiye kadar yükselmiştir. Dolayısıyla 2015 ve 2021 yılları arasında zaman zaman kırsal nüfusun şehirselleşmesi karşısında az da olsa artış göstermesi kırsal alanlara doğru bir göç veya kırsal alanlardaki doğal nüfus artışı sonucu değil, gerçekleştirilen çeşitli projeler sonucu meydana gelmiştir (TÜİK, 2013-2024).

3.1.2.2. Nüfusun 2023 İstatistiklerine Göre Yapısı ve Özellikleri

Kırklareli merkez ilçesinin 2023 itibarıyla 88.148’i şehir merkezi ve 24.175’i kırsal alanla olmak üzere nüfusu toplamda 112.323 kişiden oluşmaktadır. Buna göre Kırklareli merkez ilçedeki nüfusun %78,47’si şehir merkezinde, %21,53’ü de kırsal alanda yaşamaktadır. Dolayısıyla ilk olarak 1985 yılında kırsal nüfusun önüne geçen şehirselleşme nüfus günümüzde de hakimiyetini devam ettirmektedir (D.İ.E, 1989; TÜİK, 2024).

Kırklareli şehir merkezi, 2023 yılı verilerine göre nüfus büyüklüğü açısından Türkiye’de bulunan 973 ilçe merkezi arasında 238. sırada yer almaktadır. Büyükşehir Belediyeleri sınırlarına dahil olmayan 455 şehir merkezi arasında ise 45. sıradadır (TÜİK 2024).

Kırklareli şehir merkezini Kırklareli ilindeki diğer ilçe merkezleriyle kıyasladığımızda ise karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 3.3: Kırklareli İlinin Yerleşmelere Göre Nüfus Dağılımı

		Nüfus Miktarı	İl Geneline Oranı (%)
Kırklareli	Şehir	88.148	23,37
	Köy	24.175	6,41
Lüleburgaz	Şehir	126.090	33,43
	Köy	29.580	7,84
Babaeski	Şehir	28.873	7,66
	Köy	17.722	4,70
Vize	Şehir	15.291	4,05
	Köy	14.715	3,76
Pınarhisar	Şehir	10.908	2,89
	Köy	6.830	1,81
Demirköy	Şehir	3.783	1,00
	Köy	5.873	1,56
Pehlivanköy	Şehir	1.684	0,45
	Köy	1.716	0,45
Kofçaz	Şehir	752	0,20
	Köy	1.556	0,41
Toplam		377.156	100

Kaynak: TÜİK, 2024

2021 yılında 377.156 kişilik nüfusa sahip olan Kırklareli ilinde genel nüfusun %23,37'si Kırklareli şehir merkezi ve %6,41'i Kırklareli şehir merkezine bağlı olan köylerde olmak üzere toplamda %29,78'i Kırklareli merkez ilçede ikamet etmektedir. Barındırdığı nüfus açısından Kırklareli merkez ilçe hem kırsal nüfus hem de şehrsel nüfus itibariyle Lüleburgaz'ın ardından ikinci sırada gelmektedir (Tablo 3.3).

Kırklareli'nin şehir içi nüfus dağılımını incelediğimizde ise mahallelere göre nüfus miktarları şu şekildedir:

Tablo 3.4: Kırklareli Şhrinde Mahallelere Göre Nüfus Miktarları (2023)

Mahalle İsmi	Nüfus	(%)	Mahalle İsmi	Nüfus	(%)
Karakaş	19.306	21,90	Akalar	4.156	4,71
Karacaibrahim	12.958	14,70	Demirtaş	4.068	4,61
İstasyon	12.927	14,67	Cumhuriyet	3.899	4,42
Bademlik	7.842	8,90	Atatürk	3.456	3,92
Pınar	7.632	8,66	Karahıdır	1.818	2,06
Kocahıdır	4.358	4,94	Doğu	1.280	1,45
Yayla	4.448	5,05	Toplam	83.248	100

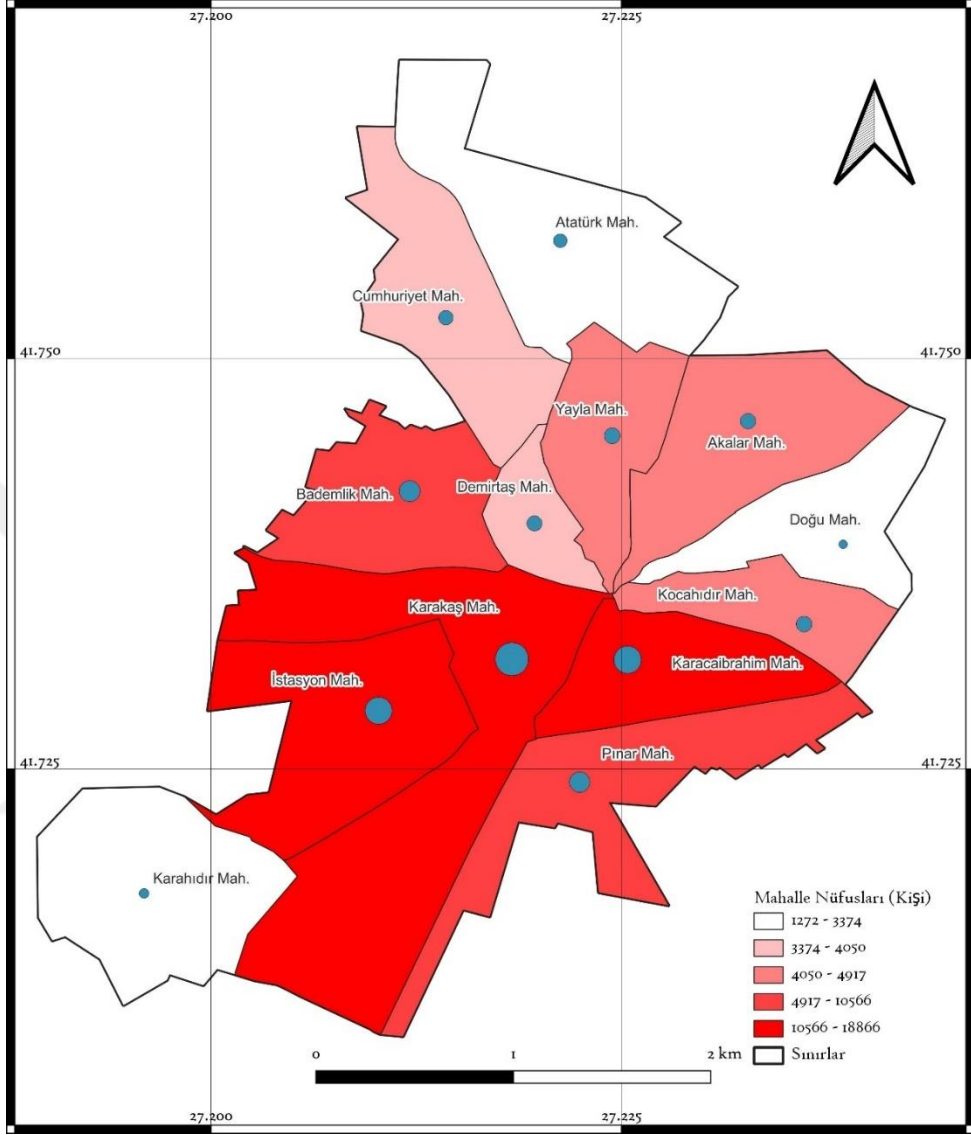
Kaynak: TÜİK, 2024

Günümüzde 13 mahalleden meydana gelen Kırklareli şehir merkezinin nüfus dağılımını incelediğimizde nüfusun yoğunlaştığı ilk üç mahalleyi Karakaş Mahallesi, Karacaibrahim Mahallesi ve İstasyon Mahallesi oluşturmaktadır. Öyle ki bu üç mahalledeki nüfus miktarı şehir nüfusunun %50'sinden fazlasına karşılık gelmektedir. Karakaş ve Karacaibrahim Mahalleleri Osmanlı zamanından günümüze kadar varlığını korumuş eski mahalleler olurken İstasyon Mahallesi ise tamamıyla cumhuriyet döneminde oluşmuş bir mahalledir (Tablo 3.4)

Şehir merkezinde en az nüfusu barındıran mahalleleri ise sırasıyla Doğu Mahallesi, Karahıdır Mahallesi ve Atatürk mahallesi oluşturmaktadır. Bu mahallelerden Atatürk mahallesi oldukça yeni teşkil edilmiş bir mahalle olmasından dolayı az nüfusa sahiptir. Doğu mahallesi ise eski bir mahalle olmasına karşın şehrin bu yönde ilerleme göstermemesinden dolayı önemli bir nüfus artışı kaydetmeyerek düşük nüfuslu kalmıştır. Karahıdır mahallesi ise Kırklareli'nin güneyinde yer alan bir köy yerleşmesi iken 1960'lı yıllarda şehir merkezine bağlanarak şehrin bir parçası halinde gelmiş dolayısıyla Karahıdır mahallesinin köy statüsü geçmişi ve yerleşmenin halen şehrsel alanla bütünleşme sürecinde olmasından ötürü nüfus miktarı şehir merkezindeki çoğu mahalleden daha düşük kalmıştır (Tablo 3.4).

Kırklareli'nde bulunan mahallelerin nüfus yoğunluklarını gösteren grafik incelendiğinde de mahallelerin nüfus miktarlarının farklılığının sebepleri daha açık bir şekilde kendini belli etmektedir.

Harita 3.1: Kırklareli Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı (2023)

Kaynak: TÜİK, 2024'den alınan verilerle hazırlanmıştır.

Haritadan da görüldüğü üzere Karakaş, Karacaibrahim ve İstasyon mahalleleri diğer mahalleler tarafından çevrilmiş ve şehrin merkezi yerlerini kaplamışlardır. Dolayısıyla mekânsal konumları itibarıyla diğer mahallelere göre odak noktası haline gelen bu mahallelerde nüfus miktarı da yüksek olmuştur (Harita 3.1).

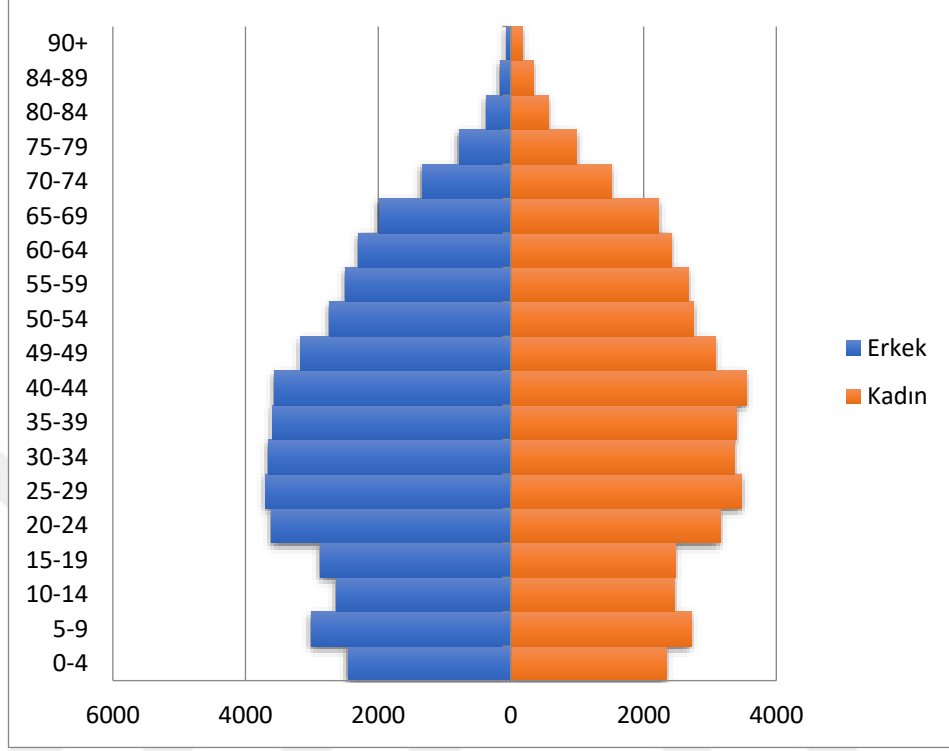
Şehrin güneydoğusunda yer alan ve bir köy yerleşmesi iken 1960'lı yıllarda Kırklareli'ne bağlanarak mahalle statüsü alan Karahıdır ise şehir ile tam anlamıyla bütünleşememiş olması ve kırsal geçmişi sebebiyle, nüfus miktarı açısından diğer mahallelere kıyasla son sıralarda yer almıştır. Atatürk mahallesinin yeni teşkil edilmiş

olması ve Doğu mahallesinin şehrin önemli genişleme sahası dahilinde yer almaması sebebiyle bu iki mahallenin az miktarda konut alanına sahip olmalarından ötürü düşük miktarda nüfusa sahip olmuşlardır.

Kırklareli şehir merkezinin yaş gruplarına göre nüfusunun dağılımını 2023 yılı “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre incelediğimizde toplam nüfus içerisinde 0-14 yaş arası grubun nüfusun %23,77’sini, çalışabilecek aktif nüfus olarak sayılan 15-64 yaş arası grubun nüfusun %70,38’ini ve son olarak yaşlı nüfus olarak kabul gören 65 yaş ve üzeri grubun nüfusun %11,91’ini oluşturduğu görülmektedir. Türkiye genelinde ise bu oranlar 0-14 yaş grubunda %21,4’e, 15-65 yaş arası yaş grubunda %68,3’e ve son olarak 65 yaş ve üzeri yaş grubunda %10,2’ye karşılık gelmektedir (TÜİK, 2024).

Toplam nüfus içerisinde yaş gruplarının dağılımı, ülkelerin veya yerleşmelerin gelişmişlik düzeyleri hakkında çeşitli ipuçları sağlayabilmekte ve yaş gruplarına göre dağılımda 0-14 yaş arası grubun azalmakta ve 65 yaş ve üzeri nüfusun artmakta olduğu nüfus yapısında gelişmişliğin de arttığı görülmektedir (Şahin, Ertogral ve Yarıcı, 2019: 294). Bu kapsamda Kırklareli ve Türkiye’nin nüfus gruplarına göre karşılaştırmasını yaptığımızda 0-14 yaş arası grupta Türkiye’den daha düşük ve 65 yaş ve üzeri grupta Türkiye’den daha yüksek ortalamaya sahip olan Kırklareli şehrinin, Türkiye ortalamasına göre daha yüksek bir gelişmişlik sergilediğini söylemek mümkündür (TÜİK, 2024).

Şekil 3.2: Kırklareli Şehir Merkezi’nde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2023)

Kaynak: TÜİK, 2024

Kırklareli’nin nüfus grafiğini incelediğimizde Şekil 3.2) azalan doğum oranlarıyla birlikte taban kısmının dar olduğu görülmekte, aktif nüfusa karşılık gelen kısmın (15-19 yaş hariç) şişkin ve 65 yaş ve üstü nüfusun az ancak artma eğiliminde olduğu bir nüfus piramidi çizmektedir. Nüfus piramidinde göze çarpan ilk özelliklerden biri ise 15-19 yaş grubundan 20-24 yaş arası gruba geçildiğinde nüfus artışın oldukça fazla olmasıdır. Bu durumun arka planındaki en önemli sebep Kırklareli’nde bulunan üniversitenin varlığıdır. Genellikle 18-19 yaşından itibaren üniversite okumaya başlayan ve bu sebeple Kırklareli’ne gelen gençler 20-24 yaş arası nüfus grubunda artışa sebep olmaktadır. Öyle ki 20-24 yaş arası nüfus grubu, Kırklareli şehir merkezindeki toplam nüfus içerisinde en fazla paya sahip olan kısmı temsil etmektedir.

3.1.2.3. Nüfusun Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri

Belirli bir alanda yaşayan nüfusun sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin bilinmesi, yapılacak olan planlamaların mahiyetinin belirlenmesi hususunda

kolaylaştırıcı ve yol gösterici olarak çalışma sahasının daha iyi tanınmasına yardım edecektir. Bu kapsamda halkın okur-yazarlık oranı, eğitim düzeyi ve bunların cinsiyete göre dağılımı, kültürel faaliyetler ve ekonomik uğraşlar vb. gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde öğrenimin belki de en temel düzeyi ve modern çağın olmazsa olmazları arasında sayılabilecek becerilerden biri olan okuma yazma konusunda 2021 yılı verilerine göre Kırklareli'nin durumunu incelediğimizde, 6 yaş ve üzeri nüfusta okuma yazma bilenlerin oranı %97,8, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %1,8 ve okuryazarlık durumu bilinmeyenlerin oranı ise %0,4 kadardır. Bu kapsamda Türkiye nüfusunun durumunu incelediğimizde okuma 2023 yılı itibariyle okuma yazma bilen nüfus oranı 97,07'e, bilmeyenlerin oranı 2,35'e ve son olarak bilinmeyenlerin oranı da %0,58'e karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Kırklareli'ndeki okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır (TÜİK, 2024).

Kırklareli'ndeki nüfusun okuryazarlık durumu yaş gruplarına göre ele aldığımızda karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 3.5: Yaş Gruplarına Göre Okuryazarlık Durumu (2023) (%)

Yaş Grubu	Cinsiyet	Okuma Yazma Bilen	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuryazarlık Durumu Bilinmeyen	Toplam (%)
6-13	Erkek	97,16	2,72	0,12	100
	Kadın	97,34	2,35	0,31	100
14-17	Erkek	99,87	0	0,13	100
	Kadın	99,91	0	0,09	100
18-64	Erkek	99,4	0,32	0,32	100
	Kadın	99,07	0,64	0,29	100
65+	Erkek	97,79	1,27	0,94	100
	Kadın	91,77	7,38	0,85	100

Kaynak: TÜİK, 2024

Kırklareli'nin yaş gruplarına göre okuma yazma durumunu gösteren tabloya göz attığımızda en yüksek okuryazarlık seviyesi erkeklerde %99,87 ve kadınlarda

%99,91 olmak üzere ortalama %99,89 ile 14-17 yaş grubuna karşılık gelmektedir. En düşük okuryazarlık seviyesi ise erkek ve kadın ortalaması %93,42 ile beklenildiği üzere 65 yaş ve üzeri nüfusta görülmektedir. En düşük okuryazarlık oranları kadınlarda %91,77 ile 65 yaş ve üzeri grupta, erkeklerde %97,16 ile 6-13 yaş arası grupta yer almaktadır (Tablo 3.5).

Yaptığımız alan çalışmaları neticesinde, Kırklareli’ndeki okuma yazma oranlarının en düşük olduğu kitleyi Roman vatandaşlarımızın oluşturduğu görülmüştür. Özellikle ilkokul eğitiminin ihmal edilmesi neticesinde ortaya çıkan bu durum 6-16 yaş grupta kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Günümüzde halen devam eden ilkokul eğitimi ihmali sonucunda 6-13 yaş arasındaki Roman çocuklarının arasında okuma yazma bilmeyenler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum genel okuryazarlık oranlarını da aşağıya çekmektedir. Roman vatandaşlarına yönelik gerçekleştirilebilecek okuma yazma kursları ve ilkokul eğitimin önemini vurgulayacak çalışma ve teşvikler ile bu sorunun önüne geçilmesi gereklidir.

Kırklareli’ndeki +6 yaş ve üzerindeki nüfusun bitirilen eğitim düzeyine göre durumu ise okuma yazma bilmeyen gruptan doktora seviyesine kadar olan kademelere göre yüzdesel dağılımı aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 3.6: Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Durumu 2023 (%)

Eğitim Düzeyi	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)	Toplam Nüfustaki Yüzdesel Payı (%)
İlkokul	43	57	100	21,8
İlköğretim	53	47	100	7,9
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	55	45	100	14,1
Lise ve Dengi Meslek Okulu	52	48	100	27,6
Yüksekokul veya Fakülte	52	48	100	18,1
Yüksek Lisans	52	48	100	2
Doktora	60	40	100	0,5
Bilinmeyen	50	50	100	0,4
Okuma Yazma Bilmeyen	26	74	100	1,3
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	48	52	100	6,3
				100

Kaynak: TÜİK, 2024

Kırklareli’ndeki nüfusun bitirilen eğitim düzeyine göre dağılımını incelediğimizde en yüksek payın %27,6 ile lise seviyesine karşılık geldiği bunu

sırasıyla %21,8 ile ilkokul ve %18,1 ile fakülte veya yüksekokul seviyesindeki grupların takip ettiği görülmektedir. En düşük paya sahip grupları ise sırasıyla bilinmeyen, doktora, okuma yazma bilmeyen ve yüksek lisans grupları oluşturmaktadır (Tablo 3.6).

İlköğretim, ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinin oransal toplamının genel nüfus içerisinde bir hakimiyetinin bulunduğu görülmektedir. Öyle ki bu dört eğitim kademesinin oransal payı %71,5'e kadar çıkmaktadır. Bu durumun temel sebebini adı geçen eğitim kademelerinin zaman içerisinde zorunlu eğitim kapsamında olmalarından dolayıdır (Tablo 3.6).

Nüfusun eğitim düzeyi cinsiyet bazında ele alındığında kadın nüfusun erkek nüfus karşısında müspet olarak sadece ilkokul ve bir okul bitirmeyen ancak okuma yazma bilen gruplarında baskın olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen grupta da kadın nüfusun ciddi oranda fazla olduğu görülmekte ise de bu maalesef ki menfi bir baskınlıktır. Bunlara karşılık erkek nüfusun diğer tüm eğitim kademelerinde, bilinmeyen nüfus göz ardı edildiğinde, kadın nüfus karşısında daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3.6).

Kırklareli'ndeki nüfusun eğitim durumunu daha iyi anlayabilmek ve bu kapsamda eğitim yönelimlerini açıklayabilmek adına, nüfusun son yıllardaki eğitim gruplarına göre değişimini ele almak yerinde olacaktır ki buna göre nüfusun 2008 yılından itibaren eğitim alanında sergilemiş olduğu değişim aşağıdaki tabloda verilmektedir (Tablo 3.7):

Tablo 3.7: 2008-2023 Nüfusun Eğitim Düzeyi (%)¹⁷

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İlköğretim	9.02	10.10	16.04	18.18	18.13	17.58	15.30	13.53	12.28	12.45	12.58	9.10	8.97	8.21	8.18	7.90
İlkokul	36.01	35.45	29.47	27.29	26.72	26.30	29.28	28.54	27.25	26.46	24.81	24.20	24.09	22.91	22.47	21.85
Ortaokul	4.50	4.34	4.93	4.26	4.20	4.13	7.28	8.29	9.89	10.04	10.56	14.35	15.08	14.2	14.10	14.08
Lise	18.14	19.77	20.90	21.77	22.81	22.43	23.43	24.57	25.94	25.86	26.26	26.84	24.77	26.66	26.90	27.65
Yüksekokul	6.39	7.71	8.12	9.63	10.25	12.07	12.74	13.70	14.18	14.76	15.53	15.45	16.72	17.46	17.76	18.08
Yüksek Lisans	0.28	0.34	0.50	0.55	0.60	0.79	0.82	0.90	0.93	1.24	1.42	1.41	1.52	1.86	1.93	2.03
Doktora	0.05	0.07	0.11	0.12	0.13	0.19	0.22	0.23	0.25	0.37	0.40	0.42	0.45	0.47	0.51	0.51
Bilinmeyen	5.58	3.59	1.96	1.39	1.15	1.08	0.59	0.51	0.39	0.48	0.54	0.54	0.56	0.55	0.57	0.37
Okuma Yazma Bilmeyen	4.62	4.25	3.85	3.25	2.95	2.79	2.59	2.42	2.18	1.93	1.73	1.46	1.39	1.32	1.28	1.27
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	15.40	14.39	14.13	13.57	13.07	12.64	7.75	7.31	6.70	6.43	6.18	6.22	6.44	6.30	6.30	6.26

Kaynak: TÜİK, 2024

Nüfusun yıllara göre eğitim durumunu gösteren tabloyu incelediğimizde (Tablo 3.7) nüfusun eğitim seviyesinin yükseliş eğiliminde olduğunu görmek mümkündür. Örneğin ilkokul seviyesine karşılık gelen nüfusun payı 2008 yılında %36 gibi yüksek bir rakama tekabül ederken 2023 yılına gelindiğinde yüzde 21'e kadar düşmüş, buna karşılık ortaokul ve lise seviyelerinde oransal olarak ciddi artışlar kaydedilmiştir.

Yüksek öğrenim seviyelerine baktığımızda da 2008-2023 yılları arasında önemli artışlar yaşanmıştır. 15 yıllık bir süreyi baz aldığımızda 2008'den 2023'e kadar Yüksekokul veya Fakülte bitiren nüfusun oranı %6,39'dan 18,08'ye, yüksek lisans mezunlarının oranı 0,28'den 2,03'e ve son olarak doktora düzeyini tamamlayanların oranı 0,05'ten yaklaşık 10 katlık bir artışla %0,51'e kadar yükselmiştir. Yüksek öğrenim seviyelerinin oransal olarak hızlı bir şekilde artmasını sağlayan en önemli etken ise 2007 yılında kurulmuş olan Kırklareli Üniversitesi'dir. Üniversitenin kurulmasıyla birlikte Kırklareli'nde yaşayan nüfus daha kolay bir şekilde yüksek öğrenim seviyelerine erişim imkanına kavuşmuştur. Bu bağlamda yaptığımız alan

¹⁷ 2012-2013 eğitim öğretim yılında "4+4+4" sistemine geçilmiş olmasından dolayı özellikle ilkokul ve ortaokul seviyelerinde 2013-14 yılları arasında olağan akışa aykırı bir yükseliş gerçekleşmiştir.

alışmaları neticesinde yerli nüfusun Kırklareli Üniversitesinde daha ziyade halk arasında “2 yıllık” olarak tabir edilen yüksekokul seviyesine ve yüksek lisans seviyesine rağbet ettiği görölmektedir. Özellikle yüksek lisans seviyesinde eğitim gören yerli nüfusun önemli bir kısmı aynı zamanda bir işte çalışmakta ve buna ek olarak kendini geliştirmek amacıyla yüksek lisans eğitimine devam etmektedir ki üniversitenin kendi yaşadıkları yerde bulunması bu durumun en kolaylaştırıcı etkisi olmuştur. Kırklareli’ndeki doktora seviyesinde eğitim tamamlamış olanların büyük bir kısmını ise Kırklareli Üniversitesinde çalışan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Üniversitenin kapasitesinin artmasıyla birlikte doktora düzeyindeki nüfusun oranı da buna paralel olarak artış göstermiştir (Tablo 3.7).

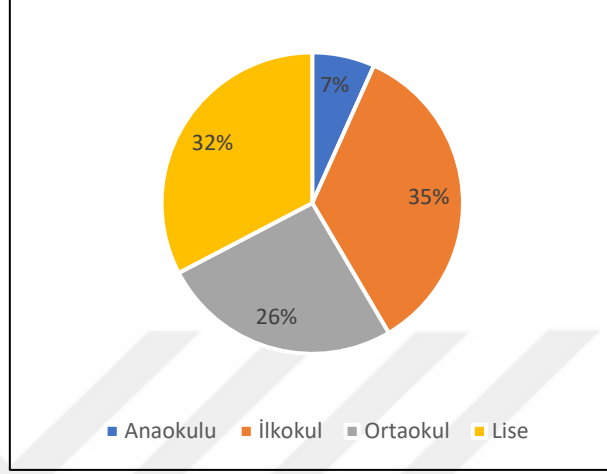
Kırklareli’ndeki nüfusun eğitim durumunu genel olarak özetlemek gerekirse, okuma yazma bilmeyenlerin oranının hızla düştüğü, zorunlu eğitim kapsamında olan kademelerdeki nüfus oranının fazla olduğu ve yüksek öğrenin görenlerin oranının giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Kırklareli’ndeki nüfusun eğitim düzeyi açısından olumlu gelişmeler kaydettiği ve kaydedeceğini söylemek gerçeklikten uzak bir kanı olmayacaktır.

Şehirde MEB’e bağlı olarak 7’si anaokulu, 12’si ilkokul, 10’u ortaokul ve 13’ü lise olmak üzere toplamda 43¹⁸ kurumda örgün eğitim faaliyetleri sürdürölmektedir. Bu kurumlara ait toplam derslik sayısı 567, öğretmen sayısı 986 ve öğrenci sayısı 12927’dir (MEB, 2024).

Kırklareli’nde örgün eğitim kapsamındaki öğrencilerin eğitim kademelerine göre oransal dağılımı ise şu şekildedir:

¹⁸ Aynı isme sahip ilkokul ve ortaokullar yeni eğitim sistemine göre ayrılmış ancak tek bir binada ya da bahçede eğitim sürdüren okullardır.

Grafik 3.4: Kırklareli’ndeki MEB’e Bağlı Örgün Eğitim Kurumlarındaki Öğrenci Dağılımı (%) (2023)

Kaynak: MEB, 2024

Şehirdeki öğrencilerin eğitim kademelerine göre dağılımını incelediğimizde en az orana sahip olan kademeyi örgün eğitimin ilk kademesini oluşturan ancak zorunlu eğitime tabi olmayan okul öncesi eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü anaokulu oluşturmaktadır ki bu oran %7 kadardır. Zorunlu eğitim kapsamındaki kademelere devam eden öğrencilerin oransal dağılımı ise sırasıyla ilkokulda %35, ortaokulda %26 ve lisede %32 kadardır. İlkokul kademesinden ortaokul kademesine geçildiğinde %9’luk bir düşüş ve ortaokul kademesinden lise kademesine geçişte de yüzde 6’lık bir artış söz konusudur. İlkokul kademesinden ortaokul kademesine geçildiğinde bu denli düşüşün temel sebebini zorunlu eğitimin ikinci aşamasına rağbetin düşük olması ile açıklamak mümkündür. Ortaokul kademesinden lise kademesine geçildiğinde ise oransal olarak artış yaşanmasının en önemli sebebini, şehir merkezindeki liseleri farklı yerleşmelerden de öğrencilerin tercih etmesidir. Daha açık bir ifadeyle ilkokuldan ortaokula geçişte düşen oransal payın liseye geçildiğinde ortaokul oranına yakın veya daha düşük olması beklenirken şehir dışından gelen öğrenciler sayesinde lise seviyesinde öğrenim görenlerin payı yükselmiştir (Grafik 3.4)

Nüfusun sosyo-kültürel özellikleri arsında değinilmesi gereken diğer önemli bir konu da nüfusun medeni durumu ve bunun yaş gruplarına göre dağılımıdır. Buna göre Kırklareli’ndeki nüfusun medeni durumu gösteren tablo şu şekildedir:

Tablo 3.8: Kırklareli Nüfusunun Medeni Durumu (2023) (%)¹⁹

	Evli		Hiç Evlenmedi		Boşandı		Eşi Öldü	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
15-19	0.24%	1.59%	53.37%	44.76%	0.00%	0.04%	0.00%	0.00%
20-24	4.03%	10.38%	49.15%	35.73%	0.15%	0.53%	0.00%	0.03%
25-29	17.63%	29.31%	32.96%	17.47%	0.95%	1.66%	0.00%	0.03%
30-34	33.37%	38.51%	16.59%	6.59%	2.01%	2.79%	0.04%	0.11%
35-39	37.69%	40.46%	10.18%	3.66%	3.36%	3.99%	0.11%	0.56%
40-44	39.37%	41.18%	6.45%	2.64%	4.19%	4.19%	0.06%	0.80%
45-49	41.07%	39.74%	4.67%	2.23%	4.71%	5.41%	0.29%	1.89%
50-54	40.44%	39.31%	3.99%	1.95%	4.94%	5.52%	0.40%	3.45%
55-59	40.60%	39.38%	2.28%	1.80%	4.70%	3.99%	0.75%	6.48%
60-64	41.90%	36.27%	1.83%	1.49%	3.65%	3.50%	1.38%	9.98%
65-69	40.47%	33.10%	1.35%	1.42%	2.66%	2.68%	2.63%	15.68%
70-74	39.03%	27.51%	1.05%	1.05%	2.56%	2.24%	4.24%	22.33%
75-79	35.86%	18.63%	0.96%	1.47%	1.30%	1.98%	5.93%	33.88%
80-84	29.67%	12.08%	0.32%	1.08%	1.08%	1.51%	7.98%	46.28%
85-89	20.12%	8.65%	0.60%	0.80%	0.40%	0.40%	10.87%	58.15%
90+	11.97%	3.85%	0.00%	1.28%	0.85%	1.28%	14.10%	66.67%
Ortalama	29.59%	26.25%	11.61%	7.84%	2.34%	2.61%	3.05%	16.64%

Kaynak: TÜİK, 2024.

Veri çubukları kullanılarak hazırlanan Kırklareli'nin medeni durumunu gösteren tablo (Tablo 3.8) incelendiğinde daha önce hiç evlilik yapmamış olanların oransal olarak en fazla %98,13 ile 15-19 yaş ve %84,88 ile 20-24 yaş grupları arasında yığıldığı görülmektedir. Bu yaş grupları cinsiyet bazında ele alındığında 15-19 yaş arasında erkek nüfusta %53,37 ve kadın nüfusta %44,76 olmak üzere %8 civarında olan oransal farklılığın 20-24 yaş grubu incelendiğinde erkek nüfusta %49,15 ve kadın nüfusta %35,73 olmak üzere %13 gibi ciddi bir seviyeye çıktığı izlenmektedir. 20-24 yaş arası grupta daha önce evlenmemiş erkeklerin oranının kadınlara göre oldukça yüksek olmasının en önemli sebebini şehirde bulunan askeri birlikler oluşturmaktadır. Askerlik görevini icra eden ve pek çoğu evli olmayan erlerin 20-24 yaş aralığında olması, daha önce evlenmemiş 20-24 yaş arası erkek ve kadın nüfus gruplarında, erkek grubun oransal olarak yüksek ölçüde baskın çıkmasını sağlamıştır. Yine Kırklareli Üniversitesinde okuyan öğrencilerin de hiç evlenmemiş grupta yer alan nüfusun baskınlığında rolü bulunmaktadır.

¹⁹ Yuvarlama farkından dolayı toplam ortalama 99.93 olarak çıkmaktadır.

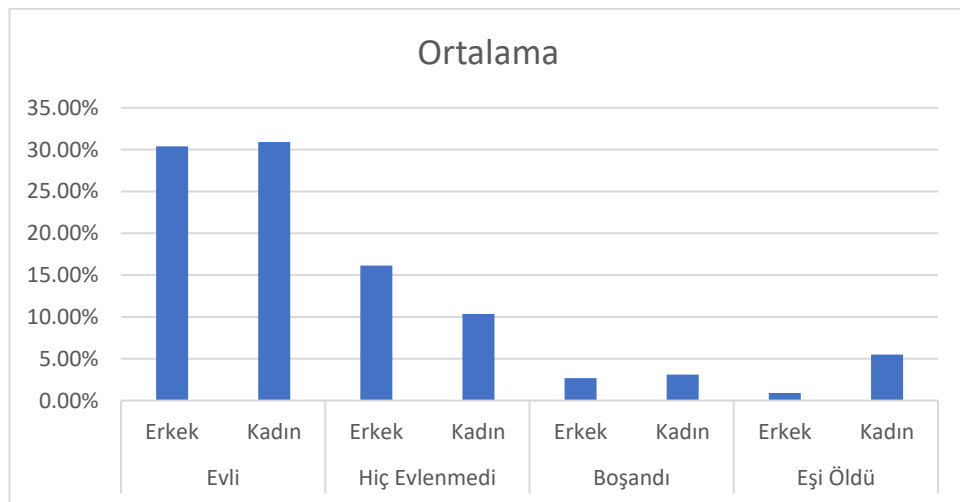
15-19 ve 20-24 yaş gruplarında hiç evlenmeyenlerin oranı oldukça yüksek çıkarken 25-29 yaş grubundan itibaren bunun değişmeye başladığı ve evli olanların oranının yükseldiği görülmektedir. Örneğin 25-29 yaş grubunda evliler %46.94 ve hiç evlenmemişler %50,43 kadar orana sahipken olurken 30-34 yaş grubunda evlilerin oranı %71,88'e kadar çıkmış ve hiç evlenmemişlerin oranı %23,18'e kadar düşmüştür. Evli olanların en yüksek orana sahip olduğu yaş grubunu ise 40-49 yaş aralığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda 25-29 yaş grubundan itibaren 40-49 yaş grubuna kadar devamlı yükselen evli olanların oranı 40-49 yaş grubundan itibaren düşüş eğilimine geçmektedir. 40-49 yaş gurubundan itibaren evli olanların oranının düşmeye başlamasının en önemli sebebini boşanmalar, 60-64 yaş grubundan itibaren ise eş kayıpları oluşturmaktadır (Tablo 3.8)

Şehirdeki boşanma durumlarını incelediğimizde ise en fazla boşanmış grup %10'un üzerindeki oranlarla 45-54 yaşları arasında, en az ise %1'in altındaki oranlarla 15-24 yaş gruplarında görülmektedir (Tablo 3.8).

Eş ölümlerinde ise 60-64 yaş aralığından itibaren hızlı bir artış yaşanmakta, özellikle kadın nüfusun eşlerini kaybettiği görülmektedir (Tablo 3.8).

Kırklareli'ndeki nüfusun medeni durumunu evli, hiç evlenmedi, boşandı ve eşi öldü şeklinde dört kategoride özetlemek gerekirse şu şekilde bir grafik karşımıza çıkmaktadır:

Grafik 3.5: Kırklareli'ndeki Nüfusun Dört Kategoriyeye Göre Durumu (2023)

Kaynak: TÜİK, 2024.

Grafik 3.5'i incelediğimizde ilk olarak nüfusun ekserisinin evli olduğu görülmektedir ki %60'ın üzerindeki bir orana karşılık gelmekte ve evli olanlarda erkek ve kadın nüfusun da birbirine oldukça yakın oranlarda bulunduğu görülmektedir. İkinci sırada hiç evlenmemiş nüfusu bulunmaktadır ki %25'in üzerinde bir orana sahiptir. Hiç evlenmemiş nüfus içerisinde ise erkekler kadınlardan daha yüksek bir orana sahiptir.

Diğer nüfus gruplarına göre payı en düşük olan boşanmış nüfusun ise %5'in biraz üzerinde bir orana sahip olduğu, bu gruptaki erkek ve kadın oranlarının da neredeyse birbirine eşit olduğu görülmektedir (Grafik 3.5).

Son olarak eşi ölen nüfus grubunu incelediğimizde en dikkat çeken nokta kadın nüfusun erkek nüfusu karşısında oransal olarak ezici bir üstünlük sergilediğidir. Öyle ki eşi ölen erkek nüfusu %1 civarında iken kadın nüfusta bu oran %5,5 civarındadır. Böylece şu sonuca varılabilir ki dünyanın birkaç ülkesi hariç hemen her yerinde kadınlar erkeklere göre daha fazla yaşamaktadır ve bu tabiat kuralı Kırklareli özelinde de geçerliliğini korumaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 239; Grafik 3.5).

Kırklareli'ndeki nüfusun kayıtlı olunan ile göre durumuna kısaca değinecek olursak, nüfusun %50-55 civarındaki kısmını Kırklareli'ne kayıtlı olanlar oluştururken geri kalan kısmını Türkiye'nin diğer illerinden gelmiş olan kişiler oluşturmaktadır. Sırasıyla en fazla İstanbul, Tekirdağ, Bursa ve Edirne, en az ise Bayburt, Karaman ve Gümüşhane nüfusuna kayıtlı kişilerin Kırklareli'nde yaşadığı görülmektedir (TÜİK, 2024). Kırklareli'ndeki nüfusun önemli bir kısmının Türkiye'nin diğer illerine kayıtlı olmasının sebeplerini şehirde ikamet eden memurlar, askerler ve öğrencilerin varlığıyla açıklamak mümkündür.

3.2.YERLEŞME

Kırklareli civarındaki yerleşik beşeri hayat, tarih öncesi dönemlerden başlayarak zaman içerisinde farklı kültürlerin etkisi altında şekillenerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Kırklareli'nin oldukça uzun bir süredir yerleşik hayata ev sahipliği yaptığı ve sonuç olarak etkisi altında kaldığı kültürlerin geçmişten günümüze kadar birbiri ardına eklenerek yerleşmede önemli izler bıraktığı görülmektedir. Bu durumda da Kırklareli'ndeki yerleşmenin tarihsel gelişimini

yerleşmenin yapısında meydana getirdikleri ciddi değişimler sebebiyle Tarih Öncesi Dönem, Roma-Bizans dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere dört başlık altında arz etmek yerinde olacaktır.

3.2.1. Tarih Öncesi Dönem

Kırklareli şehir merkezinin hemen güneyinde ilk olarak 1980 yılında yüzey araştırmaları ve sonrasında 1993 yılında başlayan arkeolojik çalışmalar neticesinde, bölgedeki ilk yerleşmelerin izleri saptanarak “Aşağı Pınar” ve “Kanlıgeçit” olarak isimlendirilen alanlarda hem Kırklareli hem de Trakya ve Balkanlardaki yerleşmelerin yapısını ortaya koyabilecek ve bu konudaki eksiklikleri doldurabilecek önemli bulgulara rastlanılmıştır (Özdoğan, 2016).

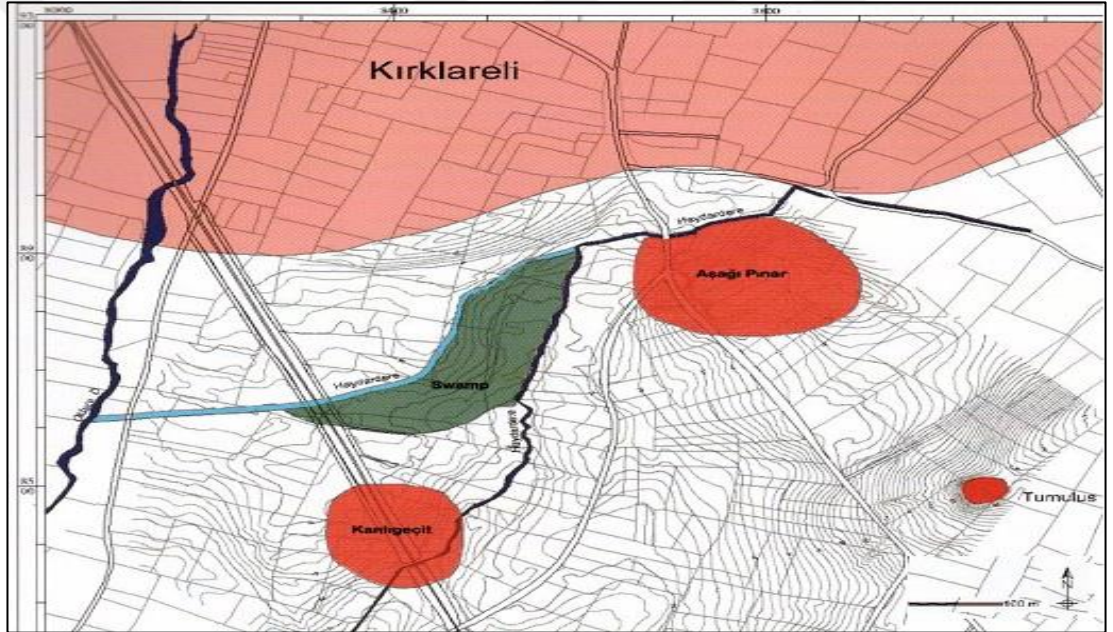
Kırklareli’nin kültürel geçmişine ait oldukça değerleri izler barındıran Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit yerleşmeleri arasında ilk yerleşilen alanı Kırklareli Pınar Mahallesi’nin birkaç yüz metre kadar güneyinde bulunan Aşağı Pınar mevkiini oluşturmaktadır. Bu alanda yapılan arkeolojik çalışmalara göre yerleşmenin M.Ö 6200 yıllarında başladığı ve M.Ö 4.800 yıllarına kadar kesintisiz devam ettikten sonra son bulunduğu belirtilmektedir (Özdoğan ve Özdoğan, 2007: 22).

Aşağı Pınar yerleşmesinin en önem arz eden yönü ise bölgedeki ilk yerleşik köy yaşantısı ve besin üretimine dayalı faaliyetlerin burada başlamış olmasıdır. Aynı zamanda yerleşmenin bazı kısımlarında yer alan adak alanları buranın belli bir dönem kutsal bir mekân olarak kullanılmış olduğunu da göstermektedir (Özdoğan, vd., 2017; Özdoğan, 2018: 201,202).

Aşağı Pınar yerleşmesinin M.Ö 4800 yıllarında son bulmasının ardından buranın yaklaşık 300m güneybatısında M.Ö 3000’li yıllara tarihlenen ve Kanlıgeçit olarak isimlendirilmiş olan yeni bir yerleşmenin ortaya çıktığı görülmektedir. Başlangıçta ahşap yapılardan oluşan basit bir köy yerleşmesi iken M.Ö 3200 ve M.Ö 2000 Anadolu etkisine girerek değişmeye başlamış ve M.Ö 2500’lü yıllara karşılık gelen Erken Tunç Çağı ortalarında “iç kale” ve “aşağı şehir” olmak üzere iki farklı kısımdan oluşan daha gelişmiş bir yerleşim formu olarak kendini göstermiştir (Özdoğan ve Özdoğan, 2007: 21; Arı, Enes ve Demirtaş, 2010: 230).

Taş kullanımına ihtiyaç duyan sur ve megaron yapıların bulunduğu Kanlıgeçit yerleşmesi bu yönüyle döneminde Balkanlardaki tek örneğini yansıtmakta ve Anadolu kaynaklı ithal malzemeleri ihtiva etmesi sebebiyle bir “Anadolu Koloni Yerleşmesi” olarak tanımlanabilmektedir. Bölgede bu nitelikleri barındıran başka bir yerleşmenin var olmaması, Kanlıgeçit yerleşmesinin çevredeki göçebe topluluklara hizmet eden bir pazar yeri başka bir ifadeyle ticaret merkezi olduğunu düşündürmektedir. M.Ö 2500’lü yıllardan itibaren gelişerek varlığını sürdüren yerleşme M.Ö 2000’li yıllara gelindiğinde şiddetli bir yangınla ortadan kalkmıştır (Özdoğan ve Özdoğan, 2007: 22).

Harita 3.2: Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Yerleşmelerinin Konumu

Kaynak: <http://kirklareliprojesi.org/> ‘den düzenlenmiştir.

Günümüzdeki Kırklareli şehir merkezinin hemen güneyinde kurulmuş olan bu iki kadim yerleşmenin özellikle bu noktalarda ortaya çıkması tesadüften çok çeşitli coğrafi cazibelerin ekseninde gerçekleşmiştir. Örneğin Şeytandere’nin bir kolu olan Haydardere’nin hemen kıyısında kurulmuş olan Aşağı Pınar yerleşmesi, yaşam için gerekli olan temiz su ihtiyacını bu akarsudan karşılamış ve aynı zamanda civardaki tarım yapılabilecek alanların da var olması Aşağı Pınar’ı bölgedeki besin üretimine dayalı ilk yerleşme vasfını elde etmesini sağlamıştır.

Aşağı Pınar yerleşmesi gibi Kanlıgeçit yerleşmesin de ortaya çıkmasında akarsuyun varlığı etkili olmuş ancak zaman içerisinde çeşitli coğrafi amillerin

etkisinde şekillenerek küçük bir şehir formuna evrilmiştir. Öncelikle Istranca Dağları ve Ergene Ovasının bulunduğu stratejik bir noktada ve göreceli olarak Doğu Trakya'nın merkezi kısmında yer alması coğrafi konum olarak ciddi bir avantaj sağlarken, civarda var olan kayaçlar sayesinde taş ihtiva eden megaron yapılar ve sur inşa edilerek yerleşme emniyet altına alınmış, böylece Kanlıgeçit'in geniş bir hinterlanda hizmet eden pazar alanı olarak ortaya çıkmasına olanak tanımıştır.

3.2.2. Roma-Bizans Dönemi

Kanlıgeçit ve Aşağı Pınar gibi Kırklareli civarında insan yerleşimine işaret eden çeşitli tarihi kalıntılara rastlanılmış olsa da günümüzdeki şehir merkezinin tam olarak kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu ile ilgili kesin bir malumat bulunmakla birlikte Kırklareli tarihini konu alan bazı çalışmalara göre Kırklareli'nin ilk nüvesinin Kanlıgeçit ve Aşağı Pınar yerleşmelerine göre yaklaşık 2 km kadar kuzeyde kalan Yayla Tepesi (günümüzdeki Yayla Mahallesi sınırları içerisinde) olduğu düşünülmektedir (Dursunkaya, 1948: 44; Kırklareli Valiliği, 1968: 198; Karadeniz, 1971-1972: 8; Karaçam, 1995: 117).

Yapılan çalışmalarda şehir merkezinin nüvesiyle ilgili kuvvetli ihtimaller üzerinde durularak tahminler yapılmış ancak şehrin ne zaman kurulduğuna dair tespit yapılmaktan geri durulmuştur. Aslında bu noktada birkaç ipucu üzerinden yola çıkarak kesin tarih olmasa da yerleşmenin kurulduğu dönem hakkında çıkarımlar yapmak mümkündür.

Öncelikle Kırklareli şehir merkezini konu alan ve çeşitli çalışmalarda da yer verilen bazı toponomi bilgilerinin doğruluğunu veya yanlışlığının teyit edilmesi bugünkü şehir merkezinin kuruluşunun hangi dönemler arsında olabileceği konusunda tahminlerimize yardımcı olacaktır.

İlk olarak Kırklareli şehrinin geçmiş isimlerini ele alan bir çalışmada “şehrin” ilk isminin Ptolemeos Klaudios'un²⁰ (M.S 150) yılındaki Geographika adlı eserinde meyvelerin yetiştiği yer anlamına gelen “Karpodaimon” olduğu ve Antonius'un 4. yüzyıla ait seyahatnamesinde ise “Tarpudison-Tarpodizos” olarak geçtiğini

²⁰ Diğer bilinen adı ile Batlamyus.

belirtmekte (Sandalcı, 2006) ve bu bilgilerin yine birkaç çalışmada da kullanılarak tekrarlandığı görülmektedir (Toptaş, 2012: 3; Kurtişoğlu Apa, 2014: 188; Özbek, 2018: 1). Eğer bu bilgileri doğru kabul edecek olursak Kırklareli'nin M.S 150 yılında varlık gösterdiği ve aradan geçen süre zarfında M.S. 4. Yüzyıla gelindiğinde adının “Tarpudison-Tarpodizos” olarak değiştiği görülmektedir. Ancak Ptolemeos Klaudious'un eserinde Karpodamion (Carpudaemum veya Capudemo) ismiyle geçen bu yerleşmenin bugünkü Kırklareli şehir merkezinin bulunduğu alana işaret ettiğine dair herhangi güçlü bir kanıt bulunmamaktadır ki bu noktada Carpudaemum isminin başka herhangi bir kaynaktan yer almaması ve Carpudaemum'un yerinin kesin bir şekilde belirtilmemesi buranın eski Kırklareli olduğu düşüncesini oldukça zayıflatmaktadır (Falileyev, 2010: 125).

Yine Carpudaemum isminin Celto-Latin kökenli “Caer” ve “Pudunum” kelimelerinin bir araya gelerek “Pudunum'daki Kale” veya “Pudunum'un Kalesi” şeklinde bir yoruma da açık olduğu belirtilmekte, bunun en önemli sebebi olarak da bu yer adının tek bir kaynaktan yer alması ve muhtemelen bozularak kayda geçirilmesi gösterilmektedir (Strang, 1994'den aktaran: Falileyev, 2010: 125). Carpudaemum'un bir kale veya surlara haiz bir yerleşme olabileceği teorisi üzerinden hareket ettiğimizde yine buranın Kırklareli olması pek mümkün değildir. Nitekim bugünkü Kırklareli şehir merkezinin geçmişte herhangi bir sur veya kaleye sahip olduğuna dair herhangi bir kayıt veya arkeolojik bilgi bulunmamaktadır (Özmen, 1947: 40). Dolayısıyla Ptolemeos Klaudious'un eserinde geçen ve Kırklareli yöresindeki bir yerleşmeye işaret Carpudaemum'un Kırklareli'ne bağlı Vize ilçesinin batısında ve Lüleburgaz ilçesinin kuzeyinde bugünkü Türkiye Trakya'sında yer aldığı bilinmekte ancak kesin yer tespiti akim kalmaktadır (Stevenson, 1991; Talbert, 2000: 344).

Kırklareli'ne atfedilen ve M.S. 4. Yüzyılda Antonius'un seyahatnamesinde geçtiği belirtilen diğer bir isim “Tarpudison” veya “Tarpodizos” olmuştur ki (Sandalcı, 2006) bu yerleşmenin Kırklareli olamayacağı yapılan çalışmalarla da sabit hale gelmiştir. Alman coğrafyacı Heinrich Kiepert'e göre Tarpudizus, bugün Bulgaristan-Türkiye sınırında yer alan Büyük Derbend (veya Golem Derbent) yerleşmesine işaret etmekte (Kiepert, 1876), yine kayda değer coğrafi çalışmalara imza atmış kartograf Reichard'a göre ise Tarpudizus günümüzde Kırklareli'ne bağlı Kofçaz ilçesinin bir

köyü olan Kocatarla'ya karşılık gelmektedir (Reichard, 1824). Fransız kartograf Lapie ise Kocatarla köyünün yaklaşık 5 km kuzeyinde bulunan ve yine Kofçaz ilçesine bağlı Devletliagaç köyünün Tarpudizus olduğunu belirtmektedir (Lapie, 1845: 67). Bunlara ek olarak yapılan çeşitli çalışmalarda ise Tarpudisuz'un (diğer bir adı ile Pudizo) Kırklareli'nin kuzeyinde yer alan eski adıyla Koyva bugünkü adı ile Kuzulu köyü olduğuna dair görüş hakimdir (Miller, 1916: 589; Mansel, 1938; Talbert, 2000: 792).

Fransız kartograf Delisle (Guillaume DeLisle) ise hazırlamış olduğu haritada bahsetmiş olduğumuz Carpudaemum ve Tarpodizus isimlerini tek bir noktada göstererek Carpudaemum'u bir yerleşme ve Tarpodisuz'u ise bir kale (Forte Tarpodizum) olarak belirtmektedir (DeLisle, 1708). Delisle'nin haritası baz alınarak görüntü bindirme yöntemiyle günümüz koordinat sistemleri kullanılarak yapılan çalışmada ise Carpudaemum veya Tarpodisuz'un bugün Bulgaristan-Türkiye sınırında yer alan Büyük Derbent köyünün yakınlarına tesadüf ettiği görülmektedir ki bu durum da bir önceki paragrafta ele aldığımız Alman coğrafyacı Heinrich Kiepert'in görüşüyle örtüşmektedir²¹.

İncelediğimiz çalışmalara göre ne "Karpodaimon" ne de "Tarpudison" isimlerinin bugünkü Kırklareli şehir merkezinin geçmişteki isimleri olduğuna dair bir kanıt ortaya konabilmiş değildir. Bu iki ismin genellikle Kırklareli şehir merkezinin kuzeyinde dağlık ve engebeli alanlarda bulunan birkaç yerleşmeye izafe edildiği görülmektedir. Dolayısıyla Karpodimon ve Tarpudison isimlerinin geçtiği kaynaklara dayanarak Kırklareli şehir merkezinin varlığını tarihlemek pek mümkün gözükmemektedir.

²¹ Rumsey, David, 1944-. L'Isle, Guillaume de, 1675-1726. (Composite of) Graeciae Antiquae tabula nova in qua locorum situs tum ad distantias itinerarias tum ad observationes astronomicas exactus litorum fleocurae et alia id genus ad accuratas recentiorum rationes accomodatar sunt. Auctore Guillelmo Delisle, ex Regia Scientiarum Academia. Parisiis, apud Autorem in Ripa vulgo le Quai de l'horloge sub signo Aquilae Aurea, cum Privilegio advicennium, Oct. 17 (17)07-1708 (Raster Image). [GeoTIFF]. Cartography Associates. Retrieved from <https://maps.princeton.edu/catalog/stanford-sx556wm4717>.

Kırklareli'nin tahmini kuruluş dönemini saptamak için bugünkü adının etimolojik geçmişini ele almak gereklidir. Öncelikle Kırklareli'nin ismi 1924 yılından önce uzun bir süre boyunca “Kırk” ve “Kilise” isimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan Kırkkilise şeklinde kullanıldığı görülmektedir ki bu durum Kırklareli'ni geçmişte “Kırk” ve “Kilise” sözcükleriyle maruf bir yerleşme haline getirmiştir. Kırkkilise isminin Latince-İtalyanca dilindeki şekliyle “XL²² Chiexe” veya “Quaranta Chiese”²³ şeklinde ifade edildiği ve bu ismin Yunanlılar tarafından ise yine Kırkkilise anlamında olan “Saranta Ekklesiasi” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Soustal, 1991: 420, 421). Kırklareli'nin bilinen en eski isimleri olarak varsayabileceğimiz “Quaranta Chiese” veya “Saranta Ekklesiasi” isimlerinin sunduğu ipuçlarından hareketle yerleşmenin kurulduğu dönemi de yaklaşık olarak tarihlememiz ihtimal dahilindedir. Kırklareli'nin geçmişte “kilise” kelimesini barındıran bir isme sahip olması yerleşmenin Hristiyan nüfusa ev sahipliği yaptığını göstermektedir ki bu durumda bölgede Hristiyanlığın yayılmaya başladığı tarihleri göz önünde bulundurmak gereklidir.

Kırklareli bölgesini de içine alan Trakya'nın Romalılar tarafından M.S. 44-46 yıllarında ele geçirildiği bilinmekte, M.S. 4. yüzyılın başlarında ise İmparator Konstantin'in İstanbul'u başkent yaparak Hristiyanlık dinini kabul etmesiyle birlikte Roma devletinde Hristiyanlığın etkilerinin arttığı görülmektedir (Mansel, 1938; Ostrogorsky, 1968: 27-47; Millar, 2006: 3). M.S. 4. yüzyılın sonlarına doğru ise İmparator Theodosius tarafından tüm pagan dinleri yasaklanmış ve böylece Hristiyanlığın güç kazanması için uygun bir zemin oluşturulmuştur (Norwich, 1990: 118). Bu süreçlerle bağlantılı olarak Hristiyanlığın Trakya'da yayılarak Kiliselerin inşa edilmesi ise öncelikle şehir merkezlerinde başlamış ve M.S. 4. yüzyılın sonları ve M.S. 5. yüzyılın başlarında kırsal alanlarda kendini göstermiştir (Dumanov, 2015: 96). Bu bağlamda Kırklareli'nin kuruluşunu da M.S. 5. yüzyıldan sonra daha başka bir ifadeyle Hristiyanlığın Trakya'da kırsal alanlarda yayılmaya başladığı dönemden sonraki tarihlerde aramak gereklidir. Nitekim yapılan çalışmalarda Kırklareli'nin ne Roma döneminde ne de Bizans'ın erken dönemlerinde bir şehir merkezi olarak varlık

²² Roma rakamıyla “40”

²³ Quaranta = Kırk, Chiese =Kilise, Kiliseler

göstermediği açıktır (Jones, 1971; Velkov, 1977). Dolayısıyla Kırklareli ile ilgili olarak M.S. 5. yüzyıldan sonraki bir tarihte, Hristiyanlığın Trakya'nın kırsal kesimlerinde yayılmaya başladığı dönemlerde bir kilise etrafında küçük kırsal bir yerleşme olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Kırklareli'nin M.S. 5. yüzyıldan sonraki bir tarihte kurulduğunu destekleyen ve Bizans Döneminde Doğu Trakya bölgesindeki yazıtları inceleyen çalışmaya göre Kırklareli'nin M.S. 8. yüzyıldan itibaren yazıtlarda yer aldığı görülmektedir (Asdracha, 2003; 240). M.S. 5. ve 8. yüzyıllar arasında kurulduğu düşündüğümüz Kırklareli'nin bu tarih aralığında ise yazıtlarda da yer almaya başladığı 8. yüzyılda ortaya çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Bizans döneminde 8. yüzyılda Trakya'nın yoğun bir şekilde göç aldığı ve yeni yerleşmelerin teşkil edildiği bilinmektedir (Charanis, 1959: 30; Mango, 1980: 26-97). Bu göçler sonucunda 8. yüzyılda Trakya'da yeni kalelerin inşa edildiği ve Piskoposlukların oluşturulduğu kaydedilmiştir. Trakya'daki göçlere bağlı yeniden yapılandırma faaliyetleri sonucunda bugün Kırklareli'ne bağlı küçük bir köy olan Yoğuntaş ve Kırklareli'nin ilçesi olan Pınarhisar gibi yerleşmelerin Piskoposluk merkezi haline geldiği görülürken Kırklareli'nin bahsinin geçmemesi bu dönemlerde yerleşmenin oldukça küçük ve ehemmiyetsiz bir halde olduğu düşüncesini uyandırmaktadır (Kountoura, 1997).

Genel olarak Kırklareli'nin Roma-Bizans dönemindeki kuruluş ve yapısını incelediğimizde, yerleşmenin büyük ihtimalle M.S. 8. yüzyılda kurulduğu ancak ne dini ne askeri ne de idari olarak önemli bir mertebede yer almadığı görülmektedir. Tarihi perspektifle elde ettiğimiz bilgilere dayanarak yorumlandığında bugünkü şehir merkezinin Yayla semtinde yer alan Yayla Tepesinde Trakya'ya gerçekleşen göçler sonucunda küçük bir topluluk tarafından meydana getirilen ve burada inşa edilen kiliseye atfen isimlendirilmiş olan, tarım ve hayvancılık gibi faaliyetlerin gerçekleştirildiği kırsal bir yerleşme konumunda olması muhtemeldir.

Yerleşmenin Yayla Tepesinde kurulduğuna dair en önemli ipucunu ise Osmanlıların Kırklareli'ni fethi ile birlikte devraldığı mekânsal kültür oluşturmaktadır. Yerleşme 1369 yılında Bizanslılardan alındığı zaman (Kırklareli Valiliği, 1968: 181; Kırklareli Valiliği, y.y.: 31; Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4810; İnalçık, 2006: 49)

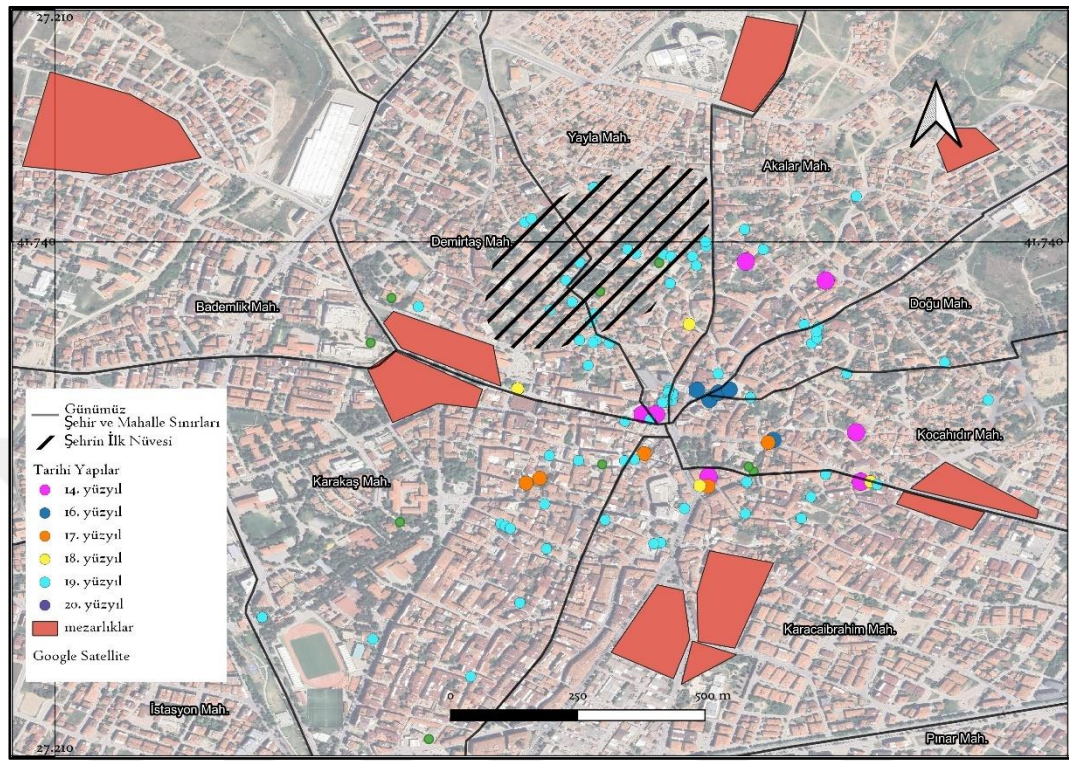
Osmanlılar tarafından inşaat faaliyetleri ve iskân politikaları Yayla Mahallesinin yamaçlarında kendini göstermiş ve yerleşme özellikle Yayla Mahallesinin güneyinde genişlemeye başlamıştır. Örneğin fethin akabinde inşa edilen ve günümüzde de varlığını sürdüren cami, hamam, arasta ve hazire kısımlarından oluşan Hızırbey Külliyesinin, Yayla Mahallesinin güneyinde tepelik alanın sona erdiği ve düzlük alanla kesiştiği bir noktada yer aldığı görülmektedir. Yine Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan Hristiyan-Rum kökenli kişilere ait olan ve günümüze kadar varlığını devam ettirmiş bazı binaların da Yayla Mahallesinde yoğunluk kazanması Bizanslılardan devralınan Hristiyan kültürünün Yayla Mahallesinde devam etmiş olduğunu göstermekte ve yerleşmenin ilk nüvesinin Yayla Mahallesi ve yakın civarında teşkil olduğuna işaret etmektedir.

3.2.3. Osmanlı Dönemi

Kırklareli Osmanlılar öncesinde küçük bir yerleşme iken fethedilmesinin akabinde hızla gelişme göstermiş aldığı göçler ve inşa faaliyetleri neticesinde şehir hüviyetine bürünmeye başlamıştır. Fethedildiğinde Yayla Tepesinde mahdud olan yerleşme zaman içerisinde bu tepenin özellikle güney, güneydoğu ve doğu yönlerinde hızla yayılma göstermiştir. Şehrin içinden geçen, kuzey-güney yönlü akan ve günümüzde kapalı menfez içine alınmış olan Okulaca Deresinin kenarları da Osmanlı döneminde yerleşmenin yayıldığı başlıca alanları oluşturmuştur.

Kırklareli'nin Osmanlı dönemine ait herhangi bir şehir planı bulunmadığı için şehrin eski dönemlerdeki yayılma alanını tespit etme hususunda Osmanlı döneminden günümüze kadar ulaşmış veya tarih içerisinde yok olmuş ancak yeri bilinen yapıların izleri ve inşa yılları takip edilmek suretiyle uygulanacak bir metot en uygunu olacaktır.

Harita 3.3: Kırklareli'nin Osmanlı Dönemi Yerleşim Alanı

Kaynak (DABOA, ŞD., 564-35, H-16-08-1295; PLK.p., 4036, H-19-01-1300; ŞD., 504-39, H-13-10-1300; DABOA, İ. TZT., 1-10, H-16-08- 1330; BEO, 1539-115425, H-29-04-1318; MF.MKT, 917-10, H-17-01-1324; Bulgaristan Devlet Arşivleri, “”ДА – Byprac - 15”, Fond Number “ЧП734”; Dursunkaya, 1947; Kırklareli Valiliği, 1968; Karaçam, 1995; Saatçi ve Uluengin, 2016; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024; Kırklareli Belediyesi, 1939-1946 Şehir Paftaları).

Kırklareli şehir merkezinin Osmanlı Döneminde yayıldığı alanını tespit etme konusunda hazırladığımız harita kapsamında (Harita 3.3) yaklaşık 80'in üzerinde bina ve mahalin yerleri tespit edilerek kronolojik bir sıralamaya göre tasnif yoluna gidilmiş böylelikle şehrin sınırları tespit edilerek yüzyıllara göre ne yönde gelişme gösterdiği ortaya konulmuştur. Haritaya konu edilen yapılar arasında Osmanlı medeniyetinin ve şehirlerinin en önemli unsurlarından olan çeşmeler, camiler, hanlar ve hamamlar gibi yapıların yanında kilise ve sinagog gibi gayrimüslim mabetleri, konak, okul ve çeşitli idari yapılar bulunmaktadır.

Osmanlılar tarafından şehrin fethedilmesiyle birlikte ilk inşa edilen yapılar bugünkü Yayla Mahallesinin (Yayla Tepesi) güneyi ve doğusunda kendini göstermiştir. 14. Yüzyıla karşılık gelen ilk dönem Osmanlı yapıları daha ziyade hamam, arasta, türbe ve çeşme gibi yapılardan teşkil olmaktadır. 14. Yüzyılda inşa edilmiş olan ve günümüzde Cumhuriyet Meydanı olarak adlandırılan alanda bulunan

Hızırbey külliyesinin (cami, hamam, arasta) civarı uzun yıllar şehrin ticari ve sosyal merkezi durumunda olmuş, şehir Osmanlı döneminde bu nüve etrafında gelişme göstermeye başlamıştır. 15. Yüzyıla ait herhangi bir yapının kaydına ulaşılamazken yerleşmenin 16. yüzyılda Hızırbey Külliyesinin doğusunda, günümüzde Kocahıdır ve Doğu mahallelerine karşılık gelen alanda ilerlediği görülmektedir (Harita 3.3).

17. yüzyıla gelindiğinde yerleşme Hızırbey külliyesinin doğu-güneydoğu yönlerinde, Kocahıdır ve Karacaibrahim mahallelerinde ilerlediği buralara ek ve yeni olarak batı-güneybatı yönünde Karakaş Mahallesi'nde yeni yapıların ortaya çıktığı görülmektedir (Harita 3.3).

Şehirde 18. yüzyıldan günümüze kadar ulaşmış yapılar arasında 2 adet çeşme yer almaktadır ki bunlar Hapishane Çeşmesi ve Kayyumoglu Çeşmesidir. Kayyumoglu Çeşmesi şehrin batısında Karacaibrahim mahallesinde yer almakta ve yüzü batıya dönük olan bu çeşmenin büyük ihtimalle o dönemki şehrin batı sınırına batı yönünden gelen yolcuların su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edildiği kuvvetle muhtemeldir. Hapishane çeşmesi de yine Karacaibrahim Mahallesi'nde o dönemki şehir nüvesinin güneyinde inşa edilmiştir (Harita 3.3).

Kırklareli'nin 19. ve 20. yüzyıllardaki mekânsal durumunu ele aldığımızda ise şehrin hemen her yönde genişleme göstererek pek çok yeni binanın ortaya çıktığı ve bunların ekseriyetle Yayla Tepesi civarında ve günümüzdeki Karakaş Mahallesi'nin güney kısımlarında yoğunluk kazandığı tespit edilebilmektedir. 19. ve 20. yüzyıllarda inşa edilen yeni binaların mahiyeti de daha önceki yüzyıllarda inşa edilenlerden farklılaşmaya başlamıştır. Önceleri inşa edilen yapılar arasında daha çok cami, çeşme, han ve hamam gibi yapılar ön planda olurken 19. ve 20. yüzyıllarda çok sayıda Rum ve Bulgar kilisesi, okul, konak, işyeri, fabrika ve çeşitli idari-sosyal yapıların ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır (Harita 3.3).

Şehrin Osmanlı dönemindeki sınırlarını belirlemede rol oynayacak önemli mekanların arasında mezarlıkları da eklemek gereklidir ki haritada da (Harita 3.3) belirttiğimiz üzere eski dönemlerde yerleşmenin hemen yer yanının mezarlıklarla çevrili olduğu görülmektedir. Bu mezarlıkların neredeyse tamamı günümüzde ortadan kalkmış haldedir. Sadece Karacaibrahim Mahallesi'nde yer alan Kırklareli otogarının

güneydoğusunda yer alan mezarlığın küçük bir kısmı günümüze ulaşabilmiş durumdadır. İhmalkarlık, savaşlar veya şehrin yeniden imar süreçleri neticesinde bir yerleşmenin mühim tarihi hafızalarından olan eski mezarlıklar maalesef ki Kırklareli’nde layıkıyla korunamamıştır. Ancak tarihi kaynaklardan elde edinebildiğimiz malumat neticesinde yerlerini saptadığımız ve harita üzerinde belirttiğimiz, yerleşmenin kenar kısımlarında konumlanmış olan tarihi mezarlıklar aynı zamanda şehrin eski dönemlerdeki sınırlarının da belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde mezarlıkların yanında pek çok tarihi yapının da çeşitli sebeplerle ortadan kalktığı görülmektedir. Örneğin Edirne Salnamelerinde geçen ve bugün Kırklareli’ndeki bir mahalleye de ismini vermiş olan Hacı Zekeriya Camii, Pehlivan Ağa Camii, Serdar Ali Paşa Camii, Kışla Camii, Kule Camii, Kubad Paşa Medresesi, Çifte Hamam, Hızır Bey tarafından inşa edilmiş ve adı belirtilmemiş olan bir hamam tamamıyla tahrip olarak günümüze ulaşamamıştır. Yine salnamelerde belirtildiği üzere 19. yüzyılın sonlarına doğru şehir merkezinde bulunan 21 adet çeşmeden pek azı günümüze kadar ulaşmış kalanı yok olmuştur (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1309 / M. 1893: 247-248; Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1319 / M. 1903: 1009). Dolayısıyla Kırklareli’nin tarihi dokusuna ait olan ancak zaman içerisinde kaybolmuş her bir yapı şehrin eski dönemlerdeki mekânsal alanını tespit etme hususundaki gayretleri de maalesef zayıflatmaktadır.

Genel olarak Kırklareli’nin Osmanlı dönemindeki mekânsal genişlemesini incelediğimizde ilk olarak Yayla Tepesinin güney ve batı kısımları iskan edilmiş ve şehir uzun bir süre günümüzdeki Cumhuriyet Meydanı ekseninde gelişme göstermiştir. 19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde ise yerleşmenin bugünkü Karakaş Mahallesinin (demiryolu hattına kadar) güneybatı kısımlarına doğru ilerlediği yine bu yüzyıllarda inşa edilmiş ve nispeten geniş alana ihtiyaç duyan fabrikaların da (un, yağ fabrikası gibi) bu alanlarda inşa edildiği görülmektedir. Osmanlı Döneminde şehrin en az genişlediği alanlar ise yerleşmenin kuzey kısımlarına tekabül etmektedir. Buraların taşlık arazi ihtiva etmesinin yanında kuzey rüzgarlarına açık bir halde bulunması insanları şehrin kuzey kısımlarına yerleşmekten caydırmış olmalıdır. Dolayısıyla

insanlar şehrin daha düzlük ve rüzgarlara karşı nispeten daha korunaklı olan güney kısımlarını iskan alanı olarak seçmişlerdir (Harita 3.3).

3.2.4. Cumhuriyet Dönemi

Kırklareli'nin Cumhuriyet dönemindeki şehrsel gelişimi çeşitli faktörlerin etkisi altında belirli zaman dilimlerine göre farklılaşma göstermektedir. Örneğin 1948 yılında hazırlanan ilk imar planına kadar şehrin genel durumunu ortaya koyan ve tamamını kapsayan planlama çalışmaları bulunmazken bu tarihe kadar daha çok lokal planlamalarla şehrin düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir. 1948 yılından itibaren ise hızla gelişmeye başlayan şehrin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için 1968, 1986 ve 1991 yıllarında birbiri ardına yeni imar planları hazırlanmış ve şehir bazen imar planları çerçevesinde bazen de imar planlarının dışına çıkarak günümüze kadar gelişimini sürdürmüştür.

Şehrin Cumhuriyet dönemindeki gelişimini temel olarak nitelik ve nicelik bakımından farklılaşan 1923-1950 yılları, 1950-1991 yılları ve 1991 sonrası olmak üzere üç dönem olarak incelenebilir.

3.2.4.1. 1923-1950 Arası Dönem

Kırklareli'nin Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında mekânsal değişimi ve gelişimini incelediğimizde oldukça sınırlı bir surette inkişaf ettiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak da özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan 93 Harbi, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı gibi yıkıcı savaşlar gösterilebilir. Bu savaşlar şehrin çok defa işgal görmesine ve tahribata maruz kalmasına sebep olmuş dolayısıyla Kırklareli'nin Cumhuriyet Dönemine kaynakları tükenmiş ve harap bir şehir olarak başlamasına yol açmıştır (Ahmed Hamdi, 1330 / M. 1912; Tolon, 1941: 5; Yalçın, 1960: 7; Cidan, 2019: 38).

Şehrin geçmişteki savaşlar sebebiyle harap olması Erken Cumhuriyet Dönemi çalışmalarının yönünü de tayin etmiştir. Öyle ki Erken Cumhuriyet Döneminde yapılar icraatlar genellikle şehirdeki mevcut alanın bayındır hale getirilmesi ve daha yaşanabilir kılınması üzerine olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehrin yeniden yapılandırılması konusunda yapılan işlerin başında yerleşmenin etrafına yayılmış olan mezarlıkların ıslah ve tasviyesi gelmektedir. Zaman içerisinde şehre bitişik hale gelmiş mezarlıkların şehir sakinlerinin sıhhi ve ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkileyebileceği gerekçesiyle yerleşmenin güneyinde, kuzey rüzgarlarından korunaklı bir yerde yeni mezarlık alanı hazırlanması için 1925 yılı itibariyle çalışmalara başlandığı görülmektedir (Cidan, 2019: 39).

Şehirsel alanın en büyük ihtiyaçlarından olan park ve bahçelerin meydana getirilmesi de Kırklareli’ndeki Cumhuriyet döneminde yapılan ilk işlerden biridir. Bu kapsamda şehir merkezinde eski adıyla Belediye Parkı yeni adıyla Dingiloğlu Parkının vücuda getirilerek şehirsel alanların en önemli unsurlarından olan, halkın dinlenerek vakit geçirebileceği bir rekreasyon alanı Kırklareli’ne kazandırılmıştır.

Fotoğraf 3.2: Dingiloğlu (Belediye) Parkı Eski Hali

Kaynak: Anonim

1927 yılında dönemin belediye başkanı Şevket Dingiloğlu zamanında hazırlanan Belediye Parkı alanı için çeşitli binaların istimlak edildiği ve maalesef ki tarihi değeri olan bir hamam ve bir çeşmenin de ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Burada şehre modern bir park alanı kazandırılmaya çalışılırken, bir yerleşmenin tarihi

hafızasını oluşturan yapılara karşı maalesef muhafaza edici bir tutum içerisinde olunamamıştır (Dursunkaya, 1947: 98-129; Karadeniz, 1971-1972: 17).

Şehrin 1950’li yıllara kadar konut durumunu ele aldığımızda ise şehir dokusunu etkileyen en önemli etmenin Kurtuluş Savaşları akabinde gerçekleştirilen mübadeleler olduğu görülmektedir. Özellikle Yunanistan ve Bulgaristan ile yapılan mübadeleler neticesinde çok sayıda gayrimüslim nüfus şehri terk etmiş bunların yerine Türk nüfus iskan edilmiştir. Ancak şehirdeki konutların yeni gelen Türk nüfusu barındırma konusunda yetersiz olması sebebiyle göçmenler için şehir merkezinde “şehir tipi” göçmen konutları inşa edilmiştir. Farklı yıllarda ve çeşitli sayılarda inşa edilmiş bu göçmen konutlarının inşasında ise kerpiç, tuğla ve ahşap malzeme kullanılmıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1936: 4; Trakya'da Yeşilyurt, 1937a: 6)

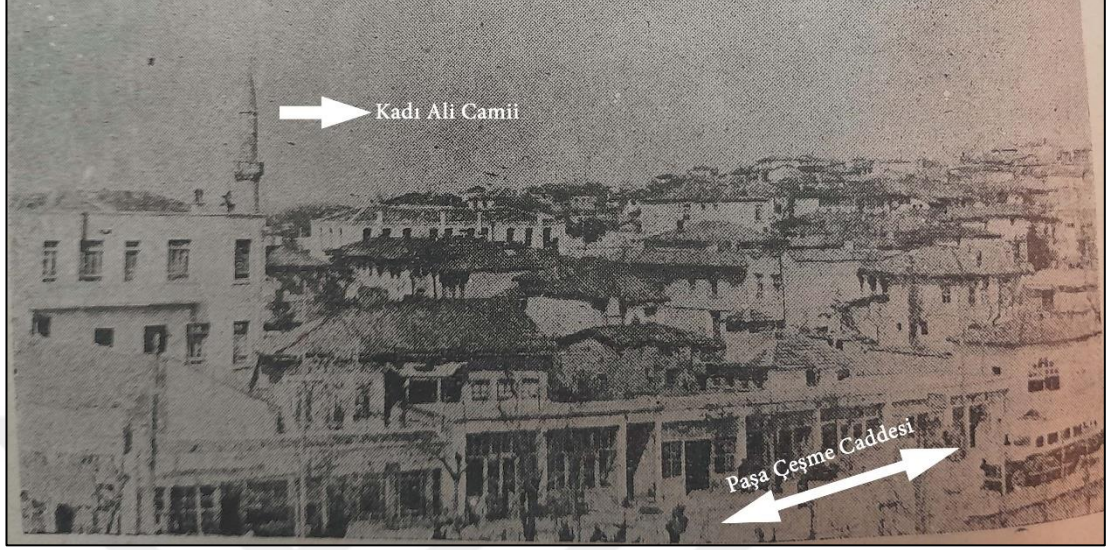
Fotoğraf 3.3: Kırklareli’nde İnşa Edilmiş Olan Göçmen Evlerinden Bir Görünüm

Kaynak: Kırklareli Valiliği, 1938: 51

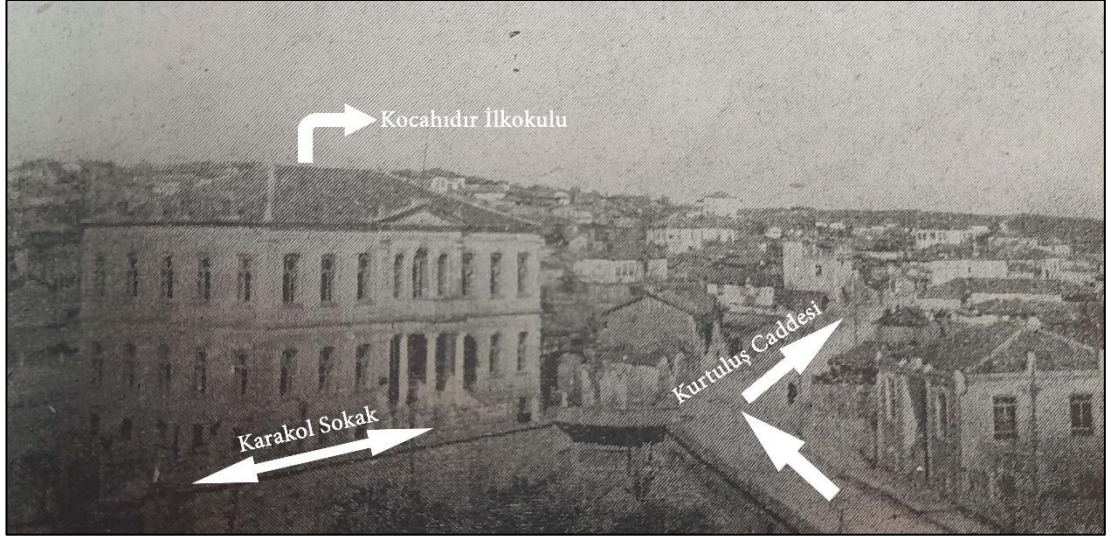
Göçmen konutlarının yanında şehirde inşa edilen diğer konutlarda da 1950’li yıllara kadar yapı malzemesi olarak kerpiç, taş, tuğla ve ahşap kullanılmış, beton ise sadece resmi binaların yapımında yer almıştır (Türker, 1949). Dolayısıyla 1950’li yıllara kadar Kırklareli’nde inşa edilen konutların yapımında civarda bulunan doğal yapı malzemelerine sıkı sıkı bir bağlılık olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 3.4: 1940'lı Yıllara Ait Kırklareli'nden Bir Görünüm
(Günümüzdeki Kocahıdır ve Doğu Mahallelerinin Bir Kısımı)

Kaynak: İller Bankası, 1949: 600

Fotoğraf 3.5: 1940'lı Yıllara Ait Kırklareli'nden Bir Görünüm
(Günümüzdeki Kocahıdır ve Karacaibrahim Mahallelerinin Bir Kısımı)

Kaynak: İller Bankası, 1949: 603

Yukarıdaki fotoğraflardan da (Fotoğraf 3.4, Fotoğraf 3.5) anlaşılacağı üzere 1940'lı yıllarda Kırklareli'nin umumi manzarasını oluşturan binaların ekserisinin tek veya çift katlı olduğu, kerpiç kullanılarak inşa edildiği ve çatılarının ahşap malzeme kullanılarak üzerinin kiremitle örtüldüğü görülmektedir. Bu durum itibarıyla

Kırklareli'nin bir şehir merkezinden çok kasaba²⁴ merkezi görüntüsü arz ettiğini söylemek mümkündür.

Şehirde 1950'li yıllara kadar bir yandan yeni konutlar inşa edilirken bir yandan da yerel yönetim tarafından şehri modern ve çağa yakışır bir hale koyabilmek adına elektrik, su ve işleri üzerinde imkanlar dahilinde çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Kırklareli Valiliği, 1938: 7).

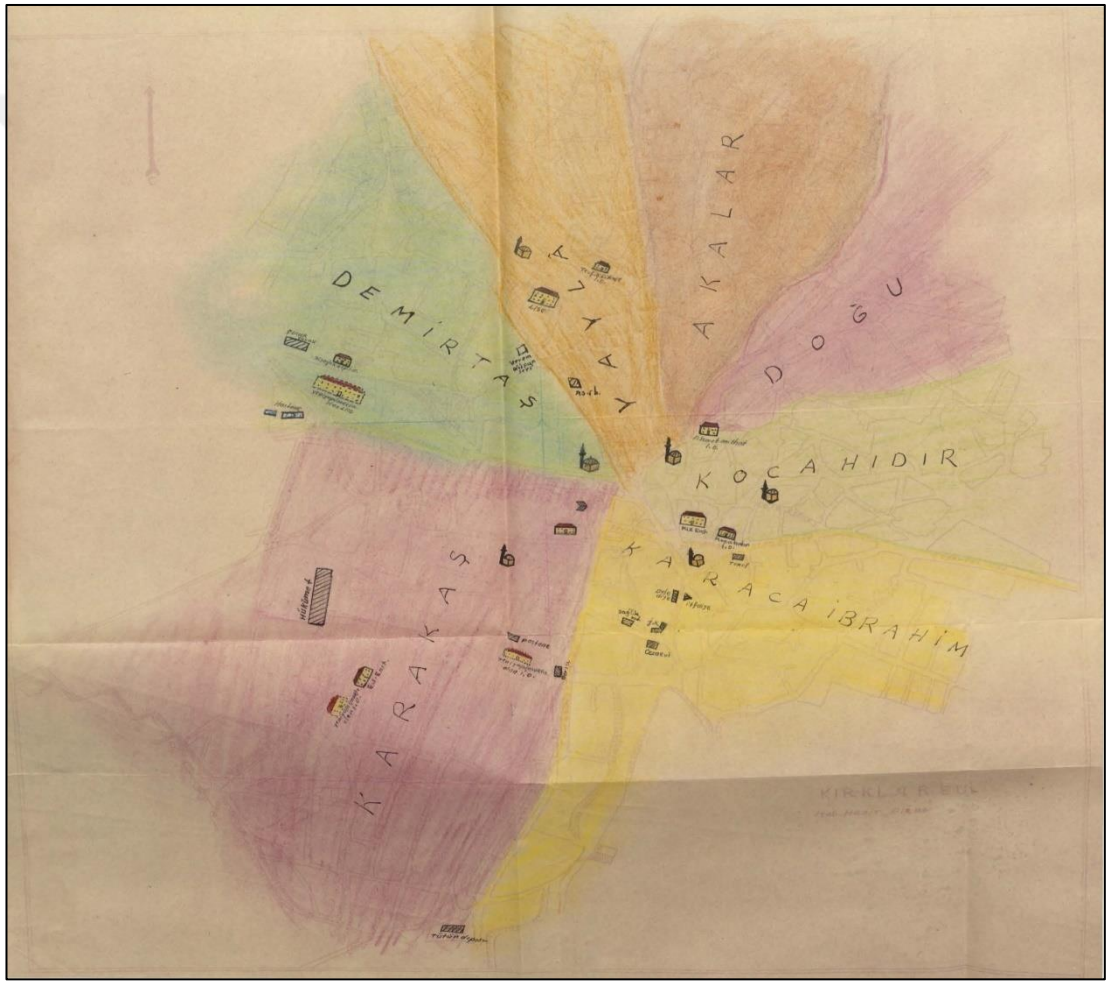
Kırklareli'ne elektrik temini konusunda ilk başlarda şehirde bulunan bazı fabrikalardan yararlanma yoluna gidilmiş olsa da pek başarılı olunamamıştır. 1933 yılına kadar modern bir elektrik tesisatının bulunmadığı şehirde aydınlatma amacıyla petrol lambalarının kullanıldığı belirtilmektedir. 1934 yılına gelindiğinde ise belediye tarafından 80-85 beygir gücünde elektrik motoru satın alınarak şehirde aydınlatma amacıyla elektrik kullanılmaya başlanmıştır. 1940 yılında eski elektrik motorunun yeterli olmaması sebebiyle 200 beygir gücünde yeni bir elektrik motoru satın alınmış ve şehre 1949 yılına kadar bu motor vasıtasıyla elektrik sağlanmıştır. 1949 yılında ise artan ihtiyaçlar doğrultusunda 320 beygir gücünde bir elektrik motoruna terfi edilmiştir. Böylelikle şehirde elektrik kullanımının ve tesisatının yıldan yıla arttığı, şehrin tümünü kapsayan bir proje gerçekleştirilmediği ortaya çıkmaktadır. Öyle ki 1940'lı yılların sonuna gelindiğinde şehirde 810 elektrik abonesi olduğu belirtilmekte bu sayı da şehrin o dönemdeki hane sayısının yaklaşık 4'te 1'ine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla şehrin büyük kısmının 1950'li yıllara kadar elektrik imkanından mahrum olduğu ve aydınlatmada gaz lambası vb. yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir (T.C. Dahiliye Vekaleti Mahalli Umum Müdürlüğü, 1933: 584; Dursunkaya, 1947: 123-124; İller Bankası, 1949: 600-604)

Kırklareli'nde yaşayanların su ihtiyacının karşılanması konusunda ise 1950'li yıllara kadar göz dolduran bir çalışmanın gerçekleştirilmediği görülmektedir. Bahsettiğimiz tarihe kadar şehrin su ihtiyacının karşılanmasına yönelik sokak çeşmeleri veya kuyular kullanılmıştır. Sokak çeşmelerine su temin edebilmek adına ise şehrin civarında yer alan çeşitli kaynaklardan faydalanılmış ve buna ek olarak

²⁴ Kırklareli köylerinde yaşayan yaşlıların bir kısmı Kırklareli için halen "kasaba" deyimini kullanmaktadır.

1948 yılından 1968 yılına kadar geçen 20 yıllık zaman içerisinde yapılmış olan birkaç çalışmada şehrin hali hazır imar planına bir başka deyişle 1948 yılında hazırlanmış olan ilk imar planının altlığına yer verildiği görülmektedir. Çok fazla detay içermeyen bu çalışmalarda yer alan ilk imar planı haritasından ancak şehrin genel hatlarını, ana yollarını ve bazı önemli yapılarını tespit etmek mümkündür (Ünsal, 1957; Kırklareli Valiliği, 1968).

Harita 3.4: Kırklareli 1948 İmar Planı Altlığıyla Hazırlanmış Harita

Kaynak: Ünsal, 1957

1948 yılında hazırlanmış olan şehrin ilk imar planına göre yerleşmedeki mülkiyet dokusu kısmen korunmuş, kadastro olmayan yerlerde ve gelişme alanlarında bahçeli ev ayrık nizam kararı benimsenmiş ancak bu karar çok fazla uygulanamamıştır. Planda sosyal donatı alanları ise gereğince önemsenmeden kısıtlı olarak kendine yer bulabilmiştir (Aysu, vd., 1984: 86-86).

1948 imar planındaki sokak ve caddeler incelendiğinde, şehirde bir merkezden çevreye doğru yayılan ırsal cadde sisteminin uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir (Tuncel, 2002: 480). Buna göre merkezden çevreye doğru yayılan yolların kesişme noktası günümüzdeki Cumhuriyet Meydanına karşılık gelmektedir. Bu dönemde Akalar, Demirtaş, Doğu, Karacaibrahim, Karakaş, Kocahıdır ve Yayla isimleriyle toplamda 7 mahalleden oluşan yerleşmede Akalar ve Doğu mahalleleri hariç diğer mahallelerin sınırları da ana yollar baz alınarak Cumhuriyet Meydanından itibaren taksim edilmiştir (Harita 3.4).

şehrin sokak ve cadde sistemlerinin yapısı ele alındığında ise muntazam bir yapı karşımıza çıkmamaktadır. Çok sayıda çıkmaz sokak bulunan şehirde yollar ekseriyetle kısa, dar ve eğrili yapılar arz etmektedir. Hastane Caddesi, Koşu Yolu Caddesi, Namazgah Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, İstanbul Caddesi (günümüzde Kurtuluş Caddesi) gibi sadece birkaç cadde şehrin diğer yollarına nispetle daha düz ve geniştir. 1930’lu yıllarda belli bir plan çerçevesinde açılan ve şehrin güneyindeki Tren İstasyonuna kadar uzanan İstasyon Caddesi ise diğer caddelere kıyasla daha düzgün yapıdadır (Kırklareli Valiliği, 1938; Harita 3.4).

Fotoğraf 3.6: 1930’lu Yıllara Ait İstasyon Caddesinden Bir Görünüm

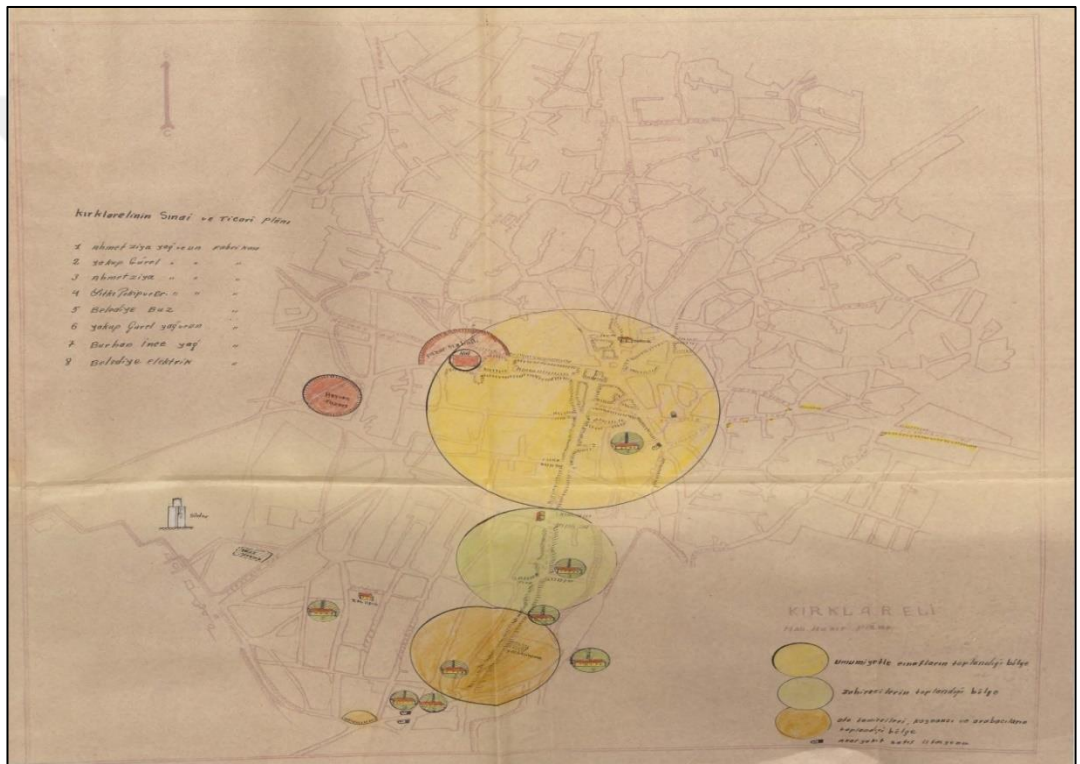

Kaynak: Kırklareli Valiliği, 1938: 7

şehrin ilk imar planında dikkat çeken önemli bir husus da sanayi alanlarına ayrılan bölgelerdir. Yerleşmenin kuzeyinde yer alan verimsiz araziler yerine güneydeki tarım alanlarının sanayi tesisleri için kullanılması uygun görülmüştür

(Aysu, vd., 1984: 86; Harita 3.4). Günümüz için ciddi bir hata olarak değerlendirilecek bu karar belki de o dönemin şartları içinde planı hazırlayanlar için, ulaşım imkanları göz önünde bulundurularak, akla yatkın görülmüştür. Nitekim ulaşım imkanlarının yeterince gelişmemiş olduğu bu dönemde halihazırda şehrin güneyinde bulunan demiryoluna yakın yerleri sanayi alanı olarak belirlemek ulaşım imkanlarını oldukça kolaylaştıracaktır.

Harita 3.5: 1948 İmar Planına Göre Şehrin Sanayi ve Ticaret Alanları

Kaynak: Ünsal, 1957

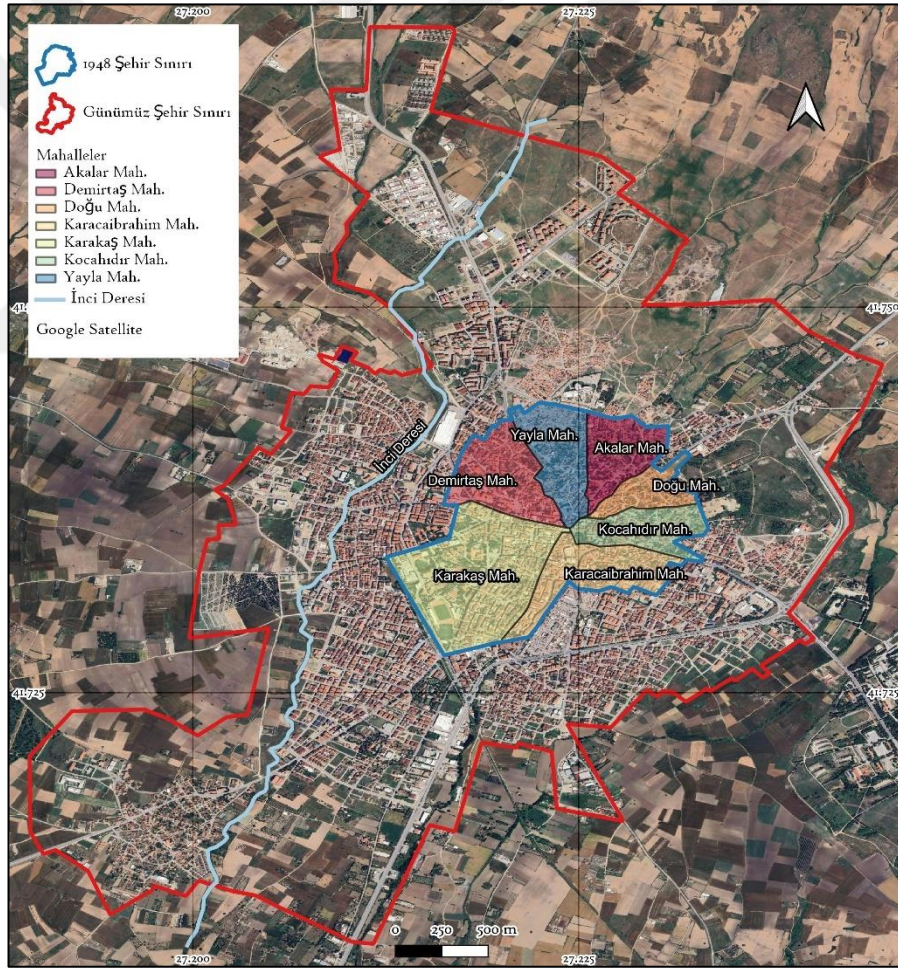
Şehrin 1948 yılına ait imar planının yansıttığına göre yerleşmenin arazinin kuzey kesimlerinde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Plana göre Hastane Caddesi²⁵ ile İstanbul Caddesi²⁶ bir eksen olarak kabul edildiğinde 1948 yılında şehri oluşturan 7 mahalleden 5'i bu caddelerin kuzeyinde yer alırken sadece Karakaş ve Karacaibrahim Mahalleleri güneyde yer almaktadır (Harita 3.4). İlk imar planında Karakaş Mahallesinin kapladığı alan diğer mahallelere göre oldukça fazla olmakla

²⁵ Günümüzde Hastane Caddesi ve Kara Umur Bey Caddeleri olarak ikiye ayrılmış durumdadır.

²⁶ Günümüzde Kurtuluş Caddesi ve Fahrettin Altay Caddesi olarak ikiye ayrılmış durumdadır.

beraber bu alanın tamamı halkın ikamet ettiği yerlerden teşekkül etmemektedir. Mahallenin özellikle batı kısımlarındaki geniş ve boş alanlar (günümüzde İstiklal Caddesi ve 100. Yıl Caddelerinin batısı) 1940'lı yıllardan itibaren çekim sahası haline gelmiş, İstasyon Caddesi çevresindeki bu sahalara resmi binalar, park alanları ve spor alanları inşa edilmeye başlanmıştır. Böylece hükümet veya belediye eliyle inşa edilen çeşitli yapı ve alanların etkisiyle 1940'lı yıllardan itibaren şehir, güney-güneybatı yönünde gelişmeye açık bir hale gelmiştir (Trakyada Yeşilyurt, 1944: 1; Trakyada Yeşilyurt, 1945a: 1; Dursunkaya, 1947: 205).

Harita 3.6: Şehrin 1948 Yılı ve Günümüz Sınırlarını Gösteren Harita

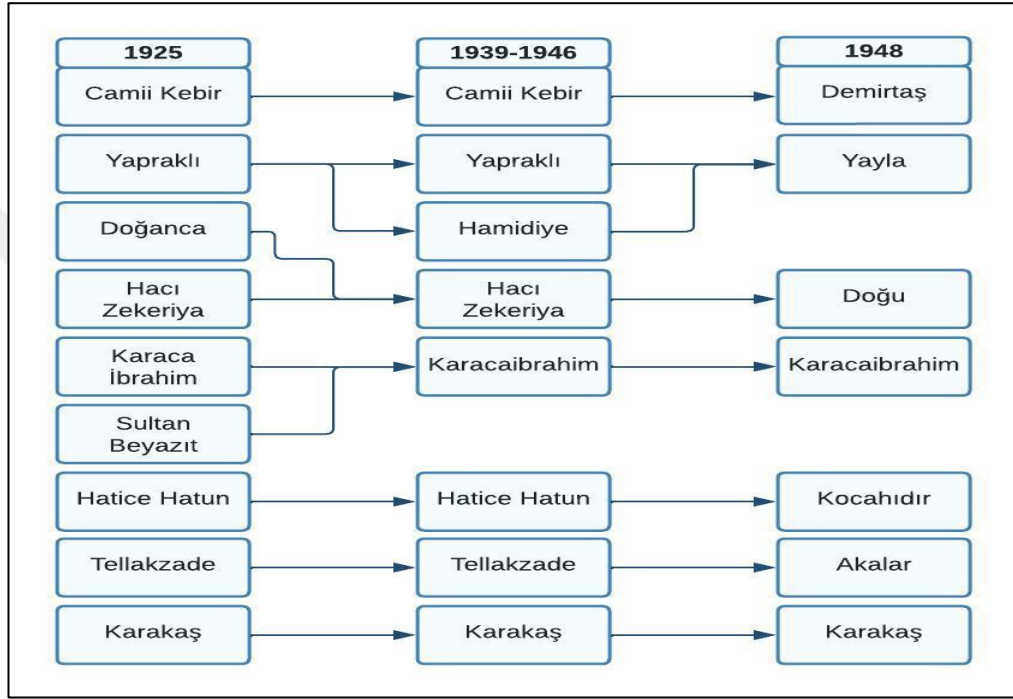

Kaynak: Kırklareli Belediyesi, 1939-1946 Şehir Paftaları ve Ünsal, 1957'den düzenlenerek hazırlanmıştır.

Kırklareli'nde Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar geçen süre içerisinde değinilmesi gereken en önemli değişikliklerden birisi de mahalle isim ve sayılarıdır. Cumhuriyetin ilanından kadastral çalışmaların tamamlandığı 1946 yılına

kadar mahalle isim ve sayılarında ciddi bir değişiklik yaşanmazken 1946 yılından itibaren sadece Karakaş ve Karacaibrahim mahallelerinin isimleri aynı bırakılarak diğer tüm mahallelerin isimleri değiştirilmiştir. Şehirde 1950 yılına kadar gerçekleşen mahalle sayı ve isimlerinin değişimi aşağıdaki şekilde gibidir:

Şekil 3.4: Yıllara Göre Şehir Merkezindeki Mahalle İsimleri ve Sayıları

Kaynak: Kırklareli Belediyesi, 1939-1946 Şehir Paftaları; Cidan, 2019: 15; Yerel Halkla Yapılan Görülmeler.

Şehirde 1924 yılında dağıtılan tapulara ve 1925 yılına ait bazı kayıtlara göre Camii Kebir, Yapraklı, Doğanca, Hacı Zekeriya, Karacaibrahim, Sultan Beyazıt, Hatice Hatun, Tellakzade ve Karakaş isimlerinde toplam 9 mahalle bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu mahalle isimlerinin 1940'lı yıllara kadar hem belediye sınırları içerisindeki idari bölümlerde hem de tapu ve nüfus kayıtlarında kullanıldığı görülmektedir. 1940'lı yıllardan itibaren ise günümüze kadar bu mahalle isimlerinin sadece tapu kayıtlarında korunduğu (yakın tarihlerde değişmiştir) belediye sınırları içerisindeki idari bölümlerde farklı isimlendirmeye gidildiği bilinmektedir (Şekil 3.4).

1939-1946 yılları arasında şehirde yapılan kadastro çalışmalarından anlaşıldığı üzere Yapraklı'nın ikiye bölünerek Hamidiye ve Yapraklı mahallelerinin teşekkül edildiği, Doğanca Mahallesinin Hacı Zekeriya Mahallesi ve Sultan Beyazıt Mahallesinin Karacaibrahim Mahallesi bağlanarak ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Diğer mahallelerde ise isim veya tabiiyet açısından bir değişiklik yapılmamıştır (Şekil 3.4).

Mahalle isimlerinde esas kapsamlı değişiklik 1946 yılından sonrasına karşılık gelmektedir. Bu değişikliğin arka planında ise 1938 yılında C.H.P. Kırklareli İlk Kongresinde alınan bazı tavsiye niteliğindeki kararlar bulunmaktadır. Kongrede alınan kararlardan birinde Türk dilinden olmayan, rejim ve inkılap normlarına uygun olmayan Hamidiye, Tellakzade, Camiikebir gibi mahallelerin isimlerinin değiştirilmesi teklif edilmiştir (DABCA, 490-1-0-0 / Cumhuriyet Halk Partisi, 495 - 1994 – 2, 27.12.1938)

1938 yılında mahalle isimlerinin değiştirilmesi önerisinden sonraki süreçte ise Camiikebir Mahallesi Demirtaş, Yapraklı ve Hamidiye mahalleleri birleşerek Yayla, Hacı Zekeriya Mahallesi Doğu, Hatice Hatun Mahallesi Kocahıdır ve son olarak Tellakzade Mahallesi Akalar ismini almıştır. Karakaş ve Karacaibrahim mahallelerinin ismi ise değiştirilmemiştir. Sonuç olarak Kırklareli, 1950'li yıllara sayıları azaltılmış ve isimlerinin pek çoğu değiştirilmiş 7 mahalle ile girmiştir (Şekil 3.4).

Yaptığımız çalışmalar neticesinde Kırklareli'nin Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar geçen süre zarfında ciddi bir alansal genişleme kaydetmediği görülmektedir. Nitekim bir yerleşmede gerçekleşecek alansal genişlemeyi sağlayacak en önemli etmenlerin başında nüfus artışı gelmektedir. Kırklareli'nin nüfus geçmişini incelediğimizde ise Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde 15-25 bin arasında nüfus barındırdığı ve dolayısıyla şehrin geçmişte bu nüfusu barındırabilecek kadar bir genişlemeye sahne olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Kırklareli'nin ciddi anlamda alansal genişleme gösterebilmesi için öncelikle Osmanlı döneminde ulaştığı 15-25 bin civarında bir nüfus hacmini yakalaması ve akabinde istikrarlı bir nüfus artış sürecine girmesi gerekmektedir (Grafik 3.1).

Kırklareli'nin Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan nüfus sayımlarına göre 1927 yılında 12 bin civarında olan nüfusunun artış sürecine girerek 1935 yılında 20 bin ve 1940 yılında 30 bin civarına çıktığı ancak 1945 ve 1950 yıllarında nüfusun yarı yarıya azalarak 15 bin civarlarına düştüğü görülmektedir (Grafik 3.2). 1935 ve 1940 yıllarında şehirde nüfus artmış olsa da bu artışın büyük bir kısmını bölgeye konuşlandırılan askerler sağlamıştır (Ünsal, 1957: 22). Dolayısıyla şehirde ciddi bir sivil nüfus artışından söz edemeyeceğimiz gibi benzer şekilde önemli bir alansal genişlemeden de söz etmemiz pek mümkün değildir. Şehrin nüfusu istikrarlı bir 1950 yılından itibaren artmaya başlamış bu tarihten önce yükseliş ve düşüşlerle kendini gösteren bir seyir göstermiştir.

Şehrin 1950'li yıllardan itibaren gerek aldığı göçler gerekse doğumlar yoluyla istikrarlı bir şekilde artışa geçen nüfusu, doğal olarak alansal gelişmeyi de beraberinde getirmiş ve böylece şehir dokusunun hızla değişip dönüştüğü bir süreç başlamıştır.

3.2.4.2. 1950-1991 Arası Dönem

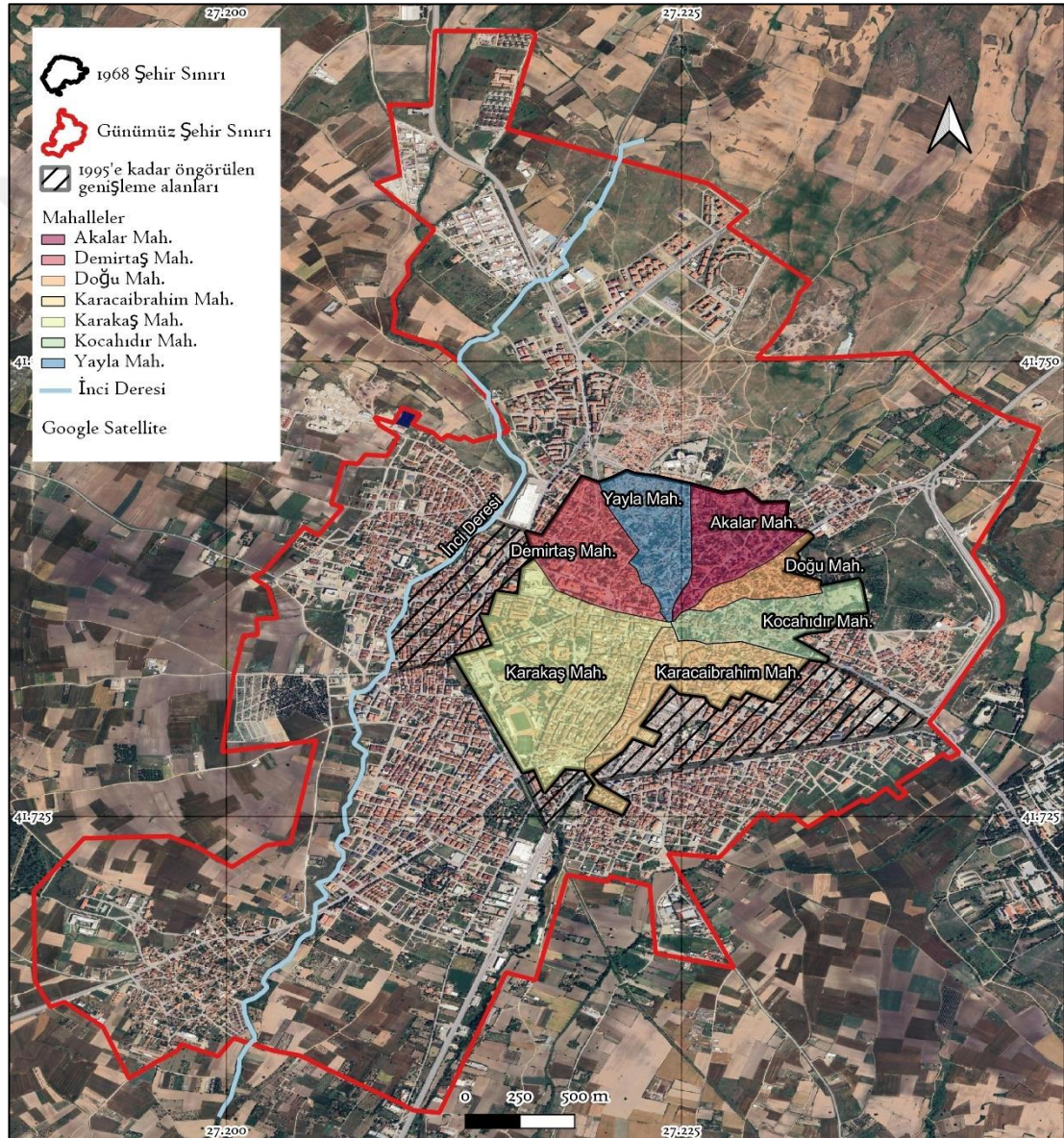
1950'li yıllardan itibaren Türkiye genelinde görülen şehrsel alanlardaki nüfus artışı eğilimi Kırklareli'nde de kendini göstererek şehrsel gelişimin yapısını belirlemiştir. Öyle ki 1950 yılında 14 bin civarında olan şehrin nüfusu 1965 yılında 25 bine yaklaşmış, 1980 yılında ise 40 bini bulmuştur (Tablo 3.3). Dolayısıyla 1950'li yıllardan itibaren böylesine hızlı bir nüfus artışına sahne olan şehirde yeni yerleşim alanları oluştuğu, altyapı ve üstyapı çalışmalarının yapıldığı ve imar planlarının hazırlandığı görülmektedir.

1950 yılından itibaren şehrsel alanda yaşanmaya başlanan hızlı değişim ve dönüşüm sürecini çözümleyebileceğimiz en önemli kaynakların başında ise sırasıyla 1968 yılı imar planı, 1968, 1972 ve 1976 yılı hava fotoğrafları, 1986 ve 1991 yıllarına ait imar planları oluşturmaktadır. 1950 yılı sonrasına ait elde ettiğimiz bu kaynaklar arasındaki dönemleri tarihsel süreç içerisinde kronolojik sırayla ve coğrafi bakış açısıyla ele alarak şehrin gelişim ve dönüşümünü ortaya koyabilmek mümkündür.

Öncelikle 1948 yılında hazırlanmış olan imar planının 1950'lerden itibaren hızla artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma gelmesi sebebiyle 1968 yılında mimar Fikret Cankurt'a ikinci imar planının hazırlatıldığı görülmektedir. Bu

plana göre şehrin 1995 yılına kadar 45.000 nüfusa sahip olacağı öngörülmüş ve yerleşmenin genişleyebileceği alanlar batıda İnci Deresi, güneyde ise Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü sınırı (günümüzde Rauf Denktaş Bulvarı) ile çerçevelemiştir (Aysu, vd., 1984: 86)

Harita 3.7: 1968 Yılı Şehir Sınırını ve 1995 Yılına Kadar Öngörülen Genişleme Alanını Gösterir Harita

Kaynak: Kırklareli Hava Fotoğrafı, 1968²⁷; Aysu, vd., 1984'ten düzenlenmiştir.

²⁷

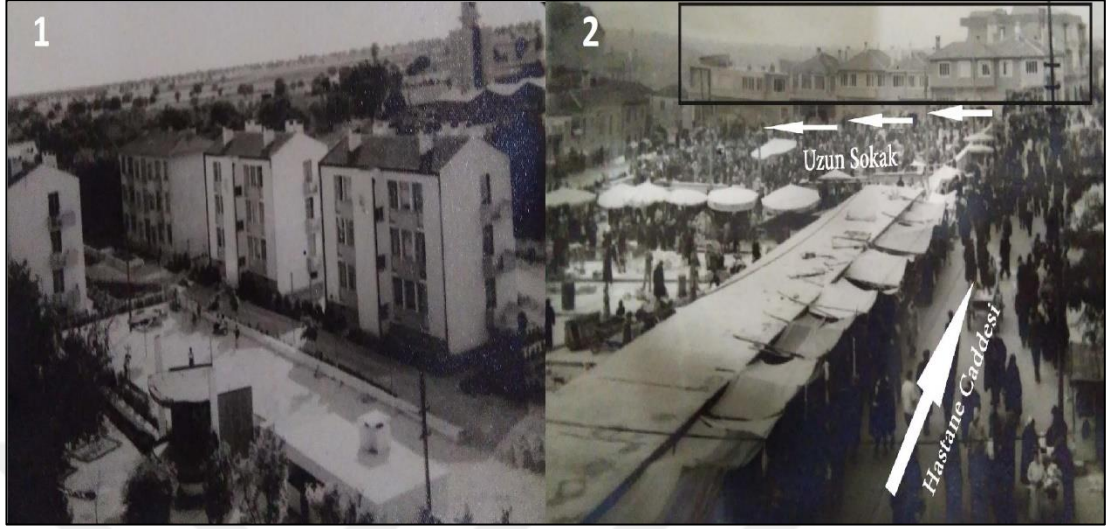
<https://www.harita.gov.tr/haber/11-kasim-1922-tarihinde-dusman-iskalinden-kurtulan-kirklarelinin-harita-genel-mudurlugu-tarafindan-1968-yilinda-cekilen-hava-fotografi/115> 2022.05.03 Tarihinde Alındı.

Birinci İmar Planının hazırlandığı 1948 yılından itibaren ikinci imar planının hazırlandığı 1968 yılına kadar geçen 20 yıllık süre içerisinde nüfusun artmasına karşılık şehrin alansal sınırının büyük ölçüde değişmediği görülmektedir (Harita 3.6, Harita 3.7). Bu süre zarfında daha ziyade şehrin mevcut sınırların korunarak boş parsellerin dolduğu veya eski binaların yıkılarak yenilerinin yapılması suretiyle şehir dokusunun değiştiği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda binaların birkaç katlı inşa edilmeye başlaması da birim alanda daha yüksek nüfus barınmasına imkan tanımış ve bu durum da şehir sınırının büyük ölçüde aynı kalmasını sağlamıştır.

1950 ve 1968 yılları arasında şehrin dokusunu etkileyen konutlar, yeni alanlara inşa edilen ve mevcut alanlara inşa edilen olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. Yeni alanlara inşa edilen ve nispeten şehrin alansal sınırının genişlemesini sağlayan konutlar için genellikle şehrin kuzey kesimlerini oluşturan Demirtaş, Yayla ve Akalar mahallelerinin kenar kısımları tercih edilmiştir. Akalar ve Demirtaş mahallelerinde genellikle göçmen konutları inşa edilerek göçmenler iskân edilirken, Yayla Mahallesi'nde ise yarı göçebe hayat sürdüren Romanların yerleşmeye başladığı görülmektedir (Türker, 1949: s. y.; Karadeniz, 1971-1972: 24). Mevcut şehrsel alanda inşa edilen konutlar ise eski konutların yerine veya boş parsellere yapılmışlardır. Bunlar ise daha çok şehrin ana caddelerinde (Hastane Caddesi, İstasyon Caddesi, Fevzi Çakmak Bulvarı vd.) ve Hükümet Konağı çevresinde inşa edilmişlerdir.

Bu tarihler arsında inşa edilen yapılarda kullanılan malzemelerin de farklılaşmıştır. Devlet eliyle inşa edilen resmi binalar betonarme olarak inşa edilirken, halk tarafından inşa edilen binalar ise ekonomik imkanlarla orantılı olarak genellikle tek veya birkaç katlı olmak üzere taş, tuğla ve kerpiç malzemeden teşekkül etmekte, ana caddelerde yer alan bazı binaların ise betonarme olarak yapıldığına tesadüf edilmektedir (Haksal, 1962: 13; Yalabuk, 1966: 13).

Fotoğraf 3.7: Şehirde 1970'lere Kadar İnşa Edilmiş Bazı Betonarme Binalar

Kaynak: Yalabuk, 1966 - 1: Subay Lojmanları (Hükümet Konağı ve İstasyon Caddesi batısı), 2: Uzun Sokak Üzerindeki Binalar.

1950 yılından itibaren şehrsel donatı alanlarından olan park ve bahçelerin sayısında da artış görülmüştür. 1948 yılında sadece Dingiloğlu Parkının bulunduğu şehirde 1968 yılına gelindiğinde Yayla Meydanında Yayla Parkı, Kırklar Şehitliğinde Kırklar Parkı, Vilayet Meydanında Atatürk Parkı ve İstasyon Caddesinde Zafer Parkı vücuda getirilerek parkların sayısı 5'e çıkarılmıştır. Ancak bunlardan Zafer Parkı (veya Ordu Evi Parkı) sadece askeri personelin kullanımı amacıyla oluşturulmuştur. Bu parklara ek olarak şehrin kuzey sınırında Namazgah Caddesinin yanında Namazgah Orman Parkı kurulmuştur (Trakyada Yeşilyurt, 1961a: 1; Karaçam, 1970: 97; Karadeniz, 1971-1972: 17).

Şehirde 1968 yılına kadar elektrik, su ve kanalizasyon gibi altyapı ve üstyapı hizmetlerinde de ilerlemeler kaydedilmiştir. Öyle ki 1940'lı yılların sonunda 810 abone ile şehirde yaşayanların az bir kısmı elektrik imkanına sahipken 1967 yılına gelindiğinde 4.250 abone ile şehirde mevcut olan hanelerin neredeyse tamamına yakınına elektrik enerjisi sağlanmıştır. Yine 1940'lı yılların sonunda şehirde bulunan hiçbir eve su tesisatı ulaşmamışken 1967 yılı itibarıyla yerleşmedeki hanelerin yarıya yakınına sıhhi tesisat ile su ulaştırıldığı görülmektedir (İller Bankası, 1949: 604; Türk Belediyecilik Derneği, 1966: 479; Kırklareli Valiliği, 1968: 478-480).

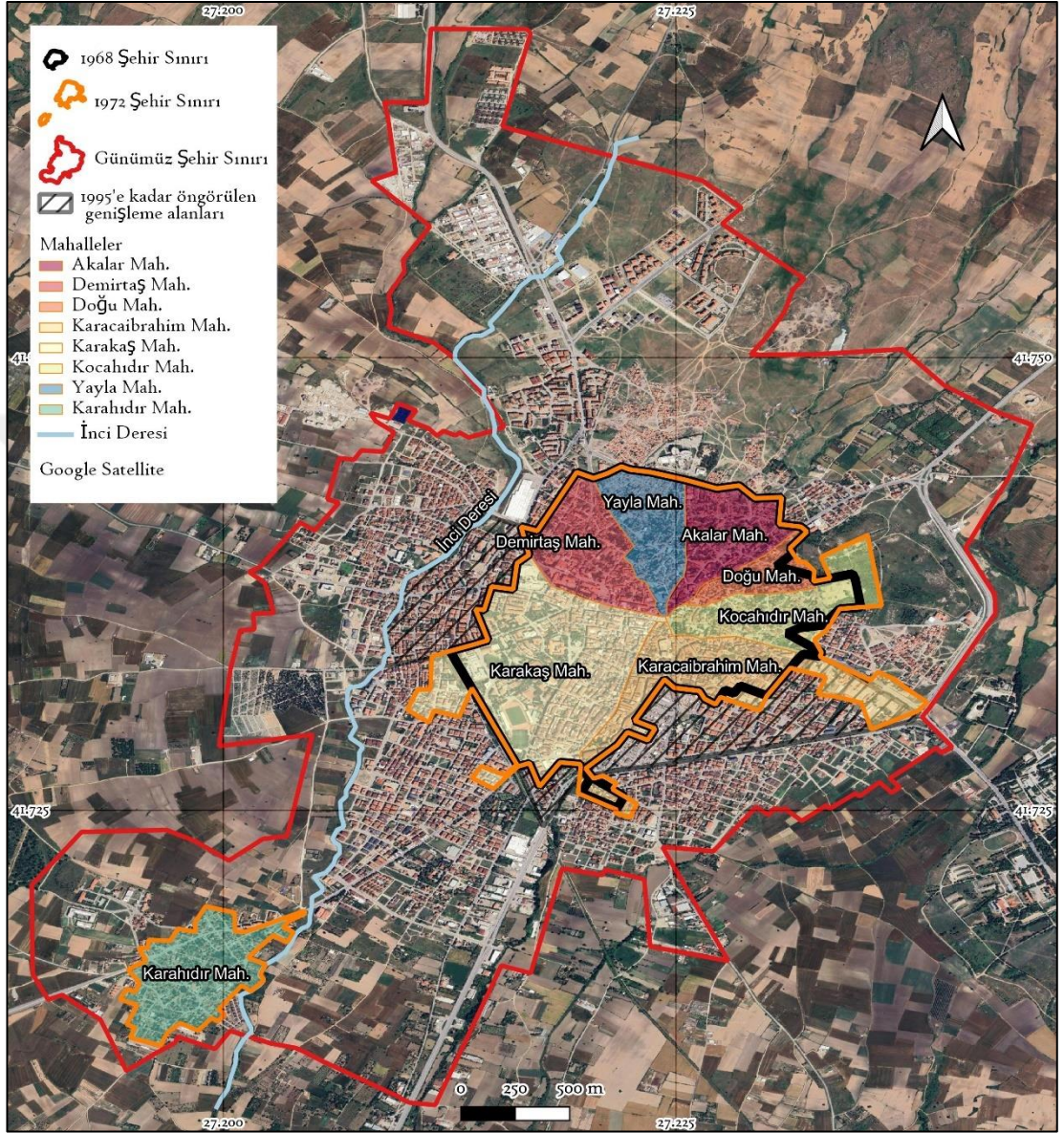
İkinci imar planının Kırklareli'ne getirdiği önemli değişikliklerden biri de şehir içindeki cadde, sokak ve meydan düzenlemelerinde görülmektedir. Bu plan ekseninde

1947 yılında inşa edilmiş olan yeni Vilayet Binasının önünde yer alan Vilayet Meydanı oluşturulmuş ve bu meydana ulaşan Fevzi Çakmak Bulvarı, 100. Yıl Caddesi ve İstiklal Caddeleri açılmıştır (Dursunkaya, 1947: 205; Gündoğdu ve Altın, 2015: 315).

1950 yılından itibaren nüfus artışıyla ivmelenmiş olan Kırklareli’ndeki şehirselleşme 1968 yılından itibaren 1,5 km kadar güneyinde bulunan Karahıdır Köyünün Kırklareli’ne bir mahalle olarak bağlanarak belediye sınırları içerisine alınmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Mah. İd. Gn. Md., 1968). Bu tarihten itibaren hali hazırda güney yönünde gelişme eğilimi gösteren Kırklareli şehir merkezinin Karahıdır Köyüne doğru yayılması hızlanmış, şehir merkezi ile Karahıdır Mahallesi arasındaki mevcut olan yaklaşık 1.5 km’lik mesafenin yeni binaların inşasıyla yavaş yavaş kapanmaya başladığı bir sürece girilmiştir.

Aşağıda Kırklareli’nin 1968 ve 1972 yılına ait yerleşik alan sınırını gösteren harita (Harita 3.8) incelendiğinde de yerleşmenin güneyinde yer alan Karahıdır Köyünün her ne kadar şehirselleşme karakter taşıyorsa da Kırklareli belediye sınırları içerisine alınarak “Karahıdır Mahallesi” olarak şehrin uzak bir parçası haline geldiği görülmektedir.

Harita 3.8: 1968 ve 1972 Yılları Kırklareli Şehir Sınırları

Kaynak: Kırklareli Hava Fotoğrafları, 1968 - 1972; Aysu, vd., 1984: 86'dan düzenlenmiştir.

Şehrin 1968 ve 1972 yılları arasındaki sınırlarını karşılaştırdığımızda yerleşmenin kuzey kesimleri hariç tutulduğunda hemen tüm yönlerde az veya çok surette gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu gelişme sürecinde 1968 yılında hazırlanan imar planında belirlenen şehrin öngörülen genişleme alanlarının sınırlarının da yer yer ihlal edildiği görülmektedir (Harita 3.8).

1968 ve 1972 yılları arasındaki gelişme ve genişleme sürecini mahalleler üzerinden inceleyecek olursak öncelikle mahalleleri İstanbul Caddesi ve Hastane

Caddesi²⁸ ekseninin kuzeyinde ve güneyinde yer alan mahalleler olarak iki bölümde ele almak gereklidir. Bu eksenin kuzeyinde yer alan Demirtaş, Yayla ve Akalar mahallelerinde kayda değer ciddi bir alansal genişlemeden söz etmek mümkün değilken, Akalar ve Kocahıdır mahallelerinin ise kenar kısımlarında askeri alanların yakın çevresinde cılız bir alansal genişleme yaşanmıştır (Harita 3.8).

Şehirde 1968-1972 yılları arasındaki esas gelişme alanları yerleşmenin güneyini oluşturan Karacaibrahim ve Karakaş mahallelerinde kendini göstermiştir. Karacaibrahim mahallesinde doğu yönünde İstanbul Caddesi boyunca inşa edilen Çocuk Esirgeme Kurumu, Karayolları Genel Müdürlüğü Şubesi gibi resmi binalar sayesinde Kırklareli'nin sınırı doğuda Rauf Denктаş Bulvarı ve Dereköy yolunun oluşturduğu kavşağa kadar uzanmıştır (Harita 3.8).

Karacaibrahim mahallesinin ve aynı zamanda Kırklareli'nin güney kesimlerinde ise 1968 imar planına aykırı genişleme alanları belirmiştir. 1968 imar planına göre yerleşmenin güney yönündeki sınırı Rauf Denктаş Bulvarı ile çizilmişken 1972 yılına gelindiğinde bugünkü Mahya Caddesi ve Selanik Caddesi arasında öngörülere ve planlara aykırı bir şekilde yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. Plansız bir şekilde daha ziyade gecekondular olarak inşa edilen bu yeni konut alanlarının oluşturduğu alan halk arasında “Müminler Mahallesi” olarak adlandırılmıştır. Bugünkü Pınar Mahallesinin batısına karşılık gelen bu kesimde yerleşmenin başlaması, Rauf Denктаş Bulvarının güneyinde yeni konutların inşası için tetikleyici bir süreci başlatarak günümüzdeki Pınar Mahallesinin oluşmasına da zemin hazırlamıştır (Harita 3.8).

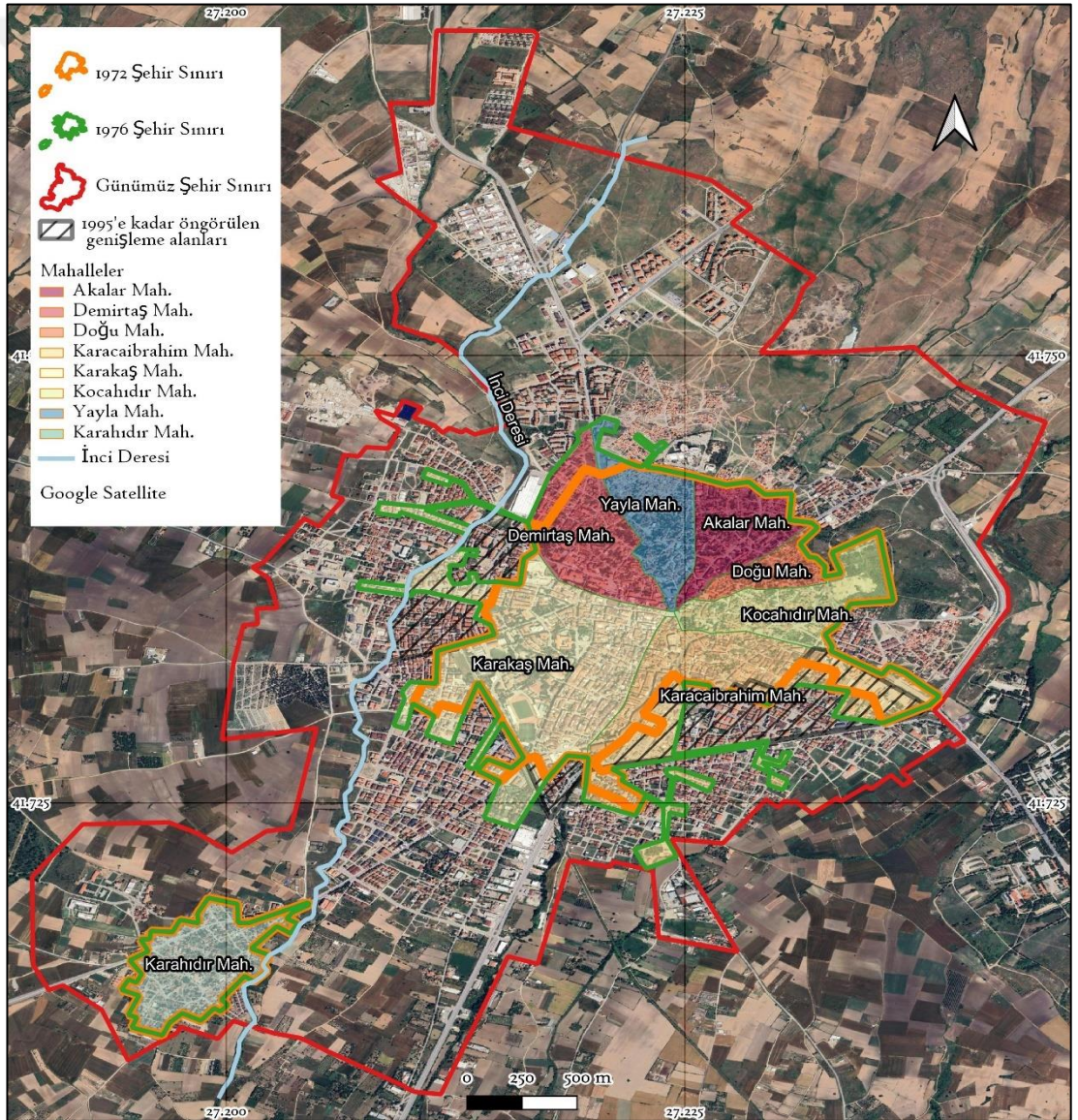
Şehrin güneyinde yer alan Karakaş mahallesinde de Karacaibrahim mahallesine benzer şekilde plansız yapıların ortaya çıktığı görülmektedir (Harita 3.8). Bu plansız yapılar 1972 yılı itibarıyla şehrin güneyinden geçen ve uzunca bir süre yerleşmenin güney-güneybatı sınırını teşkil etmiş olan demiryolu hattının güneyinde kendine yer bulmuştur. Çoğunluğu demiryollarında çalışan işçiler tarafından inşa edilmiş 25-30 kadar konuttan meydana gelen, günümüzdeki Sungurbey Caddesi, Yaren Sokak ve demiryolu hattıyla sınırlarını çizebileceğimiz bu yeni yerleşme alanı

²⁸ Bu caddelerin isimleri daha önce de bahsettiğimiz üzere değiştirilmiştir.

halk arasında “İstasyonaltı Mahallesi” olarak isimlendirilmeye başlanmış ve ileriki dönemlerde teşkil edilecek İstasyon Mahallesi'nin temellerini oluşturmuştur.

1972 yılından itibaren şehirde merkezden çevreye doğru yayılma ve konutlaşma eğiliminin hızlanarak devam ettiği görülmektedir. 1976 yılına ait hava fotoğrafları ile 1972 yılına ait hava fotoğraflarından hareketle hazırladığımız haritalarda da yeni yapılan konutlar sebebiyle şehir sınırının pek çok noktada değiştiği anlaşılmaktadır (Harita 3.9).

Harita 3.9: 1972 ve 1976 Yılları Kırklareli Şehir Sınırı

Kaynak: Kırklareli Hava Fotoğrafları, 1972 - 1976; Aysu, vd., 1984: 86'dan düzenlenmiştir.

1972 ve 1976 yılları arasında şehirdeki yeni konut alanları ekseriyetle yerleşmenin güney ve batı kesimlerinde ortaya çıkarken buna karşılık yerleşmenin kuzey kesimlerinde birkaç nokta hariç önemli bir gelişme yaşanmamıştır (Harita 3.9).

Mahalleler bazında inceleyecek olursak 1972-1976 yılları arasında yerleşmenin kuzeyini oluşturan 5 mahalleden Kocahıdır ve Doğu mahallelerinde alansal bir genişleme meydana gelmezken Akalar, Yayla ve Demirtaş mahallelerinin kenar kısımlarında yeni konut alanları oluşmuştur. Akalar mahallesindeki yeni konut alanları şehrin uzunca bir süre kuzey sınırını oluşturmuş olan günümüzdeki Çamlık Sokağın güneyinde kalan boş parsellerin kullanılmasıyla meydana gelmiştir. Dolayısıyla 1976 yılı itibarıyla Akalar Mahallesi için Çamlık Sokak bir sınır konumunda kalmıştır. Akalar mahallesine komşu olan Yayla Mahallesinde ise durum daha farklı gelişmiştir. 1972 yılına kadar Yayla Mahallesi için de bir sınır durumunda olan Çamlık Sokak, 1976 yılına gelindiğinde kuzeyinde inşa edilen plansız konut alanlarıyla birlikte Yayla Mahallesi için sınır olma vasfını kaybetmiştir. Böylece 1970'lerde başlayan Çamlık Sokağın kuzeyinde Yayla Mahallesi sınırları içerisinde kalan plansız konutlaşma, bu bölgede günümüze kadar varlığını sürdüren çarpık kentleşmenin de temel sebebi olmuştur (Harita 3.9).

Şehrin kuzeyinde yer alan bir diğer mahalle olan Demirtaş Mahallesinde ise 1972-1976 yılları arasında yeni konut alanlarının planlı bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konutların konum olarak Yeni Göçmen Evleri Sokak ile İnönü Caddesi arasında yapıldığı görülmektedir (Harita 3.9).

Yerleşmenin güneyini oluşturan Karacaibrahim ve Karakaş mahallelerinde ise 1972-1976 yılları arasında ciddi gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Karacaibrahim Mahallesinde Mustafa Kemal Bulvarı ve Şahinler sokak arasında kalan geniş bir alana inşa edilen sanayi sitesiyle birlikte mahallenin güney yönündeki gelişimi hız kazanmıştır. Yine 1968-1972 yılları arasında inşa edilen Çocuk Esirgeme Kurumu, Karayolları Müdürlüğü Şubesi binaları gibi resmi binaların çevresinde de 1972 yılından itibaren yeni konut alanları meydana gelmeye başlamış ve bu durum da mahallenin güney yönündeki gelişimini hızlandıran diğer bir etmen olarak karşımıza çıkmıştır. Karacaibrahim Mahallesinin Rauf Denктаş Bulvarı güneyinde kalan

“Müminler Mahallesi” kısmında da 1972-1976 yılları arasında plansız konutların artışı devam etmiştir. 1972 yılı itibariyle sadece bir noktada toplulaşan bu konut alanları 1976 yılına gelindiğinde birbirlerine mesafeli olacak şekilde birkaç noktada daha kendini göstermiştir. Böylece Kırklareli-Babaeski ve Kırklareli-Pınarhisar yolu arasında kalan tarım alanlarının konut alanlarına dönüşüm süreci devam etmiş ve ileriki dönemler için bu bölgedeki boş alanlarda yeni konutların yapımı için zemin oluşmuştur (Harita 3.9).

Karakaş Mahallesi'nin 1972-1976 yılları arasındaki genişlemesi ise güney ve batı yönlerinde gerçekleşmiştir. Halihazırda 1972 yılı öncesi plansız konutlarla işgale uğramış olan İstasyonaltı bölgesindeki konutlaşma eğilimi 1976 yılına kadar artarak devam etmiştir. Bunlara ek olarak Kırklareli-Edirne ve Kırklareli-Babaeski yolu arasında kalan kısımda inşa edilmiş olan Devlet Su İşleri ve Orman Müdürlüğü şubeleri ve bunların kompleksleriyle birlikte Karakaş Mahallesi'nin güney yönündeki genişleme eğilimi devam etmiştir (Harita 3.9).

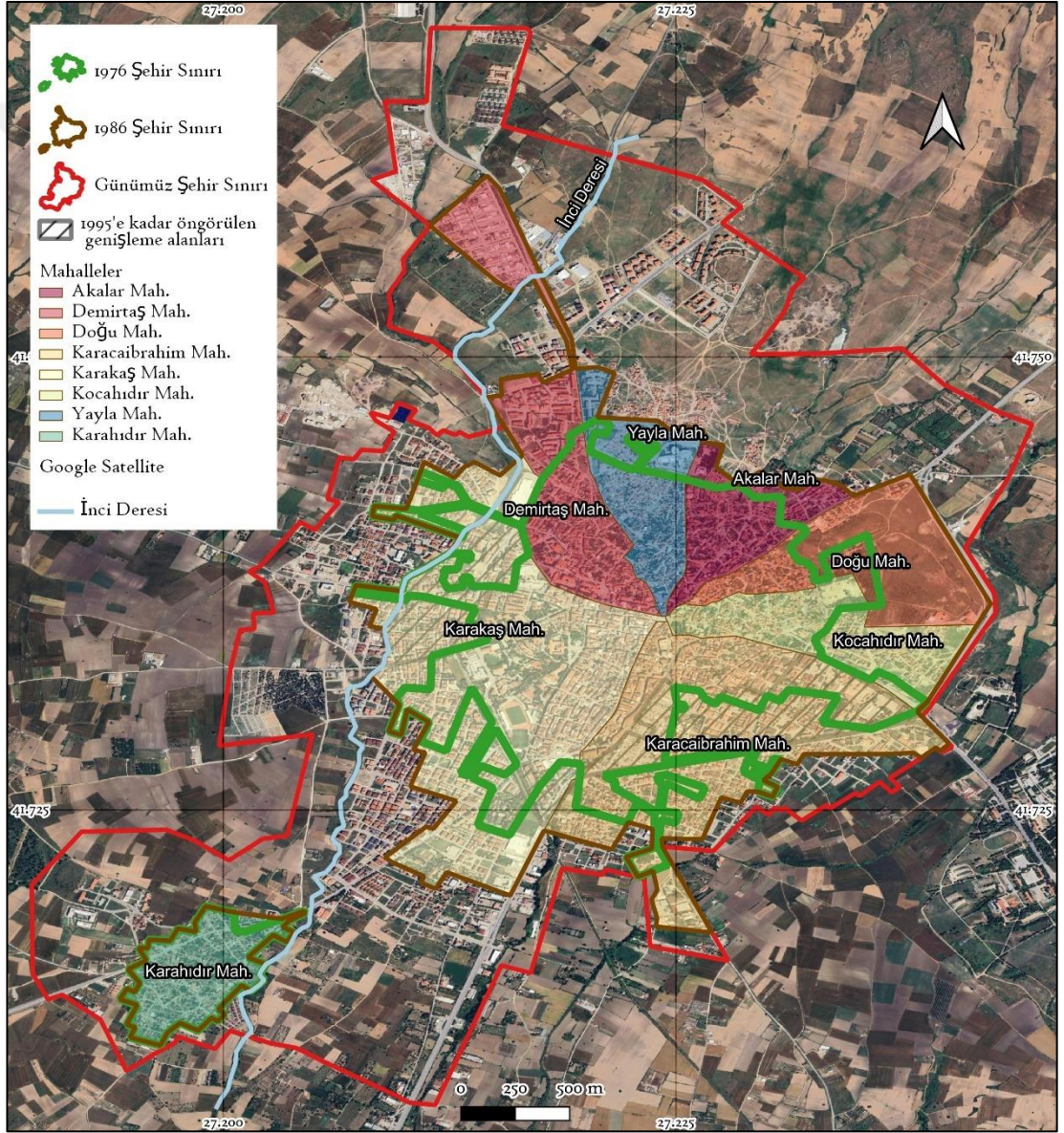
1972-1976 yılları arasında şehre tamamen yeni eklenen konut alanları ise yerleşmenin batısında Karakaş Mahallesi sınırları içerisinde ortaya çıkmıştır. Şehrin kenar sınırıyla arasında pek çok boş parsel bırakarak şehir nüvesinden nispi olarak uzakta inşa edilen bu konutlar adeta şehrin gecekondu uydusu durumuna gelmiştir. Şehrin 1968 imar planında belirlenen ve şehrin batı sınırı olarak kabul görülen İnci Deresinin de 1976 yılı itibariyle aşılarak bu özelliğini kaybettiği görülmektedir. Böylece İnci Deresinin batısında başlayan plansız yapılaşma sonraki dönemlerde oluşacak Bademlik Mahallesi'nin ilk adımı olarak görülebilir (Harita 3.9).

1950'lerden itibaren yaşanan hızlı nüfus artışı ve konutlaşma karşısında birinci ve ikinci imar planları geçerliliğini yitirerek ömrünü tamamlamış bunun üzerine 1986 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü tarafından üçüncü imar planını hazırlanmıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1986: 1).

Üçüncü imar planı hazırlanırken yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen verilere göre 1970'lerin başından itibaren devam eden şehrin merkezden çevreye doğru yayılma eğiliminin sürdüğü anlaşılmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren artan şehrin çevreden merkeze doğru yayılma eğiliminde ise en önemli etmenlerin başında

merkezdeki boş arazilerin giderek azalması ve arazi fiyatlarının yükselmesi gelmektedir. Bu durum insanları yeni konut inşa ederken arazinin daha boş ve uygun fiyatlı olduğu şehrin kenar kısımlarını seçmeye zorlamıştır. Özellikle 1976 yılından itibaren belediyeden alınan ruhsatlara göre şehirde yeni konut yapımının ciddi miktarda arttığı ve inşa edilen yeni konutların ağırlık merkezinin Karacaibrahim ve Karakaş Mahallesi olduğu tespit edilmiştir (Aysu, vd., 1984: 89,90-174).

Harita 3.10: 1986 Kırklareli Şehir Sınırı

Kırklareli'nin 1986 yılına ait imar planını ele aldığımızda şehir sınırının 1976 yılına göre genişlediği anlaşılmaktadır (Harita 3.10). 1976 ve 1986 yılları arasında 10 yıllık süreç içerisinde gerçekleşen alansal değişikliği mahalleler üzerinden açıklayacak olursak şehrin kuzeyini oluşturan mahallelerde nispi olarak daha yavaş şehrin güneyini oluşturan mahallelerde ise daha hızlı bir alansal genişleme meydana gelmiştir.

Kırklareli'nin kuzey mahallelerinden olan Demirtaş Mahallesi Kofçaz yolu üzerinde inşa edilen sanayi sitesi sonrasında mahallenin ve dolayısıyla Kırklareli şehir sınırının kuzeybatı yönünde genişlediği göze çarpmaktadır. Yine Demirtaş Mahallesi sınırları içerisinde İnönü Caddesi ve İnci Deresi arasında yeni konut alanlarının ayrıldığı görülmektedir. Bu durum şehrin İnönü Caddesi-Kofçaz Yolu civarında ilerlemesine zemin hazırlayarak ileride kurulacak Cumhuriyet Mahallesi'nin de temelini oluşturmuştur (Harita 3.10).

Şehrin kuzeyinde yer alan Yayla Mahallesi ise hazine arazisi üzerinde plansız kaçak yapıların arttığı görülmektedir. 1972-1976 yılları arasında halihazırda var olan bu yapılara 1986 yılına kadar yenilerinin eklenerek çarpık kentleşmenin sürdüğü anlaşılmaktadır (Harita 3.10). Konum olarak Çamlık Sokağın kuzeyinde, Namazgah Orman Parkının çevresinde ortaya çıkan bu yapıların hemen tamamı Roman vatandaşlar tarafından meydana getirilmiştir.

Akalar Mahallesi de Yayla Mahallesi benzer şekilde Çamlık Sokağın kuzeyi ve Namazgah Orman Parkı civarında plansız konut alanlarının yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Akalar Mahallesi için 1976 yılında kuzey sınırını teşkil eden Çamlık Sokağın 1986 yılı itibarıyla bu özelliğini kaybettiğini söylemek mümkündür. Akalar Mahallesi'ndeki diğer yeni konut alanları ise mahallenin kuzeyinde Tırnova Caddesi civarında yer almışlardır (Harita 3.10).

Şehrin kuzey kesimlerinde yer alan Doğu ve Kocahıdır Mahallelerini incelediğimizde ise yeni konutların yapıldığı ancak alansal genişlemeye meydan verecek yeni konut alanlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durumun en temel sebebini ise mahallelerin batı-kuzeybatı kesimlerinde yer alan askeri alanlar oluşturmaktadır. Askeri alanların geniş bir sahaya yayılmış olması sebebiyle bu yönde

ilerleyemeyen konut alanları özellikle Doğu Mahallesiinde ciddi bir sınırlamayla karşı karşıya kalmıştır (Harita 3.10).

Şehrin güneyini oluşturan ve 1976-1986 yılları arasında en çok konutun yapıldığı Karacaibrahim ve Karakaş mahallelerindeki gelişim hem genişleme hem de yoğunlaşma şeklinde ortaya çıkmıştır. Karacaibrahim Mahallesiinde mevcut sınırlar içerisinde yer alan boş parsellere yeni konutlar yapılarak konutların yoğunlaştığı görülürken bir yandan da Rauf Denktaş Bulvarının güneyinde yer alan ve Karacaibrahim Mahallesiinin alt mahallesi konumunda olan “Müminler Mahallesi”nde inşa edilen plansız yapılar sebebiyle şehir sınırı genişlemeye devam etmiştir (Harita 3.10).

Karakaş Mahallesiinde de Karacaibrahim Mahallesiine benzer şekilde mevcut mahalle sınırları içerisindeki boş alanlarda yeni konutlar inşa edilirken mahallenin güney kesimlerinde ise planlı veya plansız şekilde daha önce konut alanı olarak kullanılmamış alanlardan istifade edilerek mahallenin ve dolayısıyla da şehrin alansal genişlemesi devam etmiştir. Karakaş Mahallesiindeki diğer bir genişleme alanı ise mahallenin batı kesimlerinde kendini göstermektedir. 1976 yılı itibariyle İnci Deresinin batısına birkaç noktada bulunan kaçak yapıların 1986 yılına kadar sayısının arttığı ve şehir merkezi ile bu kaçak yapılar arasındaki alanların da yavaş yavaş yeni konut alanlarıyla dolmaya başladığı görülmektedir. Bu yeni konut alanları güneyden kuzeye doğru sırasıyla Sungurbey Caddesi, Eriklice Caddesi ve Bademlik Caddesi arasında inşa edilerek şehrin batı yönünde hızla ilerlemesine ve İnci Deresiyle sınırdas olmasına yol açmıştır. Karakaş Mahallesiinin batı yönündeki bu hızlı gelişimi karşısında 1987 yılında “Bademlik” isimli yeni bir mahalle teşkil edilmiştir. Karakaş Mahallesiinin batı-kuzeybatı kesimlerini içine alarak oluşturulan Bademlik Mahallesiyle birlikte Kırklareli’ni oluşturan mahalle sayısı 9’a çıkmıştır (Harita 3.10).

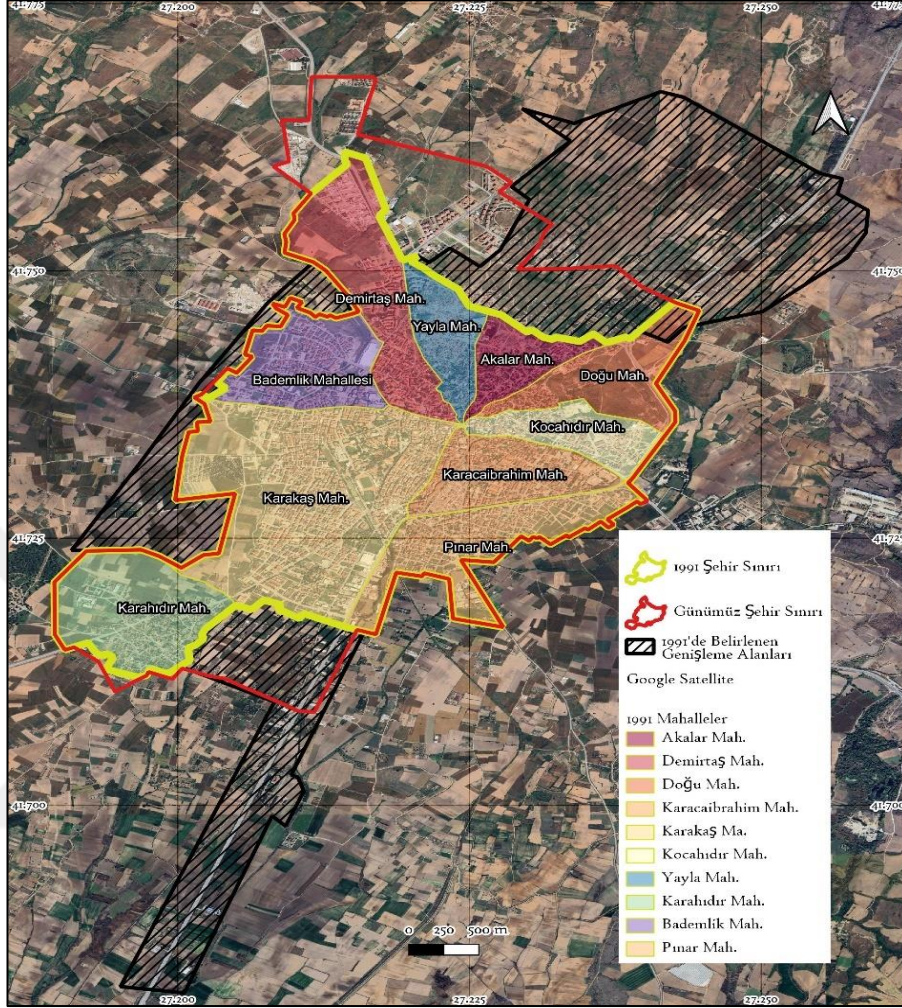
Şehrin güneyinde yer alan ve sonradan belediye sınırları içerisine alınmış olan Karahıdır Mahallesiinde ise 1976-1986 yılları arasında kayda değer bir genişleme ve yoğunlaşmadan söz etmek mümkün değildir. Neredeyse tamamına yakını tek veya iki katlı binalardan oluşan bu mahallede az da olsa yeni konutların yapıldığına rastlanmaktadır (Aysu, vd., 1984: 182).

Şehrin 1986 planıyla ilgili olarak değinilmesi gereken önemli bir nokta da çizilen şehir sınırının dahilinde kalan yerlerin tamamıyla yerleşik alanlardan meydana gelmemiş olmasıdır. Şehir merkezinde çevreye doğru ilerledikçe konut yoğunluğu azalmakta ve boş parsellerin çokluğu artmaktadır. Örneğin şehrin doğu yönündeki sınırı Akalar ve Kocahıdır mahalleleri kısmında Kırklareli-Dereköy Yolu ile çizilmişken bu sınıra temas eden konut alanları bulunmamakta ve bu iki mahallenin alansal olarak büyük bir kısmı gayrimeskun durumda kalmaktadır. Benzer şekilde Karacaibrahim Mahallesinin “Müminler Mahallesi” kısmı ve Karakaş Mahallesinin batı kesimlerinde şehir sınırına yakın yerlerde konut yoğunluğu az ve boş parseller fazladır (Aysu, vd., 1984; Harita 3.10).

3.2.4.3. 1991- Günümüz Dönemi

Kırklareli’nde 1986 yılında hazırlanan şehir planından sonra 1991 yılına gelindiğinde Kırklareli “Nazım İmar Planı” uygulamaya alınmıştır. Kırklareli şehir merkezinin tamamını kapsayan bu planda binaların kat yükseklikleri, yeni gelişme alanları gibi konularda yeni kararların alındığı görülmektedir.

Harita 3.11: 1991 Şehir Sınırı

Kaynak: Aysu, vd., 1984; Kırklareli Belediyesi, 1991'den düzenlenmiştir.

Şehrin 1991 planı ile 1986 yılı planının karşılaştırdığımızda Doğu ve Kocahıdır mahalleleri hariç tutulduğunda yerleşmenin sınırının hemen her yönde geniş tutulduğu görülmektedir (Harita 3.10, Harita 3.11). Özellikle şehrin kenar kısımlarında konumlanmış oldukça düşük yoğunluklu konut alanları da 1991 plan sınırları içerisine dahil edilmiş bu durum Karakaş, Karahıdır ve Bademlik mahallelerinin sınırlarının ciddi ölçüde genişlemesine yol açmıştır.

Şehrin 1991 yılı sonrası için 3 bölgede yeni gelişme alanlarının belirlendiği ve bu alanların yerleşmenin kuzey, güney ve batı kesimlerinde karşılık geldiği görülmektedir. Kuzeydeki genişim alanları Yayla, Akalar, Doğu mahallelerinin kuzeyi ve Kırklareli-Dereköy Yolu çevresinde; güneydeki gelişim alanları Karahıdır

Mahallesinin doğusunda Kırklareli-Babaeski Yolu arasında ve bu yol boyunca güney yönlü uzanan bir şerit halinde; batıdaki gelişim alanları da Karakaş ve Bademlik mahallelerinin batısında kuzey-güney yönlü düz bir çizgi ile sınırlanarak belirlenmiştir (Harita 3.11). Yerleşmenin doğusunda herhangi bir gelişim alanı belirlenmemesinin en önemli sebebini ise bu bölgelerde yer alan geniş askeri alanlar oluşturmaktadır.

1991’de belirlenen yeni gelişim alanlarını coğrafi açıdan ele alacak olursak şehrin gelişmesi için teşvik edilmesi gereken ve tabiata en az zararı dokunacak alanları yerleşmenin kuzeyinde belirlenen sahalar teşkil etmektedir. Bu bölge tarım açısından çok verimli olmayıp nispeten engebeli araziden oluşmaktadır. Dolayısıyla yerleşmenin kuzeydeki bu alanlar şehrin yeni gelişim alanları için kullanıldığı takdirde hem diğer bölgelerdeki tarım alanlarının korunması sağlanacak hem de verimsiz alanlar yeni konut alanları olarak değerlendirilmiş olacaktır. Ancak 1991 yılından günümüze kadar geçen süreç içerisinde kuzeyde yer alan bu alanlardan gereğince istifade edilmediği görülmektedir (Harita 3.11).

Şehrin güneyinde belirlenen gelişim alanlarının neredeyse tamamı ise maalesef ki tarım alanlarına karşılık gelmektedir (Harita 3.11). 1991 yılından günümüze kadar güneyde belirlenen Karahıdır Mahallesi ile Kırklareli-Babaeski Yolu arasında geniş bahçeye sahip kır evleri ve müstakil evlerin sayısı artmış, Kırklareli-Babaeski Yolu boyunca ise çeşitli ticaret alanları ortaya çıkmıştır. Kır evlerinin bahçelerinde çeşitli tarımsal faaliyetler (meyvelik ve sebzeçilik) sürdürüldüğü için bu yapıların varlığı ciddi bir problem olarak görülme de ileriki dönemlerde buraların yoğun konut alanlarına dönüşmemesi için gerekli irade ve önlemlerin ortaya konulması elzemdir. Kırklareli-Babaeski Yolu üzerinde bulunan ticaret alanları ise kolay erişilebilir konumlarının yanında tarım alanlarının da hemen yanı başında yer almaktadırlar. Dolayısıyla ticaret alanlarını Kırklareli-Babaeski Yolu kenarlarıyla sınırlandırarak derine yayılmasına da engel olunması gerekmektedir.

Şehrin batısın ve güneybatısında belirlenen gelişim alanları da yerleşmenin güneyinde belirlenen gelişim alanlarına benzer şekilde tarım arazileri üzerinde konumlanmaktadır. 1991 planına göre Karakaş Mahallesi (günümüzde İstasyon Mahallesi de dahildir) ile Karahıdır Mahallesi arasındaki genişleme alanlarında

konutların artarak şehre sonradan eklenmiş olan Karahıdır Mahallesinin merkez ile olan teması güçlendirilerek şehir ile bütünlük arz eden bir görüntünün ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Özellikle Sungurbey Caddesinin güneyinde karşılık gelen bu gelişim alanları günümüzde de cazibesini devam ettirmektedir. Sungurbey Caddesinin kuzeyinde, Karakaş ve Bademlik mahallelerinin batısında yer alan genişleme alanları ise kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir sınırla oldukça kısıtlı tutulmaya çalışılmıştır (Harita 3.11).

1991 yılında hazırlanan Nazım İmar Planından itibaren 2009 yılına kadar ihtiyaçlar doğrultusunda pek çok defa küçük ölçekli ıslah ve revizyon planlarının uygulamaya alındığı görülmektedir. 1995 yılındaki Küçük Sanayi Sitesi, 2001 yılında Yayla Mahallesi Koruma Planı ve 2007 yılındaki TOKİ imar planı bunlardan bazılarıdır. Ancak şehrin tamamını kapsayan yeni bir plan uygulamaya konulamamıştır. Bunun önemli sebepleri arasında bakanlık düzeyinde ve üst ölçekli planlar olarak hazırlanan 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı ve 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı'nın hazırlık süreci gelmektedir. Bu planlara yapılan itirazlar ve mahkeme süreçleri neticesinde de Kırklareli şehir merkezini ele alan kapsamlı bir yeni planın yapılması oldukça gecikmiş ve nihayet 2023 yılında hazırlanarak askıya çıkarılmıştır.

2023 yılında hazırlanmış olan imar planına göre şehrin işleyişini ve dinamiklerini olumlu yönde etkileyecek ciddi değişimlerin ele alınmadığı görülmektedir. 1991 yılında hazırlanmış plana paralel olarak şehrin özellikle batı-güneybatı kesimlerinde yeni konut genişleme alanları belirlenmiş ve bu genişleme alanlarının önemli bir kısmı tarım alanları üzerinde konumlanmıştır. Hazırlanan üst ölçekli çevre planlarına göre şehrin batısından bir çevre yolunun inşa edilmesi planlanmış ve bu çevre yoluna şehir imar planında da yer verilmiştir (Harita 3.12). 2023 imar planına göre şehir ile bu çevre yolu arasında boş alanlar (tarım alanları) bırakılmış olsa da ilerleyen yıllarda bu boşlukların hızla konutlarla dolması ve şehrin inşa edilecek çevre yoluna hızla yaklaşacağı yüksek ihtimal dahilindedir.

2023 yılındaki plana göre şehrin güney, doğu ve kuzey kesimlerinde ayrılan gelişme alanları ise oldukça sınırlı surette kendini göstermektedir. Şehrin güney-

güneydoğusuna karşılık gelen Pınar Mahallesi'nde yeni gelişme alanları olarak daha ziyade boş parseller ele alınmış, mahalle sınırlarının genişlemesine sebep olacak bir karara yer verilmemiştir ki bu durum şehrin tarım alanları üzerinde genişlemesinin engellenmesi adına olumlu bir adımdır. Şehrin doğusunu oluşturan Doğu ve Kocahıdır mahallelerinin sınırı olarak Kırklareli'ni Bulgaristan'a bağlayan çevre yolu sınır olarak kabul edilmiş ve bu mahallelerde yeni gelişim alanları olarak Pınar Mahallesi'ne benzer şekilde mevcut boş parseller gösterilmiştir. Bu mahallelerde sınırların genişlemesine sebep olacak yeni konut alanlarının belirlenememesinin en önemli sebebinin ise askeri alanlar oluşturmaktadır (Harita 3.12).

Şehrin kuzeyinde Akalar ve Yayla mahallelerinde yeni konut gelişim alanları oldukça sınırlı tutulmuş, yakın zamanda teşkil edilmiş olan Atatürk Mahallesi'nde diğer kuzey mahallelerine kıyasla daha geniş alanlar belirlenmiştir. Atatürk mahallesinde öncelikle Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından ve bazı özel firmalar tarafından inşa edilen toplu konutlar, site tarzı bir yapılaşmayı başlatmış ve mahallenin neredeyse tamamının toplu konutlardan meydana gelmesine yol açmıştır.

2023 planında yeni konut alanlarının belirlenmesi haricinde sosyal donatı, rekreasyon ve hizmet alanları konusunda da birkaç yenilik karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kırklareli Millet Bahçesi Projesidir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı öncülüğünde yürütülen bu proje kapsamında Kırklareli'nin güneyinde yer alan eski tren istasyonu kompleksleri civarında yeşil alanlar, yürüyüş alanları, spor ve çocuk parklarından oluşan geniş bir sosyal donatı alanının Kırklareli'ne kazandırılması düşünülmüştür. 2024 yılı itibariyle neredeyse tamamı bitirilmiş olan millet bahçesinde yer alan bazı yapıların restorasyonu ise devam etmektedir.

Yeni planda park alanlarının artırılması yönünde ekseriyetle akarsu kenarları belirlenmiştir. Yakın dönemde İnci Deresinin ıslahı bitirilmiş ve bu derenin özellikle Sungurbey Caddesi güneyinde kalan kısmının kenarları park alanı olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde Okluca Deresinin kapalı menfezden açığa çıkarak akışa geçtiği şehrin güney kısımlarında bu dere civarında yeni park alanları belirlenmiştir. Dere kenarları haricinde şehrin pek çok noktasında da küçük ölçekte park alanlarına

yer verildiği görülmektedir. Ancak gerek dere kenarları gerek de pek çok küçük park alanı olarak belirlenen alanlar esas itibariyle otluk ve bakımsız bir halden fazlasını arz etmemektedirler. Bu alanların gerçek anlamıyla park haline gelerek halkın istifadesine sunulabilmesi için kapsamlı çalışmaların yapılması gereklidir (Harita 3.12).

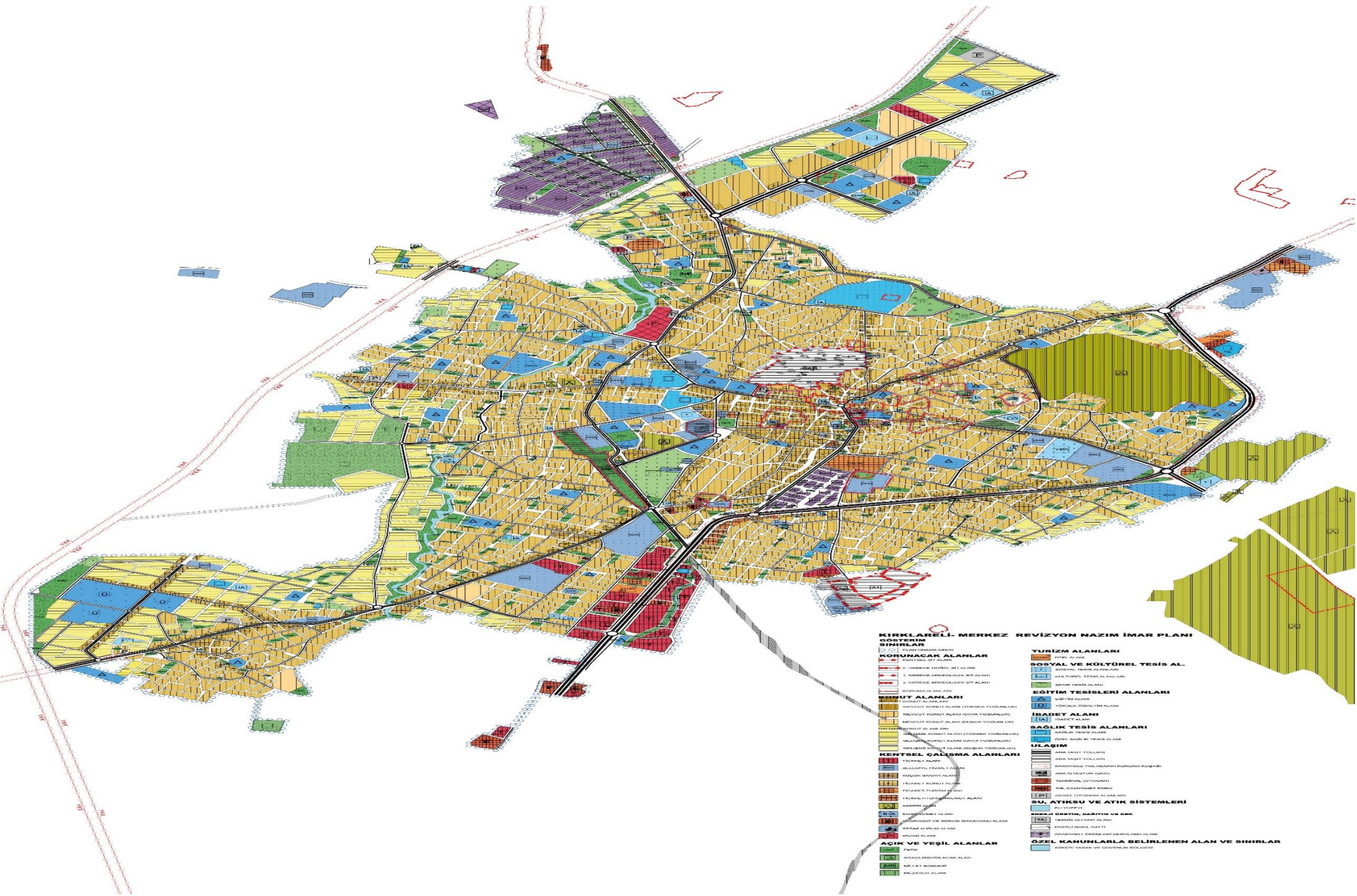
3.3.ARAZİ KULLANIMI

“Yeryüzünde yerleşilmiş mekânın tümü fonksiyona göre kullanım alanları halinde örgütlenmiştir” (Tümerterkin ve Özgüç, 2015: 315). Yerleşilmiş mekânın kullanıma göre örgütlenmesi insanların ihtiyaçlarıyla paralel olarak şekillenerek, en basit küçük bir köy yerleşmesinden karmaşık şehir alanlarına kadar kendini farklı şekilde göstermektedir. Örneğin kırsal yerleşmelerde mekânın örgütlenmesi konut alanları, tarım alanları ve eğer varsa küçük ticaret alanları olarak birkaç başlık altında toplanabilirken, şehir yerleşmelerinde ise konut alanları, iş ve ticaret alanları, sanayi alanları, eğitim alanları, resmi ve idari alanlar, sosyal ve kültürel alanlar gibi çok geniş bir yelpazede ele alınabilmektedir.

Şehirlerdeki arazi kullanımını incelerken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri ise her şehrin kendine özgü yapısıdır. Örnek vermek gerekirse her şehirde konut alanları ve ticaret alanları bulunabilirken buna karşılık askeri alanlar, turizm alanları veya tarımsal alanların varlığından söz etmek mümkün olmayabilir. Bu noktada şehrin büyüklüğü, coğrafi özellikleri, jeopolitik konumu gibi pek çok etmen devreye girerek tüm şehirlere uygulanabilecek ortak bir arazi kullanım şeması ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Bahsettiğimiz durumun sonucu olarak şehirlerdeki mekânın örgütlenmesini incelerken her şehri kendi şartları altında ele almak gerekmektedir.

Bir şehir yerleşmesi olan Kırklareli’nde de mekânın örgütlenmesi nüfus, arazinin yapısı ve çevresel faktörlerin etkisi altında konut alanları, iş ve ticaret alanları, sanayi alanları, eğitim alanları, sağlık alanları, park ve yeşil alanlar, sosyo-kültürel alanlar, resmi ve idari alanlar ve askeri alanlar olmak üzere şekillenmektedir.

Harita 3.12: Kırklareli Şehir İmar Planı ve Arazi Kullanım Haritası

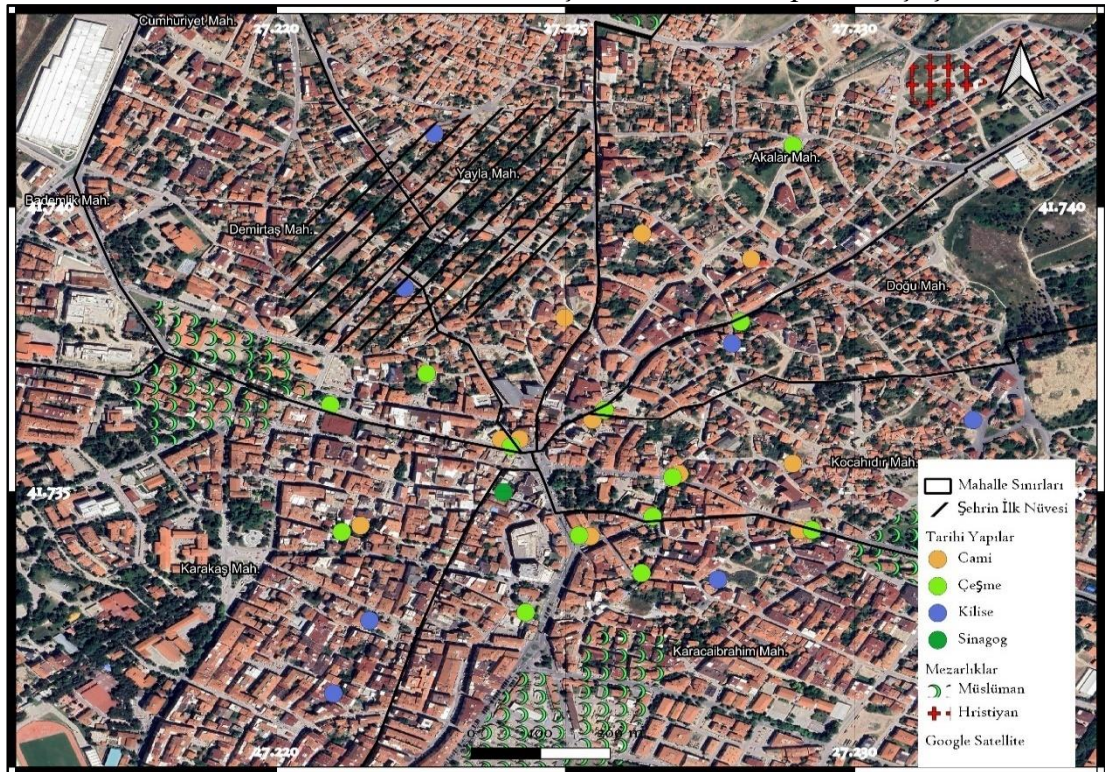

3.3.1. Konut Alanları

Kırklareli, tarihi süreçler içerisinde pek çok medeniyete, dini ve etnik gruplara ev sahipliği yapmış ve yoğun göç hareketlerinin yaşandığı bir şehir olarak ön planda yer almıştır. Şehrin sahip olduğu bu özel durumu konut alanlarının gelişimini, mimari yapısını ve konut yapımında kullanılan malzemeleri de etkileyerek zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşümlerle birlikte yerleşmenin günümüzdeki görünümünü (townscape) etkilemiştir.

Kırklareli’nde şehrin ilk nüvesinin dolayısıyla konut alanlarının günümüz Yayla Mahallesi sınırları içerisinde kalan Yayla Tepesinde yer aldığı düşünülmektedir. Şehrin Osmanlılar tarafından fethedilmeden önceki yerli halkı olan Rumların Yayla Tepesi civarında yaşadığı göz önüne alınarak ortaya konan bu varsayımı, fetihden sonra inşa edilen yapıları takip ederek temellendirmek ve böylece tarihi süreç içerisinde konut alanlarının yayıldığı mevkileri belirlemek mümkündür (Kırklareli Valiliği, 1968: 165; M.E.B., 1977: 763; Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4861,4872; Karaçam, 1995: 116).

Harita 3.13: Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Dini Yapılar ve Çeşmeler

Kaynak: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, 1914; Kırklareli Valiliği, 1968; M.E.B., 1977: 763; Yurt Ansiklopedisi, 1983; Karaçam, 1995; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024'ten düzenlenmiştir.

Yukarıdaki haritada (harita 3.13) şehrin fethinden sonra Osmanlı döneminde halkın sosyal ve yaşamsal ihtiyaçlarına cevaben inşa edilen camiler, çeşmeler, kiliseler ve sinagog gibi yapıların konumları gösterilmektedir. Haritada dikkat çeken en önemli nokta şehrin nüvesi varsayılan Yayla Tepesinde Türk-İslam kültürünün unsurlarından olan cami ve çeşme gibi yapılara rastlanılmamasıdır. Bu yapılar genellikle Yayla Tepesinin doğu, güney ve güneydoğu yönlerinde bu tepeyi çevreler vaziyette inşa edilmişlerdir. Bu durum göstermektedir ki fetihden sonra şehre gelen yerleşimciler daha kadim bir yerleşim alanı olan Yayla Tepesinin, doğu, güneydoğu ve güney yönlerinde yeni yerleşim alanlarını meydana getirerek şehrin bu yönlerde yayılmasına öncülük etmişlerdir. Bu bilgiler ışığında şehrin ilk olarak Yayla Tepesinde kurulduğu varsayımı daha da güçlenerek kanıtlara dayalı bir ifade halini almaktadır (Kırklareli Valiliği, 1968: 165).

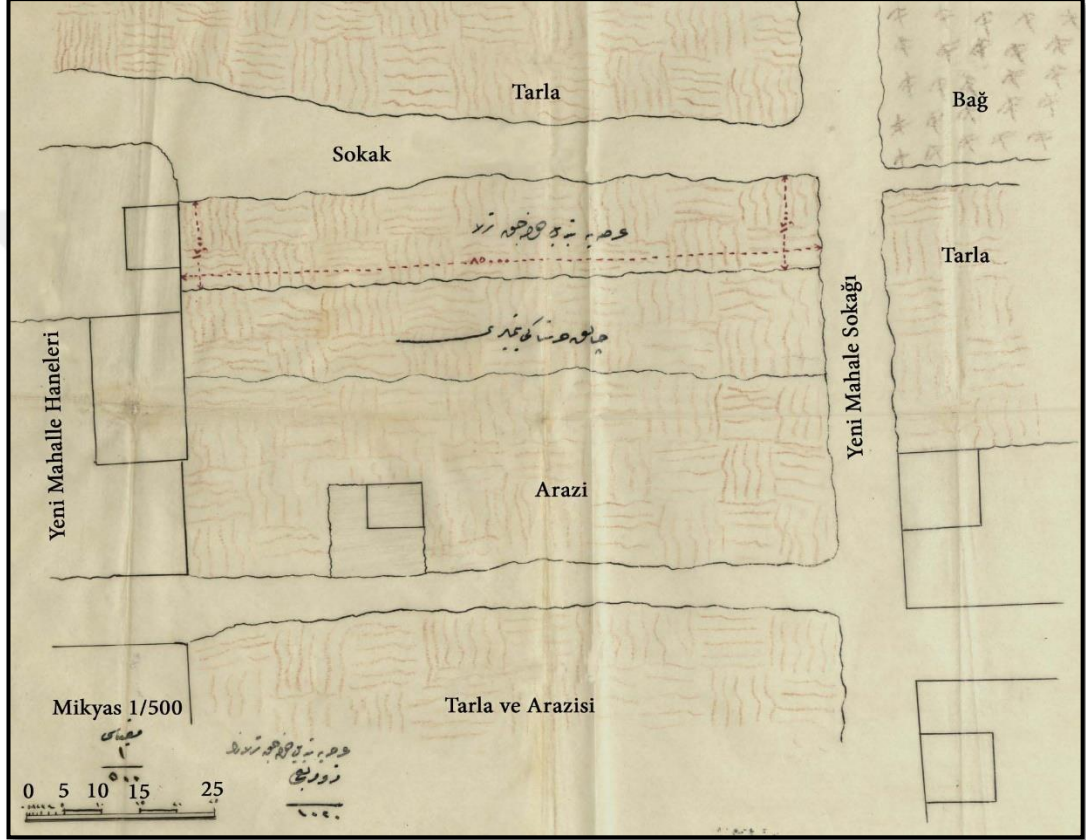
Şehrin Osmanlı dönemindeki konut gelişim alanları, günümüzdeki mahalle isimleri ile belirtecek olursak, haritada belirttiğimiz tarihi yapıların yakın çevrelerini kapsayacak şekilde (harita 3.13) Demirtaş, Akalar, Doğu, Kocahıdır, Karacaibrahim ve Karakaş mahallelerine karşılık gelmektedir. Demirtaş mahallesinin kuzey-kuzeydoğu kesimlerinde cami, kilise, çeşme gibi herhangi bir tarihi yapı bulunmamasına karşın burada 1828-1829 yıllarında Kırımdan gelen göçmenleri için küçük bir mahalle teşkil edildiği bilinmektedir (Dursunkaya, 1948: 126).

Kırklareli şehir merkezinde Osmanlı döneminde inşa edilmiş konutlardan yerlerini tespit edebildiklerimizin hemen hepsinin yapım tarihleri 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarına karşılık gelmektedir. Bu tarihlerde yaşanan nüfus artışıyla (bkz. Grafik 3.2) beraber inşa edilen yeni konutlar şehrin pek çok noktasında kendini göstermektedir.

Arşiv belgelerinden öğrenebildiğimiz kadarıyla 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında sadece mevcut şehir sınırları içerisinde değil şehrin kenar kısımlarındaki pek çok tarla ve arazi üzerinde konut inşası için ruhsat istendiği ve tamamen yeni konut alanlarının ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Arşiv belgelerine göre bu süreçte şehirde yeni konut alanı oluşturmak için en çok rağbet gören yerlerin başında Karakaş Mahallesi (günümüzdeki İstiklal Caddesi ve Mustafa Kemal Bulvarı arasında kalan

kısmının güneyi) gelmektedir. Bu mahallenin haricinde şehrin doğu ve kuzey kesimlerinde de yeni konut alanlarının geliştiği bilinmektedir (DABOA, ŞD., 69-4; DABOA, Y..A...RES., 90-44; DABOA, İ..ŞD., 91-5384; DABOA, ŞD., 1924-26).

Şekil 3.5: 20. Yüzyıl Başlarında Konut Yapımı İçin Çizilmiş Bir Plan (Karakaş Mahallesi)

Kaynak: DABOA, ŞD., 69 – 4’ den düzenlenmiştir.

Osmanlının son dönemlerinde Karakaş mahallesinde konut alanlarının hızla artış gösterdiği ve şehrin bu yönde gelişmeye başladığı yukarıdaki plandan da (şekil 3.5) açık bir şekilde görülmektedir. 1908 yılında yeni bir hane inşasına istinaden hazırlanan planda Karakaş mahallesinin güney kesimlerinde (Hanım Tarla Mevkii-Küllük Mevkii) arazi, tarla ve bağ gibi konut alanı olmayan yerlerin üzerinde konutların inşa edilmiş olduğu ve yenilerinin inşası için bir sürecin devam ettiği anlaşılmaktadır. “Yeni Mahalle Haneleri” ve “Yeni Mahalle Sokağı” gibi isimler de burada inşa edilmiş konutların çok eski bir mazisi (1908 yılına göre) olmadığına işaret etmektedir.

Böylece 19. yüzyıl sonları ve 20 yüzyıl başlarında, Kırklareli'ndeki şehrsel gelişime bağlı olarak konut alanlarının tarım alanları üzerinde ilerleme gösterdiği ve özellikle Karakaş Mahallesinin güney kesimlerinde ziraat sahalarının ikamet alanlarına dönüştüğü bir sürecin başladığını söylemek mümkündür. Bu noktada konut inşası için Karakaş Mahallesinin şehrin diğer kesimlerine kıyasla daha fazla rağbet görmesinin arka planında coğrafi ve beşeri sebepler yatmaktadır. Öncelikle şehrin kuzey kesimlerinin tepelik alanlardan meydana gelmesi konut alanlarının bu yönde ilerlemesini yavaşlatmış buna karşılık şehrin güneyinde yer alan Karakaş mahallesinin düzlük alanları konut alanlarının yayılması için uygun bir zemin arz etmiştir. Şehrin doğu-kuzeydoğusunda yer alan askeri alanlar²⁹ ve şehrin batısında yer alan geniş mezarlık³⁰ (Karaumur Mezarlıkları) alanları da beşeri engeller olarak konutların bu yönere doğru yayılmasını yavaşlatmış ve Karakaş Mahallesinin konut inşasında öncelikli olarak tercih edilmesine yol açmıştır (DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0 / 98-476-3, M. 25.05.1929).

19. yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında nüfus artışına da bağlı olarak devam eden konut alanlarının gelişimi, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ve akabinde 1922 yılına kadar süren Yunan İşgali gibi yıkıcı etkileri olan süreçler sebebiyle kesintiye uğramıştır. Şehirde istikrarsız bir ortamın oluşmasıyla birlikte nüfus hızla düşmeye başlamış dolayısıyla yeni konutların inşası gerekliliği de büyük ölçüde ortadan kalkmıştır (Hamilton Spectator, 1915: 6; Tablo 3.1, Tablo 3.2, Grafik 3.2). Şüphesiz 1912-1922 yılları arasında da şehirde yeni konutlar inşa edilmiş olsa da yaptığımız araştırmalar neticesinde bunların daha çok mevcut şehir sınırları içerisinde inşa edildiği ve şehrin alansal genişlemesine katkısı olmadığı anlaşılmaktadır.

1922 yılında Kurtuluş Savaşının sona ermesi ve şehrin geri alınmasıyla birlikte istikrarlı bir ortam sağlanarak şehir hem mübadele göçmenlerinin hem de mübadeleye tabi olmayan göçmenlerin iskanına sahne olmuştur (DABCA, 272-0-0-11 / İSKAN,

²⁹ Günümüzde Yanık Kışla Caddesinin doğu ucunda yer alan kesimler. Osmanlı döneminde inşa edilen askeri kışlalar ve müştemilatı tamamen ortadan kalkmış olsa da günümüzde yeni inşa edilmiş olan askeri yapılar bulunmaktadır.

³⁰ Günümüzde tamamıyla ortadan kalkmıştır. Şimdiki Karaumur Meydanı ve Eski Devlet Hastanesi arasında kalan kesimleri kapsamaktadır.

17-78-2). Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk yıllarını kapsayan ve 1940'lı yıllara kadar devam eden süreçte şehirdeki konut alanlarının gelişimi büyük ölçüde göçmenler ekseninde şekillenmiştir.

Cumhuriyetin ilanından itibaren şehre gelen göçmenlerin bir kısmı kendi imkanlarıyla konutlarını inşa ederken devlet tarafından da göçmen konutlarının inşa edildiği görülmektedir. Toplu konutlar şeklinde şehrin muhtelif yerlerinde (Demirtaş Mahallesi'nin kuzeydoğusu gibi) inşa edilen bu konutlar genellikle daha önce konut alanı olmayan araziler üzerinde inşa edilerek şehirde yeni konut alanlarının oluşmasını sağlamıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1936: 6; Trakya'da Yeşilyurt, 1937a: 6; Kırklareli Valiliği, 1938: 51; Ünsal, 1957: 19).

Göçmenlerle birlikte hızla artan nüfus karşısında gerek mevcut şehir sınırları içerisinde yeni konutların yapılması gerekse şehrin kenar kısımlarında göçmen konutlarının inşası neticesinde 1930'ların başlarında 2500 civarında olan konut sayısı İller Bankası tarafından hazırlanan *Belediyeler Yıllığı*'na göre 1949 yılında 3500'e başka bir kaynağa göre ise 1950 yılında 3275'e kadar yükseliş kaydetmiştir³¹ (T.C. Dahiliye Vekaleti Mahalli Umum Müdürlüğü, 1933: 584; Trakya'da Yeşilyurt, 1938: 8; İller Bankası, 1949: 600; Ünsal, 1957: 23). Şehirde 1950 yılına kadar inşa edilmiş olan konutların ekserisini 1930-1940 yılları arasında inşa edilen konutların oluşturması muhtemeldir. Nitekim bu tarihler arasında ciddi bir nüfus artışı gerçekleşmiş ve 1940-45 yılları arasında ise II. Dünya Savaşı'na bağlı olarak şehrin nüfusu önemli ölçüde azalmıştır. 1950 yılından itibaren şehrin nüfusunun tekrar artmaya başlamasıyla birlikte sadece 1952-1956 yılları arasında 510 yeni konut inşa edilmiş ve 1080 konutun tamiri gerçekleştirilmiştir. Yeni konut inşasının tamir edilen konutlara kıyasla daha düşük sayıda olmasının temel sebebi olarak demir ve çimento gibi yapı malzemesi eksikliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir (Ünsal, 1957: 23).

1950 yılından itibaren nüfus artışıyla birlikte yeniden gelişme sürecine giren konut alanlarının belli bir süre hammadde sıkıntısı sebebiyle gerekli ivmeyi yakalayamamış olduğu görülmektedir. 1958 yılında Kırklareli'nin bir ilçesi olan

³¹ 1949 yılında verilen 3500 adet konut rakamının yuvarlak ve kusursuz bir rakam olması sebebiyle gerçeğe yakın tahmini bir rakam olması muhtemeldir. Dolayısıyla 1950 yılına ait 3275 rakamı daha gerçekçi bir değer taşımaktadır.

Pınarhisar'daki Çimento Fabrikasının açılmasıyla birlikte bu durumun değişerek çimentoya ulaşım kolaylaşmış ve şehirde yeni yapılacak konutlar için hem yatay hem de dikey gelişim süreci hızlanmıştır.

1958 yılından itibaren konut alanları yatay olarak şehrin kenar kısımlarında, dikey olarak ise şehrin merkezi kısımlarında ve ana caddeler üzerinde gelişme göstermiştir. Yatay gelişme en çok şehrin güney kısımlarına karşılık gelen Karakaş, Karacaibrahim mahallelerine meydana gelirken dikey gelişme sahaları şehrin Cumhuriyet ve Hükümet meydanları arasında kalan sahada ve ekseriyetle Karaumur Caddesi, Fevzi Çakmak Bulvarı (Eski Postane Caddesi), Devrim Caddesi (Şimdiki 100. Yıl Caddesi) gibi ana cadde üzerlerinde meydana gelmiştir. Öyle ki 1956 yılında şehirde sadece 10 adet apartman tipi yapı bulunurken 1970 yılında yapılan konut sayımında tümü veya çoğunluğu konut olarak kullanılan ve içerisinde 3 veya daha fazla daire bulunan bina sayısı 121'e yükselmiştir (Ünsal, 1957: 23; Karadeniz, 1971-1972: 25; T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1972: 7).

1970 yılındaki bina sayımında şehirdeki toplam bina sayısı 5000³² olurken bunların arasında tamamı veya çoğunluğu konut olarak kullanılan bina sayısı 3808'dir. Bu durum şehirdeki binalar arasında konutların %76 gibi bir oranla ezici bir çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Bu konutların 3463 adedi 1965 yılı öncesine aitken 345 adedi 1965-1970 yılları arasında inşa edilmiştir. Dolayısıyla 1965 ve 1970 yılları arasındaki beş yıllık süreçte konut sayılarında yüzde 10 kadar bir artış kaydedilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1972: 5).

1970'li yıllardan itibaren konut alanları artış ivmesini devam ettirmiş ve inşa edilen yeni konutlar arasında 1-2 daireye sahip evlerin yanında 3 ve daha fazla daire sahip ve yüksek katlı apartman tarzı yapılar da ağırlık kazanmaya başlamıştır. Belediyenin verdiği inşa izni ruhsatlarına göre 1971 yılından diğer bir konut sayımının yapıldığı 1984 yılına kadar şehirde toplamda 1130 yeni bina inşası için izin verilmiş ve izin verilen yeni binaların 720'si ev olurken 410'u apartman tarzı yapılardan meydana gelmiştir. Yüzdesel olarak ifade edecek olursak 1971-1984 yılları arasında

³² 1968 yılında Karahıdır köyünün Kırklareli şehir merkezine bağlandığı ve buradaki konutların da şehir konutları arasında sayıldığı göz önünde tutulmalıdır.

inşa izni alınan binaların yaklaşık yüzde 64'ü ev yüzde 36'ı ise apartman şeklindedir (Devlet İstatistik Enstitüsü İnşaat İstatistikleri ,1971-1984 - Ayrıntılar için Bkz. Kaynakça).

1970'li yıllardan itibaren şehirde hızlı artış gösteren apartmanlaşma³³ yerleşmenin hemen her mahallesinde kendini gösterirken yoğun olarak Karakaş ve Karacaibrahim mahallelerinde gerçekleşmiştir. 1984 yılında yapılan şehir çözümleme çalışmasında belirtilen değerlere göre şehir genelinde 3 kat ve üzeri binaların toplam binalar içerisindeki payı yüzde 10 civarında iken 3 kat ve üzeri binaların en yoğun olduğu mahalleler olarak yüzde 17,5 ile Karakaş ve yüzde 12 ile Karacaibrahim mahallesi ön plana çıkmaktadır. Karakaş ve Karacaibrahim mahallelerinin şehrin güneyindeki düzlük alanlar üzerinde yer alması ve buna karşılık şehrin kuzey kesimlerindeki engebeli araziler üzerinde dönemin şartları itibariyle apartman yapımının maliyetli olması bu iki mahallede apartmanlaşmanın şehrin diğer kısımlarına göre neden daha fazla olduğunu açıklamaktadır (Okuroğulları, 1981: 5; Aysu, vd., 1984: 183)

1984 yılı itibariyle Karahıdır (yüzde 0,26), Doğu (yüzde 3), Yayla (yüzde 3,9) ve Akalar (5,7) mahalleleri şehirde apartmanlaşmanın en düşük mahalleleri temsil etmektedir. Karahıdır Mahallesinde 3 kat ve üzeri sadece tek bir yapının bulunması ve binaların neredeyse hepsinin tek veya iki katlı binalardan oluşması bu mahallesinin 1968 yılına kadar müstakil bir köy yerleşmesi olarak varlık göstermesinden ileri gelmektedir. Karahıdır Köyü 1968 yılından itibaren şehir merkezine bağlı bir mahalle haline gelmiş olsa da kırsal yapılaşma tarzını 1984 yılı itibariyle halen koruduğu görülmektedir (Aysu, vd., 1984: 166, 183).

Şehirde 1970'li yıllardan itibaren dikey gelişim gösteren konutlar genellikle şehrin merkezi kısımlarında ve belirli bir plan çerçevesinde inşa edilirken şehrin kenar kısımlarında yatay olarak gelişen ve genellikle 1-2 katlı olacak şekilde inşa edilen konutlarda plansızlık ve gecekondü tarzı yapılaşma ön plana çıkmıştır. Bu tarz yapıların artışı engellemek için 1980'li yıllarda şehirde gecekondü önleme bölgeleri seçilerek sosyal konutlar inşa edilmiş olsa da tam anlamıyla başarılı olunamamıştır

³³ 3 kat ve üzeri binalar apartman olarak kabul edilmiştir.

(Okuroğulları, 1981: 13). Başarılı olunamadığının en somut göstergesi de günümüzdeki Pınar Mahallesi ve İstasyon mahalleleridir. 1968 yılında hazırlanan şehir planında belirtilen konut gelişme alanlarına aykırı bir şekilde başlangıçta birkaç plansız yapının inşa edildiği bu mahalleler özellikle 1970-1990 yılları arasında yeni konutlar için çekim sahası haline gelmiş ve Pınar Mahallesi 1991 yılında, İstasyon Mahallesi 1993 yılında ayrı bir mahalle olarak teşkil edilmişlerdir.

Şehirde 1970’li yıllarda artış göstermeye başlayan kaçak yapılaşmanın diğer önemli bir kanıtı da belediyeden alınan inşaat ruhsatları ve bina sayıları arasındaki farktır. Daha önce de belirttiğimiz üzere 1970 yılında gerçekleştirilen bina sayımında şehirdeki konut sayısı 3808 adettir. 1970 yılı ile 1984 yılı arasında belediyeden yeni konut inşası için alınan ruhsat adedi ise 1130 kadardır. Dolayısıyla 1984 yılı itibariyle şehirdeki konut sayısının yaklaşık olarak 4938 adet olması gerekmektedir. Ancak 1984 yılında yapılan bina sayımında şehirdeki konut sayısı 5840 olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece aradaki 902 adetlik fark -bunun daha fazla veya daha az olması mümkündür- kaçak yapılara işaret etmektedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, İnşaat İstatistikleri, 1971-1984 – Ayrıntılar için Bkz. Kaynakça).

1984 bina sayımının ardından artan nüfusa paralel olarak şehirde yeni konutların inşası da devam etmiş ve 1984-2000 yılları arasında 1.974 yeni konut inşası için ruhsat alınmıştır. 1984-2000 yılları arasında yeni konut inşası için alınan ruhsatlar arasında en dikkat çekici olan kısım apartman tarzı yapıların artışıdır. 1.974 bina arasında 1.003 adedi ev tarzı binalardan oluşmaktayken 971 adedi ise apartman tarzı yapılardan meydana gelmektedir. Yüzdesel olarak ifade edecek olursa 1984-2000 yılları arasında alınan ruhsatların yüzde 50,8’i ev, yüzde 49,2’si apartman tarzı yapılara karşılık gelmektedir. Bir karşılaştırma yapacak olursak bu oran 1971-1984 yılları arasında yüzde 64 ev ve yüzde 36 apartman şeklindedir. Dolayısıyla 1984-2000 yılları arasında ev tarzı yapılaşmanın büyük ölçüde baskınlığını kaybettiği ve apartman tarzı yapıların yükselişte olduğu görülmektedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, İnşaat İstatistikleri, 1971-2000 – Ayrıntılar için Bkz. Kaynakça).

Şehirdeki konut alanlarının 1990 ve 2000 yılları arasındaki gelişimi büyük ölçüde 1991 yılında hazırlanan şehir imar planı çerçevesinde geliştiği görülmektedir. 1991 yılında hazırlanan planda şehirdeki konut alanlarının gelişimi için şehrin güneyi, batısı ve kuzeyi olmak üzere üç ana bölge belirlenmiştir. Şehrin doğusunda yer alan askeri alanlardan dolayı bu yöne doğru herhangi bir konut gelişim alanı öngörülmemiştir. 1991 de belirlenen konut gelişim alanları arasında en fazla istifade edilen yerler şehrin güneyindeki ve batısındaki alanlara karşılık gelmektedir. Şehrin güneyinde Pınar ve İstasyon mahallelerinde genellikle iki veya üç katlı olacak şekilde aile apartmanları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde şehrin batısında Karakaş ve Bademlik mahallelerinde de görülmektedir. Bu binaların pek çoğu boyasız, sıvasız ve estetik kaygılardan uzak, barınma ihtiyacını bir an önce karşılamak üzere inşa edildiği izlenimini vermektedir. 1991 imar planında konut gelişim alanı olarak ayrılan ve en az kullanılan bölge ise şehrin kuzey kesimlerine karşılık gelmektedir. Arazi yapısı olarak engebeli oluşu bu bölgeyi konut yapımı için cazip bir alan olmaktan uzak tutmuştur (Harita 3.11).

1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başından itibaren şehirde “site” tarzı toplu konut veya sosyal konut gibi çeşitli şekillerde adlandırılabilen yapıların inşa edilmeye başlandığı görülmektedir. Yapılış itibarıyla bahçeli, çok katlı ve birkaç bloktan oluşan bu tarz yapıların geniş alanlara ihtiyaç duymasından dolayı şehrin kenar kısımlarında meydana getirilmişlerdir. Böylece daha önce konut alanı olarak kullanılmamış geniş arazilerden ikamet amacıyla istifade edilmeye başlandığı bir sürece girilmiştir.

İlk olarak şehrin kuzey-kuzeybatısında yapılan Çağdaş Kent Sitesi şehirdeki site tarzı yapılaşmanın en önemli örneğini temsil etmektedir. 2000'li yılların başında iki etap şeklinde geniş bir alana inşa edilen Çağdaş Kent Sitesi çevresine yeni konut alanlarını da çekmiş ve böylece Cumhuriyet Mahallesi kurulmuştur.

Çağdaş Kent Sitesine benzer şekilde ancak daha yakın tarihte şehrin kuzeyinde inşa edilmiş olan TOKİ konutları ve Konakkale West Sitesi gibi konut projeleri de site tarzı yapılaşmanın önemli örneklerini oluşturmaktadır. Geniş bir alandan pek çok bloktan oluşan bu projeler şehre hem yeni ve modern konut alanları kazandırırken hem

de tarım dışı araziler üzerinde inşa edilerek tarım alanlarının korunmasına ve verimsiz alanların değerlendirilmesine katkı sağlamıştır. 2018 yılında TOKİ konutları ve Konakkale West Sitesinin bulunduğu alan Atatürk Mahallesi adı altında Yayla Mahallesi'nden ayrılarak yeni bir mahalle olarak teşkil edilmiştir.

Fotoğraf 3.8: TOKİ Konutları ve Diğer Konutlar Çevresinde Şekillenen Atatürk Mahallesi'nin Uzaktan Bir Görünümü

Şehirde Cumhuriyet ve Atatürk mahalleleri haricinde site tarzı konutların yaygınlık kazandığı diğer bir alan İstasyon Mahallesi'dir. Diğer mahallelere kıyasla İstasyon Mahallesi'ndeki siteler daha küçük alanlarda ve genellikle 2-4 bloktan oluşan ve küçük bir bahçeye sahip olacak şekilde inşa edilmişlerdir. İstasyon mahallesi'nde inşa edilen siteler buradaki konut yoğunluğunu arttırırken aynı zamanda şehrin Karahıdır mahallesi ile arasındaki boşluğun da kapanmasını hızlandırmıştır.

2000'li yıllardan itibaren şehirde site tarzı konutlar yaygınlaşırken bunların yanında modern apartmanların inşa edildiği ve mevcut konut alanlarında hızlı bir değişim ve dönüşümün başladığı sürece girilmiştir. Bu süreçte yeni konutların inşası ve mevcut konutların dönüşümü şehirdeki nüfus artışı, yapı stokunun eskimesi ve

modern ihtiyaçları karşılayamaması ve nihayetinde şehirde niversitesinin kurulması gibi faktörler çevresinde şekillenmiştir.

şehirde 2000’li yıllardan itibaren müteahhitlik firmaları etkinliğini arttırarak gerek boş araziler üzerinde yeni konutlar inşa etmiş gerek de “kat karşılığı arsa” yöntemiyle mevcut konut alanlarındaki eski konutları yıkarak yerine yenilerinin yapılmasına öncülük etmişlerdir. Dönüşen konutlar çoğunlukla Karakaş, Karacaibrahim, İstasyon ve Bademlik mahallelerinde kendini gösterirken tamamen yeni araziler üzerinde inşa edilen konutlar daha önce de bahsettiğimiz üzere site tarzı yapılaşmanın hakim olduğu Cumhuriyet ve Atatürk mahallelerinde ortaya çıkmıştır. 1996 yılında ilan edilen ve Yayla Mahallesi’nin büyük bir kısmını kapsayan “Kentsel Sit Alanı” sebebiyle yeni konutların veya dönüşen konutların en az bulunduğu mahalle Yayla Mahallesi olmaktadır.

Günümüzde şehirdeki konutların dağılımına baktığımızda toplu bir yerleşme yapısı görülmektedir. Konut yoğunluğunun şehrin genelinde homojen bir şekilde kendini göstermekte, yerleşmenin kenar kısımlarında merkezi kısımlara göre nispeten yoğunluğun düştüğü görülmektedir. Yoğunluğu düşük olduğu şehrin kenar kısımları aynı zamanda 2023 imar planında ayrılan yeni konut gelişim alanları arasında bir geçiş kuşağı oluşturmaktadır (Harita 3.12).

şehrin 2023 imar planında yeni konut gelişim alanları şehrin kenar kısımlarında, engeller ve uygunluklar ölçüsünde belirlenmiştir. Buna göre konut gelişim alanları şehrin bazı mahallelerinde daha geniş tutulurken bazı mahallelerinde göz ardı edilebilecek kadar az alan belirlenmiştir. Bu durum şehir bölgelerinin kendi dinamikleri ile ilgili olurken mahalleler bazında incelenmeyi ve açıklamayı gerekli kılmaktadır (Harita 3.12).

Öncelikle şehrin kuzeyinde yer alan Yayla ve Akalar mahallelerinde konut gelişim alanlarına çok az yer ayrıldığı görülmektedir (Harita 3.12). Bu mahallelerin kuzeyinde yer alan boş ve verimsiz alanlar konut gelişimine uygun alanlar içermektedir. Ancak Yayla ve Akalar mahallelerinde öncelik verilmesi gereken husus yeni konut gelişim alanlarından ziyade kentsel dönüşüme muhtaç konutlardır. Özellikle Romanların yaşadığı bir veya iki katlı genellikle kagir ve i içe geçmiş

bakımsız yapılar gecekondu görünümü arz etmektedir. Dolayısıyla Yayla ve Akalar mahallelerindeki yeni konut gelişim alanlarının ancak Romanların yaşadığı konutlardaki problemler çözüldükten sonra belirlenmesi gereklidir.

Fotoğraf 3.9: Romanların Yaşadığı Alanlardan Bir Görünüm (Yayla Mahallesi)

Doğu ve Kocahıdır mahalleleri de yeni konut gelişim alanlarının oldukça sınırlı tutulduğu mahallerdir. Burada doğudan geçen Kırklareli-Dereköy yolu bir sınır olarak kabul edilmiş ve bu yolun doğusunda da herhangi bir konut gelişim alanı belirlenmemiştir. Bu iki mahallede geniş bir alana yayılmış askeri alanların da yeni konut alanlarının gelişimini kısıtladığı görülmektedir (Harita 3.12). Var olan birkaç boş parsel üzerinde konut inşa edilmesi durumunda yakın zamanda Doğu ve Kocahıdır mahallelerinde konut alanlarının doyuma ulaşacağını söylemek mümkündür. Bu durum gerçekleşmesiyle birlikte ancak mevcut konut alanlarındaki değişim ve dönüşümün varlığı ön plana çıkacaktır.

Şehrin güney-güneydoğu kısmında yer alan Pınar Mahallesi'nde mevcut konut alanlarında değişim devam ederken yeni konut alanları için ise tarım alanlarına komşu boş parseller ayrılmıştır. Bu mahalleye sınır olan tarım alanları üzerinde herhangi bir konut gelişim alanı belirlenmemiş olsa da tarım alanlarını korumaya yönelik bir ihmal

gerçekleşmesi durumunda mahallenin doğal bir sınır teşkil edecek Haydar Dereye kadar genişlemesi ihtimal dahilindedir (Harita 3.12).

Şehrin en eski mahallelerinden olan Karakaş Mahallesi'ni incelediğimizde konut alanları açısından üç kısım karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şehrin merkezinde yer alan kısım ve merkezden şehrin kenarına doğru uzanmış olan güneyde Öztürk Bulvarının güneyi, batıda Waldrof Caddesinin batısında yer alan kısımlardır. 2023 imar planında mahallenin merkezi kısmında herhangi bir konut gelişim alanı bulunmamaktadır. Halihazırda doyuma ulaşmış ve apartman tarzı konutların hakim olduğu merkezi kısımdaki alanlarda daha çok mevcut konutların değişim ve dönüşümü devam etmektedir. Öztürk Bulvarının güneyinde kalan kısımda lojman, villa, site, aile apartmanı ve bahçeli müstakil evler olmak üzere çok çeşitli konut türleri ve birkaç boş parsel dikkat çekmektedir. Plana göre Karakaş mahallesinin bu kısmında Karahıdır Caddesinin güneyinde yer alan kısıtlı bir alanda konut gelişim alanı öngörülmüştür. Ancak halihazırda Karahıdır Caddesi ile Ayazma Sokak arasında kalan geniş araziler üzerinde genellikle bir veya iki katlı kır-bağ evi tarzında bahçeli ve bahçesinde meyve sebze yetiştiriciliğinin yapıldığı çok sayıda konut bulunmaktadır. Gelecekte Karahıdır Caddesi ile Ayazma Sokak arasında kalan kısımdaki araziler üzerinde konut yoğunluğunun artması muhtemel olmakla birlikte bu durumun sonucunda kuzeyde Öztürk Bulvarı, güneyde Ayazma Sokak, doğuda Kırklareli-Babaeski Yolu ve batıda Kırklareli-Edirne yolu ile İnci Deresi sınır olmak üzere Karakaş Mahallesinden ayrılarak yeni bir mahallenin teşkil edilmesi gerekliliği ortaya çıkacaktır (Harita 3.12).

Karakaş Mahallesinin Waldrof Caddesi batısında kalan kısımlarında genellikle apartmanlar yaygınlık göstermekte ve yer yer müstakil konutlara rastlanmaktadır. Mahallenin diğer kesimlerine kıyasla en fazla konut gelişim alanı bu kısmın batısındaki yerlerde ayrılmıştır (Harita 3.12). Şehrin batısından geçmesi planlanan çevreyolu tamamlandığı takdirde Karakaş Mahallesinin bu kısmı ile çevreyolu arasındaki boş arazilerin hızla yeni konutlarla dolacağını söylemem mümkündür. Böylece konut gelişimi tamamlayacak olan Karakaş Mahallesinin bu bölgesinde ayrı bir mahalle teşkil edilmesi de gündeme gelebilecektir.

Şehrin güney-güneybatısında yer alan İstasyon Mahallesi ve Karahıdır Mahallesi konut gelişim alanı olarak en fazla yer ayrılan mahallelerin başında gelmektedir (Harita 3.12). Mevcut konut durumlarının ayrı ayrı incelenmesi gereken bu mahallelerde ayrılan yeni konut gelişim alanlarının ise birbirleriyle bir bütün oluşturması sebebiyle birlikte ele alınması gereklidir.

Öncelikle İstasyon mahallesindeki konut durumuna baktığımızda başlangıçta kaçak yapıların, tek veya birkaç katlı aile evler yaygın iken 2000’li yıllardan itibaren hızlı bir değişim sürecinin başladığı ve eski konutların yıkılarak modern apartman ve sitelerin inşa edilmeye başlandığı görülmektedir. 2000’li yıllardan günümüze kadar devam eden bu süreçte eski konutlar dönüşürken boş parseller de değerlendirilerek mahallenin sınırı kısa süre içerisinde batıdan geçen İnci Deresine kadar ilerlemiştir.

Fotoğraf 3.10: İstasyon Mahallesinde Yeni Yapılan Konutlar ve Boş Alanlar

Karahıdır Mahallesindeki konutlar birbirine oldukça zıt ve çeşitlilik arz eder vaziyettedir. Bir tarafta tek katlı kagir kerpiç sıvalı evler bulunurken diğer tarafta 4-5 katlı modern apartmanlar veya üst gelir grubuna hitap eden toplu şekilde inşa edilmiş villalar göze çarpmaktadır. Mahalle 1968 yılında şehir merkezine bağlanmış olsa da uzun yıllar kırsal fonksiyonlarını muhafaza etmiş ancak 1996-1997 yılında inşa edilen Meslek Yüksek Okulu ile bu durum değişmeye başlamıştır. Başlangıçta Meslek Yüksek Okulu ve sonrasında öğrenci yurtlarının açılmasıyla birlikte mahallenin kırsal yapısında şehrsel fonksiyonlar da hakim olmaya başlamıştır. Dolayısıyla

günümüzdeki konut çeşitliliğinin temel sebebinin arka planında mahallede yaşanan değişim süreci etkili olmuş ve olmaktadır.

Karahıdır ve İstasyon mahallelerin ayrılan konut gelişme alanları oldukça geniş ve bu iki mahalle arasındaki bağlantıyı güçlendirecek şekilde ayrılmıştır. İstasyon Mahallesi İnci Deresinin batısında, Karahıdır Mahallesi Edirne Caddesinin kuzey ve batısında kalan alanlar konut gelişim alanı olarak belirlenmiştir (Harita 3.12). Bu alanların büyük bir kısmı halihazırda ziraat amaçlı kullanılıyor olsa da konut gelişimi için göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Gelecekte bu iki mahallede ayrılan konut gelişim alanlarının dolmasıyla birlikte şehrin batısından geçmesi planlanan karayoluna kadar yeni konut gelişim alanlarının açılarak tarım alanları üzerindeki konut ilerlemesinin devam etmesi muhtemeldir.

Şehrin batı-kuzeybatısında yer alan Bademlik Mahallesi merkezden çevreye doğru yayılmış vaziyettedir. Mevcut konut durumu itibariyle birkaç bloktan siteler, modern apartmanlar, geçmişteki kaçak yapılaşmanın kalıntıları olan müstakil tek katlı evler ve iki üç katlı aile apartmanlarından oluşan bir görünüm arz etmektedir. Modern yapılar mahallenin hemen her noktasında kendini göstermekte, bahçeli tek katlı müstakil evler ve aile apartmanları ise genellikle inci deresi civarında ve bu derenin batısında kalan kısımlarda yer almaktadır. Mahallede boş parsellerde yeni konutlar inşa edilmeye devam edilmekte aynı zamanda eski konutların yıkılıp yerine yeni modern binaların inşa edildiği bir süreç yaşanmaktadır. Şehrin batısından geçmesi planlanan karayolunun bu mahalledeki yeni konut gelişim alanları için yapay bir sınır teşkil edeceği anlaşılmaktadır.

Şehrin kuzeyinde yer alan modern apartmanlar ve sitelerin bulunduğu Cumhuriyet Mahallesi konut gelişim alanları için mahallede mevcut olan boş parseller ayrılmıştır (Harita 3.12). Batıdan İnci Deresi, kuzeyden İnci Deresinin kollarından olan Karakoç Deresi ile sınırlanmış olan konut gelişim alanlarının bu sınırlara ulaştığı takdirde gelişimini tamamlaması beklenmektedir.

2018 yılında TOKİ bölgesi olarak tamamıyla toplu konutların inşa edilmesi sonucunda teşkil edilen Atatürk Mahallesi günümüzde çok sayıda bloktan oluşan toplu konutların yanında birkaç blokluk daha küçük siteler de mevcuttur. Bu mahallede

ayrılan konut gelişim alanları da inşa edilmiş olan toplu konutların yakında çevrelerinde bulunmaktadır. Mahallede imar planında gözükmeyen ancak yakın zamanda tamamlanmış olan başka bir konut bölgesi de bulunmaktadır (Harita 3.12). Kırklarlı-Kofçaz yolu üzerinde bulunan bu bölgede Sıraevler Sitesi, Saranta Evleri, Konakevler gibi üst gelir grubuna hitap eden çok sayıda villa tipi konut inşa edilmiştir. İnşa edilen bu villa tipi yapılarla birlikte Kırklareli'nin kuzeyde bulunan Karakoç köyü ile arasındaki mesafe yaklaşık 1 km'ye kadar düşmüştür. Olası hızlı bir nüfus artışı ve konut talebi durumunda konut gelişimi için potansiyel arazilere sahip Atatürk Mahallesinin hızla genişleyerek Karakoç köyü ile birleşmesi söz konusu olacaktır.

3.3.1.1. Konut ve İşyeri Olarak Kullanılan Binalar

Konut ve işyeri olarak kullanılan binalar genellikle merkezi ticaret alanlarında ve gerek yaya gerekse araç trafiğinin yoğun olduğu ana caddeler üzerinde yoğunluk gösterme eğilimindedirler (Timor, 1992: 254). Bu tip binaların genellikle zemin katı ticaret alanı olarak ayrılmakta ve üst katları ikamet amacıyla kullanılmaktadır. Böylece ticari faaliyetlere katkı sağlanırken binanın üst katlarında ikamet edenler de caddedeki araç ve yaya trafiğinin yaratacağı konforsuzluktan uzaklaşmış olurlar.

Kırklareli'nde konut ve işyeri olarak birlikte kullanılan binaların en yoğun olarak bulunduğu yer, merkezi iş alanı olarak da tanımlayabileceğimiz, Cumhuriyet Meydanı ve Vilayet Meydanı arasında kalan kısımlara karşılık gelmektedir. Neredeyse tamamı Karakaş Mahallesi sınırları içerisinde kalan bu alanda konut alanı olarak kullanılan hemen her binanın aynı zamanda ticaret amacıyla kullanımına yönelik bölümleri mevcuttur. Ancak son yıllarda şehrin gelişmesine bağlı olarak bahsettiğimiz alan içerisinde yeni yapılan ve dönüşen binaların tamamıyla ticaret amaçlı kullanıldığı ve konutların merkezi ticaret alanından uzaklaşmaya başladığı görülmektedir.

Şehrin ana caddeleri konut ve işyerlerinin iç içe geçtiği diğer önemli noktalara karşılık gelmektedir. Karaumur Bey Caddesi (Hastane Caddesi) ve devamı olan İnönü Caddesi, Namazgah Caddesi, Tırnova Caddesi, Kurtuluş Caddesi (Kırklareli-Pınarhisar Yolu), Rauf Denktaş Bulvarı, Edirne Caddesi, Sungurbey Caddesi ve Eriklice Caddesi gibi caddeler konut-işyeri birlikteliğinin görüldüğü en önemli güzergahları oluşturmaktadır. Bahsettiğimiz bu caddelerin bazılarında son yıllarda

yaşanan gelişmeler ekseninde konut-işyeri tarzı yapıların artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Karaumur Caddesinin devamı olan ve Kırklareli-Kofçaz yoluna bağlanan İnönü Caddesinde konut-işyeri tipi binaların artışında yine bu cadde üzerinde inşa edilmiş olan Kapalı Pazar Yeri ve öğrenci apartları etkili olmuştur. Öğrenci apartlarının bu cadde yakınında inşa edilmesi ise Kırklareli Üniversitesi Kayalı kampüsüne ulaşım kolaylığıyla ilgilidir.

Şehrin en eski caddelerinden olan Namazgah Caddesinde de son yıllarda konut-işyeri tarzında binalarda artış görülmektedir. Caddenin kuzey ucuna karşılık gelen Çamlık Mevkiinde 2016-2017 yıllarında inşaatı tamamlanıp faaliyete geçen Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi konut-işyeri tipi binaların artışında en önemli rolü oynamaktadır. Hastanenin yapılması sonrasında Namazgah Caddesi boyunca yeni yapılar inşa edildiği ve bunların alt katlarının ticari amaçlarla (genellikle kafe, sağlık sektörü ve yemek) ayrıldığı görülmektedir. Eski binaların yıkılarak yeni ve çok katlı binaların inşa sürecinin devam ettiği cadde boyunca inşaatı devam eden binalarda da alt katların ticari amaçlarla ayrıldığı görülmektedir.

Yakın dönemde konut-ticaret tarzı binaların artış gösterdiği diğer bir cadde Kırklareli-Edirne yolunun şehir içindeki kısmını teşkil eden Edirne Caddesidir. Kırklareli şehir merkezinin Karahıdır Mahallesiyle bağlantısını sağlayan bu yol boyunca inşa edilen konutların pek çoğunda alt katlar ticari amaçlarla kullanılmaktadır. Karahıdır Mahallesinde Meslek Yüksek Okulunun faaliyete geçmesi ve şehrin zaman içerisinde Karahıdır Mahallesiyle bütünleşmeye başlaması neticesinde Edirne Caddesinin ticari önemi artarak konut-ticaret tarzı yapıların artışına imkan sağlamıştır.

Son olarak Eski Devlet Hastanesinden başlayarak şehrin dışına kadar uzanan ve Bademlik Mahallesi ile Karakaş Mahallesi arasındaki sınırı belirleyen Eriklice Caddesi son yıllarda inşa edilen kamu kurumlarıyla konut-ticaret tipi yapıların artış gösterdiği bir cadde halini almıştır. Yakın zamanda caddenin batısında inşa edilen Adliye Sarayı, Kırklareli Barosu gibi kurumların etkisiyle inşa edilen yeni konutların hemen hepsinde alt katların ticari amaçlarla ayrıldığı görülmektedir.

3.3.1.2. Şehirdeki Konut Tipleri

Kırklareli'nin tarihi geçmişi, çok kültürlü yapısı ve devam etmekte olan şehrsel gelişimi konut türlerinin de çeşitlenmesini sağlamıştır. Coğrafi, sosyal, ekonomik ilişkilerin mekana yansımaları olarak kabul edebileceğimiz konut türlerini Kırklareli şehir merkezinde birkaç başlık altında incelemek mümkündür.

3.3.1.2.1. Tarihi Konutlar

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olan tarihi konutlar genellikle tek veya iki katlı olacak şekilde yapılmışlardır. Çoğunlukla Yayla Mahallesi sınırları içerisinde olmak üzere Akalar, Doğu, Kocahıdır ve Karakaş Mahallelerinde yer almaktadırlar. Yapı malzemesi olarak insanların sosyo-ekonomik seviyeleriyle bağlantılı olacak şekilde taş, ateş tuğlası, kerpiç ve ahşap kullanılmıştır. Zenginlerin inşa etmiş olduğu konutlarda daha çok düzgün kesme taş, ateş tuğlası ve ahşap kullanılırken ekonomik durumu daha düşük olan kesimin inşa ettiği yapılarda daha kabaca işlenmiş taşlar, kerpiç ve ahşap yoğunluk kazanmaktadır.

Pek çoğu günümüzde ulaşamamış olan tarihi konutların bir kısmı oldukça yakın dönemde yangın, bakımsızlık vb. sebeplerle ortadan kalmıştır. Mevcut tarihi konutlar kültür varlıkları envanterine kaydedilmiş olup koruma altına alınmış ve bazıları restore edilmiştir (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024).

3.3.1.2.2. Göçmen Konutları

Cumhuriyetin ilanı ve devamında gerçekleştirilen mübadeleler sonucunda şehre gelen göçmenlerin ikamet edebilmesi için devlet eliyle inşa edilmiş olan konutlardır. Neredeyse hepsi tek katlı, bahçeli ve birbirine benzer şekilde toplu olarak inşa edilmişlerdir. Yapı malzemesi olarak kerpiç, ateş tuğlası ve ahşap kullanılmıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1936: 4).

İnşa edildikleri dönem itibarıyla şehrin kenar kısımlarında yer almış olan göçmen konutları Demirtaş Mahallesi, Akalar Mahallesi ve Karakaş Mahallesinde yer almıştır (Karadeniz, 1971-1972: 24; Okuroğulları, 1981: 12). Günümüzde pek çoğu yıkılarak yerine yeni binalar inşa edilmiş olan göçmen konutlarının bazı örneklerine Demirtaş Mahallesi, Yeni Göçmen Evleri Sokakta halen rastlamak mümkündür.

3.3.1.2.3. Resmi Lojmanlar

Kırklareli’nde resmi görevlilerin ikamet edebilmesi için inşa edilmiş çeşitli lojmanlar bulunmaktadır. Bağlı oldukları kuruma göre çeşitlenen bu lojman tipi yapıların ilkinin 1960’lu yıllarda Karakaş Mahallesi’nde İstasyon Caddesinin batısında inşa edilen Subay Lojmanları oluşturmaktadır. Yüksek rütbeli askerlerin ikametlerine ayrılan bu lojmanlar betonarme olarak 3-4 katlı olacak şekilde inşa edilmişlerdir.

Subay lojmanları haricinde şehrin farklı noktalarında inşa edilmiş Sosyal Güvenlik Kurumu Lojmanları, Polis Lojmanları, Adliye Lojmanları (günümüzde dönüşüm amacıyla yıkıldı), Köy Hizmetleri Lojmanları gibi çeşitli kurumlara ait lojmanlar da bulunmaktadır. Betonarme olarak birkaç bloktan oluşan siteler halinde inşa edilen bu lojmanlar aynı zamanda küçük bir bahçeye sahiptirler. Neredeyse tamamı eskimiş olan bu lojman binalarının değişim ve dönüşüme muhtaç olduğu (Polis Lojmanları, Adliye Lojmanları gibi) anlaşılmaktadır.

3.3.1.2.4. Kırsal Konutlar-Bağ Evleri

Kırsal karakter taşıyan konutların neredeyse hepsi Karahıdır Mahallesi ve civarında yer almaktadır. Genellikle tek veya çift katlı olan bu konutların yapı malzemesi kişilerin sosyo-ekonomik olanakları ve inşa yılıyla bağlantılı olarak farklılaşabilmektedir.

Mevcut kırsal konutların tek katlı olanlarının pek çoğu kagir olarak taş, tuğla ve briket kullanılarak inşa edilmiştir. Çift katlı olanlar da ise betonarme yapı özellikleri kendini göstermektedir. Gerek tek gerekse çift katlı olan konutların ortak özellikleri ise geniş bir bahçe içerisinde inşa edilmiş olmalarıdır. Bu bahçede genellikle tarım aletlerini veya tarım ürünlerini koydukları müştemilat vardır.

Karahıdır Mahallesi’nin çevresinde ve özellikle de doğusunda parçalı yerleşme yapısı arz eden bağ evleri bulunmaktadır. Tek veya çift katlı inşa edilen bu evler genellikle betonarme veya kagir olup kullanım amacına göre alan olarak değişkenlik göstermektedirler. Daimi ikamet alanı olarak kullanılan evler daha büyük inşa edilmiş iken mevsimlik olarak kullanılan evler daha basit ve küçük inşa edilmişlerdir. Bu tarz yapıdaki binaların inşa edildikleri parseller üzerinde oldukça az alan kapladıkları göze çarpmaktadır.

3.3.1.2.5. Gecekondur G6r6n6ml6 Konutlar

Ŗehirde gecekondu dokusu arz eden konutlar ekseriyetle Yayla ve Akalar mahallelerinin kuzey kesimlerinde yer almaktadır. Neredeyse tamamında Romanların oturduğu bu binalar zamanında plansız olarak inŖa edilmiŖlerdir.

Kagir olarak inŖa edilen bu konutlarda yapı malzemesi olarak belirli bir yeknesak g6r6nt6 yoktur. Nitekim buralarda ikamet edenler en kolay elde edebildikleri yapı malzemelerini (tuğla, briket, taŖ gibi) kullanarak barınma ihtiyaçlarını giderme yoluna gitmiŖlerdir. Hatta inŖa edilen evlerin bazılarında tuğla, briket, taŖ gibi faklı yapı malzemelerinin birbiriyle karıŖtırılarak tamamlandığı g6r6lmektedir.

Genellikle tek katlı ve nadiren de olsa çift katlı olarak inŖa edilen gecekondu g6r6n6ml6 bu konutların çoğu sıvasız vaziyettedir. Aile 6yelerinin barınma ihtiyaçlarını karŖılamak 6zere eski konutlara eklentilerin yapıldığı ve b6ylece konutların i içe geçerek birbirine yaslanmış konut dokusu meydana getirdiği g6r6lmektedir.

oğunda k66k veya b6y6k bir bahçe bulunan bu konutların bazılarında tuvalet bahçede yer almaktadır. Bu konutlarda ikamet edenler, bahçelerinde genellikle yaptıkları iŖlerin (kâğıt, metal, plastik gibi hurda iŖleri) malzemelerini depolamaktadırlar.

Genel olarak bakıldığında Romanlar ikamet ettikleri gecekondu g6r6n6ml6 konutlar sağlıklı koŖullardan ve Ŗehir hayatının sunduğu imkanlardan oldukça uzak durumdadır. Gerek burada yaŖayan insanları daha sağlıklı ikamet alanlarına kavuŖturmak gerekse Ŗehirsel hayata uygun olmayan bu konutlardan Ŗehri arındırmak için kapsamlı bir kentsel d6n6Ŗ6m uygulanmalıdır.

3.3.1.2.6. Toplu Konutlar-Siteler

Ŗehirde toplu konut ve site tarzında yapılaŖma 6zellikle 2000'li yıllardan itibaren kendini g6stermeye baŖlamıŖtır. 2000'li yıllarda Ŗehirde ilk olarak inŖa edilen toplu konutlar Cumhuriyet Mahallesiindeki ađdaŖ Kent Sitesidir.

ađdaŖ Kent Sitesinin ardından Ŗehirde, alanın ve projenin b6y6kl6đ6ne bağlı olarak genellikle 2-4 bloktan oluŖan siteler inŖa edilmiŖtir. 6zellikle Ŗehrin g6neyinde

yer alan İstasyon Mahallesinde genellikle eski konutların dönüşümü ve boş parsellerin kullanılmasıyla 2-4 bloklı yüksek katlı siteler artış göstermiştir. Şehrin kuzeyinde yer alan Atatürk Mahallesinde ise TOKİ ve Konakkale West Konutları gibi birçok bloktan oluşan oldukça geniş alana yayılmış toplu konutlar meydana getirilmiştir.

Hepsi betonarme yapıda olan toplu konut-sitelerin son yıllarda inşa edilenlerinde izolasyon, ısıtma, asansör, otopark, bahçe vb. gibi donatılar modern çağın gerekleri ihmal edilmeden uygulanmıştır.

3.3.1.2.7. Apartmanlar ve Müstakil Evler

Şehirde apartmanları ikiye ayırarak aile apartmanları ve modern apartmanlar şeklinde gruplandırmamız mümkündür. Aile apartmanları 1970-1980’li yıllardan itibaren çimento, tuğla gibi yapı malzemelerine erişimin kolaylaşmasıyla birlikte artış göstermiştir. Genellikle betonarme inşa edilen bu yapılarda inşaat malzemesi olarak tuğla ön plana çıkmaktadır. Ailenin ekonomik imkanları doğrultusunda donatılara sahip olan bu binaların bir kısmının boyasız, sıvasız ve çatısız yapıldığı veya zaman içerisinde eksikliklerin giderildiği anlaşılmaktadır.

Planlı bir şekilde büyük konut projelerinin meydana getirildiği Cumhuriyet Mahallesi ve Atatürk Mahallesi hariç olmak üzere şehrin hemen her noktasında aile apartmanlarına rastlamak mümkündür. Özellikle şehrin ana caddelerinden çok ara sokaklarında ve şehrin merkezi kısımlarından kenar kısımlarına doğru gidildikçe artış gösteren bu tip yapıların 2000’li yıllardan itibaren önemini kaybettiği görülmektedir.

Aile tipi apartmanların önemini kaybetmesiyle birlikte yerine pek çok müteahhitlik firmasının inşa ettiği modern apartmanlar ön plana çıkmıştır. Eskiye konutunu veya mevcut arsasını müteahhitlik firmalarına veren vatandaşlar karşılık olarak firmayla anlaştığı ölçüde daire veya para almaktadırlar. Betonarme olarak inşa edilen bu yapılarda tuğla ve ytong gibi malzemeler kullanılmaktadır. Genellikle şehrin ana caddelerinde yoğunluk kazanan bu tip binalar imar planının izin verdiği azami yükseklikte olacak şekilde inşa edilmektedir.

Şehirde müstakil evler tek katlı ve genellikle bahçeye sahip şekilde bulunmaktadır. Eski olanları kagir yeni olanları ise betonarme olarak inşa edilmiş bu tip binalar günümüzde yaygın bir yapı türü değildir. Şehrin kuzeyindeki gecekondur

görünümlü binalar hariç tutulduğunda müstakil evler genellikle şehrin merkezi kısımlarından uzaklaştıkça kendini göstermektedir.

3.3.1.2.8. Villalar

Üst gelir grubuna hitap eden villa tarzı yapılar genellikle iki katlı olacak şekilde ve toplu konutlar olarak inşa edilmişlerdir. Betonarme iskelet türünün kullanıldığı bu yapılarda tuğla, ahşap gibi çeşitli yapı malzemeleri kullanılmıştır.

Şehirde Karahıdır Mahallesi'nin güneydoğusunda, Karakaş Mahallesi'nin güneyinde Edirne Caddesi üzerinde ve Atatürk Mahallesi Kofçaz yolu üzerinde villa tarzı yapılar bulunmaktadır.

3.3.2. İş ve Ticaret Alanları

Kırklareli şehirde iş ve ticaret alanları pek çok şehirde olduğu gibi yerleşmenin merkezi kesimlerinde ve ana caddeler üzerinde yoğunlaşma göstermektedir. Şehrin merkezi kesiminde ticaret alanlarının yoğunlaştığı bir başka deyişle merkezi ticaret alanına (Central Business District - CDB) karşılık gelen yerler Cumhuriyet Meydanı ve Vilayet Meydanı arasında kalmaktadır. Şehirdeki merkezi iş alanının oluşmasında tarihi süreçler içerisinde açıklanmaya değer çeşitli dinamiklerin etkili olduğu görülmektedir.

İlk olarak şehirde merkezi iş alanının belirlenmesi ve gelişmesinin başlamasının tarihi 14. yüzyıla kadar gitmektedir. Şehir fethedildikten sonra yapılan ilk imar faaliyetlerinin başında Hızırbey Külliyesi gelmektedir. Günümüzdeki Cumhuriyet Meydanı civarında konuşlanan Hızırbey Külliyesi yapılarından olan cami, hamam ve en nihayetinde ticari faaliyetlere ayrılmış arasta (bedesten), bu alanının merkezi ticaret sahası haline gelmesini sağlamış ve ticaret alanları zaman içerisinde Cumhuriyet Meydanı ve bu meydana ulaşan yollar üzerinde yoğunlaşma göstermiştir. Fetih'ten sonra inşa edilmiş ve yerini ancak tarihi kaynaklardan öğrenebildiğimiz Ulak Han ve Gümrük Han gibi ticari yapılar da bu bölgedeki ticareti destekleyici önemli unsurlar olmuşlardır (Dursunkaya, 1947: 99-101; Kırklareli Valiliği, 1968: 206).

Fotoğraf 3.11: Şehrin İlk Ticaret Alanlarından Büyük Çarşı

Kaynak: Antonitsis, 1900?; Ayrıca Bkz. Çalığıuşu, 2022 – Osmanlıcası: Kırkkilisenin Büyük Çarşıdan Görünüşü

Yukarıdaki fotoğraf (fotoğraf 3.11) günümüzdeki Cumhuriyet Meydanının Osmanlı Dönemindeki halini göstermektedir. Büyük ihtimalle 1900’lü yılların başında çekilmiş olan fotoğrafta Hızırbey Külliyesinin kubbeli yapıları (Cami, Hamam, Arasta) ve bu yapılara bitişik sıralı dükkanlar göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Hızırbey Külliyesinin inşası sonrasında bu alanın önemli bir ticaret sahası haline geldiği ve önemini uzun yıllar koruyarak devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Hatta şehirdeki ilk bankalardan olan Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başlarında Cumhuriyet Meydanının hemen kuzeyinde inşa edilmişlerdir (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024; DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0, 98-476-3, M. 25.05.1929).

Şehrin ticaret alanlarının tarihi gelişiminde Musevilerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı döneminde şehre göç eden ve ekseriyeti ticaretle uğraşan Museviler, genellikle Karakaş Mahallesinde günümüz Karaumur Bey Caddesi ile Fevzi Çakmak Bulvarı arasında kalan kesimlere yerleşerek Merkezi Ticaret Alanı

olarak belirttiğimiz alanın gelişiminde büyük pay sahibi olmuşlardır (Galanti, 1947: 117; Cidan ve Kapan, 2019).

Fotoğraf 3.12: Osmanlı Dönemi Kırklareli Yahudi Çarşısı

Kaynak: Bulgarian State Archives, Archive "ДА – Бургас - 15", Fond Number "840K", "Пощенска картичка с изглед на Еврейската чаршия в Лозенград, Турция" - Bulgarcası: Lozengraddaki Yahudi Çarşısı Manzaralı Kartpostal, Türkiye

Tarihi tam olarak bilinmeyen ancak büyük ihtimalle 19. Yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında çekilmiş olan Yahudi Çarşısını gösteren fotoğrafta (fotoğraf 3.12) kalabalık göze çarpmaktadır. Sıralı dükkanların bulunduğu fotoğraf Yahudilerin Kırklareli'nde ikamet sahası olmuş ve günümüzde de şehrin merkezi iş alanının en önemli kısımlarından olan Karakaş Mahallesiindeki Cumhuriyet Caddesi civarını göstermektedir.

Merkezi ticaret alanı içerisinde kalan ve uzun yıllar boyunca haftalık pazar alanı olarak kullanılan Karaumur Meydanı da geçmişten gelen kültürel miras ile ticari hareketliliğin devam ettiği önemli noktalardandır.

Fotoğraf 3.13: Karaumur Meydanı Pazar Yeri

Kaynak: Yalabuk, 1966

Osmanlı Döneminde tahıl, un ve hayvan pazarı kurulan Karaumur Meydanı Cumhuriyetin ilanından sonra da haftalık pazar yeri olarak kullanılmıştır. Bu meydanın ortasından geçen Karaumur Caddesinin güneyinde inşa edilen iki adet iş merkezi ve kuzeyinde oluşturulan park alanı sonrasında ise meydan özelliği ortadan kalkmış, haftalık pazarın Sungurbey ve Walldorf Caddelerine taşınmasıyla birlikte de pazar alanı fonksiyonunu yitirmiştir. Günümüzde çok sayıda işyerinin bulunduğu Karaumur çevresi (Eski Karaumur Meydanı, Karaumur Caddesi ve civarı) halen ticari hareketliliğin yoğun yaşandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından itibaren Kırklareli şehrinde geçmişte oluşan merkezi ticaret alanının korunarak genişlemeye devam ettiği anlaşılmaktadır. 1939-1946 yılları arasında yapılan kadastro çalışmalarında özellikle Cumhuriyet Meydanı civarında ve Karakaş Mahallesinde kuzeyden Karaumur Bey Caddesi güneyden Hasan Paşa Sokağı arasında çok sayıda ticaret alanının kayıt altına alındığı görülmektedir (Kırklareli Belediyesi, 1939-1946 Şehir Paftaları).

1947 yılında şehrin batı kenarına inşa edilen Hükümet Konağı ve sonrasında oluşturulan Vilayet Meydanı, Atatürk Parkı gibi alanlar ve bu noktalara doğru açılan yeni yollar sayesinde, merkezi ticaret alanının gelişmesini sağlamıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1949b: 2). Böylece şehrin ilk ticaret alanlarından olan Cumhuriyet Meydanı ve sonradan oluşturulan Vilayet Meydanı arasında ticaret alanlarının sayısı ve yoğunluğu artarak devam etmiş ve mevcut merkezi ticaret alanı günümüzdeki halini almıştır.

Şehrin merkezi ticaret alanında genellikle insanların günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda farklı sektörlere ait işyerleri bulunmaktadır. Finans sektörüyle ilgili olarak şehirdeki banka şubelerinin ve kuyumcuların tamamı ve şehirdeki tek döviz bürosu, merkezi ticaret alanı içerisinde yer almaktadır. Merkezi ticaret alanı içerisinde finans sektörüne ait işyerlerinin yoğunlaştığı alanlar ise Cumhuriyet Caddesi ve Fevzi Çakmak Bulvarıdır.

Merkezi ticaret alanında finans sektörüne ait işyerleri haricinde çok sayıda kafeler, lokantalar, restoranlar, fırınlar, pastaneler; telefon-sim kart- telefon aksesuarları satınlar işyerleri; ulusal çaptaki zincir marketlerin şubeleri; eczaneler, optikçiler, avukatlık ofisleri, beyaz eşya mağazaları, fotoğraf stüdyoları ve giyim mağazaları gibi çeşitli sektörlerle ticaret alanları bulunmaktadır.

Şehrin merkezi ticaret alanı dışında kalan kısımlarında ticari faaliyetler ana caddeler üzerinde yoğunluk kazanmaktadır. Mustafa Kemal Bulvarı, Rauf Denktaş Bulvarı, Edirne Caddesi (Edirne-Kırklareli Yolu), Kırklareli-Babaeski Yolu, Kurtuluş Caddesi (Kırklareli-Pınarhisar Yolu), Namazgah Caddesi, Hastane Caddesi, Eriklice Caddesi, Sungurbey Caddesi ve İstasyon Caddesi pek çok ticaret alanı barındıran önemli güzergahlardır. Bu caddelerden bazıları sadece bir veya birkaç işkoluna ait işyerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin İstasyon Caddesinde sadece kafeler bulunurken Kırklareli-Babaeski Yolu üzerinde geniş ticari alana ihtiyaç duyan tarım araç ve ekipmanları, mobilya, araba satan işyerleri ve benzin istasyonları yer almaktadır.

3.3.3. Eğitim Alanları

Kırklareli şehrinde tarihi kaynaklardan öğrenebildiğimiz kadarıyla ilk tesis edilen eğitim alanlarından olan ve en uzun süre eğitim faaliyetleri gerçekleştirilen kurum Hızırbey Camii yanındaki Kubad Paşa Medresesi olmuştur. 16. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilen bu medresenin 1903 yılına ait Maarif Salnamesinde de yer aldığı ve bu tarihte Müderris Hafız Ahmet Efendi idaresinde 14 talebesinin olduğu belirtilmektedir. 300 yılı aşkın bir süre eğitim faaliyetlerine devam eden medrese Balkan Savaşları sebebiyle tahribata uğrayarak tamamen ortadan kalkmış ve yerine yenisi inşa edilmemiştir (Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, H. 1313 / M. 1903: 293; Dursunkaya, 1947: 11; Cidan, 2019: 34-35).

Medreseye göre daha düşük seviyede eğitim veren mahalle mektepleri veya diğer adıyla sıbyan mektepleri de şehrin eğitim tarihinde yer almışlardır. Genellikle cami yakınlarında yer alan bu mekteplerden 19. Yüzyılın sonlarına doğru Hızırbey Camii, Osman Ağa Camii ve Kapan Camii yakınlarında olmak üzere 3 adet olduğu belirtilmektedir (Dursunkaya, 1947: 11).

19. yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında şehirde Osmanlı klasik dönem eğitim kurumlarının yanında ibtidai, rüşdiye ve idadi (günümüzde ilkokul, ortaokul ve lise) seviyesinde modern eğitim kurumlarının açıldığı görülmektedir (Kanal, 2017: 107). Şehirde açılan modern eğitim kurumlarından ibdai ve rüştiye seviyesinden olanları genellikle sadece belirli bir dini gruba yönelik öğrencilerin eğitim alabileceği şekilde tesis edilmişlerdir.

Maarif salnameleri ile vilayet salnamelerinde belirtildiği kadarıyla Osmanlının son dönemlerinde şehirde çok sayıda ibtidai ve rüştiye mekteplerinin olduğu ve bunlarında da Müslüman, Rum, Bulgar, Musevi olmak üzere her dini cemaatin kendi çocuklarına mahsus okulunun olduğu anlaşılmaktadır. Bu okullar Camii Kebir (Demirtaş), Hacı Zekeriya (Doğu), Dellakzade (Akalar), Hatice Hatun (Kocahıdır), Karakaş ve Karacaibrahim mahallelerine yayılarak şehrin hemen her noktasında yer almışlardır (Edirne Vilayet Salnamesi, Mâli Senesi 1310 / Miladi 1894: 489-490; Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, H. 1313 / M. 1903: 295-305).

Şehrin Osmanlı dönemindeki geçmişinde ibtidai ve rüştiye mekteplerinin üstü olan ve günümüzde lise seviyesine denk bir de idadi bulunmaktadır. İlk olarak 1890 yılında açılan ve çeşitli binalarda eğitim faaliyetlerine devam eden idadi Müslüman ve gayrimüslim öğrencilerin beraber eğitim alabildikleri bir kurum olan ve 30 yıl kadar eğitim faaliyetleri sürdürülen Kırklareli İdadisi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Yunan işgali sonrasında kapatılmıştır (Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, H. 1313 / M. 1903: 282, 302; Dursunkaya, 1947: 17-18).

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirde Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde eğitim alanında yaşanan gerileme kendini belli etmektedir. Öyle ki şehirde daha önce belirttiğimiz üzere lise seviyesinde eğitim veren bir kurum kalmamış, ortaokul seviyesinde eğitime ise tekrardan ancak 1928-1929 tarihlerinde başlanabilmiştir. 1930'lu yılların başlarına gelindiğinde şehirde 2'si azınlık (1'i Musevi, 1'i Bulgar), 5'i Türk olmak üzere 7 ilkokul ve 1 ortaokul olmak üzere toplamda 8 eğitim kurumunun bulunduğu görülmektedir. Musevi mektebi Karakaş Mahallesinde, Bulgar Mektebi Yayla Mahallesinde, ortaokul Camii-Kebir (şimdiki Demirtaş sınırları içerisinde) Mahallesinde diğer okullar ise şehrin muhtelif yerlerine dağılmış şekilde yer almışlardır (T.C. Dahiliye Vekaleti Mahalli Umum Müdürlüğü, 1933: 584; İstatistik Genel Direktörlüğü Trakya Umum Müfettişliği İstatistik Bürosu, 1939: 205; DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 23-121-4, M. 17-05-1927; DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 24-126-8, M. 17-05-1927).

1930'lu yılların sonlarına doğru şehirdeki 5 ilkokul ve 1 ortaokulun varlığını koruduğu ancak azınlık okulları olan Musevi İlkokulu ve Bulgar İlkokulunun kapandığı anlaşılmaktadır (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 38,142,144,237). 1940 ve 1950 yılları arasında şehirde 5 ilkokul (günümüzde de varlığını devam ettiren Tevfik Fikret, Kocahıdır, Cumhuriyet, Ziya Gökalp ve Ahmet Mithat ilkokulları) ve 1 ortaokulun varlığını koruduğu ayrıca Akşam Kız Sanat Okulu (günümüzdeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü binasında) ve Erkek Orta Sanat Okulu (günümüzdeki Anadolu İmam Hatip Lisesi binasında) olmak üzere iki yeni eğitim kurumunun faaliyete geçtiği görülmektedir (Tolon, 1941: 8; Dursunkaya, 1947: 21-39; Ünsal, 1957).

1950-1960 yılları arasında şehirde eğitim alanında yaşanan en önemli gelişmelerden birisi lise eğitimine yeniden başlanmış olmasıdır. 1923-1924 yılında öğrenci bulunmadığı için sonlandırılan lise seviyesindeki eğitim yaklaşık 30 yıl kadar sonra 1954 yılında tekrar tesis edilebilmiştir. Bu tarihte lise eğitimi için ayrı bir bina henüz inşa edilememiş ve Yayla Meydanında bulunan ortaokul binası hem ortaokul hem de lise düzeyinde eğitim için kullanılmıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1954a: 1; Ünsal, 1957: 26-27).

1960'lı yıllardan itibaren devam eden süreçte şehirde nüfus artışı ve çağın ihtiyaçlarına göre çeşitli sayılarda lise, ortaokul, ilkokul veya anaokulu olmak üzere ilk ve orta seviyede eğitim kurumu tesis edilmiştir. Bu eğitim kurumlarının pek çoğunun zaman içerisinde bulunduğu bina veya ismi değişerek günümüzdeki halini almıştır. Şehirde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı örgün eğitim kurumları ve mahallelere göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3.9: Eğitim Kurumlarının Mahallelere Göre Dağılımı

Okul Adı	Mahalle	Okul Adı	Mahalle
Ahmet Yener (i-o)	Pınar	Zübeyde Hanım(a)	Bademlik
Atatürk (a-i-o)	Karacaibrahim	Fahri Kasapoğlu(o)	Bademlik
Doğan Işıkalp (i)	Doğu	Cumhuriyet (o)	Karakaş
Gazi Osman Paşa (i)	Bademlik	Vali Faik Üstün(a-i)	Yayla
Kırkşehitler (i)	Doğu	Yayla Ayçiçeği(a)	Yayla
Bilal Yapıcı (a-ö)	Kocahıdır	Ahmet Mithat (o)	Doğu
Umutlu Yarınlar (a)	Atatürk	TOKİ Ahmet Cevdet Paşa (i-o)	Atatürk
Hamdi Helvacıoğlu (a-i)	Karakaş	Gülcan Kazım Gürbüz Kızılay (a)	Bademlik
Kırklareli Fen Lisesi	Bademlik	Şehit Gökten Özüpek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Kocahıdır
Bilal Yeşen İmam Hatip (o)	Pınar	Istranca Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi /Şehit Mutlucan Kılıç Spor Lisesi	Pınar(Şehir Kenarında)
Kocahıdır Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Demirtaş	Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Karakaş

Yahya Kemal Beyatlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Karakaş	Kırklareli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Pınar
Kırklareli Anadolu Lisesi	Karakaş	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Sosyal Bilimler Lisesi	Bademlik
Karahıdır Özel Eğitim(a)	Karahıdır	Hüsamettin Mehmet Ataş (a)	İstasyon
Kırklareli Anadolu İmam Hatip Lisesi	Karakaş	BİLSEM (i-o)	Atatürk
İstiklal Ortaokulu	İstasyon	Mustafa Dalcı(i-o)	Cumhuriyet
Ziya Gökalp (i)	Demirtaş	Kırklareli Atatürk Anadolu Lisesi	Demirtaş
Gazi Mustafa Kemal (i)	İstasyon	Kırklareli Güzel Sanatlar Lisesi	Karakaş (Şehir Kenarında)
Kırklareli 100. Yıl İlkokulu	Karakaş (Şehir Kenarında)		

a=anaokulu, i= ilkokul, o=ortaokul, ö= özel öğrenim

Kaynak: MEB, 2024

Yukarıdaki tabloya göre Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı eğitim kurumlarının³⁴ 8'i Karakaş Mahallesinde, 6'sı Bademlik Mahallesinde, 3'ü Atatürk Mahallesinde, 3'ü Demirtaş Mahallesinde, 3'ü Doğu Mahallesinde, 3'ü İstasyon Mahallesinde, 3'ü Pınar Mahallesinde, 2'si Kocahıdır Mahallesinde, 2'si Yayla Mahallesinde, 1'i Cumhuriyet Mahallesinde, 1'i Karacaibrahim Mahallesinde, 1'i Karahıdır Mahallesinde yer almaktadır. Bu durumda en fazla eğitim alanı şehrin nüfus olarak en kalabalık mahallesi olan Karakaş Mahallesinde yer alırken en az eğitim alanına sahip mahalleler sadece Cumhuriyet, Karacaibrahim ve Karahıdır mahalleleridir (Tablo 3.9)

Şehirdeki eğitim alanlarının dağılışı dikkat çeken en önemli unsurun yer seçimi olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 1960-1970'lerden sonra eğitim alanların için genellikle şehrin kenar kısımları tercih edilmiş ve inşa edilecek okulların geniş bir bahçeye sahip olması sağlanmıştır. Örnek olarak Kırklareli Anadolu Lisesi ve Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi günümüzde tamamen şehrsel alanlar çevrilmiş olsalar da inşa edildikleri dönemler itibarıyla şehrin kenarında ve geniş bir

³⁴ Aynı bahçede veya aynı binadaki eğitim alanları bir defa gösterilmiştir.

bahçeye içerisinde tesis edilmişlerdir. Oldukça yakın bir dönemde faaliyete geçmiş olan Kırklareli Güzel Sanatlar Lisesi de benzer şekilde şehir kenarında inşa edilmiştir. İlerleyen dönemlerde bu eğitim alanının da tamamen şehrsel alanla çevrilip çevrilmeyeceği şehrin gelişimi ve tatbik edilecek olan imar uygulamalarıyla belli olacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olup daha çok meslek edindirme ve destekleyici eğitim üzerine hizmet veren eğitim kurumları olarak ise Cumhuriyet Mahallesinde Yeni Sanayi alanı yanında Kırklareli Mesleki Eğitim Merkezi, Demirtaş Mahallesinde Öğretmenevi ve Akşam Sanat Okulu, Kırklareli Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Bademlik Mahallesinde Kırklareli Olgunlaşma Enstitüsü, Karakaş Mahallesinde Kırklareli Halk Eğitimi Merkezi vardır (MEB, 2024).

Şehirde yükseköğrenim seviyesinde eğitim alanları da bulunmaktadır. Yükseköğrenim için ayrılan ilk alan Karahıdır Mahallesinin batı kenarında şehir merkezine nispeten uzak bir noktadadır. Başlangıçta Trakya Üniversitesine bağlı bir yüksekokulun eğitim faaliyetleri gerçekleştirdiği bu alan sonradan 2007 yılında kurulan Kırklareli Üniversitesine tahsis edilmiştir. Kırklareli Üniversitesinin kurulmasıyla birlikte Karacaibrahim Mahallesindeki sanayi sitesi ve otogarın yanında üniversitenin daha çok idari birimlerinin olduğu bir yerleşke ve Kırklareli-Kofçaz Yolu üzerinde şehrin yaklaşık 3 km uzağında oldukça geniş bir arazi üzerine yayılmış bulunan Kayalı Yerleşkesi meydana getirilmiştir.

Günümüzde şehrin en geniş eğitim alanı olan Kayalı Yerleşkesinin yer seçimi dikkate değerdir. Şehrin güneyindeki verimli arazilere nispetle kuzeyinde tarımsal değeri düşük olan araziler üzerinde meydana getirilen bu yerleşke hem verimsiz arazilerin kullanılması hem de genişlemeye müsait bir yerde inşa edilmesi açısından isabetli bir tercih olmuştur. Şehir merkeziyle arasında epeyce mesafe bulunan Kayalı Kampüsünün bir çekim etkisi yaratarak yeni şehrsel genişleme alanlarını kendine doğru çekerek kuzeydeki verimsiz arazilerin değerlendirilmesine de katkı sağladığı/sağlayacağı anlaşılmaktadır.

3.3.4. Yeşil Alanlar, Parklar ve Bahçeler

Günümüzde belki de insanlığın doğal ortamdan en fazla uzaklaşmak zorunda kaldığı yaşam alanları olan şehirlerde bu durumu kısmen de olsa telafi edebilmek ve insanların gezme, dinlenme, yürüyüş vb. gibi rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri amacıyla yeşil alanlar/parklar meydana getirilmektedir.

Kırklareli şehrinde rekreasyon amacıyla ilk park 1881-1882 yıllarında şehrin kuzeyinde Yayla Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Tokmoğlu Mevkiinde meydana getirilmiştir. Belli bir süre varlığını sürdüren park alanı Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin burada iskân edilmeleriyle birlikte ortadan kalmış ve yeni oluşturulan iskân mahaline Hamidiye ismi verilmiştir (Dursunkaya, 1947: 126).

Şehirde ikinci olarak park alanı oluşturma girişimleri ise 1904-1905 yıllarına karşılık gelmektedir. Galip Haldun Paşa tarafından “Hürriyet Bahçesi” ismiyle tesis edilen bu park oldukça düzenli bir plan dahilinde havuz, küçük su kanalları, çeşitli ağaçlar ve çiçeklerle donatılmıştır (Dursunkaya, 1947: 127-128).

Fotoğraf 3.14: Kırklareli Hürriyet Bahçesi

Kaynak: Mitrani, 1900? – Osmanlıcası: Kırkkilisede Hürriyet Bağçesi

Yukarıdaki fotoğrafta (fotoğraf 3.14) Hürriyet Bahçesinin Osmanlı Dönemine ait görüntüsü yer almaktadır. Konum olarak şehrin içinden geçen Bağlıca Deresi kenarında ve dönemin belediye binasının (şimdiki müze binası) hemen yanında geniş

bir alana kurulmuş olan Hürriyet Bahçesi şehir tarihinde meydana getirilmiş en muntazam parklardan birini teşkil etmiştir. Pakın büfesinde alkol satılması ve aynı zamanda civarda bazı resmi binaların bulunması rahatsızlık yaratmış, Rumi 28-29 Aralık 1330 (Miladi 11 Ocak 1915) yılında meydana gelen Bağlıca Deresini taşması sonucunda da tekrar eski halini alamayarak ortadan kalkmıştır. Parkın bulunduğu alan günümüzde yaklaşık olarak Dere Üstü Sokak-Mustafa Kemal Bulvarı-Fevzi Çakmak Bulvarı ile sınırlı alan içerisine karşılık gelmektedir (DABOA, DH.MKT., 1272-33, H-24-06-1326; Dursunkaya, 1947: 126-127)

Şehirde Cumhuriyet Döneminde ilk meydana getirilen park ise Dingiloğlu Parkı olmuştur. Yerleşmenin merkezi kesiminde yer alan bu park Cumhuriyet Meydanının yanında bazı binaların istimlak edilerek yıkılması suretiyle 1927 yılında oluşturulmuştur. Şehirdeki ilk Atatürk Heykeli de bu parkta dikilmiştir. Başlangıçta günümüzdekinden daha geniş bir alana sahip olan bu park Mustafa Kemal Bulvarının genişletilmesi sebebiyle daraltılmıştır. Gerek tarihi gerekse barındırdığı ağaçlar itibariyle koruma altına alınmış olan bu parkta yakın döneme kadar (2014-2015) çeşitli meşrubat servisinin yapıldığı bir büfe de bulunmaktaydı. Karaumur Bey Caddesinde kurulan pazarın yerinin değişmesi, Vize-Pınarhisar yönünden gelen ve Dingiloğlu Parkının yanında yolcu indiren otobüs-minibüslerin doğrudan otogara yönlendirilerek güzergahlarının değiştirilmesi gibi sebepler Dingiloğlu Parkının eski cazibesini kaybetmesine sebep olmuştur. Günümüzde sadece birkaç kamelya ve bank bulunan park aynı zamanda acil durum toplanma alanı olarak belirlenmiştir (DABCA, Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, 1-2-16, 17-05-1930; Dursunkaya, 1947: 128-129; Karadeniz, 1971-1972: 17; Karaçam, 1995: 152).

Cumhuriyet Döneminde Dingiloğlu Parkının tesisinden sonra şehir içinde yeni park alanları ancak 1950'lerden sonra meydana getirilebilmiştir. Bu kapsamda 1954 yılında Yayla Mahallesi'nde Yayla Parkı, 1957'de Kocahıdır Mahallesi'nde Kırklar Şehitliği yanında Kırklar Parkı, 1964'te Karakaş Mahallesi'nde Vilayet Meydanında Atatürk Parkı gibi şehrin önemli parkları düzenlenmiştir (Karadeniz, 1971-1972: 17).

Yayla Meydanında yer alan Yayla Parkı özellikle son yıllarda cazibesini arttırmıştır. Parkın civarında yapılan kültürel faaliyet ve tanıtımlar ile tarihi binalarda

yapılan restorasyonlar bu husustaki en önemli faktörleri oluşturmaktadır. Parkta bulunan büfede çay, kahve vb. meşrubat servisi yapılmakta ve ağaçların yarattığı yeşil alanın konforu insanları, özellikle yaz aylarında, dinlenerek vakit geçirmek için buraya çekmektedir.

Şehrin Cumhuriyet Meydanından sonra oluşturulmuş ikinci meydanı olan Vilayet Meydanında yer alan Atatürk Parkı şehrin simgelerinden olan bir Atatürk Heykeli barındırmakta ve içerisindeki büfede çeşitli meşrubat satılmaktadır. Çınar ağaçlarıyla donatılmış ve şehrin önemli yollarının kesiştiği bir noktada bulunan Atatürk Parkı özellikle yaz aylarında insanların dinlenmek için tercih ettiği yerlerin başında gelmektedir.

Fotoğraf 3.15: Atatürk Parkından Bir Görünüm

Kocahıdır Mahallesinde yer alan Kırklar Parkı ise sadece yeşil alan ve dinlenme alanı olarak hizmet görmektedir. Kırklar Şehitliğinin yanında bulunan parkın şehrin merkezi kısımlarına uzaklığı ve yanında hemen şehitliğin bulunması burada meşrubat satılan “çay bahçesi” tarzındaki bir işletmenin tesis edilmesini pek mümkün kılmamıştır.

Şehirde yeşil alan varlığı açısından değinilmesi gereken en önemli mahallerden birini de İstasyon Caddesi oluşturmaktadır. Vilayet Meydanından başlayarak tren istasyonuna kadar uzanan bu cadde boyunca genellikle çam ağaçları olmak üzere çok sayıda ağaç bulunmaktadır. İnsanların genellikle yürüyüş için tercih ettikleri İstasyon Caddesini boyunca çok sayıda çay bahçesi-cafe ve aynı zamanda sadece askeri personel ve ailelerinin kullanımına ayrılmış Zafer Parkı bulunmaktadır.

Yeşil alanların arttırılmasına yönelik olarak yakın zaman şehre kazandırılan en önemli proje 2024 yılı itibariyle hizmete alınmış olan Kırklareli Millet Bahçesidir. İstasyon Caddesinin güney ucunda, eski tren istasyonu çevresi ve komplekslerinin değerlendirilmesi suretiyle yürüyüş ve bisiklet yolları, çok sayıda yeni ağaç, çeşitli sosyal tesislerden meydana getirilmiş olan proje sayesinde hem atıl kalmış olan alanlar halkın kullanımına sunulmuş hem de şehre oldukça geniş sahaya yayılmış yeşil alan kazandırılmıştır.

Şehirde büyük park alanları haricinde çeşitli noktalarda küçük yeşil alanlar ve çocuk oyun alanları bulunmaktadır. Daha çok yakın çevresinde yaşayanların istifade ettiği bu alanların bir kısmı gerçekten bakımlı ve muntazam alanlar iken bir kısmı ise sadece yaban otlarının bulunduğu yeşilliklerden ibarettir. Şehir imar planında (harita 3.13) belirtilen bu küçük park alanlarının bakımlı olanları şehrin iç kısımlarında, bakımsız veya sadece yaban otlarının bulunduğu ve park alanı olarak gösterilen alanlar daha çok şehrin kenar kısımlarında (İnci Deresi çevresi gibi) yer almaktadır.

Yerleşmenin içerisinde yer alan parkların yanında şehrin hemen kenar kısımlarında zamanda yapılan ağaçlandırma faaliyetleri neticesinde nispeten geniş alana yayılmış olan iki önemli yeşil alan bulunmaktadır. Bunlardan biri şehrin kuzeyinde tarihi öneme de sahip Namazgah Orman Parkı veya halk arasındaki ismiyle Çamlık mevkiidir. Çoğunluğu çam ağaçlarından oluşan ve Yayla Mahallesinde yer alan çamlık mevkiî yakın zamanda Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesinin buraya inşa edilmesiyle birlikte alanının neredeyse yarısını kaybetmiştir. Kalan kısmında halen çam ağaçları bulunmakla birlikte halk tarafından mesire yeri, yürüyüş yeri vb. gibi özel bir kullanımı yoktur.

Şehir kenarında yer alan diğer önemli yeşil alan Karahıdır Korusudur. Yerleşmenin güneyinde Karahıdır Mahallesi'nin batı kısmında kalan Karahıdır Korusu aynı zamanda mesire alanı olarak kullanılmaktadır. İçerisinde yürüyüş yolları, mangal alanları ve çocuk oyun alanları bulunan korunun hemen kenarında yapar bir gölet mevcuttur. Ağaç varlığı olarak ekseriyetle meşe ağaçları bulunan bu geniş alan hem genişliği hem de şehre yakınlığı itibarıyla halk tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir.

3.3.5. Sağlık Alanları

Kırklareli şehrinde 93 Harbine kadar herhangi bir sağlık kuruluşu bulunmamaktadır. 93 Harbi sonrasında 1879 yılında Kırklareli'nin bir sancak merkezine dönüştürülmesiyle birlikte Karakaş Mahallesi'nde Zincirlikuyu Caddesindeki bir ev hastane görevi görmesi amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla şehirde bilinen ilk sağlık alanı Zincirli Kuyu Caddesindedir (Karaçam, 1995: 385).

Zincirli Kuyu Caddesindeki ev belli bir dönem hastane olarak kullanıldıktan sonra şehirde Yayla Mahallesi'nde Eski Adliye Sokak üzerinde bulunan ve günümüzde Vakıflar Öğrenci Yurdu olarak bilinen bina yeni hastane binası olarak inşa edilmiştir. Yeni hastane binasının inşa edildiği tarih olarak Karaçam 1890 yılını Dursunkaya ise 1892-1893 yıllarını işaret etmektedir (Dursunkaya, 1947: 183; Karaçam, 1995: 385). Ancak dönemin kaynakları incelendiğinde hastanenin 1896 yılında tamamlandığı ve 1897 yılında hizmete girdiği anlaşılmaktadır (Servet-i Fünun, 1896: 266-267; Christodoulou, 1897: 144).

Fotoğraf 3.16: Şehirde Hastane Olarak İnşa Edilen İlk Bina

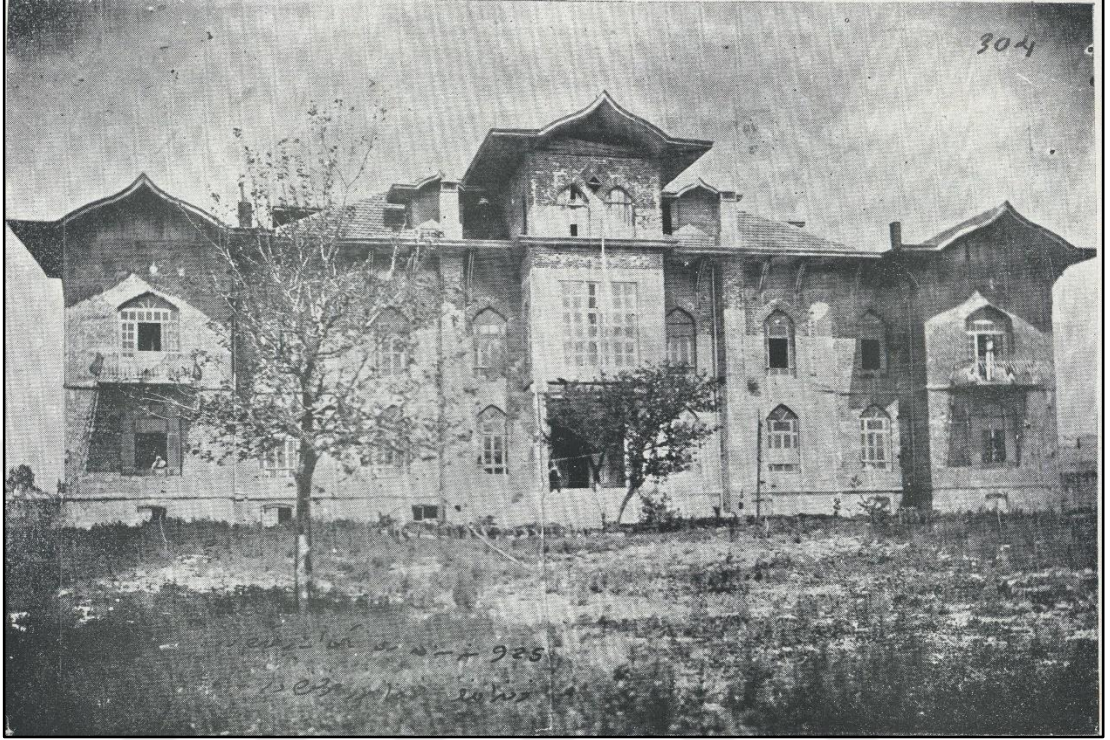

Kaynak: Servet-i Fünun, 1896: 260; Doğan, 2007: 227 - Osmanlıcası: Kırkkilisede Yeni Hastahane

Tamamen kagir olarak bodrum ve iki kat şeklinde inşa edilmiş olan şehrin ilk hastane binası (foto 3.16) Yayla Mahallesinde konumlanmıştır. Günümüzde yapılan onarımlar sebebiyle orijinalliğini neredeyse tamamen kaybetmiş olan bina koruma altına alınmıştır (Servet-i Fünun, 1896: 266-267; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024).

Yayla Mahallesinde inşa edilen hastane binası bir müddet kullanıldıktan sonra Osmanlı Döneminin sonlarında şehrin kuzeybatısında yeni ve daha kapsamlı bir hastane binasının yapılması kararlaştırılmıştır. 1915 yılında temelleri atılan bu hastane 1918 yılına gelindiğinde hususi idareye devredilmiştir. Tam olarak faaliyete geçtiği tarih bilinmese de tarihi kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında faaliyette olduğu tespit edilebilmektedir (Dursunkaya, 1947: 183-185; Cidan, 2019: 31).

Fotoğraf 3.17: Kırklareli Memleket Hastanesi

Kaynak: Dâhiliye Vekâleti Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, 1929.

Şehrin hastane olarak inşa edilen ikinci binası olan Kırklareli Memleket Hastanesi, Karaumur Bey Caddesinin devamı olan Hastane Caddesi üzerinde, Hastane Caddesi ile Eriklice Caddesinin kesiştiği noktada inşa edilmiştir. İnşa edildiği dönem itibariyle yerleşim alanına uzak, havadar ve manzaralı bir konumda olmuştur. Ancak şehirden uzaklığının dezavantajı olarak uzun yıllar suya erişim probleminin yaşandığı ve hastaneye suyun taşıma yoluyla tedarik edildiği belirtilmektedir (DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0, 98-476-3, M. 25-05-1929; Dursunkaya, 1947: 183-185; Cidan, 2019: 31).

Fotoğraf 3.18: 1950 Yılında Kırklareli Memleket/Devlet Hastanesi

Kaynak: Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2022

1950 yılında çekilen fotoğrafta Memleket Hastanesinin geçirdiği tamiratlar sonucunda orijinal görüntüsünü ve tarihi dokusunu neredeyse tamamen kaybettiği anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.17, 3.18). 1954 yılına gelindiğinde Memleket hastanesinin adı değişerek Devlet Hastanesi olmuş, ilerleyen dönemde hastaneye ek olarak 1955 yılında verem pavyonu ve 1960 yılında kadın doğum ünitesi inşa edilmiştir (Önad ve Muhasiboğlu, 1959: 243; Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2022).

1970 yılına gelindiğinde Memleket Hastanesinden Devlet Hastanesine dönüşen bina tamamen yıkılarak aynı yerde Devlet Hastanesi inşasına başlanmış ve 1973 yılında 100 yataklı olacak şekilde tamamlanarak hizmete alınmıştır. (Atayolu, 1973: 1).

Şehirde 1970 yılında yeni devlet hastanesi yapımına başlanmadan hemen önce 1968 yılında Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK) ait bir hastane inşa edilmiştir. SSK hastanesi devlet hastanesinin hemen güneyinde Sungurbey Caddesi üzerinde geniş bir bahçeye sahip olacak şekilde meydana getirilmiştir (Kaymaz, 1994: 87).

1968 yılında inşa edilen SSK ve 1973 yılında inşa edilen devlet hastanesi, uzun yıllar gerek Kırklareli şehir merkezinde yaşayanların gerekse civar yerleşmelerde ikamet edenlerin sağlık hizmeti aldıkları iki önemli sağlık alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hastaneler 2005 yılında birleştirilerek Kırklareli Devlet Hastanesi adı altında iki farklı binada hizmet vermeye başlanmıştır. 2017 yılına gelindiğinde Kırklareli Devlet Hastanesi Yayla Mahallesinde Namazgah Caddesinin kuzeyinde yer alan Çamlık Mevkiine taşınarak yeni ve modern binasında sağlık hizmetlerini devam ettirmeye başlamıştır. Eski SSK ve Devlet Hastanesi binalarında ise bazı sağlık üniteleri halen aktif olarak çalışmakta dolayısıyla sağlık alanı olarak işlevleri devam etmektedir (Atayolu, 1973; 1; Kaymaz, 1994; 87; Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2022).

2017 yılında hizmete başlayan yeni devlet hastanesi, 2020 yılına gelindiğinde Kırklareli Üniversitesi ile yapılan anlaşma neticesinde “eğitim ve araştırma hastanesi” statüsüne yükseltilmiştir. Böylece hastanenin imkanlar açısından gelişimi ve yine bu hastane binasının bahçesinde inşa edilen ağız ve diş sağlığı merkeziyle birlikte denilebilir ki şehrin en önemli sağlık alanı ortaya çıkmıştır (Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2022). Bu sağlık alanı çevresinde yarattığı ekonomik canlılık açısından da bulunduğu yakın çevresi için önem teşkil etmektedir.

Fotoğraf 3.19: Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesinden Bir Görünüm

Şehirde hastanelerin haricinde birinci basamak sağlık hizmeti sağlayan aile sağlığı merkezleri de bulunmaktadır. Bu merkezlerin şehirdeki mahallelere göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3.10: Şehirdeki Aile Sağlığı Merkezleri

İsim	Mahalle	İsim	Mahalle
1 Nolu A.S.M	Bademlik	5 Nolu A.S.M	Karakaş
2 Nolu A.S.M	Karacaibrahim	6 Nolu A.S.M	Pınar
3 Nolu A.S.M	Akalar	7 ve 9 Nolu A.S.M	İstasyon
4 Nolu A.S.M	Cumhuriyet	8 Nolu A.S.M	Atatürk

Kaynak: Kırklareli İl Sağlık Müdürlüğü, 2023

Yukarıdaki tabloda (Tablo 3.10) Kırklareli şehir merkezinde yer alan aile sağlığı merkezlerinin mahallelere göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre şehir merkezini oluşturan 13 mahalleden 8'inde toplam 9 adet aile sağlığı merkezi yer almaktadır. Demirtaş, Yayla, Doğu, Kocahıdır ve Karahıdır mahallelerinde aile sağlığı merkezleri yer almamaktadır.

Şehirde devlete ait sağlık kuruluşları haricinde Karacaibrahim Mahallesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde birkaç polikliniğin yer aldığı Özel Doğu Tıp Merkezi bulunmaktadır.

Yine devlete ait olmayan çok sayıda özel dış polikliniği bulunan şehirde bu poliklinikler, genellikle büyük çoğunluğu Karakaş Mahallesi sınırları içerisindeki merkezi ticaret alanında yoğunluk kazanmaktadır.

Günümüzde sağlık alanlarına ulaşım açısından ciddi bir yetersizliğin bulunmadığı şehirde ilerleyen dönemlerde Kocahıdır ve Doğu mahallelerinin kolay ulaşabileceği bir nokta ile Karahıdır Mahallesi birinci basamak sağlık hizmeti veren aile sağlığı merkezlerinin kurulması düşünülebilir.

3.3.6. Askeri Alanlar

Kırklareli şehri İstanbul ve Avrupa arasında geçiş güzergahı olan Doğu Trakya üzerinde yer almaktadır. Bulunduğu konumu sebebiyle askeri açıdan oldukça stratejik bir role sahip olan şehrin özellikle Osmanlının son devirlerinde gerçekleşen 93 Harbi ve daha da önemlisi Balkan Savaşlarında askeri açıdan önemi bariz bir şekilde

görülmüştür. Öyle ki Balkan Savaşlarında Kırklareli şehrinin düşmesi neticesinde Türk cephesi yarılmış ve bu durum savaşın gidişatını Osmanlı aleyhine çevirerek büyük bir başarısızlığı beraberinde getirmiştir (The Express and Telegraph, 1912: 1; Özbay, 1976: 87-88).

Yapılan araştırmalara göre şehirdeki ilk askeri alanlar yerleşmenin kuzeydoğusunda kalan ve Yanık Kışla olarak bilinen mevkide inşa edilmiştir. 93 Harbinden sonra inşa edilen askeri alanların bulunduğu bu bölge başlangıçta Sarı Kışla olarak isimlendirilmiş ancak Sarı Kışlanın Balkan Savaşlarında gördüğü tahribattan dolayı yanması sonucu halk arasında Yanık Kışla olarak anılmaya başlanmıştır (Dursunkaya, 1947: 177). Günümüzde Yanık Kışla mevki halen askeri alan olarak kullanılmakta olup buraya ulaşan bir yola da Yanık Kışla Caddesi ismi verilmiştir.

Yanık Kışla mevkindeki askeri alanların tesis tarihi olarak Dursunkaya Hicri 1310 senesini (Miladi 1892-1893) vermektedir. Ancak Osmanlı arşivlerinde yer alan ve Miladi 1892 tarihli bir belgede Hatice Hatun Mahallesinde (Yanık Kışlanın güney-güneybatısı, günümüzde Kocahıdır Mahallesi) yer alan bir kilisenin yeniden inşası için izin istendiği ancak inşası istenilen kilisenin kışlalara yakın olmasından ötürü olumsuz görüş belirtildiği görülmektedir. Yine Miladi 1890 tarihli başka bir belgede ise 3 numaralı kışla binasının açılış töreninin yapıldığını bahsedilmektedir. Kışlaların yanında bulunan askeri hastanenin açılışı da 1882 yılı olarak belirtilmektedir. Tüm bu bilgilerden hareketle Yanık Kışla mevkiindeki askeri tesislerin 1877-1878 tarihli Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında 1878-1882 tarihleri arasında inşa edildiğini söylemek mümkündür (DABOA, Y..PRK.ASK., 65-14, H-06-02-1308; DABOA, BEO, 21-1532, H-23-11-1309; Dursunkaya, 1947: 177-178; Eraslan, 2018: 246-247).

Fotoğraf 3.20: Yanık Kışla Mevkiindeki Askeri Alanların Osmanlı Dönemindeki Bir Görüntüsü

Kaynak: Michailides, y.y - Osmanlıcası: Kırkkilise Sancağında bulunan Askeri Hastahanesiyle umum kışla-i hümayunların manzarasıdır

Şehirde Yanık Kışla mevkinde meydana getirilen ilk askeri alanlarından sonra ikinci olarak Kırklareli-Pınarhisar yolu üzerinde askeri pavyonlar ve bir askeri hastanenin inşa edildiği görülmektedir. 1908 yılından sonra ve Balkan Savaşlarının hemen öncesinde tamamlanmıştır. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye tarafından hazırlanan haritadan anlaşılacağı üzere inşa edildikleri dönem itibariyle şehrin merkezinin yaklaşık 1-1,5 km kadar doğusunda bulunan bu tesisler günümüzde şehrin doğusunda yer alan geniş askeri alanların da temelini oluşturmuştur (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Mali 1330-Miladi 1914; Dursunkaya, 1947: 178-179).

1908 ve Balkan Savaşlarının başladığı 1912 yılları arasında meydana getirilen askeri tesislerin bulunduğu alanda inşa edildikleri dönemden kalan birkaç tarihi yapı halen varlığını korumaktadır. Günümüzde aktif olarak kullanılan 0189, 0200 ve 0201 numaralı binalar, tarihi askeri yapıların örneklerini oluşturmakta ve Kırklareli Kültür Varlıkları Envanterinde yer almaktadırlar (Dursunkaya, 1947: 178-179; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024)

Şehrin doğusundaki askeri alanlar Osmanlı Devrinden sonra Cumhuriyet Döneminde zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda genişlemiştir. II. Dünya Savaşı sırasında “gizli” ibaresiyle Almanlar tarafından askeri amaçla hazırlanmış ve Kırklareli şehrinin yakın civarındaki askeri varlığı gösteren haritaya göre şehrin çevresinin neredeyse tamamen askeri birliklerle çevrili olduğu ve Kırklareli’nin adeta bir cephe şehrine dönüştüğü anlaşılmaktadır. 1914 yılında Erkan-ı Harbiye tarafından hazırlanan harita ve 1944 yılında Almanlar tarafından hazırlanan harita karşılaştırıldığında aradan geçen zaman içerisinde şehrin doğusundaki askeri yapıların arttığı ve askeri alanın genişlediği ortaya çıkmaktadır (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Mali 1330-Miladi 1914; Generalstab der Heer, 1944).

Cumhuriyet Döneminde II. Dünya Savaşından sonra asker varlığın ve askeri alanların artış gösterdiği diğer bir dönem 1960’lı yıllara karşılık gelmektedir. Bu tarihlerde şehre taşınan tümen boyutundaki askeri birlikler sayesinde hem askeri alanlar genişlemiş hem de şehirdeki ekonomik faaliyetlerin gelişmesi hızlanmıştır (Trakya Yeşilyurt, 1961b: 1; Karadeniz, 1971-1972: 12).

1960’lı yıllardan itibaren asker varlığının artmasından dolayı şehrin merkezi kısımlarında da çeşitli askeri alanların teşkil edildiği görülmektedir. Harita 3.12’de de belirtildiği üzere şehrin muhtelif yerlerinde (Karakaş Mahallesi-İstasyon Caddesi, Bademlik Mahallesi-Eriklice Caddesi gibi) mevcut olan bu askeri alanlar daha çok üst rütbeli askerler ve ailelerinin sosyal ihtiyaçları için (lojman, park, sosyal tesis) meydana getirilmiş yerlerdir. Dolayısıyla şehrin merkezi kısımlarında da askeri alanlar bulunmakla birlikte buralar silahlı askeri birliklerin barındığı kışlalardan çok sosyal tesisler şeklindedir.

Kırklareli’nin gerek bulunduğu stratejik konum gerekse bir sınır şehri olması sebebiyle askeri alanların varlığı bir zarurettir. Yerleşmenin özellikle kuzeydoğu ve doğusuna konuşlanmış olan askeri birlikler, şehrin alansal olarak bu yönle doğru ilerlemesi kısıtlayarak alansal genişlemenin yönünü tayin ederken ekonomik fonksiyonlar açısından hizmet sektörünü destekleyerek şehirle karşılıklı ve güçlü bir etkileşim halindedirler. Günümüzde olduğu gibi gelecekte de önemini koruması

beklenen şehirdeki askeri alanlarda fotoğraf çekiminin yasak olması sebebiyle çalışmamızda herhangi bir görsel ögeye yer verilmemiştir.

3.3.7. Sanayi Alanları

Kırklareli şehrinde 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında sanayi tesislerinin kurulmaya başladığı ilk alanlar şehrin güney-güneydoğu kısımlarına karşılık gelmektedir. Özellikle Karakaş Mahallesi'nin güneyini kapsayan ve geçmişte “küllük” mevki olarak anılan alan sanayi tesisi inşa etmeden öncelikli olarak tercih edilmiştir. Küllük mevkiini sanayi tesisi inşa etmek için cazip kılan durumların başında Kırklareli-Edirne ve Kırklareli-Babaeski yoluna yakınlığı gelmektedir. Yine küllük mevkinin sahip olduğu düz araziler de bu bölgenin tercih edilmesinde etkili olmuştur (DABOA, BEO, 1483 – 111163, H-08-01-1318; Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Mali 1330-Miladi 1914; Dursunkaya, 1947: 219).

Arşiv belgelerinin yansıttığı kadarıyla 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında şehirde ekseriyetle değirmen, buz ve un fabrikaları gibi halkın gıda veya gıdalarını muhafaza etme ihtiyaçlarına yönelik fabrikalar inşa edilmeye başlanmıştır (DABOA, BEO, 1483 – 111163, H-08-01-1318; DABOA, İ.TZT., 1 – 10, H-16-08-1330). Cumhuriyetin ilanından sonra 1950 yılına kadar geçen süreç içerisinde buz ve un fabrikalarının yanı sıra bir adet belediyeye ait elektrik fabrikası ve birkaç adet yağ fabrikasının inşa edildiği görülmektedir. 1955 yılına gelindiğinde şehirdeki 8 fabrikadan elektrik fabrikası hariç kalan hepsi şehrin güney kısımlarında yer almaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde olduğu gibi Cumhuriyet sonrası dönemde de tesis edilen fabrikalar daha çok gıda ihtiyacını karşılamaya yönelik olmuştur (Dursunkaya, 1947: 218-223; Ünsal, 1957).

1960'lı yıllardan itibaren şehirde açılmış olan fabrikaların yavaş yavaş kapandığı görülmektedir. Özellikle şehrin İstanbul-Edirne-Avrupa yolunun kuzeyinde kalması ve Kırklareli'nin bir ilçesi olan Lüleburgaz'ın ulaşım kolaylığıyla sanayi tesislerini kendine çekmesi yeni sanayi yatırımlarının yapılmasını kısıtlamıştır.

Günümüzde Kırklareli şehrinde biri 1970'li diğeri ise 1990'lı yıllarda tamamlanmış olan iki sanayi alanı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Karacaibrahim Mahallesi'nde Mustafa Kemal Bulvarı-Rauf Denktaş Bulvarı ve Şahinler Sokak ile

çevrelenmiş Sanayi Sitesidir. İlk sanayi sitesi 1970’lerden bu yana, şehrin zaman içerisinde genişlemesiyle birlikte tamamen şehrsel alanın içerisinde kalmıştır. İkinci Sanayi Sitesi (Yeni Sanayi-Küçük Sanayi) şehrin kuzeydoğusunda Kofçaz Yolu üzerinde meydana getirilmiştir. İnşa edildiği dönemde şehrin kenarında bulunan Küçük Sanayi Sitesinin, TOKİ konutları ve Kofçaz Yolu üzerinde yeni yapılan konutlarla birlikte şehrsel alanla gitgide bütünleştiği görülmektedir.

Fotoğraf 3.21: Yeni Sanayi Sitesi

Kırklareli şehir merkezinde seri üretimin gerçekleştirildiği kayda değer ciddi bir sanayi alanı bulunmamaktadır. Fabrikalar daha çok şehrin 8-10 km kadar doğusunda, Kızılcıkdere ile Üsküpdere köyleri arasında yer alan Organize Sanayi Bölgesinde toplanmışlardır. Daha önce bahsetmiş olduğumuz şehir merkezindeki sanayi sitelerinde ise atölye tarzı tamirhaneler veya yarı mamulü işleyip satan işyerleri bulunmaktadır.

3.3.8. Sosyal-Kültürel Alanlar, Dini Alanlar ve Spor Alanları

Kırklareli şehirde insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına yönelik meydana getirilmiş çeşitli alanlar mevcuttur. Şehrin farklı noktalarına bulunan sosyo-kültürel alanların başında müzeler gelmektedir. Günümüzde şehrin ilk ve en önemli müzesi

Mustafa Kemal Bulvarı üzerinde bulunan Kırklareli Müzesidir. Müzenin bulunduğu bina Osmanlı döneminde belediye binası olarak inşa edilmiş ve 1962 yılına kadar kullanılmıştır. Belediye binası olarak kullanıldıktan sonra uzun süre boş kalmış ve 1993 yılında restore edilerek 1994 yılında müze binası olarak tekrar hizmete alınmıştır. Bodrum ve üzeri 2 kat şekilde inşa edilmiş olan müze binası aynı zamanda küçük bir bahçeye sahip olup burada da çeşitli tarihi eserler sergilenmektedir (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024).

Şehirdeki diğer önemli müzeler Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Açık hava müzeleridir. Şehrin güney-güneydoğusunda başlatılan arkeolojik çalışmalar neticesinde ortaya çıkan tarihi yapılar ve buluntuların sergilendiği bu müzeler 2010 yılından sonra meydana getirilmişlerdir (Özdoğan, 2018). Ancak belli bir dönem açık kalabilmiş bu müzeler günümüzde sadece özel izin alınarak ziyaret edilebilmektedir.

Müzelere benzer şekilde hizmet eden ancak daha çok yerel halkın yaşam biçimi, giyim kuşamı, gelenek ve göreneklerinin tasvir edildiği yerler olan Kültür Evi tarzındaki yapılardan şehirde üç adet bulunmaktadır. Bunlardan Ali Rıza Efendi Kültür Evi ve Atatürk Evi yerel yönetim tarafından, Kültür ve Sanat Evi ise Kırklareli Valiliği İl Özel İdaresi tarafından oluşturulmuştur.

Şehirdeki üç kültür evi de Yayla Meydanı ve civarında birbirlerine yürüme mesafesi uzaklığında konumlanmıştır. İlk kültür evi valilik tarafından eski Türk Ocağı binasının dönüştürülmesiyle 2016 yılında hizmete alınmıştır. Burada yöredeki düğün merasimlerine ait canlandırmalar, mutfak kültürüne ait canlandırmalar, geleneksel giysiler ve eski dönemlere ait zanaatların canlandırmalarıyla, şehrin tarihi kültürü yansıtılmaktadır.

Yerel yönetim tarafından 2017 yılında hizmete açılmış Ali Rıza Efendi Kültür Evinde Bulgaristan Odası, Yunanistan Odası, Karadağ Odası, Türk Odası gibi bölümler bulunmakta ve Balkan coğrafyasında yaşayan bu milletlerin kültürlerinden kesitler sunulmaktadır.

En son meydana getirilen kültür evi Atatürk Evidir. 2019 yılında yerel yönetim ve halkın desteğiyle inşa edilmiş olan Atatürk Evi, Atatürk'ün çocukluğunun geçtiği Selanik'teki evinin birebir aynısı olacak şekilde oluşturulmuştur.

Halkın kitap temin edebildiği, okuma ve araştırmalar gerçekleştirebildiği alanlar olan kütüphaneler bir şehirdeki en önemli kültür alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırklareli şehrinde kütüphaneciliğin tarihinin 16. yüzyıla kadar dayandırıldığı görülmektedir. Bu dönemle şehrin merkezinde bulunan Hızırbey Camiinin avlusunda bulunan medresenin bir de kütüphanesinin olduğu ve 93 Harbinde 6000 cilt kitapla beraber buranın yağma edilip harap bırakıldığı belirtilmektedir (Dursunkaya, 1947: 11; Karaçam, 1995: 210)

Şehirde Cumhuriyet Dönemindeki ilk kütüphane Kırklareli Halk Evi bünyesinde teşkil edilmiştir. 1932 yılında Türk Ocağı Binasında (günümüzde İl Özel İdaresi Kültür ve Sanat Evi binası) faaliyetlerine başlayan Halk Evinin okuma odası o yıllarda şehrin merkezi kısımlarına uzak kaldığı gerekçesiyle Dingiloğlu Parkının karşısında yer alan Zafer Oteline taşınmıştır. 1939 yılında Dingiloğlu Parkının içinde yeni Halkevi Binasının tamamlanmasıyla birlikte Halkevi, kütüphanesiyle birlikte buraya taşınmıştır (Dursunkaya, 1947: 59-61; Karaçam, 1995: 211)

1951 yılında Kırklareli Halkevinin kapatılması neticesinde halkevine bağlı olan şehrin tek kütüphanesinin de faaliyetlerine son verilmiştir. Böylece şehir 1956 yılına kadar kütüphanesiz kalmıştır. 1956 yılında Karakaş Mahallesi kuyumcular çarşısında bir kütüphane açılabilmiş ancak burası çocuk kütüphanesi olarak hizmete alınmıştır. Genel bir halk kütüphanesinin açılması 2 Şubat 1961 yılına karşılık gelmektedir. Eski halkevi kütüphanesi kitaplarının buraya nakledilmesiyle meydana getirilen kütüphane Hızırbey Camii karşısındaki Halk Fırkası eski binasında (Atatürk'ün konuşma yaptığı bina olarak bilinir) hizmet görmeye başlamıştır. 1969 yılında ise geçici olarak Ahmet Mithat Okulunun alt katına taşınan kütüphane belli bir dönem burada varlık göstermiştir (Trakyada Yeşilyurt, 1955: 2; Trakyada Yeşilyurt, 1961a: 1; Karaçam, 1995: 211,212; Çanak, 2018: 35).

Şehirde tam teşekküllü, müstakil bir halk kütüphanesi Karacaibrahim Mahallesi Dere Üstü sokakta 1974-1975 yıllarında bodrum üzeri 3 kat olacak şekilde tamamlanıp hizmete açılmıştır. Yaklaşık 40 yıl kadar kütüphane hizmetlerinin devam ettiği binanın riskli yapı olarak değerlendirilerek yıkımına karar verilmiştir. Kütüphanenin 2015 yılında tahliyesinin hemen öncesinde çocuk kütüphanesi,

bilgisayar salonu ve yetişkinler için ayrılmış okuma salonu gibi bölümleri bulunmaktaydı. 2015 yılından itibaren kütüphane yeni bina yapılmaya kadar geçici olarak Karacaibrahim Mahallesi Kurtuluş Caddesinde kiralanmış bir binada hizmet vermeye devam etmiştir (Karaçam, 1995: 212; Vurucu, 2015; Gazete Trakya, 2005).

Eski kütüphane binasının yıkılarak yerine yenisinin yapılarak hizmete açılması 2021 yılında gerçekleşmiştir. Yeni inşa edilen Kırklareli İl Halk Kütüphanesi binası bireysel çalışma alanları, okuma alanları, şehir kitaplığı, eğitim sınıfı, görsel işitsel salon, çok amaçlı salon, kafeterya gibi pek çok bölümden meydana gelmekte, iç ve dış mimarisiyle gayet modern bir görünüm sunmaktadır (T.C. Kırklareli Valiliği, 2021). Özellikle üniversiteye hazırlanan öğrenciler ve üniversite öğrencileri tarafından oldukça rağbet gören kütüphane bulunduğu merkezi konum itibarıyla ulaşım açısından da kolaylık sağlamaktadır.

Şehrin hemen her mahallesinde bulunan ve en yaygın şehrsel kullanım alanlarından biri de dini alanlardır. İnsanların ibadet ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilen dini yapılar şehrin tarihinde çeşitlilik arz ederken zaman içerisinde Rum, Bulgar ve Yahudilerin göç etmesi sonucunda kilise ve sinagog gibi yapılar tamamen ortadan kalkmış veya harabe halini almıştır. Günümüzde şehirde sadece İslam dini mensuplarına ait dini alanlar faaliyettedir.

Şehirdeki camilerin mahallelere göre dağılımına baktığımızda Akalar Mahallesinde Hamza Baba Camii, Kemal Canlı Camii; Atatürk Mahallesinde TOKİ Evleri Camii, Bademlik Mahallesinde Bademlik Camii, Gazievleri Camii; Cumhuriyet Mahallesinde (yeni sanayinin yanında) Sanayi Camii; Demirtaş Mahallesinde Hızırbey Camii, Timurtaşpaşa Camii; Doğu Mahallesinde Kadı Eminal Çelebi Camii; İstasyon Mahallesinde Ulu Cami; Karacaibrahim Mahallesinde Karacaibrahim Mahalle Cami, Karacaibrahim Bey(Kapan Camii); Karahıdır Mahallesinde Karahıdır Mahalle Cami, Karakaş Mahallesinde Ahmet Cevdet Paşa Camii, Karakaşbey Camii, Sungurbey Camii, Kocahıdır Mahallesinde Kırklar Camii, Sultan Beyazıt (Paşa Camii) Camii, Pınar Mahallesinde Bahriye Sultan Camii, Köy Hizmetleri Camii; Yayla Mahallesinde Sultan Reyhani Camii, Yayla Camii olmak üzere toplamda 22 cami bulunmaktadır.

Camilerin yanında çeşitli kurum ve kuruluşların bünyelerinde (öğrenci yurtları, sanayi sitesi vb.) mescitler bulunmaktadır. Ancak mescitler müstakil bir alana sahip olmaktan ziyade bulundukları kurum içerisinde ayrı bir bölüm teşkil edilmek suretiyle hizmet görmektedirler.

Şehrin Cumhuriyet Mahallesinde Alevi-Bektaşilerin ibadet edebilmesi amacıyla bir cemevi bulunmaktadır. Topçu Baba Dergahı, Kültür ve Cemevi isimli ibadethanenin inşası 2018 yılında bitirilerek hizmete alınmıştır.

İnsanların ortak amacalar doğrultusunda bir araya gelerek sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamaya yönelik çeşitli dernekler kurabilmektedir. Topluma fayda sağlamak ve toplum ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Kırklareli şehir merkezinde de çok sayıda ve çeşitlilikte dernek bulunmaktadır.

Şehirde Atatürkçü Düşünce Derneği, Kızılay, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, TEMA Vakfı, Yeşilay Cemiyeti, Kırklareli Şehit ve Gazi Aileleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Türkiye Sakatlar Derneği, Kırklareli Otizm Derneği, Türk Anneler Derneği, Kırklareli Radyo Amatörleri ve Afet Gönüllüleri Derneği, Türkiye Gençlik Vakfı, Kanser Savaş Derneği gibi derneklerin yanında şehre başka yerleşmelerden göç edenlerin oluşturduğu Malatyalılar Derneği, Ordulular Derneği, Kahramanmaraşlılar Derneği, Karadenizliler Derneği, Kofçaz ve Köyleri Derneği gibi dernekler ve vakıflar bulunmaktadır. Belirmediğimiz daha pek çok derneğin bulunduğu şehir bu yönden bir canlılık arz etmektedir.

Kırklareli şehirde spor faaliyetlerinin tarihi 1924-1925 yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu tarihlerde şehirde Türk Ocağı Spor Kulübü ve Süvari Alayı Takımı olmak üzere iki futbol takımı bulunmaktadır. Spor sahası olarak da günümüzdeki Atatürk Stadyumunun bulunduğu mahal kullanılmıştır. Günümüzdeki Atatürk Stadyumunun bulunduğu alanda 1950’li yıllara kadar herhangi bir spor tesisi bulunmazken 1945 yılında hazırlanan plan çerçevesinde şehirde stadyum yapılmasına karar verilmiş ve 1950’li yılların başında tamamlanarak kullanılmaya başlanılmıştır (Trakya'da Yeşilyurt, 1945a: 1; Dursunkaya, 1947: 202; Trakya'da Yeşilyurt, 1954b: 1).

1950’li yıllarda inşa edilen stadyum uzun yıllar futbol karşılaşmaları ve milli bayramların kutlanması amacıyla kullanılmış, zaman içerisinde tesislerin eskimesi nedeniyle yıkılıp 2015 yılında yine bulunduğu konumda 3.750 kişi kapasiteli olacak şekilde yeniden inşa edilmiştir. Kırklareli Atatürk Stadyumu yeni haliyle hem daha modern bir görünümü kavuşmuş hem de halkın yürüyüş ve çeşitli spor aktiviteleri için kullanımına açılmıştır. Stadyumun eskisinin yıkılıp yenisinin tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde şehrin yaklaşık 2 km kadar dışında Kırklareli-Dereköy Yolu üzerinde geçici bir futbol sahası teşkil edilmiş yeni stadyum tamamlandıktan sonra burası Vali Mustafa Yaman Tenis Kortları ismiyle tenis alanına dönüştürülmüştür.

Kırklareli Atatürk Stadyumunun hemen yakınında bir de kapalı spor salonu bulunmaktadır. İstasyon Caddesi üzerinde bulunan spor salonunda basketbol maçlar, masa tenisi, folklor oyunları gibi çeşitli müsabaka ve etkinlikler düzenlenebilmektedir.

Şehre son zamanlarda kazandırılan en önemli spor alanı yerleşmenin kuzeyinde Kofçaz yolu üzerinde meydana getirilen Kırklareli Gençlik Merkezidir. İlk olarak 2016 yılında Kapalı Yüzme Havuzunun inşa edildiği tesisler zaman içerisinde yeni binaların da inşa edilmesiyle genişleyerek spor kompleksi halini almıştır. Voleybol, Basketbol, Tenis spor branşlarına ait kortların bulunduğu merkezde aynı zamanda eğitsel kurslar ve sosyal etkinlikler de düzenlenmekte bu yönüyle spor ve sosyo-kültürel faaliyetlerin bulunduğu bir yer halini almaktadır.

Şimdiye kadar bahsetmiş olduğumuz spor alanları Gençlik ve Spor Bakanlığı ve yerel yönetimler iş birliğiyle şehre kazandırılmış tesislerdir. Bunların haricinde özel teşebbüsle şehrin farklı noktalarında halı sahalar, fitness solanları gibi spor alanları da bulunmaktadır. Şehre üniversitenin kurulmasıyla birlikte özellikle fitness salonlarının sayısında yaşanan artış dikkat çekicidir.

3.3.9. Resmi-İdari Alanlar

Kırklareli şehri günümüzde sadece bir şehir merkezi olmakla kalmayıp aynı zamanda kendisine bağlı olan yedi ilçeyle birlikte vilayet merkezidir. Bu durum şehrin idari açıdan önemini arttırmakta ve resmi alanların varlığını güçlendirmektedir.

Şehirde yerel yönetim ve merkezi yönetim tarafından kullanılan çok sayıda resmi alan bulunmakta, bu alanlardan yerel yönetime ait olanlar daha çok şehir

merkezi ve merkez ilçeye bağı köylere hizmet ederken merkezi yönetime ait olan resmi alanların hizmet sahası tüm ili kapsayabilmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirdeki resmi alanların dağılımı şehrin muhtelif yerlerine yayılmış vaziyettedir. 1929 yılında hazırlanmış şehrin önemli noktalarını gösteren planda Yayla Caddesi üzerinde birbirinden ayrı binalarda Vilayet Dairesi, Nüfus Dairesi, Polis Müdüriyeti, Umumi Vilayet Muhasebesi, Maarif Dairesi; Yayla Caddesine bağlanan Kara Umur Paşa Sokağı (günümüzde Fuat Umar Caddesi) üzerinde Defterdarlık Dairesi; Tırnova Caddesi yakınında Vergi Dairesi gibi binalar bulunmaktadır. Bahsetmiş olduğumuz resmi alanlar şehrin kuzey kısımlarında yer alırken güneyde Belediye Caddesi (günümüzde Mustafa Kemal Bulvarı) üzerinde Belediye, planda adı belirtilmeyen ancak günümüzde Hapishane Sokak olarak isimlendirilmiş sokak üzerinde Jandarma Komutanlığı, Vilayet Hapishanesi, Sıhhat Müdüriyeti ve Hasan Paşa Sokak üzerinde Postane yer almaktadır (DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel /180-9-0-0, 98-476-3, M. 25-05-1929).

II. Dünya Savaşının başlaması üzerine kurumlar arasındaki koordinasyonun daha rahat ve verimli gerçekleştirilebilmesi adına resmi kurumların çoğunu bir araya toplayacak olan Kırklareli Vilayet Binasının 1939 yılında yapımına başlanmıştır. Savaş ortamı sebebiyle inşasına ara verilen binanın 1944 yılında tekrar yapımına başlanarak 1947 yılında tamamlanabilmiştir (Dursunkaya, 1947: 205; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024).

1947 yılında şehir kenarına inşa edilmiş olan Vilayet Binası şehrsel genişlemenin batı yönüne doğru yayılmasını hızlandırmıştır (Ünsal, 1957). Vilayet Binasının hemen önünde oluşturulan Vilayet Meydanıyla birlikte şehirde sadece Cumhuriyet Meydanından ibaret olan meydan sayısı ikiye çıkmıştır. Cumhuriyet Meydanına göre daha geniş ve düzenli oluşturulan Vilayet Meydanı, buraya açılan yeni yolların da etkisiyle cazibe alanı haline gelmiş ve yine Vilayet Meydanına ulaşan yollarda ticari hareketlilik artmıştır. Vilayet Binasının zaman içerisinde ihtiyaçlara yetmemesi sebebiyle 1975 yılında genişletilmesine karar verilmiş ve eski binaya ilaveler yapılmıştır (Trakyada Yeşilyurt, 1975: 1). Böylece anlaşılmaktadır ki

Kırklareli’nde inşa edilen Vilayet Meydanı şehir dinamikleri üzerinde de doğrudan etkiye sahip olmuştur.

Fotoğraf 3.22: Kırklareli Valiliği Binası

Şehirde en önemli sayabileceğimiz resmi alan olan Vilayet Binasından sonra ikinci sırada Belediye Binası gelmektedir. Şehirde ilk belediye binası Osmanlı Döneminde Karacaibrahim Mahallesi Karakol Sokakta bulunan Polis Karakolunun bulunduğu konumda yer almıştır. 1894 yılına gelindiğinde belediye için Mustafa Kemal Bulvarında yer alan ve günümüzde müze binası olarak kullanılan yapı inşa edilmeye başlanmıştır. Yapımı yaklaşık 6 yıl süren belediye binası 1900 yılında tamamlanarak hizmete alınmıştır. 1900 yılında inşa edilen bina Osmanlıdan Cumhuriyete 60 yıldan fazla bir süre hizmet ettikten sonra zaman içerisinde gelişen şehrin ihtiyaçlarına cevap veremeyecek durumu gelmiştir. Bu sebeple 1961 yılında yeni belediye binasının inşasına karar verilerek 1963 yılında hizmete alınmıştır. İnşa edilen yeni bina yine Mustafa Kemal Bulvarında, eski belediye binasının birkaç yüz metre kuzeyinde yer almaktadır. İnşa edildiği dönemden günümüzde kadar belediyenin idari işlemleri buradan yürütülmektedir (Malumat, 1900; Kırklareli Valiliği, y.y, s. 237; Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri, 2024).

Şehirde Valilik ve Belediye binaları haricinde şehrin çeşitli noktalarına dağılmış halde bulunan çok sayıda resmi alan bulunmaktadır. Bunlardan bazıları saymak gerekirse Karakaş Mahallesi'nde Edirne Caddesi üzerinde Orman İşletme Müdürlüğü, Sancaktar Caddesinde İş ve İşçi Bulma Kurumu, İstiklal Caddesinde Kırklareli Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Fevzi Çakmak Bulvarında Türk Telekom İl Müdürlüğü, Sungurbey Caddesinde Sosyal Güvenlik Kurumu, 100. Yıl Caddesinde Kırklareli Müflütüğü; Karacaibrahim Mahallesi'nde Kurtuluş Caddesinde İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Karayolları Şube Şefliği; Kocahıdır Mahallesi Kurtuluş Caddesinde AFAD Müdürlüğü, Paşa Çeşme Caddesinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü; Demirtaş Mahallesi'nde Fuat Umay Caddesinde Meteoroloji Müdürlüğü; Bademlik Mahallesi'nde Eriklice Caddesinde Kırklareli Adliyesi ve Kırklareli Barosundan bahsedilebilir. Kırklareli Adliyesi ve Barosu yakın döneme kadar şehrin merkezi kısımlarında yer alırken 2018 yılından itibaren şehrin kenarında inşa edilen yeni binalarında hizmet görmeye başlamışlardır.

Resmi alanların şehirdeki dağılımı incelendiğinde genellikle yerleşmenin merkezi kısmını oluşturan mahallelerde veya ana caddeler üzerinde yoğunluk kazandığı anlaşılmaktadır. Böylece vatandaşlara hizmet anlamında daha kolay erişilebilir alanların seçildiği görülmektedir. Örneğin şehrin en merkezi mahallelerinden biri olan Karakaş Mahallesi aynı zamanda resmi alanların da en yoğun olduğu mahalledir. Buna karşılık şehrin merkezi kısmından uzakta olan veya oldukça yeni teşkil edilmiş Karahıdır, Cumhuriyet ve Atatürk mahallelerinde ciddi bir resmi alan yoğunluğundan söz etmek mümkün değildir.

3.3.10. Tarım Alanları

Kırklareli şehirde 19. yüzyıldan itibaren artış gösteren ve günümüze kadar devam etmiş olan mekânsal genişleme ve şehirselleşimin neticesinde tarım alanlarının büyük bir bölümünü yok olmuştur. Örnek olarak Osmanlı Arşivlerindeki bir belgede (şekil 3.4) inşaat izni alınmak üzere çizilen planda Karakaş Mahallesi'nin Cumhuriyet Caddesi ile İstiklal Caddesi arasında kalan kesimlerinde bağ ve tarlaların varlığı açık bir şekilde görülmektedir. Zaman içerisinde şehirselleşimin sonucu olarak bu kesimdeki tarım alanları tamamen ortadan kalkmış ve yerine şehirselleşmiş doku hakim olmuştur (DABOA, ŞD., 69-4, H-01-09-1326).

1929 yılında hazırlanan şehir planında da yerleşmenin batısında tarlaların varlığı gösterilmekte ve bu alan günümüzde yaklaşık olarak Karakaş Mahallesi ile Sungurbey Caddesi ile Eriklice Caddesi arasında kalan kesimlere karşılık gelmektedir. 1929 yılından günümüze yaşanan şehrsel gelişimin sonucunda buradaki tarım alanları da ortadan kalkarak konut alanı, eğitim alanı, sağlık alanı gibi çeşitli şehrsel fonksiyonların kullanım alanı haline gelmiştir (DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel /180-9-0-0, 98-476-3, M. 25.05.1929).

Şehir civarındaki tarım alanlarının hızla azalarak zaman içerisinde şehrsel alan haline geldiğinin önemli bir kanıtı da 1936 yılında Kırklareli şehir merkezi ve güneyinde yer alan Karahıdır köyünü gösteren haritadır. Haritaya göre Kırklareli şehir merkezinin hemen her yanında bağ ve meyve ağaçları bulunmaktadır. Haritanın hazırlandığı dönemde henüz Pınar Mahallesi, İstasyon Mahallesi, Bademlik Mahallesi gibi mahalleler ortada yok iken günümüzde bu mahallelerin bulunduğu alanların geçmişte tarım alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak şehrsel gelişimin sonucu olarak zamanla haritada gösterilen çoğu tarım alanı ortadan kalkmıştır (Harita Genel Direktörlüğü, 1936).

Günümüzde tarım alanları şehir sınırının temas ettiği alanlarda yoğunluk kazanmaktadır. Yerleşmenin kuzeyinde engebeli araziye karşılık gelen alanlarda birkaç noktada tarım yapılmaya çalışılsa da ciddi bir tarımsal faaliyetten söz etmek mümkün değildir. Şehrin doğusunda ise askeri alanlar ile Kırklareli-Bulgaristan yolu arasında kalan kesimlerde kısıtlı bir alanda tarım faaliyetleri sürdürülmektedir.

Fotoğraf 3.23: Şehrin Kuzeyinde Tarım Yapılan Bir Alan
(Akalar Mahallesi)

Şehrin kuzey ve doğusunda yer alan kısıtlı tarım alanlarına karşılık en verimli ve geniş tarım sahaları güney ve batı kesimlerinde yer almaktadır. Yerleşmenin güneyinde yer alan ve 1968 yılında şehir merkezine bağlanan Karahıdır Mahallesi'nin geçmişten günümüze kadar taşımış olduğu kırsal ekonomik fonksiyonlar bu bölgedeki tarım alanlarının da belli ölçülerde korunmasını sağlamıştır. Batı kesimlerinde yer alan tarım alanları Bademlik ve Karakaş mahallelerinin bu yönde ilerlemesi sonucu azalmış olsa da halen Kırklareli Şehir merkezi ve Erikler köyü arasında geniş alanlarda varlık göstermektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEHİRDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

“Bir bölgede ekonomik faaliyetlerin meydana getirdiği bütünlüğün karışımı (bileşimi) bölgenin ekonomik gelişme ve değişme bakımından halen mevcut ve gelecekteki potansiyelini ortaya koyar. Bir bölgesel ekonomiyi daha derinlemesine anlayabilmek için **ekonomik sektör**lere göre faaliyetlerin durumu ortaya konulmalıdır” (Tümerterkin ve Özgüç, 2012: 115).

Kırklareli şehir merkezi, 2000 yılında hazırlanmış olan il yıllığında fonksiyonlarına göre sınıflandırılırken idari, askeri, tarım ve ticaret şehri olarak ifade edilmiştir. 2000 yılından günümüze kadar geçen zaman içerisinde şehir halen idari, askeri ve ticari fonksiyonlarını korumaktadır. Ancak günümüzde Kırklareli şehrinde tarım fonksiyonunun yoğun olduğunu veya halkın önemli bir kesiminin tarımla uğraştığı söylemek güçtür. Bunun yanında 2007 yılında açılan Kırklareli Üniversitesiyle birlikte yerleşmenin “öğrenci şehri” olma yolunda hızla ilerlediği ve bu durumun şehrin ticaret ve hizmet fonksiyonlarını desteklediği görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik fonksiyonların oldukça dinamik olduğu, zaman içerisinde geliştiği, söndüğü veya değiştiği anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde Kırklareli şehrinin ekonomik fonksiyonların gelişim ve değişimi tarihsel süreç içerisinde ele alınarak günümüzdeki mevcut durum ortaya konacaktır. Bu kapsamda şehirdeki ekonomik faaliyetleri Tarım, Sanayi, Ticaret ve Ulaşım başlıklarında toplamak mümkündür.

4.1.TARIM VE HAYVANCILIK

Tarım ve hayvancılık insanlığın yerleşik hayata geçmesinden bu yana temel gıda gereksinimleri ve hatta giyim ihtiyaçları için gerekli olan hammaddeyi sağladıkları temel geçim kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Birbirine sıkı sıkıya bağlı olan tarım ve hayvancılıkta örneğin büyükbaş veya küçükbaş hayvanları beslemek için gerekli olan gıda tarımsal faaliyetler yoluyla elde edilebilirken, beslenen hayvanların gübreleri de tarım alanlarında gübre olarak kullanılabilirken dolayısıyla bu iki faaliyet kolu genellikle beraber yürütülmektedir.

Ekonomik faaliyetler arasında önemli yer tutan tarım ve hayvancılık faaliyetleri Kırklareli şehrinde de tabiatın imkan verdiği ölçüde yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

4.1.1. Tarım

Kırklareli şehrinde tarımsal faaliyetlerin geçmişi büyük ihtimalle şehrin ilk kuruluşuna kadar dayanmaktadır. Ancak şehrin kuruluşuyla ilgili dahi kesin kayıtlar mevcut değil iken bu dönemde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler konusunda da kesin bir sonuca varmak mümkün değildir.

Şehirde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlere ilişkin bilgi edinebildiğimiz ilk ve önemli kaynaklardan birini Evliye Çelebinin Seyahatname adlı eseri oluşturmaktadır. 17. yüzyılda şehri ziyaret eden Çelebi eserinde “ve şehrin dört tarafında kara taşlık içinde bağlar ve bahçeler var ki insan kaybolur”, “şehir bağlar içinde... bahçeler ile süslenmiş şirin kasabadır”, “yirmi bin bağ var ve üzümü sulu olur” gibi ifadelerle yer vererek şehirde bağcılığın önemine ve yoğunluğuna vurgu yapmaktadır (Evliya Çelebi, 1315; Evliya Çelebi, 2010: 119-120). Ancak bilindiği üzere Evliye Çelebinin eseri verilerden ziyade genel gözleme dayandığı için burada verilen “yirmi bin bağ” ifadesini kesin doğru olarak kabul etmek pek mümkün değildir.

19. yüzyılın ortalarına doğru hazırlanan ve resmi kaynaklar olan temettuat defterlerindeki bilgilere göre buğday, arpa, çavdar, üzüm gibi bitkiler Kırklareli şehrinde en fazla yetiştirilen ziraat ürünleri arasında yer almaktadır. Bu noktada Evliya Çelebinin bahsettiği bağcılık 19. Yüzyılda da varlığını sürdürmekte ve şehrin önemli tarımsal faaliyetleri arasında yerini almaktadır (Evliya Çelebi, 2010: 119-120; Dertli, 2015: 23).

19. yüzyılın ikinci yarısında hazırlanmış salnamelerde de Kırklareli’nde yetiştirilen tarım ürünlerine yer verilmiştir. Seçilmiş birkaç salnameden örnek verecek olursak ilk olarak 1884 yılına ait Edirne Vilayet Salnamesinde Kırklareli’nde imal edilen şarapların Avrupa’ya ihraç edildiğinden bahsedilmektedir. Şarap imalinin bağcılıkla alakalı olması sebebiyle, civarda üzüm yetiştirildiği sonucu çıkmaktadır. (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1301 / M. 1884: 284)

1892 yılındaki salnamede ise hem üzüm üretimiyle ilgili hem de diğer zirai ürünlerle ilgili daha açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Buna göre şehrin dört bir tarafının yüz yirmi bin dönüme yaklaşan bağlarla çevrili olduğu ve senelik 4326000 kıyve şarap imal edildiği belirtilmektedir. Üzüm haricinde kasabada Buğday, kızılca, çavdar vb. hububat ziraatı yapıldığından ve az da olsa tütün ekildiğinden bahsedilmektedir (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1309 / M. 1892: 246-248).

1894 yılındaki salnamede önceki salnamelerde olduğu gibi üzüm üretimine yer verilirken bunun yanında Kırklareli kazasının arazi yapısı ve bu durumun ziraat faaliyetlerine etkisi de ele alınmıştır. Öyle ki kazanın bir kısmının engebeli arazi bir kısmının ise ova üzerinde yer aldığı, bu sebeple engebeli kısımda daha çok çavdar ziraatı gerçekleştirildiği ovalık alanlarda ise buğday, kızılca, çavdar, mısır, kenevir gibi daha çeşitli ürünler ekilebildiği ifade edilmektedir. (Edirne Vilayet Salnamesi, Mâli Senesi 1310 / Miladi 1894: 497-500). Ancak burada bilgiler verilirken Kırklareli Kasabası veya Kırklareli Kaza Merkezi gibi tanımlama yapılmadığından dolayı şehre doğrudan mülhak olan köylerle birlikte genel bir değerlendirme yapılmış olması yüksek ihtimal dahilindedir. Ancak Kırklareli şehir merkezi engebeli arazi ve ovalık arazinin birleştiği bir noktada yer almakta dolayısıyla salnamede yapılan değerlendirme Kırklareli şehir merkezini de kapsayıcı olmaktadır.

1903 yılına ait ve son kez hazırlanan Edirne Vilayet Salnamesinde Kırklareli kasabasındaki ziraat faaliyetleriyle ilgili olarak üretilen ürünlere ait kapsamlı bir bilgi yer almazken sadece kasabanın etrafının bağ ve bahçelerle çevrili olduğu belirtilmiştir (Edirne Vilayet Salnamesi, Mâli Senesi 1319 / Miladi 1903: 1008).

Osmanlı döneminde Kırklareli'ndeki tarımsal faaliyetler hakkında ilk ve en kapsamlı veriler dönemin Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi tarafından hazırlanmış olan "1323 Senesi Avrupa-i Osmani Ziraat İstatistiki" adlı eserde yer almaktadır. 1907 yılına karşılık gelen bu istatistikler aynı zamanda Osmanlı dönemindeki ilk tarım istatistiklerini oluşturmaktadır. Osmanlının son dönemlere ait tarımıyla Cumhuriyet döneminde yaşanan değişimleri karşılaştırmalı inceleyebilmek açısından bu veriler ayrıca önem kazanmaktadır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909; Güran, 1997)

Kırklareli'nin Osmanlı dönemindeki ziraat istatistiklerini incelemeden önce verilerin kapsamı konusunda açıklama yapmak yararlı olacaktır. Öyle ki Osmanlı döneminde yayınlanmış olan ziraat istatistiklerinde şehir merkezi ve merkeze bağlı kırsal alanlarda hasat edilen ürünler toplam olarak verilmiştir. Dolayısıyla sadece şehir merkezinde üretilen ziraat ürünleriyle ilgili kesin bilgi edinememekle birlikte genelden özele uyarlayarak civardaki tarımsal faaliyetler konusunda fikir edinmek mümkündür (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909).

1907 yılına ait istatistiklerde Kırklareli kazasında üretilen ziraat ürünleri hububat, bakliyat, sanayi bitkileri, bağlar ve meyve ağaçları başlıkları altında tablolar halinde aktarılmıştır. Bu tablolarda yer alan ve Kırklareli mintikasında ekimi yapılmayan pirinç, afyon, pamuk gibi bitkilere ait sütunların varlığı, tabloların merkezden hazırlanarak ilgili müesseselere doldurulmak üzere gönderildiğine işaret etmektedir (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909).

Kırklareli kazasında 1907 yılı ziraat istatistiklerine göre ekilen hububatın türü, alınan ürün miktarı ve ekiliş sahası şu şekildedir:

Tablo 4.1: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Ziraatı

Türü	Saha (Dönüm)	Yüzde	Miktar (Ton)*	(%)
Buğday	80000	42.7	7082	31.9
Arpa	29150	15.6	5963	26.9
Yulaf	30200	16.1	3374	15.2
Çavdar	29150	15.6	5248	23.6
Kaplıca	1000	0.5	22	0.1
Darı	2400	1.3	68	0.3
Mısır	11000	5.9	310	1.4
Burçak	4500	2.4	127	0.6
Toplam	187400	100	22194	100
* Hububat miktarları istatistikte kile cinsinden verilmiş ton cinsine çevrilmiştir.				

Kaynak: Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 18-24; Güran, 1997

Kırklareli kazasında 1907 yılı istatistiklerine göre (Tablo 4.1) toplam 187400 dönüm sahada hububat ziraatı yapılmış ve 22194 ton ürün elde edilmiştir. Alan olarak en fazla buğday ekimi yapılmış buğdayı yulaf, arpa ve çavdar takip etmiştir. En az ekilen ürünler ise kaplıca ve darıdır.

Hasat edilen 22194 ton hububat arasında en fazla paya sahip olan %32'ye yakın bir oranla buğdaydır. Buğdaydan sonra sırasıyla %26,9 ile arpa, 23,6 ile çavdar ve %15,2 ile yulaf gelmektedir. En az ürün %1'in altındaki oranlarıyla kaplıca, darı ve mısırdan elde edilmiştir (Tablo 4.1).

1907 yılı hububat verilerinde üretim miktarı açısından ekilen ilk dört ürün olan buğday, arpa, çavdar ve yulafın toplam üretim içerisindeki payı %97,6 gibi oldukça yüksek bir orana karşılık gelmektedir. Buğday, arpa, çavdar ve yulaf gibi hububatların hem insanların temel besin maddelerinden olması hem de hayvan yemi olarak kullanılabilmesi bu bitkilerin geniş alanlarda ve yüksek miktarlarda ziraatının yapılmasını sağlamıştır (Tablo 4.1).

Yine 1907 istatistiklerinin yer aldığı eserde Kırklareli kazasında üretilen hububatın tamamının yine Kırklareli kazası dahilinde tüketildiğini belirten bir not düşülmüştür. Bu durumda Kırklareli kazasında üretilen hububatın yerli halkın ve hayvanlarının ihtiyacı doğrultusunda kullanıldığı ve ihracının yapılmadığı anlaşılmaktadır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 21).

Kırklareli kazasında hububatların yanında bakliyat ziraatı da yapılmış, 1907 yılına ait ziraat istatistiklerinde bakliyatlar nohut, mercimek, fasulye, bakla ve patates olmak üzere ayrılmışlardır. Buna göre Kırklareli kazasında 1907 yılına ait bakliyat ziraatı istatistikleri şu şekildedir:

Tablo 4.2: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Bakliyat Ziraatı

Türü	Saha (dönüm)	%	Miktar (Ton)*	%
Nohut	12	0.72	0.8	1.20
Mercimek	400	23.92	12.3	18.44
Fasulye	860	51.44	33.1	49.63
Bakla	370	22.13	18.6	27.89
Patates	30	1.79	1.9	2.85
Toplam	1672	100	66.7	100

* Bakliyat miktarları istatistikte kıyeye cinsinden verilmiş ton cinsine çevrilmiştir.

Kaynak: Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 66-67; Güran, 1997

Yukarıdaki tabloda Kırklareli kazasında 1907 yılında ekilen baklagil miktarları verilmiştir. Buna göre en fazla ekimi yapılan baklagil fasulye olmakta ve ekilen alanın %51,44'ünü işgal etmektedir. Fasulyeden sonra sırasıyla mercimek, bakla, patates ve nohut gelmektedir. Elde edilen ürün miktarında da fasulye birinci sırada yer almakta, toplam 66.7 ton bakliyatın 33.1 ton ile yarıya yakını fasulye oluşturmaktadır. Miktarı göre diğer ürünler bakla, mercimek, patates ve nohut şeklinde sıralanmaktadır (Tablo 4.2).

Kazada ekilen hububat ve bakliyat karşılaştırıldığında hem alan olarak hem de miktar olarak bakliyat ziraatı hububat ziraatının karşısında oldukça cüzi kalmaktadır (Tablo 4.1, Tablo 4.2). Bu hususta bakliyatlar da insanlar için temel gıda maddeleri arasında yer alırken hububatlar kadar önem arz etmemektedirler. Örneğin bir insan için her gün fasulye veya bakla yemek olağan dışı gözükmektedir, genellikle buğdaydan mamul ekmek her gün ve her öğünde tüketilebilmekte bu durum da hububat ekiminin önceliklendirilmesini izah etmektedir.

Kırklareli kazasında 1907 yılında ziraatı yapılan ürünlerin arasında sanayi bitkileri gelmektedir. İstatistiklere göre kazada ziraatı yapılmış olan sanayi bitkileri şu şekildedir:

Tablo 4.3: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Sanayi Bitkileri Ziraatı

Türü	Saha (dönüm)	Yüzde	Miktar (Ton)*	Yüzde
Keten Tohumu	50	2.33	0.35	0.31
Susam	100	4.65	1.03	0.90
Kuş Yemi	2000	93.02	112.90	98.79
Toplam	2150	100	113.37	100
* Miktarlar istatistikte kıyye cinsinden verilmiş ton cinsine çevrilmiştir.				

Kaynak: Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326/M.1909: 96-97

1907 yılında Kırklareli kazasında ekilen sanayi bitkileri keten tohumu, susam ve kuş yeminden oluşmaktadır. Kuş yemi hem ekiliş alanı hem de alınan ürün miktarı açısından ağır bir baskınlık göstermekte buna karşın keten tohumu ve susam ziraatındaki değerler adeta sembolik kalmaktadır (Tablo 4.3).

İstatistiklerde Kırklareli kazasında dut ağacı yetiştiriciliğinin de yapıldığı dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Öyle ki sanayi mahsulleri arasında toplam 480 kutu koza açıldığı ve 21262 kg yaş koza elde edildiği belirtilmektedir. İpekböceğinin temel gıda maddesinin dut yaprağı olması bölgede dut ağaçlarının varlığını kanıtlamaktadır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 97).

Kazada ekim alanı veya ağaç sayısı belirtilmeden yalnızca hasat edilen ürün bazında yaklaşık olarak 24 ton ceviz, 1.3 ton erik, 0.6 ton elma, 2.6 ton armut ve 1 ton kadar kayısı üretimi gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kırklareli kazası civarında 1907 yılı itibariyle ceviz üretiminin oldukça yaygın olduğu anlaşılmaktadır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 122-123).

Kırklareli'nin geçmişinde temel ziraat uğraşlarından birini oluşturan bağcılık durumuna ait istatistiki bilgiler 1907 yılında şu şekilde yansımıştır:

Tablo 4.4: 1907 Yılı Kırklareli Kazası Bağcılık

	Bağların Genişliği (Dönüm)	Üzüm(ton)	Şarap(ton)	Rakı(ton)
Kırklareli Kazası	60000	5773.5	3849	314.3
Kırklareli Sancağı Toplamı	71450	9006.6	4482.80	400.04
Kırklareli Kazasının Sancak Toplamına Oranı	%84	%64	%86	%79

Kaynak: Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326/M. 1909: 122-123

Tablo 4.4'te yer alan verilerden Kırklareli kazasında ciddi anlamda bağcılık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ve gerek üzüm üretimi gerekse üzümünden mamul ürünlerde çevresine göre merkez konumunda olduğu anlaşılmaktadır.

1907 yılında Kırklareli Sancağı Tırnova, Ahta Bolu, Lüleburgaz, Vize, Midye, Babaeski ve Merkez Kaza olmak üzere toplam 7 kazadan oluşmaktadır. Merkez kaza tek başına bağlık alanlarının %84'üne, üzüm üretiminin %64'üne, şarap üretiminin %86'sına ve rakı üretiminin %79'una sahiptir. Bu durum Kırklareli kazasında

bağcılığın ne kadar önemli bir temel ziraat uğraşı olduğunun kanıtıdır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 122-123).

Osmanlı döneminde Kırklareli'ndeki ziraat faaliyetlerini içeren ikinci istatistikler 1913 senesinde aittir. Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyye İdaresi tarafından “Memalik-i Osmaniye'nin 1323 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiki” adıyla yayınlanan istatistikler, kapsam ve tasnif bakımından 1907 yılında yayınlanan istatistiklerden farklılık gösterebilmektedir. Örneğin 1907 yılındaki istatistiklerde patates ürününe bakliyatlar kısmında yer verilirken, 1913 senesindeki istatistiklerde “köklü gıda maddeleri” şeklinde yeni bir kısım oluşturularak patates, soğan, sarımsak gibi ziraat mahsullerinin tasnifi daha doğru yapılmıştır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909; Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916).

1913 yılında hazırlanmış olan ziraat istatistikleri Kırklareli'nde gerçekleştirilen zirai faaliyetler hakkında bilgi verirken, Kırklareli için yıkıcı etkiler bırakan Balkan Savaşlarının hem sonrasını kapsamı açısından oldukça önemlidir.

Kırklareli kazasında gerçekleştirilen zirai faaliyetler neticesinde 1913 yılındaki istatistiklere yansıyan hububat verileri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 4.5: 1913 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Ziraatı³⁵

Türü	Saha (Dönüm)	Yüzde	Miktar (Ton)	Yüzde
Buğday	41161	33.59	3037	37.33
Kaplıca	592	0.48	26	0.32
Arpa	20860	17.02	1606	19.74
Yulaf	1946	1.59	122	1.50
Mısır	366	0.30	83	1.02
Darı	126	0.10	18	0.22
Çavdar	57488	46.91	3243	39.86
Toplam	122539	100	8115	100

Kaynak: Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 32-35

³⁵ Miktarlar kile cinsinden ton cinsine çevrilirken 1907 yılına ait istatistiklerde yer alan 1 kilenin kıyye karşılığı kullanılmıştır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909).

Yukarıdaki tabloya göre (tablo 4.5) Kırklareli kazasında en fazla alana ekilen hububatlar sırasıyla çavdar, buğday ve arpadan oluşmaktadır. Alınan ürün miktarı açısından da aynı sıralama geçerlidir. En az alana ekilen hububatlar ise darı, mısır ve kaplıcadır. Ekim alanının azlığına bağlı olarak darı, mısır ve kaplıcadan elde edilen ürün miktarı da oldukça sınırlı kalmakta ve toplam hububat miktarı içerisinde ancak %1,5 civarında bir paya sahip olmaktadır.

1913 yılına ait ziraat istatistiklerini 1907 yılına ait istatistiklerle karşılaştırdığımızda önemli ölçüde farklılaşma görülmektedir. Örneğin hububat ekilen alan 1907 yılında 187400 dönüme karşılık gelirken 1913 yılında %35'lik bir düşüşle 122539 dönüme gerilemiştir. Üretilen hububat miktarında da ciddi bir düşüş yaşanmış ve 1907 yılında 22194 ton hububat hasat edilmişken bu sayı 1913 yılında %63'lük bir düşüşle 8115 ton olarak kaydedilmiştir (tablo 4.1, 4.5). Bu dramatik düşüşün temel sebebi olarak bölgede derin tahribat yaratanmış olan Balkan Savaşlarının etkisi göz önünde tutulmalıdır.

Balkan Savaşlarının etkilerini bölgede yapılan hemen tüm ziraat faaliyetlerini etkilediği görülmektedir. 1913 istatistiklerinde Kırklareli kazasında üretilen bakliyatlar kısmında bakla, bezelye, nohut, mercimek, börülce, fiğ ürünlere ait herhangi bir veri bulunmamakta yalnızca 636 dönüm araziden 27 ton civarında burçak³⁶ elde edildiği belirtilmektedir (Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 118-121).

Bakliyat ürünlerine benzer şekilde sanayi bitkileri, yağ üretilen bitkiler ve meyvelere ait veriler tamamen boş bırakılmıştır (Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 118-379). Ancak bu verilerin savaş sebebiyle ilgili bitkilerin ziraatı yapılamadığı için mi yoksa ziraatı yapılmış ancak verileri sağlanamamış olduğu için mi boş bırakıldığı kesin değildir. Hatta üründen ürüne değişebilmekle birlikte her iki ihtimal de gerçekleşmiş olabilir. Bu durumda kesin olan şudur ki Balkan Savaşlarının Kırklareli kazasındaki tarımı akamete uğrattığıdır.

³⁶ 1907 istatistiklerinde hububat olarak kaydedilmiştir. Bkz. Tablo 4.1

1913 ziraat istatistiklerinden devam edecek olursak köklü gıda maddeleri olarak Kırklareli kazasında patates, soğan ve sarımsak üretildiği belirtilmektedir. Bu ürünlerden patatesten 14 dönüm alanda 14 ton, soğanda 194 dönümde 133 ton, sarımsakta 14 dönüm alanda 9 ton ürün hasat edilmiştir (Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 194-195).

Son olarak kazada geniş alanlarda geniş alanlarda uğraşı yapılan ve yüksek miktarda ürün elde edilen bağcılığın 1913 yılı ziraat istatistiklerine göre durumu şu şekildedir:

Tablo 4.6: 1913 Yılı Kırklareli Kazası Bağcılık

	Bağların Genişliği (Dönüm)	Üzüm(ton)	Şarap(ton)	Rakı(ton)
Kırklareli Kazası	319000	340	136	11
Kırklareli Sancak Toplamı	328548	3316	489	37
Kırklareli Kazasının Sancak Toplamına Oranı	%97	%10	%28	%30

Kaynak: Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 500-501

1913 yılına ait bağcılık istatistiklerinde yaklaşık 340 ton üzüm, 136 ton şarap ve 11 ton kadar rakı üretimi gerçekleştirilebilmiştir. 1907 yılına ait istatistiklerle karşılaştırıldığında üretimin ciddi derecede azaldığı ve benzer şekilde Kırklareli kazasının sancak toplamının içerisindeki payının da düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken ve büyük ihtimalle yanlış ifade edilmiş olan nokta, ekilen alanlar kısmındadır. Nitekim 1907 yılında 60000 dönüm kadar alanda bağcılık yapılmışken 1913 yılında 5 kata kadar bir artışla 319000 dönümde bağcılık yapıldığı belirtilmektedir. Ancak aynı dönemlerde Kırklareli bağlarına ciddi zarar veren filoksera hastalığının görülmesi, Balkan Savaşları ve bakımsızlık gibi sebeplerle ekilen bağ alanlarının bu şekilde bir artış göstermesi mümkün değildir. Dolayısıyla 1913 yılındaki verinin belki de sehven “31900” yerine “319000” olarak yazıldığı

düşünülebilir. Böyle bir kabul tarihsel süreçte yaşanan olaylara da daha uygun olacaktır (Uray, 2017: 59-61; Cidan, 2019: 6,10; Tablo 4.4, 4.6).

Genel olarak Kırklareli kazasının Osmanlı dönemindeki tarımsal faaliyetlerini değerlendirecek olursak temelde buğday, çavdar, arpa gibi hububat ekiminin ön planda olduğu ve hububat ziraatının yanında bakliyat, sanayi bitkileri, köklü bitkiler ve meyveciliğin yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda şehrin tarihinde önemli yer tutan ve günümüzde Kırklareli Belediyesinin logosunda da kullanılan üzüm ziraatının (bağcılık) oldukça yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Kırklareli kazasının Cumhuriyet Dönemindeki ilk tarımsal verileri “Türkiye’nin Sıhhi İhtimai Coğrafyası: Kırklareli Vilayeti” adlı eserde yer almaktadır. Gerek il düzeyinde gerekse ilçe(kaza) düzeyinde ziraatın genel durumuyla ilgili bilgilerin yer aldığı eserde Kırklareli kazasında üretilen tarım ürünlerinin miktarı şu şekildedir:

Tablo 4.7: Kırklareli Kazası 1923 Yılı Tarımsal Üretimi

Ürün	Miktar (ton)	Ürün	Miktar (ton)
Buğday	1250	Darı	60
Arpa	1100	Mısır	900
Çavdar	850	Susam	10
Yulaf	500	Nohut	0
Kaplıca	350	Fasulye	40
Burçak	300	Mercimek	15
		Toplam	5375

Kaynak: Cidan, 2019: 7

Yukarıdaki tabloya göre (Tablo 4.7) 1923 yılı itibariyle Kırklareli Kazasında en fazla hasat edilen ürünlerin başında buğday, arpa, mısır ve çavdar gelmektedir. En az hasat ise fasulye, mercimek ve susam ürünlerinde gerçekleşmiştir. Tabloda yer almasına rağmen nohut üretiminin “0”, başka bir deyişle olmadığı anlaşılmaktadır. Ürünlerin ekildiği alan genişlikleriyle ilgili herhangi bir istatistiğe yer verilmemiştir.

Çalışmamızda yer verdiğimiz Osmanlının son dönem ziraat verilerinden olan 1913 yılı ziraat istatistikleri ile Cumhuriyet Döneminin ilk istatistikleri olan 1923 yılına ait verileri karşılaştırmak, tarihsel süreçler ve bunların tarıma yansımalarını açıklayabilmek açısından önem arz etmektedir. Buna göre Kırklareli kazasının 1913 ve 1923 yıllarına ait karşılaştırma yapabileceğimiz tarımsal verileri şu şekildedir:

Tablo 4.8: 1913 ve 1923 Yılları Kırklareli Kazası Tarımsal Üretim

	1913 yılı	1923 yılı	
Ürün	Miktar /Ton	Miktar /Ton	Değişim (%)
Buğday	3037	1250	-59
Arpa	1606	1100	-31.5
Çavdar	3243	850	-74
Yulaf	122	500	310
Kaplıca	26	350	1246
Darı	18	60	233.5
Mısır	83	900	984.5
Toplam	8135	5010	-38.5

Kaynak: Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 32-35; Cidan, 2019: 7

1913 yılında 1923 yılına kadar geçen 10 yıllık süreç içerisinde Kırklareli kazasındaki hububat üretimi bazı ürünlerde ciddi düşüşler kaydederken bazı ürünlerde artış göstermektedir. Temel gıda hammaddelerinden olan buğdayda düşüş -%59, arpada -%31.5 ve çavdarda -%74 civarında gerçekleşirken bunlara karşılık yulaf, kaplıca, darı ve mısırdaki artışlar yüzdesel olarak dikkat çekicidir (tablo 4.8).

Genel olarak toplam hububat miktarı 1913'te 8135 ton iken 1923'te 5010'a gerileyerek %38,5 düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün arka planında 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen I. Dünya Savaşı ve hemen akabinde Kırklareli'nin 1918-1922 yılları arasında Yunan işgali altında kalması gösterilebilir. Yaşanan istikrarsız ortam, göçler vb. durumlar bölgedeki tarımsal faaliyetleri de olumsuz etkilemiştir (tablo 4.8).

Son olarak 1923 yılına ait malumatlara göre Kırklareli kazasında bağcılık faaliyetlerinin bakımsızlık, savaşlar ve filoksera hastalığı yüzünden neredeyse yok olduğu, ekilen bağ alanının 100-150³⁷ bin dönümde ve üretilen üzümün 128 ton civarında kaldığı belirtilmektedir (Cidan, 2019: 10).

1923 yılının devamın Cumhuriyet döneminde Kırklareli'ndeki ziraat durumunu ortaya koyabileceğimiz çeşitli tarım sayımları ve istatistikler bulunmakla birlikte bu istatistiklerin neredeyse tamamı doğrudan şehir merkezindeki üretimi ve ekilen alan miktarlarını içermemektedir. Örneğin Türkiye Cumhuriyetindeki ilk tarım sayımı olan 1927 yılındaki sayımda il ve ilçe seviyesine kadar veri sağlanabilirken

³⁷ Merkez kazadan ziyade tüm vilayetteki ekilen alan olması daha muhtemeldir.

1950 yılındaki tarım sayımında yayınlanan verinin kapsamı daha da daraltılarak sadece il bazında verilmiştir. Bu sebeple Cumhuriyet Döneminde sadece şehir merkezindeki zirai faaliyetleri içermeyen veri kaynaklarını yüzeysel bir şekilde ele almak en azından bölgedeki tarımsal faaliyetlerin genel durumunu ortaya koyabilmek adına yerinde olacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdirriyet-i Umumiyyesi, 1928; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940; Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1956).

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ilk tarım sayımı 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Ancak Kırklareli'nin bu tarım sayımındaki durumuna geçmeden önce birkaç önemli noktaya açıklık getirmek faydalı olacaktır. Öyle ki Kırklareli Vilayeti 1927 tarım sayımı esnasında merkez kaza, Babaeski, Demirköy, Lüleburgaz ve Vize olmak üzere toplamda 5 ilçeden meydana gelmektedir. Daha önceleri kaza merkezi olan ve önemli tarımsal üretime sahip Pınarhisar ilçesi 1926 yılında Kırklareli Merkez kazaya nahiye olarak bağlanmıştır. Dolayısıyla Kırklareli Merkez Kazası ve Pınarhisar Nahiyesindeki tarımsal üretim miktarları birlikte verilmiş, bu durum Kırklareli Merkez Kazasına ait üretim verilerinin 1923 yılına göre ciddi artış göstermesine sebep olmuştur. Buğday ürünü üzerinden örnek verecek olursak 1923 yılındaki verilerde Kırklareli Merkez Kazada buğday üretimi 1250 ton ve o yıllarda kaza merkezi olan Pınarhisar'da 880 ton kadar gerçekleşmiştir. 1927 ziraat tahrirlerinde Pınarhisar kazası Kırklareli Merkez Kazasına bağlandığı için sadece Merkez Kazada buğday üretimi 1923 yılına göre %258 civarında artış göstererek 4479 ton olarak kaydedilmiştir. Merkez Kazadaki üretimi 4 yıl gibi kısa sürede böylesine bir artış göstermesinin temel sebebi vilayetin idari bölünüşünün değişmesidir (Türkiye Cumhuriyeti, 1926: 1566) (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdirriyet-i Umumiyyesi, 1928: 18; Cidan, 2019: 7)

Kırklareli kazasının 1927 yılı tarım sayımına göre hububat, bakliyat ve sanayi bitkileri olmak üzere üretim ve ekiliş alanları şu şekildedir:

Tablo 4.9: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Hububat Üretimi

Ürün	Miktar (Ton)	Ekiliş Alanı/Dönüm	Ürün	Ton	Ekiliş Alanı/Dönüm
Buğday	4479	56300	Kaplıca	424	3997
Arpa	4546	61744	Pirinç	3	100
Yulaf	1193	18135	Darı	54	854
Çavdar	5582	1193409	Mısır	1978	25222
Toplam				18259	1359761

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdürlüğü-i Umumiyesi, 1928: 18-19

1927 yılı istatistiklerine göre Kırklareli Merkez Kazasında en fazla ekilen ürünler çavdar, arpa ve buğday olurken en az ekilen ürünler kaplıca, darı ve pirinçtir. Pirinç daha önce Kırklareli mintıkasında ziraatına rastlamadığımız bir ürün iken Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ekimine başlanmıştır. Yapısı itibariyle yetiştirme döneminde bol suya ihtiyaç duyan pirinç Kırklareli Merkez Kazasının yaklaşık 25-30 km doğusunda yer alan Pınarhisar Nahiyesi ve köylerinde ekilmiştir. Dolayısıyla 1927 yılındaki pirinç ekilen alan ve alınan ürün miktarına ait veriler Pınarhisar Nahiyesinde gerçekleşen ziraata işaret etmektedir (Dursunkaya, 1948: 113; Tablo 4.9).

Tablo 4.10: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Bakliyat Üretimi

Ürün	Miktar (Ton)	Ekiliş Alanı/Dönüm	Ürün	Miktar (Ton)	Ekiliş Alanı/Dönüm
Bakla	0.5	231	Börülce	32.9	527
Nohut	1.8	46	Mercimek	12.6	1042
Fasulye	38.9	1334	Burçak	107.7	2068
Toplam				194.4	5248

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdürlüğü-i Umumiyesi, 1928: 52-53

Yukarıdaki tabloya göre Kırklareli Merkez Kazasında 1927 yılında 5248 dönüm alanda toplamda 194.4 ton bakliyat üretimi gerçekleştirilmiştir. En fazla ürün

alınan bakliyatlar Burçak, fasulye ve börülce, en az ürün alınanlar da mercimek, nohut ve bakladır (Tablo 4.10).

1927 yılına ait sanayi bitkilerinin Kırklareli Merkez Kazasındaki ekiliş alanı ve alınan ürün miktarları aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.11: 1927 Yılı Kırklareli Kazası Sanayi Bitkisi

Ürün	Miktar (Ton)	Ekiliş Alanı/Dönüm	Ürün	Miktar (Ton)	Ekiliş Alanı/Dönüm
Patates	13.3	185	Susam	27.6	2693
Pancar	1749.3	2557	Tütün	274.7	27623
Soğan	42.8	901	Afyon (Tohum)	50.4	507
Sarımsak	0.3	6			
Pamuk	0.9	38	Toplam	2159.3	34510

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdirriyet-i Umumiyyesi, 1928: 84-85

1927 ziraat tahrirlerinde Kırklareli Kazasında 34510 dönüm alanda sanayi bitkisi ekilmiş ve buralardan toplamda 2159.3 ton kadar ürün elde edilmiştir. En fazla hasat edilen ürünler pancar, tütün ve afyon olurken en az hasat edilenler pamuk ve sarımsaktan oluşmaktadır (Tablo 4.11).

Tabloda yer alan pancar, pamuk ve tütün ürünlerinin konumuna ayrıca değinecek olursak; pancar 1927 yılı itibariyle bölge için oldukça yeni bir ziraat bitkisiydi ancak yeni olmasına karşın geniş alanlarda ekimi yapılmış ve bol miktarda ürün hasat edilmiştir. Pancar bitkisinin bölgede hızlı bir şekilde yükseliş göstermesinin temel sebebi 1926 yılında açılan Alpullu Şeker Fabrikasıdır. Böylece çiftçiler daha fazla kazanç sağlayabilmek için pancar ekimine yönelmeye başlamışlardır (Dursunkaya, 1948: 107-113; Tablo 4.11).

Tütün ziraatının da Cumhuriyetle birlikte artış gösterdiği anlaşılmaktadır. 1892 yılına ait salnamede Kırklareli kazasında miktar belirtilmemekle birlikte oldukça az miktarda tütün ekiminin yapıldığından bahsedilmektedir. Ancak tütünün geniş alanlarda ve çok sayıda çiftçi tarafından ekilmeye başlanması 1923 yılı sonrasına

tekabül etmektedir. Özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı neticesinde Selanik ve Drama'dan gelen ve tütün ziraatını bilen göçmenlerin Kırklareli'nde de tütün ekimine başladığı, bu durumun yerli halkı da tütün ziraatına teşvik ettiği belirtilmektedir. Göçmenlerin etkisiyle birlikte Kırklareli'nin ziraat kültüründe yer edinmiş olan tütün, 1940'lı yıllara gelindiğinde sadece şehir merkezine yakın alanlarda dahi 212 hektar alanda 377 kişi tarafından ekilmiştir (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1309 / M. 1892: 246-248; Türk Tütünü, 1941: 8; Cidan, 2019: 9).

Son olarak 1927 yılındaki pamuk tarımı incelendiğinde 38 dönüm alanda ekimi yapılmış ve sadece 0.9 ton ürün alınabilmiştir. Pamuk tarımının 1923 yılında da yapıldığı bilinmekte ancak bahsedilecek kadar önemli olmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla Pamuk ziraatı Kırklareli Merkez Kazasında sadece birkaç köyde ve sınırlı bir alanda gerçekleştirilmiştir (Cidan, 2019: 10; Tablo 4.11).

1927 yılında gerçekleştirilen tarım sayımından sonraki yıllarda resmî kurumlar tarafından ülkedeki zirai durumu ortaya koyan çeşitli istatistikler yayımlanmıştır. Bu istatistiklerin bir kısmında vilayetler bazında veriler yer alırken bir kısmında kapsam olarak ilçeler ölçeğinde veriler de bulunmaktadır (T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a: 177-184). Vilayetler ölçeğindeki tarımsal verileri kullanmak oldukça geniş bir alanı kapsayacağı ve çalışma sahamızın bağlamından uzaklaşacağı için sadece Kırklareli Merkez Kazasını kapsayan verileri incelemek şehir merkezinin yakın çevresindeki zirai faaliyetleri anlamak ve açıklamak adına daha faydalı olacaktır.

1927 yılı sonra Kırklareli Merkez Kazasında gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerle ilgili elde edebildiğimiz önemli kaynaklar 1937-1946 yıllarını kapsamaktadır. Bu yıllar Cumhuriyetin ilk dönemlerinde bölgede değişen ve dönüşen tarımsal yapıyı ortaya koymamıza yardımcı olurken aynı zamanda II. Dünya Savaşı'nın tarımsal faaliyetler üzerinde bir etkisi olup olmadığını anlamamız konusunda yol gösterecektir. Buna göre Kırklareli Merkez Kazada 1937-1946 yılları arasında hububat, bakliyat ve sanayi bitkileri olmak üzere gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlere ilişkin bazı bilgiler şu şekildedir:

Tablo 4.12: Kırklareli Merkez Kaza 1937-1946 Yıllarına Ait Ziraat Verileri

Yıllar	1937		1938		1939		1940		1941		1942		1944		1945		1946	
Hububatlar																		
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
Buğday	8216	7746	15594	15204	15156	16196	16187	6404	31312	7006	12241	2886	10409	8779	11493	6971	11086	?
Arpa	7357	5792	11016	12422	10210	12480	9075	3725	14233	3228	5740	1392	7797	3956	9771	2370	4674	3739
Çavdar	9131	6928	12095	11836	10851	9153	17223	5003	17097	4882	9514	2478	12558	8576	16376	6813	10321	9840
Kaplıca	561	224	189	102	165	188	232	58	308	24	39	6	160	128	185	26	311	10
Darı	356	41	273	24	55	22	210	110	464	290	486	127	300	134	48	8	89	62
Mısır	5108	3902	4975	411	3876	3080	8741	6926	5020	4917	5187	1101	6216	2616	2252	1278	6526	10350
Pirinç	50	152	48	85	-	-	-	-	-	-	24	52	16	26	-	-	-	-
Kuş Yemi	716	271	639	181	353	191	447	121	160	67	71	66	70	35	-	-	-	-
Mahlut	-	-	-	-	105	116	86	66	269	279	2477	499	985	2583	1763	2052	1185	1004
Toplam	31495	25056	44835	40265	40771	41426	52201	22413	68863	20693	35779	8607	38511	26883	41888	19518	34192	25005
Bakliyatlar																		
Bakla	22	12	46	19	73	1	45	10	-	-	77	-?	10	16	10	5	-	-
Nohut	104	27	148	32	65	51	43	23	172	14	22	5	2	1	5	1	27	?
Fasulye	348	289	402	197	350	151	688	408	286	376	640	78	500	207	187	133	516	186
Mercimek	127	30	144	15	99	15	80	43	55	21	114	8	28	13	15	11	80	8
Börülce	3	2	-	-	18	12	32	23	23	13	-	-	-	-	-	-	-	-
Fiğ	8	10	17	7	4	2	1	1	1	2	2	1	2	2	-	-	-	-
Burçak	163	142	186	116	191	85	115	55	133	18	94	2	42	32	6	3	6	3
Bezelye	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	775	512	943	386	800	317	1005	564	670	444	949	94	584	271	223	153	629	197
Sanayi Bitkileri																		
Patates	213	241	250	612	206	1223	210	1287	158	400	234	234	346	310	46	365	39	92
Pancar	410	4964	390	3143	752	10070	729	7451	874	14901	1076	6342	1188	18786	1588	10419	991	4847
Pamuk	120	21	37	3	11	4	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Keten	10	4	15	5	8	3	5	3	10	16	-	-	2	2	-	-	-	-
Soğan	143	115	165	108	154	277	189	281	535	325	215	57	80	167	25	18	26	50
Sarımsak	128	19	125	34	61	26	28	8	101	20	44	3	6	8	3	1	10	1
Susam	723	32	670	27	1613	881	2505	775	513	105	106	27	32	16	31	22	68	55
Toplam	1747	5396	1652	3932	2805	12484	3666	9805	2192	15768	1675	6663	1654	19289	1693	108250	1134	5045

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940; İstatistik Genel Direktörlüğü Trakya Umum Müfettişliği İstatistik Bürosu, 1939; T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, t.y; T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a; T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947b

Kırklareli Merkez Kazada 1937-1946 yılları arasında gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlere göre hububatlar hem ekiliş alanı hem de alınan ürün miktarı açısından baskınlık göstermektedir. Bu durumun temel sebebi hububatların pek çoğunun hem insan hem de hayvan beslenmesi için kullanılabilmesidir. Toplamda 9 farklı hububat türü ekilen bölgede en fazla ekilen ve ürün alınan hububatlar buğday, arpa, çavdar ve mısır olurken en az ziraatı yapılan ürünler arasında kaplıca, darı ve pirinç yer almaktadır (Tablo 4.12).

Tabloda 1937-1946 yılları arasında hububat ekiminin yıllara göre ekiliş alanı ve alınan ürün miktarının yıllara göre ciddi manada artış veya azalış kaydettiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu artış ve azalışların arka planında tabii şartlar etkili olabilirken esasen II. Dünya Savaşının getirdiği koşullara karşı devlet tarafından alınan tedbirler belirleyici olmuştur. Öncelikle 18/01/1940 yılında kabul edilen “Milli Korunma Kanunu” hububat ekiminin arttırılmasına yönelik atılan önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Kanunun 40. Maddesinde “*Hükümet, ziraate elverişli 8 hektar ve daha ziyade arazi sahibi olan her şahsı bu arazinin yarısına kadar hububat ekmeğe veya ektirmeğe mecbur tutabilir*” ibaresi yer almaktadır (Resmi Gazete, 1940). 1940 yılında kabul edilen kanun tatbik edilmesiyle beraber Kırklareli Merkez Kazasında buğdayın ekim alanı 1940’ta 16187 hektar iken 1941 yılında neredeyse iki kat artarak 31312 hektara yükselmiştir (tablo 4.12).

1940 yılında yürürlüğe konan kanunun etkisiyle 1941 yılında ciddi artış gösteren hububat ekim alanları 1942 yılına gelindiğinde bu defa 1940 yılının da gerisine düşmüştür. Bu durum II. Dünya Savaşı sahasının Türkiye’ye yaklaşmış olması ve buna karşılık hükümetin aldığı önlemlerle açıklanabilir. Öyle ki II. Dünya Savaşının Türkiye’ye sıçrama tehlikesi sebebiyle pek çok kişi silah altına alınarak tarımsal üretimden çekilmek zorunda kalmıştır. Tarımda makineleşmenin henüz yaygın olmadığı ve kas gücüne ihtiyacın yüksek olduğu bu dönemlerde erkek nüfusun askere alınması, Kırklareli Merkez Kazasındaki hububat tarımının gelişimini kesintiye uğratmıştır (Kolaç, 1991: 185; Boratav, 2005: 81; Tablo 4.12).

Hububatlar gibi insan beslenmesinde önemli yer tutan bakliyatlar, 1937-1946 yılları arasında Kırklareli Merkez Kazada ekiliş alanı ve alınan ürün bakımından en az

paya sahiplerdir. Bakliyatlar arasında en fazla ziraatı yapılan ve günümüzde de bölgede sevilerek tüketilen fasulyedir. Fasulye haricinde mercimek, nohut ve burçak bölgede ekilmiş diğer önemli bakliyatları oluşturmaktadır. Bakla, börülce, fiğ ve bezelye gibi bakliyatların da tarımı yapılmış ancak bu bakliyatlar bazı seneler hiç ekilmemiş bazı seneler de çok az ekim sahasına sahip olmuşlardır. Dolayısıyla Bakla, börülce, fiğ ve bezelye bölgede istikrarlı bir şekilde tarımı yapılan bakliyatlardan değildir (Tablo 4.12).

Kırklareli Merkez Kazasında 1937-1946 yılları arasında yetiştirilen sanayi bitkilerini incelediğimizde pancar bitkisinin bariz şekilde ön planda olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Alpulu Şeker Fabrikasının kurulmasıyla birlikte bölgede ekilmeye başlanan pancar önemini koruyarak devam ettirmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde ülkede yaşanabilecek şeker kıtlığını aşmak için pancar ziraatına ayrı bir iltimas gösterilerek pancar ziraatı desteklenmiştir (Dursunkaya, 1948: 107-113; Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., 1950: 20).

1937-1946 arası dönemde pancar haricinde Merkez Kazada ekilen diğer önemli sanayi bitkiler arasında patates, soğan, sarımsak ve susam gelmektedir. Pamuk ve keten ziraatı 1938 yılından itibaren düşüşe geçerek bazı yıllar hiç ekilmemiş bazı yıllar ise çok kısıtlı alanlarda adeta numunelik şekilde ziraatı yapılmıştır (Tablo 4.12).

Tabloda yer almayan ancak bölgede ziraatı yapılan önemli bir bitki de tütündür. 1939-1940 yıllarına doğru sadece Kırklareli şehir merkezinde 377 ekici tarafından 212 hektarlık bir alanda tütün ziraatı yapılmış ve 181.6 ton ürün elde edilmiştir. Kırklareli şehir merkeziyle birlikte ilçede 1247 çiftçi 444 hektar alan işleyerek 401.7 ton ürün hasat etmiştir. Cumhuriyetle birlikte bölgede yaygınlaşmaya başlayan tütün ziraatının önemli bir kısmının sadece şehir merkezine bağlı ziraat alanlarında gerçekleştirilmiş olması da tütüncülüğün rağbet gördüğünün önemli bir kanıtıdır (Türk Tütünü, 1941: 8). Ancak 1940'lı yıllardan itibaren tütüncülüğün yavaş yavaş önemini kaybettiği, tütün fiyatlarının düşüklüğü ve pancar ziraatının daha elverişli olması sebebiyle çiftçilerin tütün yerine pancar ekimine yöneldiği belirtilmektedir (Tolon, 1941: 10).

Şehrin ziraat tarihinde önemli yer tutan bağcılık bahsedilmeye değer diğer bir husustur. Filoksera hastalığı ve savaşlar sebebiyle harap olan bağların yeniden ihyası

için 1940'lı yıllara doğru çeşitli çalışmaların yapıldığı, bu çalışmalar kapsamında devlet eliyle asma fidanlıkları oluşturulup burada yetiştirilen asmalar çiftçilere ücretsiz olarak dağıtıldığı belirtilmektedir. Sonuç olarak 1938 yılı itibariyle Kırklareli Merkez Kazada 1120 hektar alanda 1500 ton üzüm üretimi gerçekleştirilebilmiştir (Kırklareli Valiliği, 1938: 30-31; İstatistik Genel Direktörlüğü Trakya Umum Müfettişliği İstatistik Bürosu, 1939: 108).

Bölgede daha önceki yıllarda ekilen ancak 1937 yılından itibaren istatistiklerde yer verilmeyen afyon bitkisinin ziraatının kontrole tabi tutulması sonrasında afyon ekimi terk edilerek yerine ayçiçeği ve susam ekilmeye başlandığı belirtilmektedir. 1940'lı yıllar itibariyle susam bölgede bilinen ve ziraatı yapılan bir ürün iken ayçiçeği Kırklareli topraklarında yeni yeni ekilmeye başlanan bir üründür (Dursunkaya, 1948: 114; Tablo 4.11).

Ayçiçeği Kırklareli'ne ilk olarak 1944 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenler tarafından getirilmiştir. Tohumundan yağ elde edilirken arta kalan küspesi hayvan yemi ve aynı zamanda saplarının da yakacak olarak değerlendirilmesi mümkün olan ayçiçeği veya yerel adıyla gündöndü kısa sürede çiftçiler tarafından benimsenmiş ve ekiliş alanları artmaya başlamıştır (Türker, 1949, s. y.; Okuroğulları, 1981: 15).

Kırklareli topraklarında 1944 yılında itibaren önemini arttırmaya başlayan ayçiçeği 1948 yılına gelindiğinde 2835 hektar alanda ekilerek merkez ilçede buğday ve arpadan sonra en fazla ekilen ürün haline gelmiştir. Bu durum dahi ayçiçeğinin bölge ziraatına ne kadar hızlı dahil olduğunu ve gelecek dönemlerde Kırklareli ve Trakya'nın önemli tarımsal simgelerinden biri olacağının ilk belirtileri olarak karşımıza çıkmaktadır (Türker, 1949, s. y.; Okuroğulları, 1981: 15).

1950'li yıllardan 2000'li yıllara kadar Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından çok sayıda tarımsal istatistiklerin yayımlandığı görülmektedir. Bu istatistiklerin çoğunda veriler kapsam olarak il düzeyinde bırakılmıştır. Dolayısıyla çalışma sahamız olan Kırklareli şehir merkezi veya yakın çevresini kapsayan merkez ilçeye ait tarımsal verilere ulaşmak güç olduğu için 1950'den 2000'li yıllara kadar olan verileri yıllara göre vermenin doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Nitekim Kırklareli, il sınırları

itibariyle geniş ve kendi içerisinde bölgeden bölgeye farklılaşan tarımsal yapıya sahiptir.

Genel bir fikir vermesi adına 1950’den 2000’li yıllara kadar Kırklareli ilinde gerçekleşen zirai faaliyetlerin durumu hakkında bilgi verecek olursak ilk sırada hububatlar ve hububatların arasında da buğday gelmektedir. Özellikle 1960’lı yıllardan sonra ekim alanı ve alınan ürün miktarı artan buğday aynı zamanda hektar başına alınan verimin de giderek arttığı bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakliyalarda fasulye en fazla ekilen ve ürün alınan bitkidir. Sanayi bitkilerinde şeker pancarı ve ayçiçeği³⁸ önemli yer tutmaktadır. Özellikle ayçiçeği 1940’lı yıllarda itibaren başlayan yükselişini devam ettirerek 2000’li yıllara doğru gelindiğinde buğdaydan sonra bölgede en fazla ekilen tarım ürünü konumunu almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 110-111; T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967: 105-130; Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1978: 203-206; Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1987; T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1999).

Günümüzde Kırklareli merkez ilçesinde tarımsal faaliyetler yaklaşık olarak 580131 dekar kadar bir alanda gerçekleştirilmektedir (TÜİK, 2023). Bu alanın zirai faaliyetlere göre dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 4.13: Tarım Alanlarının Kullanımı (2023)

	Dekar	Yüzde
Tahıllar	563695	97.17
Sebzeler	4915	0.85
Meyve vb.	10846	1.87
Nadas	675	0.11
Toplam	580131	100

Kaynak: TÜİK, 2024.

Tabloya göre (Tablo 4.13) Kırklareli merkez ilçede gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerde tahıl ziraatı toplam alanın %97,17’sinde gerçekleştirilmekte ve ezici bir baskınlık göstermektedir. Bunun devamında 1.87 ile meyve (bağcılık da dahildir) alanları ve %0,85 ile sebze alanları gelmektedir. Mevcut tarım alanları içerisinde çok

³⁸ İstatistiklerde yağlı tohum olarak sınıflandırılmıştır.

az da olsa nadas alanları bırakıldığı görülmektedir. Bölgede tarımsal makine kullanımı ve gübreleme yaygın olmasına rağmen bazen pancar gibi toprağı yoran bitkiler ekildiğı taktirde nadas uygulaması yapılmaktadır.

Kırklareli merkez ilçedeki tarım alanlarının önemli bir kesiminde ekimi yapılan tahılların türleri, türlere göre ekim alanları ve alınan ürün miktarları ise şu şekildedir:

Tablo 4.14: Başlıca Tahıllar ve Diğer Bitkiler Üretimi (2023)

Ürünler	Alan (Dekar)	Miktar (Ton)	Verim (kg/dekar)
Buğday	189000	70571	373
Mısır	34625	29157	842
Arpa	17000	5608	330
Çavdar	1350	608	450
Yulaf	5000	1906	381
Ayçiçeğı	257530	57087	222
Fiğ	5000	8000	1600
Kanola	1600	508	318
Lavanta	1100	165	150
Şeker Pancarı	200	841	4546
Mısır (Silajlık)	37650	155425	4128
Triticale	12000	4479	373
Diğer	22015	33744	-

Kaynak: TÜİK, 2024.

Kırklareli merkez ilçe topraklarında 2023 yılı verilerine göre en fazla ayçiçeğı ekilmektedir. 1940'lı yıllardan itibaren Kırklareli'nde ekim alanı artmaya başlayan ayçiçeğinin aradan geçen yaklaşık 80 yıl içerisinde en fazla ekilen tarım ürünü olması dikkate değerdir (Okuroğulları, 1981: 15). Bu durumun en önemli sebepleri arasında bitkinin bölge şartlarına uyumu ve çiftçisine yüksek gelir sağlaması sayılabilir. Ayçiçeğı günümüzde modern tarım aletleriyle ekilmekte ve hasat edilmektedir. Gübreleme ve ilaçlama tatbik edilen ayçiçeğı ziraatında yakın zamana kadar nispeten kas gücüne de ihtiyaç duyulmaktaydı. Özellikle gelişim evresinde zararlı otlar çiftçiler tarafından çapalama suretiyle bertaraf edilirken günümüzde kullanılan tohum cinsleri sayesinde bu durum ortadan kalkmıştır.

Ayçiçeğinden sonra bölgede en fazla ekilen tahıl buğdaydır. Bölgenin hemen her noktasında yetişebilen buğdayda verim 2023 yılında dekar başına ortalama 373 kg kadar gerçekleşmiştir. Yaptığımız saha araştırmaları neticesinde verimin kuzeydeki

arazilerde daha düşük, oadaki arazilerde daha yüksek olduğu gör÷lmüştür. Günümüzde buğdayın en büyük rakibi olan ayçiçeğinde verim dekar başına ortalama 222 kg ile daha düşük iken çiftçilerin ekseriyetinin ayçiçeğini tercih etmesi kg fiyatının buğdaya göre çok daha yüksek olmasındandır (Tablo 4.14).

Fotoğraf 4.1: Ayçiçeği ve Buğday Ekilmiş Tarlalar

Bölgede ekilen diğeri bir tahıl türünü mısır oluşturmaktadır. Su ihtiyacı dolayısıyla genellikle sulak alanlara ekilen mısırın, silajlık ve normal (süt) mısır olmak üzere iki farklı türüne rastlanılmaktadır. Normal mısır daha çok insan beslenmesi için (un, patlamış mısır vb.) ekilirken silajlık mısır hayvan yemi olarak kullanılmak üzere ekilir. Saplarıyla birlikte hasat edilen silajlık mısır uygun koşullar altında bekletildikten sonra genellikle kış aylarında hayvanlara yem olarak verilmektedir.

Şeker pancarının bölgedeki ziraatı eski dönemlere kıyasla oldukça gerilemiştir. 1940'lı yıllarda 10000 dekar civarında ekilen şeker pancarı 2023 yılında sadece 200 dekarda ekilmiştir. Şeker pancarı alımına getirilen kota, çiftçileri fabrikanın belirlediği miktarda ekim yapmaya mecbur ettiği için bölgede şeker pancarı ziraatı hızla düşüşe geçerek oldukça kısıtlı bir alana tekabül etmiştir (Şentürk, 2020).

Kırklareli merkez ilçede kanola ve lavanta tarımı da yapılmakta olup bölgede yeni yeni ekilmeye başlayan bitkilerdendir. Birkaç noktada ekimi yapılan kanolada istenilen sonuç elde edilemediği için bölgede halen gelişim aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Lavanta da kanolaya benzer şekilde halen gelişim aşamasındadır.

Kırklareli’nde tahıl ziraatının yanında sebze ve meyvecilik de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle ticari amaçlı sebze meyve ekiminde kaliteli tohumlar kullanılmakta, zararlılarla mücadelede ilaçlama yapılmakta ve bitkinin verimini arttırmaya yönelik gübreleme yoluna başvurulmaktadır.

Kırklareli merkez ilçede çok çeşitli sebze ekimi yapılmakta, bu sebzeleri türü, ekilen alanın genişliği ve alınan ürün miktarı aşağıdaki tabloda yer almaktadır (tablo 4.15).

Tablo 4.15: Kırklareli Merkez İlçede Ekilen Başlıca Sebzeler (2023)

Ürün	Alan	Miktar	Ürün	Alan	Miktar
Domates	1676	6494	Karnabahar-Brokoli	44	140
Kavun-Karpuz	1200	4350	Soğan-Sarımsak	66	129
Biber	905	1712	Fasulye	122	118
Kabak	280	794	Ispanak	73	114
Hıyar	93	635	Pırasa	45	108
Lahana	130	450	Bezelye	20	22
Marul	110	270	Barbunya	20	17
Patlıcan	72	150	Bakla	3	4
			Diğer	35	21

Kaynak: TÜİK, 2024

Kırklareli merkez ilçede en fazla ekilen ve ürün alınan sebze domatestir. Hemen ardından sırasıyla kavun-karpuz, biber, kabak ve hıyar gelmektedir. En az ekilen ve ürün alınan sebze gurubunu bezelye, barbunya, bakla gibi baklagiller

oluşturmaktadır. Baklagiller arasında yer alan fasulye istisna olup geçmişteki kadar olmasa da halen önemini koruyan bir sebze olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 4.12, Tablo 4.15).

Kırklareli merkez ilçeye bağlı yerleşmelerde tabii şartlara uygun olarak en fazla verim alınabilecek ürünlerin ekimi gerçekleştirilmeye ve kaliteli ürün elde edilmeye çalışılmaktadır. Böylece bazı yerleşmelerde çeşitli ürünler zirai kültür haline gelerek yoğun şekilde ekilmektedir. Örnek vermek gerekirse merkez ilçeye bağlı Kavakdere Köyünde karpuz ekimi, Üsküpdere Köyünde kabak ekimi ve Karıncak Köyünde biber, domates gibi ürünlerin ekimi ön plana çıkmaktadır.

Kırklareli şehir merkezinin yakın çevresinde sebzecilik çok yaygın değildir. Ekilen kısıtlı alanlardaki sebze üretimi daha çok şehrin güneyinde yer alan Karahıdır Mahallesiinde gerçekleştirilmektedir.

Kırklareli merkez ilçede sebzecilik yanında meyvecilik de yapılmakta, üretilen meyveler genellikle Kırklareli ilinde tüketilmektedir. 2023 yılı itibariyle yetiştirilen başlıca meyveler arasında üzüm, elma, armut, kiraz, erik, ceviz, badem, yaban mersini yer almaktadır (Tablo 4.15).

Tablo 4.16: Kırklareli Merkez İlçede Ekilen Başlıca Meyveler (2023)

Ürün	Alan	Miktar	Ürün	Alan	Miktar
Ceviz	5800	664	Erik	230	309
Üzüm Sofralık	1447	2107	Şeftali	120	95
Üzüm Şaraplık	781	887	Ayva	115	153
Elma	662	433	Maviyemiş	100	45
Armut	635	456	Çilek	60	120
Kiraz	450	155	Kayısı	56	22
Badem	240	57	Diğer	150	43

Kaynak: TÜİK, 2024.

Kırklareli merkez ilçede en fazla alana yayılmış olan meyve kuruyemişler arasında sayılabilecek cevizdir. Geniş plantasyonlar şeklinde hazırlanan alanlarda ekimi yapılan ceviz, özellikle son zamanlarda fiyatının yükselmesiyle birlikte çiftçiler tarafından rağbet görerek ekim alanları arttırılmıştır. Merkeze bağlı Deveçatağı ve Koyunbaba, Erikler gibi köylerde yeni ceviz ağaçları ekilmiş ancak bu ağaçların yaşları günümüz itibariyle genç olduğu için verim nispeten düşüktür. Önümüzdeki yıllarda ağaçların yetişkinliğe ulaşmasıyla birlikte verimin de artacağı şüphesizdir.

Kırklareli'nin tarihinde önemli yer tutan bağcılık ekseriyetle şehir merkezinin güney kısımlarında Karahıdır Mahallesi civarında ve bazı köylerde (Karıncak gibi) yapılmaktadır. Sofralık ve şaraplık olmak üzere iki farklı türde üretilen üzümlerden sofralık olanlar yerel pazarlarda doğrudan tüketiciye sunulurken şaraplık olanlar sanayi tesislerinde işlendikten sonra şarap, hardaliye³⁹ veya üzüm sirkesi üretmek amacıyla kullanılmaktadır.

Fotoğraf 4.2: Şehir Civarındaki Bir Bağ Alanı

³⁹ Hardaliye, üzümden üretilen alkolsüz yerel bir Kırklareli içeceği.

Elma ve armut gibi meyveler Kırklareli merkez ilçede hem ekim alanı hem de alınan ürün bakımından önemli yer tutmaktadırlar. Kırklareli'nin hemen her noktasında yetişebilen bu ürünlerin ziraatı genellikle bahçeliklerde zararlılara karşı gerekli mücadeleler yapılarak modern imkanlarla gerçekleştirilmektedir.

Kırklareli'nin yerelde ün yapmış en önemli meyvesi kirazdır. Şehir merkezinin güneyinde yer alan Karahıdır Mahallesiinde yetiştirilen kirazlar “Karahıdır Kirazı” adıyla pazarlara sunulmaktadır. Merkez ilçeye bağlı çeşitli köylerde de kiraz ekimi yapılmakta ancak bunlar şehir merkezinde yetiştirilen Karahıdır Kirazı kadar rağbet görmemektedir.

Kırklareli merkez ilçede yetiştirilen meyveler arasında dikkat çeken bir ürün olan maviyemiş (blueberry), bölge ziraatına yaklaşık 10-12 yıl önce dahil olmuştur. Başlangıçta birkaç noktada deneme ekimi yapılan maviyemişin bölgeye sağladığı uyum sayesinde günümüzde Kırklareli Merkez İlçesinin kuzeyinde yer alan engebeli alanlar üzerinde (Yoğuntaş Köyü gibi) ziraatı yapılmaktadır.

4.1.2. Hayvancılık

“Tarımsal faaliyetlerin önemli bir kolu olan hayvancılık, çoğu kez, tarımla birlikte sürdürülür” (Tümerterkin ve Özgüç, 2012: 150). Kırklareli'nde de tarımsal faaliyetler Osmanlı Döneminden günümüze kadar hayvancılık faaliyetleriyle birlikte yürütülmüştür.

Öncelikle Osmanlı dönemine ait temettuat defterlerini ele aldığımızda 1844 yılında sadece şehir merkezinde Karakaş, Camii Kebir, Yapraklı ve Hatice Hatun mahallelerinde 6705 küçükbaş, 2063 büyükbaş ve 141 yük hayvanı olmak üzere toplamda 8909 hayvan bulunmaktadır. Aynı zamanda çok yaygın olmamakla birlikte 63 kovanda arıcılık faaliyetlerin yürütüldüğü anlaşılmaktadır (Dertli, 2015: 25, 32).

1907 yılında yapılan ziraat sayımlarında hayvanlar da sayılmış ve Kırklareli Merkez Kazasında yer alan hayvanların türü ve sayıları kayıt altına alınmıştır. Bu dönemde Kırklareli Merkez Kazasında toplamda 125084 baş hayvanın dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4.17: 1907 Yılı Kırklareli Merkez Kazası Hayvan Varlığı

Türü	Adedi	Türü	Adedi
Aygır ve Kısırak	60	Manda Boğası ve Dişi Manda	150
İğdiş Beygir	500	Koşu Mandası	200
Merkep	500	Koyun	91260
Boğa ve İnek	514	Keçi	29642
Tosun, Düve, Dana	250	Domuz	1008
Koşu Öküzü	1000	Toplam	125084

Kaynak: Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909:

172-175

Tabloya yer alan bilgilere göre Kırklareli Merkez Kazasında 1907 yılında en fazla bulunan hayvanlar küçükbaş gurubuna ait koyun ve keçidir. Sadece koyun ve keçi miktarı dahi toplam hayvan varlığının %96,65'ine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Kırklareli Merkez Kazasında 1907 yılı itibariyle hayvancılık faaliyetleri küçükbaş üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkündür (Tablo 4.17).

Dönemin şartları düşünüldüğünde gerek yük taşımak gerekse tarlaya ürün ekmek ve hasat ekilen ürünleri taşımak için yük ve çeki hayvanları yetiştirmek kaçınılmaz bir zorunluluktur. Buna göre Kırklareli Merkez Kazada kas gücünden yararlanılmak üzere aygır, merkep, koşu mandası, koşu öküzü gibi hayvanların yetiştirildiği görülmektedir (Tablo 4.17).

Yetiştirilen hayvanlar arasında belki de en dikkat çeken tür domuzdur. Bölgede zamanında domuz yetiştirilmesi aynı zamanda Kırklareli'nin sosyo-kültürel kimliğin de bir yansımasıdır. Müslüman ve Yahudi nüfus tarafından tercih edilmeyen domuz ürünleri daha çok Hristiyanlar tarafından tüketilmektedir. Ancak Osmanlı Döneminde nüfus çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu Kırklareli'nde beslenen domuz miktarı Hristiyan nüfusa oranla oldukça düşük kalmaktadır. Bu durumda bölgede yaşayan Hristiyanların domuz tüketmeye pek düşkün olmadıkları sonucu çıkarılabilir (Tablo 4.17).

1907 yılı istatistiklerine hayvancılık faaliyetleri sonucunda toplamda 7.6 ton yün, 1.2 ton keçi kılı, 1873 ton süt, 4.4 ton tereyağı ve 35.9 ton peynir elde edilmiştir.

Aynı zamanda 1200 arı kovanından 6.15 ton bal ve 100 kilogram balmumu alınmıştır (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 198-199).

1913 yılına gelindiğinde yapılan ziraat sayımında hayvanlar daha detaylı olacak şekilde tasnif edilmiştir. Örneğin 1907 yılına ait istatistikte küçükbaş hayvanlar sadece koyun ve keçi olarak ayrılırken 1913 yılı istatistiğinde koyun cinsi koç, dişi koyun, kuzu ve kısır, keçi cinsi teke, dişi keçi, oğlak ve kısır şeklinde kendi içinde hususiyetlerine göre belirtilmiştir (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 172-175; Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 588-593).

1913 istatistiklerine göre Kırklareli Merkez Kazasında yer alan hayvanların türü ve miktarı şu şekildedir:

Tablo 4.18: 1913 Yılı Kırklareli Merkez Kazası Hayvan Varlığı

Türü	Adedi	Türü	Adedi	Türü	Adedi
Manda	739	Ayır	326	Dişi Keçi	6946
Öküz	1801	Kısırak	278	Oğlak	6802
Boğa	20	Tay	120	Kısır Keçi	25
Dişi Manda	230	Koç	455	Yük ve Binek Beygiri	660
Malak	175	Dişi Koyun	18219	Ester	172
Boğa	42	Kuzu	17660	Merkep	456
İnek	571	Kısır Koyun	105	Domuz	726
Dana	637	Teke	120	Toplam	57285

Kaynak: Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Daire-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 588-593

1913 yılı hayvan istatistiklerini 1907 yılı ile kıyas ettiğimizde Balkan Savaşlarının etkisini açık bir şekilde görmemiz mümkündür. 1907 yılında 120 bini aşan hayvan sayısı 1913 yılında yarıdan fazla azalarak 57 bin civarına gerilemiştir. Bu durum Balkan Savaşlarının Kırklareli'ndeki yıkıcı etkisini bir kez daha ortaya koymaktadır (Tablo 4.17, Tablo 4.18).

1907 yılına göre 1913 yılında hayvan sayısı ciddi oranda düşmüştür. Ancak Küçükbaş ve büyükbaş arasında oransal denge büyük ölçüde korunmuştur. Öyle ki küçükbaş hayvanlar olan koyun ve keçi toplamı %87,86 ile baskınlık göstermektedir (Tablo 4.17; Tablo 4.18).

1913 yılında hayvanlardan elde edilen ürünler koyun, keçi, inek ve manda sütü toplamı 2270.9 ton, tereyağı 102.6 ton, peynir 397.7 ton, yapağı (yün) 26.9 ton ve keçi kılı 8.4 ton olarak kaydedilmiştir. Burada dikkatimizi çeken nokta 1907 yılına göre hayvanlardan alınan ürün miktarının ciddi derecede artış göstermesidir. Ancak Balkan Savaşları sebebiyle hayvan sayısı yarı yarıya azalan bir bölgede hayvansal ürünlerde artış yaşanması pek de olağan bir durum değildir. Dolayısıyla ilk ziraat sayımı olan 1907 yılına ait verilerin toplanması ve kayıt altına alınmasında bazı aksaklıkların yaşanmış olabileceğini akıllara getirmektedir (Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, 1326 / M. 1909: 189-199; Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Dairesi-i Umumiyesi Müdüriyeti, 1332 / M. 1916: 706-707; Güran, 1997)

1923 yılına gelindiğinde sadece şehir merkezindeki hayvan sayılarıyla ilgili bir malumat elde edememiş olsak da bu tarihte Kırklareli şehir merkezi dahil olmak üzere merkez kazada yer alan hayvan varlığı sığır cinslerinde 10168, at cinslerinde 1741 ve küçükbaş cinslerde 59295 baş ile toplamda 71204 adete ulaşmaktadır. Bu miktar ile Kırklareli merkez kazası vilayet genelindeki toplam 215006 hayvan varlığının yaklaşık 3'te 1'ine sahip olarak önemli bir hayvancılık bölgesi olduğunu kanıtlamaktadır (Cidan, 2019: 13).

Kırklareli merkez kazada 1923 yılına ait kümes hayvanları miktarı da 15000 tavuk, 1200 hindi, 600 kaz ve 500 ördek olmak üzere toplamda 17300 adetten oluşmaktadır (Cidan, 2019: 11).

Cumhuriyetle birlikte 1923 yılından 1950'li yıllara kadar yayınlanan hayvan istatistiklerini ele aldığımızda maalesef ki Kırklareli şehir merkezi veya Kırklareli Merkez kazaya ait verileri bulmak oldukça güçtür. Bu dönemde yayınlanmış verilerde hayvan sayıları daha çok vilayetler bazında verildiği için Kırklareli'nin tamamını kapsayan hayvan sayılarına ulaşabilmekteyiz. Buna göre Kırklareli Vilayetindeki hayvan varlığı 1920'lerin sonundan 1940'lı yıllara kadar geçen süreç içerisinde genel olarak artış eğilimindedir. Hayvanat arasında en fazla yetiştirilenler arasında ilk sırada küçükbaşlar ikinci sırada büyükbaşlar ve üçüncü sırada yük hayvanları gelmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti-i Umumiyesi, 1928:

108-113; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1938: 28-29; T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 8-9).

1940 yılına kadar yaşanan hayvan sayılarındaki artış eğilimi bu tarihten itibaren yerini düşüşe bırakmıştır. II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu olumsuzluklara karşı alınan önlemler (Milli Koruma Kanunu, Örfi İdare gibi) bölgedeki hayvancılığın gerilemesine yol açarak 1940-1943 yılları arasındaki dönemde toplam hayvan miktarlarının devamlı düşüş kaydetmesine sebep olmuştur. Bu durum ancak 1944 yılından itibaren telefi edilmeye başlanmış ve 1943 yılında 365.159 olan toplam hayvan sayısı 1950 yılına gelindiğinde 617.744'e yükselmiştir (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1938: 28-29; Resmi Gazete, 1940; Akşam, 1941: 1; (T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946: 34-35; Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Genel Müdürlüğü, 1952: 34-35).

Şimdiye kadar incelemiş olduğumuz hayvancılık verilerinde sadece merkez kaza veya il geneli verilerine ulaşılabilirken 1957 yılında yapılan bir çalışmada yerel veteriner kayıtları baz alınarak doğrudan Kırklareli şehir merkezindeki hayvan sayılarını ve hatta hayvan sayılarının mahallelere göre dağılımı verilmektedir (Ünsal, 1957: 49).

Tablo 4.19: 1956-1957 Yılları Kırklareli Şehir Merkezin Hayvan Miktarları

	At	Merkep	Katır	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Toplam	Yüzde
Akalar	55	129	16	317	33	695	393	1638	11.08
Demirtaş	29	34	49	299	1	978	595	1985	13.42
Yayla	57	65	83	312	-	4645	300	5462	36.94
Doğu	20	6	8	78	-	997	400	1509	10.20
Kocahıdır	60	9	1	257	30	1600	140	2097	14.18
Karacaibrahim	55	42	7	263	-	275	102	744	5.03
Karakaş	73	50	6	499	-	610	115	1353	9.15
Toplam	349	335	170	2025	64	9800	2045	14788	100
Yüzde	2.36	2.27	1.15	13.6	0.43	66.27	13.8	100	

Kaynak: Ünsal, 1957: 49

Tabloya göre (Tablo 4.19) 1957-1958 yılları itibariyle Kırklareli şehir merkezinde hayvancılık faaliyetlerinin azımsanmayacak ölçüde devam ettiği anlaşılmaktadır. Toplam 14788 baş hayvanın bulunduğu şehir merkezinde gruplara göre küçükbaşlar %80 gibi bir oranla ilk sırada yer almakta kalan kısmını da

büyükbaşlar teşkil etmektedir. Küçükbaşlar içinde en fazla koyun, büyükbaşlarda sığır cinsi yetiştirilmektedir.

Şehirde 1956-1957 yılları arasındaki hayvan varlığının mahallelere göre dağılımı ele alındığında lokasyonun etkisi ön plana çıkmaktadır. En fazla hayvan varlığına sahip Yayla Mahallesi ve sırasıyla Kocahıdır, Demirtaş, Akalar ve Doğu Mahalleleri aynı zamanda şehrin kuzey kısımlarında yer alan meralık alanlarla temas halindedir. Bu durum bahsettiğimiz mahallelerde hayvancılık faaliyetlerinin daha kolay ve yoğun yürütülebilmesine olanak tanımıştır (Tablo 4.19).

1950'li yıllarda büyükbaş ve küçükbaş olmak üzere 15 bin civarı hayvan yetiştirilen ve bu yönüyle şehirdeki ekonomik faaliyetler arasında önem kazanmış olan hayvancılık günümüzde yok denecek kadar azalmıştır (Ünsal, 1957: 49). Şehirsel gelişimin etkisiyle hayvancılık faaliyetlerinin şehir merkezinden hızla uzaklaşarak daha çok kırsal alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Günümüzde şehir merkezinde küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği şehrin kuzeyinde yer alan tepelik alanlarda ve Karahıdır Mahallesinde birkaç çiftçi tarafından oldukça kısıtlı bir surette gerçekleştirilmektedir. Yük hayvanı olarak at yetiştiriciliği de yapılan şehirde bu işle daha çok Romanlar uğraşmaktadır. Şehrin sokaklarında karşılaşılabileceğimiz atların çektiği at arabaları Romanlar tarafından yük taşıma, hurdacılık vb. amaçlarla kullanılmaya devam etmektedir.

Fotoğraf 4.3: Şehir Merkezindeki Atlar ve Koyunlar

Şehir merkezinde yer alan müstakil evlerin bahçelerinde yer yer kümes hayvanları yetiştirildiği görülmektedir. Şehrin merkezi kısımlarında pek rastlanmayan bu durum daha çok şehrin kenar kısımlarında yer alan bahçeli evlerde görülmekte ve ticari bir amaçtan çok hane halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere devam etmektedir.

4.2.SANAYİ

Kırklareli şehrinde Osmanlı döneminde sanayi faaliyetleri daha çok tarım ve hayvancılık ürünlerini işlemeye yönelik tesisler şeklindedir. 1894 yılı Edirne Vilayet Salnamesinde göre “fabrika ve destegahlar⁴⁰” kısmında şehirde şayak, fanila, çul ve çuval imali yapan toplam 45 dokuma tezgâhı ve şehrin doğusundan geçen Büyük Dere (Şeytan Dere) ve Tepe Derelerinin yanında 2 adet de su gücüyle işleyen un fabrikası bulunmaktadır. Bunların yanında şehirde seksen adet fabrika imbikleri olduğu ve bu imbiklerde başta şarap olmak üzere üzümünden mamul çeşitli ürünlerin elde edildiğinden bahsedilmektedir (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1310 / M. 1892: 497-506).

Şehirde motor gücünden istifade edilerek işleyen sanayi tesisleri 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ve ekseriyetle gayrimüslim nüfus tarafından meydana getirilmiştir. Bu dönemlerde inşa edilen tesisler daha çok bölgede üretilen tahıl una çevirmek ya da üretilen çeşitli ürünlerin muhafazası için buz imaline yönelik olmuştur. Kısaca Osmanlı döneminde Kırklareli şehir merkezindeki sanayi faaliyetleri gıda üzerine yoğunlaşma göstermektedir (DABOA, İ.TZT., 1 – 10, H-16-08-1330; DABOA, BEO, 1483 – 111163, H-08-01-1318).

Şehrinde 1922 yılında Yunan işgalinden kurtuluşun hemen öncesinde üç un, bir buz ve iki adet de yapağı fabrikası mevcut iken kurtuluş savaşı sonrası Yunanlılar geri çekilirken iki un ve iki yapağı fabrikasının teçhizatları, sahipleri tarafından sökülerek götürülmüştür. Böylece şehir Cumhuriyet dönemine biri un diğeri de boşaltılan un fabrikasının dönüştürülmesiyle oluşturulan zirai alet ve edevat fabrikası olmak üzere iki fabrika ile girmiştir. Sonuç olarak Osmanlının son dönemlerinde başlayan şehirdeki sanayileşme hamlesi savaşlar sebebiyle gerileme göstermiştir (Cidan, 2019: 36).

⁴⁰ Tezgahlar.

Kuruluş Savaşı neticesinde sahip olduğu sanayi tesislerinin bir kısmını kaybeden şehirde Cumhuriyetin ilanından itibaren toparlanma sürecine girilmiş olsa da oldukça yavaş bir surette gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950’li yıllara kadar olan dönemde belediyeye ait un ve buz fabrikaları hariç tutulduğunda 8-10 civarında fabrika varlık gösterebilmiştir. Bu fabrikaların bir kısmı da yeni fabrika olarak inşa edilmeyip Osmanlı döneminden kalan fabrikaların tekrar işletmeye alınmasıyla faaliyete geçmiştir (Dursunkaya, 1947: 122-124,218-223).

Belediyeye ait buz ve elektrik fabrikaları haricinde 1950’li yıllara kadar şehirde varlık gösteren fabrikaların hepsi gıda üzerine olup bu fabrikalarda un, ayçiçeği yağı, susam yağı gibi zirai ürünler işlenmektedir. 1955 yılına ait bilgilere göre şehirde var olan 8 adet fabrika vasıflı tesiste sadece erkeklerden oluşan toplam 124 işçi bulunmaktadır (Ünsal, 1957).

1950’li yıllardan itibaren de şehirde bulunan fabrikalara ek olarak sanayileşmeye yön verebilecek ciddi bir yatırım gerçekleştirilememiştir. Bu durumun en önemli sebebi arasında Kırklareli şehrinin önemli yollara olan uzaklığıdır. Şehrin 30 km kadar güneyinden geçen E-5 karayolu ve Trakya Otobanlarına olan uzaklık yeni sanayi yatırımlarının Kırklareli’nin bir ilçesi olan ve bahsettiğimiz yolların yanında bulunan Lüleburgaz’a kaymasına yol açmıştır. Böylece Kırklareli şehrin sanayileşme imkanı da ortadan kalmıştır (Timor, 1992: 78-81).

Günümüzde Kırklareli şehirde sanayi tesisi olarak fabrika ölçeğinde bir adet un fabrikası bulunmaktadır. Şehrin kuzeyinde Demirtaş Mahallesi Kofçaz Yolu üzerinde fabrikada buğday unu üretilmekte, toptan olarak veya hemen fabrikanın yanında bulunan mağazada parakende satışı yapılmaktadır.

Fotoğraf 4.4: Un Fabrikası

Şehirde biri Karacaibrahim Mahallesiinde Otogarın hemen güneyinde diğeri de Kofçaz yolu üzerinde şehrin kenarında yer alan iki sanayi sitesi de bulunmaktadır. Bu sanayi sitelerinde daha çok araba tamir ve bakımı, oto elektronik, nalburiye, orman ürünleri, halı yıkama, oto lastik, tarım aletleri satışı ve tamiri, mermercilik gibi neredeyse tamamı yerel ihtiyaçları karşılamaya yönelik işyerleri bulunmaktadır. Dolayısıyla buralarda ciddi bir üretim faaliyetinden söz etmek pek mümkün değildir.

Genel bir değerlendirmeye Kırklareli şehir merkezinde geçmişte birkaç fabrika kurulmuş olsa da bunlar şehrin sanayileşmesi için yeterli olamamıştır. Gelecek dönemlerde de şehir merkezinde sanayileşme adına bir gelişme yaşanması olası gözükmemektedir. Nitekim 2003 yılında şehrin 14 km doğusunda bulunan Kızılcıkdere köyü yakınında kurulan Kırklareli Organize Sanayi Bölgesi ile yeni sanayi yatırımları bu bölgede toplanmaya başlamıştır. Ulaşım açısından Kırklareli şehir merkezinde yaşayıp Kırklareli Organize Sanayi Bölgesindeki fabrikalarda çalışanlar da gerek servislerle gerekse kendi özel araçlarıyla işyerlerine gidip gelmekte ve bu konuda bir sıkıntı yaşanmamaktadır.

4.3. TİCARET VE HİZMETLER

Kırklareli şehir merkezinde ticari faaliyetlerinin gelişiminin temeli Osmanlının fethi ile atılmıştır. Fetihden sonra inşa edilen Hızırbey Külliyesi yapılarından olan arasta(bedesten) şehirde ticareti desteklemeye yönelik atılmış ilk adım olarak görülebilir. Günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan arastanın içerisinde halen geleneksel ürünler satan (kına, baharat, el örgüleri vb.) dükkanlar bulunmaktadır.

Osmanlı döneminde vücuda getirilmiş diğer önemli ticari yapılar günümüze ulaşamamış Menzil (Ulak) Han ve Gümrük Handır. Arasta gibi fetihden sonra inşa edilmiş olan bu yapıların da tarih içerisinde şehirdeki ticaret-hizmet fonksiyonlarının gelişimindeki önemli rol üstlenmişlerdir (Karaçam, 1995).

Şehre 17. Yüzyılda gelen ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi eserinde şehirde dükkanların bulunduğu ancak bu dükkanların şehre göre az olduğundan bahsetmektedir. Ancak fetihden sonra inşa edilmiş olan arastanın bakımlı vaziyetine ayrıca dikkat çekmiştir (Evliya Çelebi, 1315: 79).

Yine 16 ve 17. yüzyıllarda şehre yerleşmeye başlamış olan Yahudilerin ticari hayat üzerindeki rolü önemlidir. Şehirde mandıracılık faaliyetleriyle uğraşmış olan Yahudiler ürettikleri tereyağı, peynir gibi mamulleri İstanbul'daki Yahudilere göndererek Kırklareli şehrindeki ürünlerin ticarete konu olmasını sağlamışlardır (Galanti, 1947: 117; Andreasyan, 1964: 3; Cidan ve Kapan, 2019).

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarına gelindiğinde bölgede gerçekleşen Kırcaali Dağlı İsyanlarının etkisi Kırklareli'nde de hissedilmiştir. İsyanlar ve yağmalar sebebiyle bölgede bozulan düzen, kırsal kesimlerde yaşayanları daha güvenli olan şehirlere göç etmeye zorlamıştır. Bu dönemlerde Kırklareli şehri de yağmalamalardan kaçanların sığındığı yerleşmelerden biri olmuştur. Böylelikle Dağlı İsyanlarının bölgeye getirdiği istikrarsızlık Kırklareli şehrinin nüfusunun arttırarak dolaylı olarak ticari faaliyetlerin de gelişmesine katkı sağlamıştır (Christodoulou, 1881: 14-17; Özkaya, 1983: 74; Doğruöz, vd., 2020: 82).

19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen ve Osmanlının ağır yenilgisiyle sonuçlanan 93 Harbi sonrasında kaybedilen topraklar neticesinde yeni idari teşkilatlanmaya gidilmiştir. Buna göre 93 Harbine kadar kaymakamlıkla idare olunan

Kırklareli şehri 1880 yılında Lüleburgaz, Babaeski, Midye, Ahta Bolu ve Vize kazalarının bağlı olduğu birinci sınıf mutasarrıflık merkezi haline terfi edilmiştir. İdari konumu yükselen ve çevresine göre önemli bir yönetim merkezi haline gelen Kırklareli şehrinde ticari faaliyetlerin de artış göstermiş olması muhtemeldir. Öyle ki idari konumunun yükseltilmesi sonrası teşkil edilen Ziraat Bankası, Ticaret ve Sanayi Odası gibi kurumlar şehirde ticari faaliyetlerin artışını kanıtlamaktadır (Edirne Vilayet Salnamesi, Mâli Senesi 1310 / Miladi 1894: 494; Dursunkaya, 1948: 173-186).

19. yüzyıl sonlarına doğru Kırklareli'nin durumunun anlatıldığı bir eserde şehirde 1000'e yakın mağazanın bulunduğu belirtilmektedir. Yine Doğu Ticaret Yıllıklarında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında şehirde bankerler, döviz takası yapanlar, komisyoncular, tüccarlar, sigortacılar gibi ekonomik faaliyetlerin canlılığına işaret eden çok sayıda kişi veya kurumun bulunduğu belirtilmektedir. Bu durum şehrin idari konumunun yükseltilmesi sonrasında ticaret alanında hızla ilerlemiş olduğunun diğer bir kanıtı olarak değerlendirilebilir (Edirne Vilayet Salnamesi, Mâli Senesi 1310 / Miladi 1894: 494; Doğu Ticaret Yıllıkları, 1898: 989-990; Christodoulou, 1897: 143; Doğu Ticaret Yıllıkları, 1909: 1723-1729).

Şehrin Osmanlının son dönemlerinde artan ticari önemiyle birlikte çok çeşitli ürün ihraç ve ithal eder duruma gelmiştir. İthal mallar arasında kahve, şeker ve şekerlemeler, petrol, demir, çivi, yün ve ipek kumaşlar, pamuk, mücevher, mobilya, seramik, çeşitli makinalar, kereste gibi ürünler; ihraç edilen mallar arsında da koyun ve keçi yünü, buğday, koyun ve keçi postu, av hayvanları, yumurta, tereyağı, keçi kılı halılar, çok değerli şaraplar ve özel yöntemlerle hazırlanan konyaklar yer almaktadır (Doğu Ticaret Yıllıkları, 1909: 1723).

Doğu Ticaret Yıllıklarından elde ettiğimiz bilgilere göre şehir 1920-1922 Yunan işgali⁴¹ döneminde dahi yoğun ticari hayata sahiptir. Şehirde çok sayıda çeşitli ürünler alıp satan tüccarlar bulunmaktadır. Bu noktada dikkat çeken husus müteşebbislerin çoğunluğunun Yunan veya Yahudilerden oluşmasıdır. 1922 yılında şehrin işgalden kurtulması sonrası yaşanan süreçler neticesinde ticarete oldukça etkili olan Yunanlılar şehri terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk

⁴¹ Yıllıklarda Kırklareli Yunanistan'a bağlı bir yerleşme olarak ele alınmıştır.

yıllarında şehirdeki ticari faaliyetlerin gerilediği anlaşılmaktadır. Nitekim 1924-1925 yıllarını kapsayan ticaret salnamesine göre şehirde herhangi Rum iş insanı kalmadığı gibi ithalat ve ihracat ürünlerinin çeşitliliği de geçmiş yıllara nazaran azalış göstermiştir (Doğu Ticaret Yıllıkları, 1921: 1580-1581; 1922: 1533-1534; 1924-1925: 483-484).

1930'lu yılların başına gelindiğinde şehrin ihraç ettiği ürünler arasında beyaz peynir ve kaşar peyniri, yün, afyon, çeşitli tahıllar ve buğday, yumurta, deri vb. gibi tarım ve hayvancılık ürünleri yer alırken ithalat kısmında çeşitli gıda maddeleri, inşaat malzemeleri (kereste, ahşap gibi), deri ve petrol bulunmaktadır. Şehrin çok ünlü olan ve ihracatı arasında önemli yer tutan şarap, konyak gibi üzüm mamullerinin, bağların zarar görmesi sonucu, 1930'lu yıllar itibariyle ticarete konu olmaktan çıktığı görülmektedir. Buna karşılık bölgede yeni yeni ekimine başlanan ve iyi gelir getiren afyon ticaretinin varlığı söz konusu olmuştur (Doğu Ticaret Yıllıkları, 1932: 1105-1106; Dursunkaya, 1948: 114; Tablo 30).

1920'li yılların başlarında Rumların ve 1930'lu yıllardan itibaren Yahudilerin göç etmeye başlaması, şehirdeki ekonomik yaşamı olumsuz etkilemiştir. Bu göçlerin sonucunda Kırklareli ticaret ehli pek çok insandan mahrum kalmıştır. 1933 yılından itibaren yayınlanan Ticaret Yıllıklarında Kırklareli'ne yer verilmemesi bu bağlamda dikkat çekmektedir (Doğu Ticaret Yıllıkları, 1934; 1942-1943).

Yaşanan olumsuzluklara rağmen Cumhuriyet döneminde Kırklareli şehrinde ticaretin devamını ve gelişimini destekleyen birkaç önemli faktör öne çıkmaktadır. Öncelikle şehrin idari konumu bu süreçte belirleyici bir rol oynamıştır. Ayrıca, şehirdeki asker varlığı ekonomik canlılığı korumaya katkıda bulunmuştur. Daha yakın bir tarihte ise, 2007'de, Kırklareli Üniversitesi'nin kurulması, ekonomik faaliyetlerin canlanmasına önemli bir etki yapmıştır.

Şehrin Cumhuriyet dönemindeki ticaretine destek olan ilk önemli adım, daha önceleri bağlı olduğu Edirne Vilayetinden ayrılarak ayrı bir vilayet olarak teşkil edilmesidir. 1924 yılında müstakil vilayet ilan edilen Kırklareli Vilayeti merkez kaza, Babaeski, Lüleburgaz, Vize, Pınarhisar ve Demirköy olmak üzere 6 kaza, 12 nahiye ve 211 köyden teşekkül etmektedir. Bu çerçevede Kırklareli şehri, vilayet dahilindeki

tüm yerleşmelerin bağlı olduğu vilayet merkezi konumundadır (T.B.M.M, 1340 / M. 1924: 193-194; Cidan, 2019: 14).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren müstakil bir vilayet merkezine ev sahipliği yapan Kırklareli şehrinde çok sayıda kamu kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Kırklareli Valiliği, İl Özel İdaresi, Türk Telekom İl Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Orman İşletme Müdürlüğü, Devlet Şu İşleri Şubesi, Karayolları Şefliği ve daha birçok kurumun varlığı şehirdeki memur nüfusuna önemli katkı sağlamaktadır. Halk arasında Kırklareli şehrinde bahsedilirken çoğu kez duyabileceğimiz “memur şehri” ifadesi şehirdeki memur nüfusun çokluğunun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ay düzenli sabit gelire sahip olan memurlar, Kırklareli şehrindeki mal ve hizmetlere olan talebin artmasına ve istikrarlı bir şekilde devam etmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda şehirde yer alan pek çok mağaza, lokanta, kafe, market gibi sektörlerle ait işyerlerinde gerçekleşen ticari hacmin önemli bir kısmı memurların yaptığı harcamalar neticesinde gerçekleşmektedir. Örneğin şehirde hafta içi herhangi bir gün memurların öğle paydosuna denk gelen saatlerde lokanta, kafe gibi yeme içme yerlerindeki yoğunluk ele alındığında, memurların şehir içi ekonomik faaliyetlere sağladığı katkı net şekilde görülebilmektedir.

Şehirdeki memurların ticari etkisinin hissedildiği önemli bir sektör de konut piyasasıdır. Şehre tayin olarak gelen memurların konuta olan talebi konut ihtiyacını arttırarak yeni konutların inşasını zorunlu hale getirmektedir. Böylece konut inşa edilmesi sürecinde ve sonrasında ihtiyaç duyulan pek çok işkolunda (yapı malzemeleri, tesisat işçiliği, emlakçılık vb. gibi) ticari hareketlilik gerçekleşmektedir.

Şehrin idari konumunun yanı sıra, ticaret ve hizmet faaliyetlerini destekleyen bir diğer önemli unsur asker varlığı olmuştur. Şehirdeki askeri birliklerin sayısı, özellikle II. Dünya Savaşı döneminde ve 1960'lı yıllarda hızla artış göstermiştir. Bu askeri varlık, şehrin gelişimine ve ticari canlılığına katkıda bulunarak mal ve hizmetlere olan talebi doğrudan artırmıştır. Askeriyenin geçmişte yerel gazetelerde yayımladığı mal ve hizmet alım ilanları, şehre kazandırdığı ticari hareketliliğin somut bir örneğini teşkil etmektedir (Trakya'da Yeşilyurt, 1935: 3; Trakya'da Yeşilyurt,

1942:2; Trakya'da Yeşilyurt, 1951c: 2; Trakya'da Yeşilyurt, 1961b: 1; Trakya'da Yeşilyurt, 1971: 2; Karadeniz, 1971-1972: 12-13).

1960'lı yıllardan günümüze kadar geçen sürede, şehirdeki askeri varlık, ticari faaliyetleri destekleyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. Şehre gelen rütbeli askerlerin konut, mal ve hizmetlere olan talepleri ile zorunlu askerlik görevini yapanların oluşturduğu ihtiyaçlar, şehirselleşme ve ekonomik büyümenin öncüsü olmuştur. Zorunlu askerlik hizmetini yapan erlerin çarşı iznine çıktıkları günlerde şehirde yaşanan yoğunluk, askerin ticari faaliyetlere olan katkısını açıkça göstermektedir.

Son yıllarda şehirdeki kalkınmaya katkı sağlayan baş aktör 2007 yılında kurulan Kırklareli Üniversitesi'dir. Kurulduğu yıldan bu yana gelişerek öğrenci sayısını ve personel sayısını arttıran üniversite sayesinde şehirde ticaret ve hizmet sektörlerinde önemli ölçüde desteklemiş ve yeni ekonomik faaliyet alanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Cengiz ve Saruç, 2023).

Kırklareli Üniversitesi'nin kurulmasının ardından, şehirde daha önce bulunmayan birçok özel öğrenci yurdu ve öğrenci pansiyonu gibi işletmeler faaliyete başlamıştır. Öğrencilerin barınma ihtiyacını karşıladıkları bu yerlerin bir kısmı tamamen bu amaca hizmet etmek üzere yeni inşa edilirken, bir kısmı ise farklı amaçlarla kullanılan binaların dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. Bu çerçevede, öğrenci yurtlarının güvenlik görevlileri, yemek hizmetleri, temizlik işleri, idari işler gibi birçok alanda yarattığı hizmet ve ticaret talebi, şehirdeki ekonomik faaliyetleri de şekillendirmiştir.

Şehirdeki üniversite öğrencileri, yerel işletmeleri de ticari olarak ciddi anlamda desteklemektedir. Üniversitenin kurulmasından sonra Kırklareli şehrinde kafe-kitap kafe, fast-food konseptli çok sayıda yeni işyeri faaliyete geçmiştir. Yerleşmenin pek çok noktasında görülen bu tarz işletmeler özellikle İstasyon Caddesi ve civarında yoğunluk kazanmaktadır. Yine üniversite öğrencileri sayesinde yerel market ve bakkallar da konumlarına göre kazançlarını arttırabilmektedirler.

Şehir tarihi açısından oldukça yeni sayılabilecek üniversitenin varlığı kurulduğundan günümüze kadar şehrin ekonomisine yön vermekte ve canlılık

sağlamaktadır. Üniversitenin günden güne gelişmesi ve öğrenci kapasitesinin artması Kırklareli şehrinin bilinirliği açısından da önem teşkil etmekte ve Kırklareli’ni gelecekte “öğrenci şehri” yapmaya aday bir konuma getirmektedir.

Son olarak, Kırklareli’nde gerçekleşen ticari faaliyetler arasında pazarlar ve panayırılar önemli bir yere sahiptir. Şehirde 1980’lere kadar bir gelenek olarak devam etmiş olan panayırılar, ticari hareketliliğin yaşandığı önemli dönemleri temsil etmektedir. Her yıl bahar ve sonbahar aylarında gerçekleştirilmiş olan canlı hayvan ve emtia panayırıları, çevresine göre merkez konumunda olan Kırklareli’nde yerel üreticilerin ürünlerini satma imkânı bulduğu, bölge ekonomisinin canlandığı etkinlikler olarak öne çıkmıştır. Bu panayırılar, şehrin ticaret hayatına önemli katkılarda bulunarak Kırklareli’nin çevresiyle olan ekonomik bağlarını da güçlendirmiş ve 1980’li yıllardan itibaren ortadan kalmıştır (Trakyada Yeşilyurt, 1937b: 4; Trakyada Yeşilyurt, 1950b: 2; Atayolu, 1972: 1).

Şehirde kurulan pazarlar ekonomik faaliyetlerin en yoğun yaşandığı günleri oluşturmaktadır. Şehirde yakın döneme kadar sadece Çarşamba günleri “Çarşamba Pazarı” kurulurken, 2010’lu yıllardan itibaren Cumartesi günleri “Cumartesi Pazarı” da kurulmaya başlanmıştır.

Çarşamba pazarı şehrin en rağbet gören pazarıdır. İlk başlarda Cumhuriyet Meydanından Karaumur Bey Caddesi-Hastane Caddesi ve buraya mülhak olan sokaklar üzerinde kurulan pazar, daha sonra belli bir dönem Sungurbey Caddesi ve Walldorf Caddesi üzerinde kurulmuş ve en nihayetinde 2020 yılından itibaren şehrin kuzeyinde Bademlik Mahallesi İnönü Caddesi kenarında inşa edilen kapalı pazar ve fuar alanına taşınmıştır. Kapalı pazar alanı yaklaşık 20bin metrekarelik genişliğe ve otopark alanına sahiptir.

Fotoğraf 4.5: Çarşamba Pazarından Bir Görünüm

Çarşamba pazarında meyve-sebze, bakliyat, kuruyemiş, şarküteri, ev tekstili, giyim gibi geniş bir yelpazede ürün çeşitliliği bulunmaktadır. Pazar esnafının belirli bir kısmı civar bölgede kendi ürettiği ürünlerin satışını yapmakta bir kısmı da hallerden aldığı ürünleri tüketicilere sunmaktadır. Pazarın en önemli müşteri kitlesini başta şehir merkezinde yaşayanlar, merkez ilçeye bağlı kırsal yerleşmelerden ve Kofçaz ilçesinden gelenler oluşturmaktadır. Yakın zamana kadar Pınarhisar, Vize gibi küçük şehirlerden de Çarşamba Pazarına talep yaşanırken artık bu yerleşmelerde de muntazam pazarların kurulması halkı öncelikle kendi şehirlerinde kurulan pazarlara yönlendirmiştir.

Şehirde Çarşamba pazarının kurulduğu gün sadece Pazar alanında değil şehrin büyük bölümünde ticari hareketlilik artmaktadır. Özellikle kırsal kesimden gelen vatandaşlar Pazar alışverişlerinin yanında market alışverişi veya diğer ihtiyaçlarına yönelik alışverişlerini yapmakta, lokantalarda yemek yemekte ve çay bahçelerinde dinlenmektedirler. Aynı zamanda hastanedeki muayene randevularını ve resmi kurumlardaki işlerini de yine Çarşamba gününe denk getirmeye çalışarak alışverişin yanında kırsal alanda erişemeyeceği hizmetlerden faydalanmaktadırlar.

Çarşamba Pazarının etki alanı sadece şehir merkezinde ve civardaki yerleşmelerde yaşayanlarla sınırlı değildir. Pazar son yıllarda Bulgaristan'dan gelen Bulgarların veya Türk soylu Bulgar vatandaşlarının da uğrak bir yeri haline gelmiştir. Öyle ki kapalı Pazar yerindeki bazı bilgilendirme tabelalarının Bulgarca hazırlandığı görülmektedir. Gününbirlik ve ekseriyetle alışveriş amacıyla şehre gelen Bulgarlar Çarşamba Pazarından ülkelerine göre ucuz olan ürünleri satın alarak özel araçlarına yükleyip ülkelerine dönmektedirler.

Şehirdeki Cumartesi Pazarı ise şehirdeki alışveriş kültürü açısından oldukça yeni olup genellikle şehir merkezinde yaşayanların ve hafta içi çalışmak zorunda olanların tercih ettiği bir pazardır. İlk kurulmaya başlandığı dönemlerde otogarın yanında Karacaibrahim Mahallesi, Melek Sokak ve buraya bağlanan diğer cadde ve sokakların üzerinde yer alırken kapalı Pazar yerinin hizmete girmesiyle birlikte Çarşamba Pazarı gibi Cumartesi Pazarı da Bademlik Mahallesindeki Pazar alanına taşınmıştır.

4.4.TURİZM

Kırklareli şehir merkezinde ziyaretçilerin gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetleri ele alabilmek için öncelikle “turist” ve “gününbirlikçi” kavramlarını açıklamak gereklidir. Birleşmiş Milletlere göre yerli veya yabancı fark etmeksizin bir kişi yaşadığı olağan çevresinin dışına çıkarak ziyaret ettiği yerde gece konaklaması gerçekleştiriyorsa “turist” eğer gerçekleştiriyorsa “gününbirlikçi” ya da “ekskürsiyonist” olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 2010: 10).

Kırklareli şehir merkezinde çekicilik sağlayan başlıca turizm kaynakları arasında tarihi camiler, hamam ve arasta, şehir müzesi, tarihi tren garı ve çevresi, Aşağıpınar ve Kanlı Geçit arkeolojik kazı alanı, Yayla Meydanı ve bu meydanın çevresinde bulunan tarihi evler ile kültür evleri sayılabilir. Ancak tüm bu kaynakların varlığı ziyaretçilerin çoğunu turist olarak değil daha çok gününbirlikçi olarak şehre çekecek cazibe oluşturmaktadır. Şehre turist olarak gelenler şehir merkezindeki turistik alanların yanında civarda yer alan Dupnisa Mağarası, Longoz Ormanları Milli Parkı ve diğer kırsal alanlardaki cazibe noktalarını gezmekte ve şehri konaklama merkezi olarak kullanmaktadır.

Kırklareli'ne gelen g n birlik ileri Türkiye'de yaşayanlar ve Bulgaristan'dan gelenler olmak üzere ikiye ayırarak incelemek gereklidir. Nitekim bu iki grubun ziyaret amaçları birbirinden ayrılabilir.

Türkiye içinden Kırklareli  ehrini ziyaret eden günübirlikçiler ekseriyetle İstanbul, Edirne ve Tekirdağ gibi yakın yerle melerden gelmektedirler. Hususi araçlarıyla veya tur gruplarıyla  ehre gelen yerli günübirlikçiler şehrin önemli noktalarını ziyaret etmekte, yerel lezzetlerden tatmakta ve Kırklareli'nin meşhur olan peynir, yoğurt gibi ürünlerinden, civarda yetişen sebze-meyvelerden satın alarak aynı gün dönüş yapmaktadırlar.

 ehre gelen Bulgar günübirlikçiler özellikle son yıllarda artış göstermiştir. Bu artışın temel sebepleri arasında Bulgaristan'ın 2007 yılında Avrupa Birliğine girmesiyle birlikte Bulgar vatandaşlarının Türkiye'ye daha kolay giriş çıkış yapabilmesi, Dereköy sınır kapısına giden yolun düzenlenmesi ve Türkiye'deki bazı mal ve hizmetlerin Bulgaristan'a göre çok daha ucuz kalması ve tabi ki Kırklareli'nin Bulgaristan'a olan yakınlığı  n planladır.

Kırklareli  ehir merkezine günübirlik ziyaret gerçekleştiren Bulgarlar, şehirde yeme-içme, gezme, dinlenme gibi rekreasyon faaliyetlerinin yanında alışveriş faaliyetlerinde bulunmaktadır. Geniş bir ürün yelpazesi sunan şehirden yerel ürünler, tekstil ürünleri, market ürünleri, ilaç ve medikal ürünler, meyve-sebze ve daha pek çok ürün tedarik etmektedirler.  ehre gelen g n birlik ilerin bir kısmı ihtiya ından fazla ürün alarak "bavul ticareti" olarak adlandırabileceğimiz ticareti gerçekleştirmekte ve ülkelerine döndüklerinde üzerine kar koyarak Kırklareli'nde aldıkları ürünleri satmaktadırlar. Bavul ticaretine konu olan ürünlerin başında çamaşır ve bulaşık deterjanları, ilaç ve medikal ürünler ile tekstil ürünleri gelmektedir.

 ehre Bulgar g n birlik ilerin gösterdiği rağbet ticari faaliyetleri ciddi manada desteklerken şehrin çehresini de de i tirmektedir. Bugün Kırklareli  ehir merkezinde yer alan pek çok işletmenin Bulgarca bilen i  i talebi ve tabelalarında Türkçenin yanında Bulgarcanın da kullanılması kanıksanmış bir durum haline gelmiştir.

Fotoğraf 4.6: Şehirde Bulgarca Kullanılan Tabelalardan Örnekler

4.5. ULAŞIM

Kırklareli, sahip olduğu konumu ve kuzeyinde yer alan Istranca Dağlarının engebeli yapısı sebebiyle tarihte gelişmiş yol sistemlerine sahip olamamıştır. Roma-Bizans dönemlerindeki ulaşım ağı ele alındığında şehrin Doğu Trakya'yı Tunca Vadisine bağlayan, günümüz isimleriyle, Yoğuntaş, Kayalı, Kırklareli, Kaynarca, Pınarhisar ve Vize yerleşmelerinden geçen askeri bir yol⁴² üzerinde yer aldığı görülmektedir (Kuelzer, 2011: 183).

Osmanlı dönemindeki yol sisteminde ise İstanbul'dan Avrupa yönüne üç ana güzergâh oluşturulmuş ve Kırklareli şehri bu güzergahlardan "sağ kol" olarak adlandırılan İstanbul-Özi hattı üzerinde yer almıştır. Çatalca, Vize, Pınarhisar, Kırklareli, Aydos, Akkirman gibi şehirleri birbirine bağlayan bu yol aynı zamanda tali yollarla pek çok yerleşmeye de bağlanmaktadır (Taşdemir, 2012: 14; Halaçoğlu, 2014: 105-115).

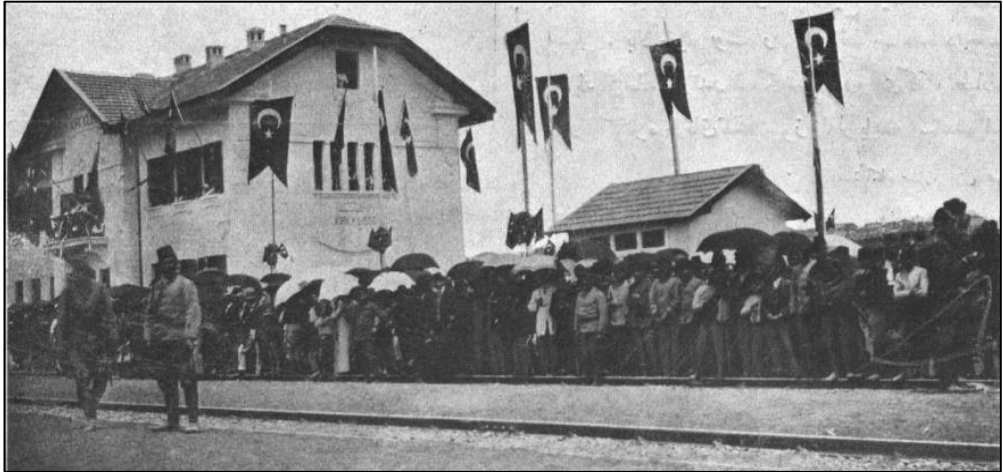
⁴² Çalışmada "A3" olarak isimlendirilmiştir.

19. yüzyıl sonraları ve 20. Yüzyıl başlarında Kırklareli'nin yer aldığı bölgeyi gösteren haritalardan anlaşılabilirdiği kadarıyla, şehrin diğer önemli yerleşmelerle bağlantı sağladığı birkaç önemli ulaşım aksı bulunmaktadır. Bunlar Kırklareli-İnce-Hasköy üzerinden Edirne'ye ulaşan yol, Kırklareli-Kavaklı-Babaeski yolu, Kırklareli-Dereköy- Tırnovacık yolu ve Kırklareli-Pınarhisar-Vize üzerinden İstanbul'a ulaşan yoldur (Edirne Vilayet Salnamesi, H. 1301 / M. 1884; Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, H. 1321 / M. 1903; British War Office, 1906; DABOA, HRT.h., 2145, H. 04-11-1330).

Şehrin tarihinde önemli bir yer tutan ulaşım sistemi demiryollarıdır. İlk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında askeri ve iktisadi amaçlar üzere günümüzde Bulgaristan'ın Varna şehrinden Kırklareli şehrine demiryolu hattı inşası öngörülmüş ancak gerçekleştirilememiştir. 20. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Balkanlarda artan karışıklık sebebiyle Kırklareli'ne demiryolu hattı düşüncesi askeri kaygılar üzerine tekrara gündeme gelerek Babaeski-Kırklareli arasındaki hattın inşası 1910 yılında varılan anlaşma neticesinde hayata geçirilmiştir. Babaeski'den Kırklareli'ne kadar uzanacak bu hattın Tekirdağ'dan başlanması yönünde bazı istekler olmuşsa da maalesef gerçekleşmemiştir (DABOA, A..MKT.MHM., 313/69, H-02-05-1281; DABOA, DH.MUI, 103-21, H-03-06-1328; Doğan, 2016: 578).

1910 yılında yapılan anlaşma sonrasında demiryolu inşasının Temmuz 1912'de tamamlanarak resmi açılışının yapıldığı, dönemin dergilerinden olan "Şehbal"de bildirilmektedir (Şehbal, R. 1328 / M. 1912: 198).

Fotoğraf 4.7: Kırklareli Tren İstasyonu Açılış Töreni - 1912

Kaynak: Şehbal, R. 1328 / M. 1912: 198

Kırklareli şehrinin diğer yerleşmelere bağlantı sağladığı en önemli yol hatları Kırklareli-Edirne, Kırklareli-Babaeski ve Kırklareli-Pınarhisar-Vize (eski İstanbul yolu olarak bilinmektedir) yoludur. Bu yolların haricinde Kırklareli-Dereköy yolu şehrin Bulgaristan ile olan tek ve en önemli ulaşım hattını teşkil etmektedir. Kırklareli-Dereköy yolunun Bulgaristan tarafındaki devamında öncelikle Tırnovacık'a ulaşmakta burada ikiye ayrılan yolun bir kolu Karadeniz sahilindeki yerleşmelerden geçerek diğer kolu İstanranca dağlarını aşarak Burgaz ve Varna gibi şehirlere ulaşım sağlamaktadır. Kırklareli-Dereköy yolunun aynı zamanda şehre gelen günöbirlikçilerin sıklıkla kullandıkları bir hat olması sebebiyle şehrin ticaretine önemli katkılar sağlamaktadır.

Şehre doğrudan ulaşan en zayıf ulaşım hatları Kırklareli-Kofçaz ve Kırklareli-Kayalı-Yoğuntaş yollarıdır. Kırklareli-Kofçaz yolu şehir merkezinden Kırklareli Üniversitesi Kayalı Kampüsünün bulunduğı kısma kadar bölünmüş yol şeklinde teşekköl etmişken üniversiteden sonra Kofçaz'a kadar olan kısmı sathi kaplamalı yoldur. Kofçaz ilçesinin ekonomik olarak geri kalmışlığı ve nüfus azlığına ek olarak yolun Kofçaz'dan itibaren önemli bir yerleşmeye varmaması, bu yolun geri planda kalmasına yol açmıştır. Kırklareli-Yoğuntaş yolu da geçmişte nahiye merkezi olan Yoğuntaş (Eski Polos) ile Kırklareli şehir merkezin arasındaki bağlantıyı sağlamakta ancak Yoğuntaş köyünden itibaren yolun önemli bir yerleşmeye devam etmemesi sebebiyle Kırklareli-Kofçaz yoluna benzer şekilde geri planda kalmasına yol açmaktadır.

Kırklareli şehri için son dönemde hayata geçirilmekte olan en önemli ulaşım projesi Saray-Kırklareli çevre yolu hattıdır. Kırklareli şehir merkezinden Organize Sanayi bölgesini geçerek Üsküpdere Köyü arasında kalan kısım, Kaynarca-Pınarhisar-Poyralı kısmı ve Vize-Saray arasındaki bazı kısımları tamamlanmış olan projenin inşaa faaliyetleri halen devam etmektedir. Proje tamamlandığında hem Kırklareli şehri hem de Kırklareli Organize Sanayi Bölgesinin ulaşımı açısında büyük kolaylık ve rahatlama sağlayacaktır.

4.5.1. Şehir İçi Ulaşım

Kırklareli'nin Osmanlı dönemindeki şehir içi yolların genellikle dar, düz olmayan, yer yer taş kaplamalı ancak kenar kısımlarında taş döşemenin de bulunmadığı bir görünüm arz ettiği dönemin kaynaklarında belirtilmektedir. Cumhuriyet Dönemiyle birlikte Osmanlı döneminde oluşturulmuş yol sistemlerinin imkanlar dahilinde geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Christodoulou, 1897: 144; Aksekili Ahmad Hamdi, R. 1328 / M. 1312: 426; Trakyada Yeşilyurt, 1938: 7).

Cumhuriyet döneminde 1939-1946 yılları arasında şehrin kadastro çalışmaları tamamlanarak 1948 yılında ilk imar planı uygulamaya alınmıştır. Böylece 1948 yılındaki ilk plan ve sonrasında hazırlanan imar planlarıyla (1968,1984, 1991 yılları vd.) birlikte şehrin mevcut yol sistemleri daha düzenli bir hale konulmaya çalışılmış ve ihtiyaçlar doğrultusunda ulaşımı rahatlatmak için çeşitli meydan ve caddeler açılmıştır. Vilayet Meydanı, Sungurbey Caddesi, İstiklal Caddesi, Rauf Denктаş Bulvarı, Walldorf Caddesi gibi şehrin önemli ulaşım aks ve kavşakları tamamıyla planlı dönemin eserleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin planlı dönem öncesindeki eski ulaşım ağlarını teşkil eden Tırnova Caddesi, Cumhuriyet Meydanı, Kara Umur Bey Caddesi, İstanbul Caddesi (şimdiki adı Kurtuluş Caddesi) gibi pek çok ulaşım noktası ise planlı dönemde geniş kapsamlı düzenlemelerle bugünkü halini almıştır (Aysu, vd., 1984: 85-90; Tuncel, 2002: 480; Kırklareli Belediyesi, 1939-1946 Şehir Paftaları).

Şehrin günümüzdeki ulaşım ağı Cumhuriyet Meydanı ve Vilayet Meydanı ile bu meydanlara doğrudan veya dolaylı olarak bağlanan caddelerden meydana gelmektedir. Bu çerçevede en önemli noktaları Tırnova Caddesi, Namazgah Caddesi, Kara Umur Bey Caddesi-Hastane Caddesi, Sungurbey Caddesi, İnönü Caddesi-Walldorf Caddesi-Öztürk Bulvarı, Fevzi Çakmak Bulvarı, Cumhuriyet Caddesi, Mustafa Kemal Bulvarı (eski adıyla Belediye Caddesi), Kurtuluş Caddesi (eski adıyla İstanbul Caddesi veya Pınarhisar yolu), Turist Caddesi, İstasyon Caddesi gibi hatlar oluşturmaktadır. Cadde olmayan ancak önemli ulaşım hatlarından olan Çamlık Sokak Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesine ulaşımında, Şahinler Sokak da Kırklareli Otogarı çıkış güzergahı olarak kullanılmaktadır.

Kırklareli şehrinde toplu taşıma Belediyeye bağlı özel halk otobüsleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplamda 5 hattan oluşan bu ulaşım sisteminde başlangıç ve bitiş noktaları olarak genellikle şehrin kenar kısımları tercih edilmiş böylelikle çevreden merkeze doğru yolcuların daha kapsayıcı şekilde taşınması amaçlanmıştır. 1 No'lu hat Karahıdır-Kayalı Kampüsü, 2 No'lu hat Kocahıdır Mahallesi-Cezaevi (Bademlik Mah.) arasında, 3 No'lu hat Pınar Mahallesi doğusundan Kırklareli Eğitim ve Araştırma Hastanesi oradan da güneye dairesel bir hatla İstasyon Mahallesi arasında, 4' Nolu hat Karahıdır-TOKİ konutları arasında, 5 No'lu hat da sadece Çarşamba günleri otogar ve yeni pazar yeri arasında kalan çeşitli duraklar arasında bir anlamda ring seferleri düzenlemektedir.

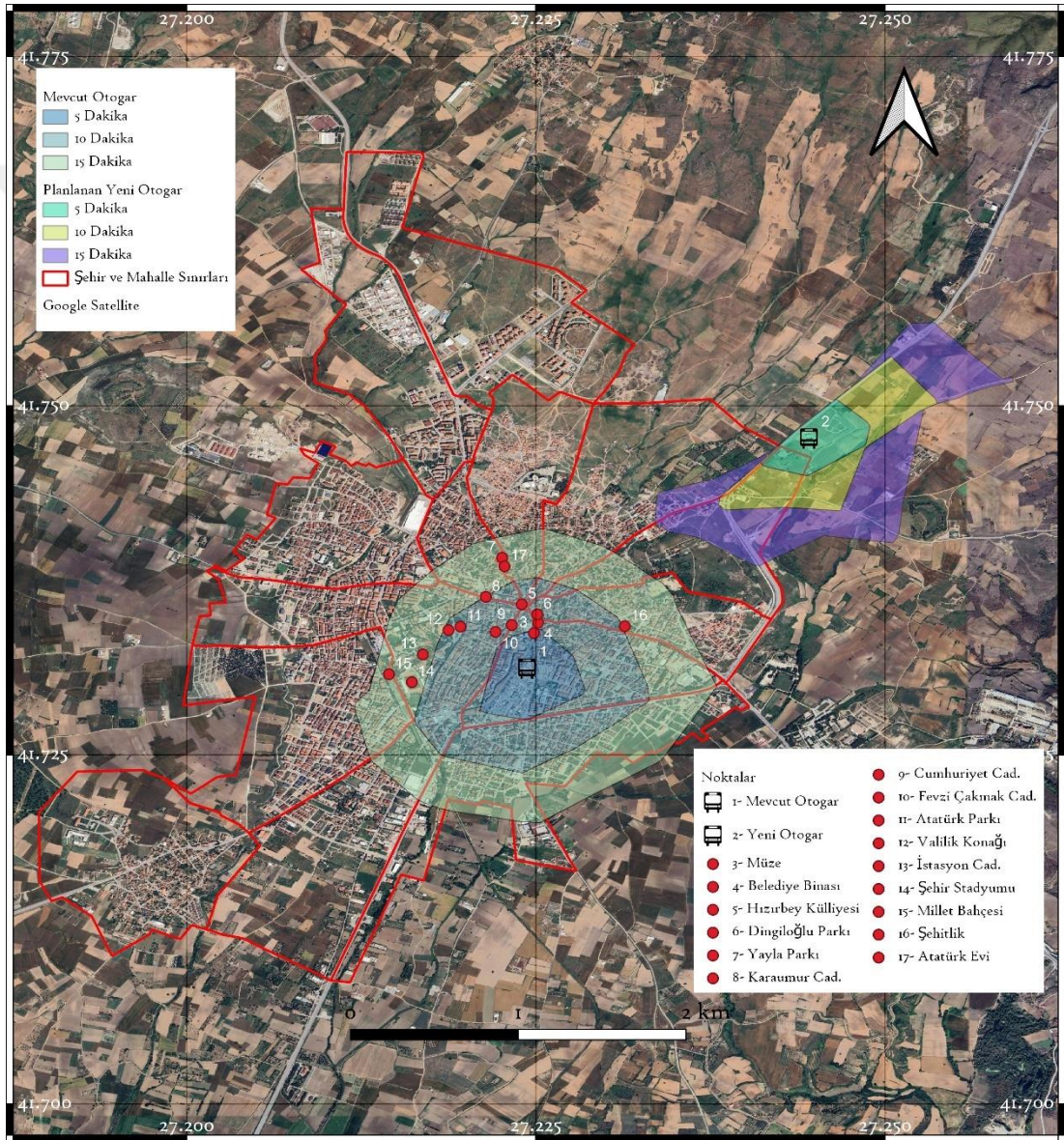
Yaya ulaşımı açısından şehir genel anlamda konforludur. Cumhuriyet Caddesinin Zincirli Kuyu Caddesi ile Fevzi Çakmak Bulvarı arasında kalan kısmı araç trafiğine kapatılmıştır. Benzer şekilde İstasyon Caddesi de araç trafiğine kapalı olup yayaların kullanımına mahsustur. Şehirdeki kaldırımları düzenli olmakla birlikte bazı kısımlarda ciddi tamirata ihtiyaç duyulmaktadır.

Ulaşım ile ilgili 2023 imar planına göre uygulanması düşünülen yeniliklerden birisi de Kırklareli otogarının şehir dışına taşınmasıdır. Şehrin içerisinde yer alan mevcut otogar alanının yetersiz kalması ve şehir içi trafik yükünü arttırdığı gerekçesiyle yapımına 2018 yılında başlanan ancak halen tamamlanmamış olan bu yeni otogar alanı Kırklareli-Dereköy yolu üzerinde şehrin kuzeydoğusunda yer alacak şekilde gösterilmekte ve 20 yıl sonrasına da hitap edecek şekilde olacağından bahsedilmektedir⁴³. Bu noktada birkaç eleştirel değerlendirmeye yer verilmesi gereklidir. Öncelikle halihazırdaki otogarın şehrin nispeten merkezi bir konumunda bulunması sebebiyle gerek şehirler arası gerekse Kırklareli'ne bağlı yerleşmelerden gelen yolcular şehrin birçok noktasına herhangi bir taşıt kullanmadan yürüyerek ulaşabilmektedirler. Ancak yeni otogarın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Kırklareli'ne ulaşan hemen tüm yolcular şehirdeki önemli noktalara varabilmek için minibüs veya taksi kullanmak zorunda kalacaklardır. Bu bağlamda şehir için trafik yükünün azaltılması hedefinin ne derecede gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda

⁴³ <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/kirklareli/kirklareli-yeni-otogar-calismalari-suruyor-13023388> 10.08.2022 tarihinde alındı.

kesin bir fikir olmadığı gibi kapsamlı bir çalışmaya da rastlanılmamıştır. Üstelik mevcut otogarın günlük kaç araç ve kişi tarafından kullanıldığını ortaya koyan bir rapor da bulunmamakta, bu duruma istinaden otogarın yetersizliği ve şehir içi trafik yükünü arttırdığı gibi göz kararıyla yapılan tespitler temelsiz kalmaktadır.

Harita 4.2: Eşzaman Eğrilerine Göre Mevcut ve Yeni Otogara Göre Yürüme Mesafeleri

Kaynak: QGIS 3.28 kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıda hazırlamış olduğumuz eşzaman eğrileri haritasının da (Harita 4.2) gösterdiği üzere mevcut otogarın bulunduğu yerden çevreye doğru yürüyüş mesafesiyle 5,10,15 dakikalık zaman dilimleri içerisinde müze, belediye binası,

Dingiloğlu Parkı, Karaumur Caddesi, Fevziçakmak Caddesi, İstasyon Caddesi, Valilik Konağı, Şehir Stadyumu ve şehirde önem arz eden daha birçok nokta yer almaktadır. Bu durum ziyaretçiler için herhangi bir araca ihtiyaç duymadan sadece yürüyerek konforlu bir şekilde şehri gezmelerine imkan sağlamaktadır. Yeni otogar alanının bulunduğu yerden ise 5,10,15 dakikalık zaman dilimleri içerisinde yürüyerek şehrin herhangi bir önemli noktasına varmak mümkün değildir. Dolayısıyla ziyaretçiler yeni otogardan şehir merkezine ulaşmak ve şehir merkezinden de geri dönmek için en az iki defa araç kullanma zorunluluğu ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu gibi durumlar sebebiyle yeni otogar yapılması yerine mevcut otogarın ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenerek yenilenmesinin düşünülmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırklareli'nde şehrsel gelişimin mekânsal etkilerini incelediğimiz bu çalışmada, şehrin geçmişten günümüze kadar geçirdiği aşamalar ve bu süreçteki gelişimin mekân üzerindeki yansımaları ele alınmıştır. Bu bağlamda, şehir ile mekânın karşılıklı etkileşimi vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, şehir gelişim süreçlerinde bulunduğu mekânı şekillendirirken, aynı zamanda mekânın da şehir üzerindeki belirleyici etkileri gözlemlenmektedir.

Öncelikle çalışmamız esnasında kitap, makale, yerel gazeteler ve arşiv belgeleri gibi çok sayıda kaynağa erişilmeye çalışılarak kapsamlı literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu hususta en çok zorlandığımız nokta Kırklareli şehrini konu alan kaynakların dağınık bir vaziyette pek çok kurum ve kuruluşun bünyesinde yer almasıdır. Farklı şehirlerde veya farklı kurumlarda bulunan kaynaklara ulaşmak haliyle hem zor hem de vakit kaybına neden olmuştur. Bu çerçevede ileride Kırklareli ve civarını çalışmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlamak adına üniversite, yerel yönetim, valilik gibi kurumların iş birliğiyle Kırklareli'ne dair her türlü kaynağın toplandığı bir “araştırma merkezi” teşkil edilmesi gündeme alınmalıdır.

Kırklareli şehrini çalışırken zorlandığımız en önemli hususlardan birisi de değişen yer isimleri olmuştur. Bulunduğu mekanın sosyo-kültürel yapısını yansıtan mahalle, yol, cadde veya mevkii isimleri çeşitli gayelerle değiştirildiği takdirde özellikle tarihi coğrafya çalışmalarında zorluklara sebep olmaktadır. Bu konuda karar alıcıların daha hassas davranarak yer isimlerini olabildiğince korumaları gerekmektedir.

Tezimizin birinci bölümünde “şehir” kavramına yönelik tanımlar ve bir yerleşmenin şehir olarak değerlendirilebilmesi için gerekli olan kriterler üzerinde

yoğunlaştık. İncelediğimiz pek çok yerli ve yabancı kaynaklar çerçevesinde Kırklareli'nin şehir tanımlamalarında kullanılan gerek niteliksel gerek de niceliksel kriterlere büyük ölçüde uygunluk gösteren bir yerleşme olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmamızda şehir merkezi ile yakın civarını gösteren coğrafi unsurların haritaları “coğrafi bilgi sistemleri” kullanılarak hazırlanmıştır. Oluşturduğumuz haritaların bir kısmı “ilk” olma özelliğini taşımakta bir kısmı da kapsamı veya kullanılan veri setleriyle önem arz etmektedir. Hazırlamış olduğumuz fiziki coğrafya unsurlarına ait haritalarda genel olarak dikkat çeken ilk nokta şehrin kuzey ve güneyinde ortaya çıkan farklılaşmalardır. Yerleşmenin Istranca Dağlarından Ergene Ovasına geçiş kuşağı gibi coğrafi zıtlıkların kesiştiği bir noktada yer alması, sıcaklık, yağış, rüzgâr, hidrografya, eğim vb. unsurlar üzerinde belirleyici olurken bu durum aynı zamanda şehrsel gelişimin yönünü ve hızını da önemli ölçüde etkilemiştir.

Kırklareli'nin arazi yapısı genel olarak kuzeyde tepelik ve engebeli, güneyde ise daha düz ve ovalık alanlardan oluşmaktadır. Şehrin ilk nüvesi kuzeydeki Yayla Tepesi'nde kurulmuş, Osmanlı dönemindeki fetihlerin ardından güney yönünde genişlemeye başlamıştır. Arazinin yapısına bağlı olarak, Osmanlı dönemindeki şehirleşme ağırlıklı olarak güneydeki düz alanlarda gerçekleşmiş, kuzeydeki engebeli bölgelerde ise daha sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet döneminde de benzer şekilde şehirleşme daha çok güneydeki alanlarda kendini göstermektedir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren artmaya başlayan nüfus ve 1968 yılında şehrin güneyinde yer alan Karahıdır Köyünün Kırklareli'ne bağlanması, güneyde yer alan tarım alanlarının hızla yerleşmeye açılmasına sebep olmuştur. Günümüzde şehrin güneyindeki alanlar büyük ölçüde doyuma ulaşmış ve daha çok kuzeyde yer alan araziler üzerinde yapılaşmalar başlamıştır. Engibeli araziler üzerine inşa edilen yapılar hem bu bölgedeki verimsiz alanların değerlendirilmesini sağlamakta hem de güneydeki tarım alanlarının korunmasına yardımcı olmaktadır.

Şehrin kuzeyinde, özellikle toplu konut projelerinin artmasıyla belirginleşen yapılaşma süreci, Atatürk Mahallesi'nin Yayla Mahallesi'nden ayrılarak müstakil bir mahalle olarak teşkil edilmesine yol açmıştır. Kırklareli'nin kuzey yönünde genişlemesi sonucu, Atatürk Mahallesi ile Karakoç Köyü arasındaki mesafe yaklaşık

2 kilometreye kadar azalmıştır. Bu durum, Karakoç Köyü halkını, Kırklareli Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerden yararlanma amacıyla belediyeye mahalle statüsüyle bağlanma talebinde bulunmaya sevk etmiştir. Ağustos 2024'te gerçekleştirilen referandumda, ezici bir çoğunluk köyün Kırklareli Belediyesi'ne bağlanması yönünde oy kullanmıştır. Ancak bu kararın nihai olarak uygulanıp uygulanmayacağı, Kırklareli Valiliği'nin onayı ile kesinlik kazanacaktır. Karakoç Köyü'nün Kırklareli'ne mahalle olarak bağlanması durumunda, geçmişte Karahıdır köyünün belediyeye katılması sürecinde gözlemlenen şehrsel gelişim dinamikleri tekrarlanabilir. Öncelikle, şehir merkezi ile Karakoç Mahallesi arasındaki alanlar imara açılacak ve zamanla iki yerleşim arasındaki boşluk ortadan kalkacaktır. Ayrıca, kırsal nitelik taşıyan Karakoç Köyü'nün işlevsel yapısında önemli değişiklikler yaşanacak; köyde şehrsel fonksiyonlar yaygınlaşmaya başlayacaktır.

Kırklareli'nin Yayla Tepesi'nde kurulduğuna dair kanıtlar bulunmakla birlikte maalesef ki tam olarak kurulduğu tarih meçhul kalmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda civarda bulunan bazı antik yerleşmeler Kırklareli'ne atfedilmiş olsa da bu durumu kesinliğe kavuşturacak kanıtlar bulunmamaktadır. Çalışmamızda Kırklareli'nin kuruluşuna dair ancak belirli bir dönem aralığı tespit edilebilmiştir. Bu dönemin Hristiyanlığın Trakya'da yayılmaya başladığı M.S. 5. yüzyıl sonrasında ve yüksek ihtimalle M.S 8-9. yüzyıllar aralığına karşılık geldiği düşünülmektedir. Bu kapsamda başta coğrafya, tarih, arkeoloji, etimoloji gibi bilim dallarından araştırmacıların yapacağı multidisipliner çalışmalarla şehrin kuruluş tarihine ışık tutması beklenmektedir.

Kırklareli'nin tarihi ve gelişim sürecinde savaşlar ve çatışmalar belirleyici bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra uzun yıllar Avrupa'da genişleyen Osmanlı toprakları içinde sakin bir iç şehir olarak varlığını sürdürmüş, ancak 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, yaşanan savaşlar neticesinde, stratejik önemi artarak önemli bir sınır şehri konumuna yükselmiştir. Öncelikle 19. yüzyıl başlarında hüküm süren bölgedeki asayişsizlik özellikle kırsal kesimlerde kendini göstermiş, bu durum kırlardan kentlere göçü tetikleyerek Kırklareli şehrinin nüfuslanmasına yardımcı olmuştur. 1877-1878 yıllarında gerçekleşen 93

Harbi sonucunda ise şehrin yaşadığı yıkımın hızla telafi edilebilmesi adına idari statüsü yükseltilerek bölgesi için önemli bir idari merkez haline getirilmiştir. 1912-1913 yılında gerçekleşen ve Kırklareli civarında ciddi çarpışmaların yaşandığı Balkan Savaşları neticesinde şehrin askeri ve stratejik açıdan önemi artmıştır. Bu kapsamda, Kırklareli'nin günümüzde önemli bir idari ve askeri merkez haline gelmesi, geçmişte yaşanan olumsuzlukların ve bu süreçlerin getirdiği stratejik ve demografik değişimlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar Kırklareli'nin nüfus gelişimini incelediğimiz çalışmada, karşımıza çıkan en önemli unsur, savaşların ve istikrarsız dönemlerin nüfus üzerindeki etkileridir. Özellikle Osmanlı Dönemi'nin sonlarında meydana gelen savaşlar, çatışmalar ve sınır değişiklikleri, Kırklareli'nde yoğun göç hareketlerine neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrasında gerçekleştirilen nüfus mübadeleleriyle şehir, 1940'lı yıllara kadar istikrarlı bir nüfus artışı göstermiştir. Ancak bu süreç, II. Dünya Savaşı nedeniyle ciddi bir kesintiye uğramıştır. Türkiye doğrudan II. Dünya Savaşı'na katılmamış olmasına rağmen, olası bir savaş tehlikesine karşı alınan tedbirler doğrultusunda Kırklareli ve çevresindeki yerleşim yerlerinin nüfusunun önemli bir kısmı Anadolu'ya tahliye edilmiş, bu durum Kırklareli'nin şehir nüfusunu önemli ölçüde azaltmıştır. Kırklareli'nin 1940'lardaki nüfus seviyesine tekrar ulaşması ancak 1970'li yıllarda mümkün olabilmiş ve dolayısıyla yaklaşık 30 yıllık bir telafi süreci yaşanmıştır. 1970'li yıllardan günümüzde istikrarlı bir şekilde nüfusunu arttıran şehrin son dönemlerde Kırklareli Üniversitesi'nin açılması ve yapılan yeni yatırımlarla nüfusunu koruyarak arttıracakı düşünülmektedir. Bu kapsamda gerekli altyapı ve üstyapı çalışmaları yapılarak şehrin planlı ve uygun yönlerde gelişimine imkân sağlanmalıdır.

Ekonomik fonksiyonlar açısından Kırklareli'nde gerçek anlamda bir sanayileşmeden söz etmek mümkün değildir. Mevcut sanayi siteleri daha çok zanaat ve tamirat odaklı işletmeler ile araç parçaları satan dükkânlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Şehirde sanayileşme adına atılan ilk adımlar, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Açılan fabrikalar sayesinde sanayileşmenin temeli atılmaya başlanmışken, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde bu girişimler akamete

uğramıştır. Cumhuriyet döneminde yerli girişimciler, özellikle tarım ürünlerini işleyen birkaç fabrika kurma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Ancak, 1940-1950'li yıllardan itibaren güneyden geçen Trakya Otoyolu'na olan uzaklık ve bu otoyolun hemen yanında yer alan Lüleburgaz civarının sanayi tesisleri için daha cazip hale gelmesi, Kırklareli şehir merkezinde sanayileşmenin geri planda kalmasına neden olmuştur. Şehirde eksik kalan sanayi faaliyetlerini ikame etmek üzere hizmet ve ticaret sektörleri yoğunlaşmıştır. Günümüzde Kırklareli'nin "asker şehri", "memur şehri", "öğrenci şehri" gibi sıfatlarla anılması, sanayinin olmayışının diğer ekonomik fonksiyonlarla dengelenmesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Gelecek dönemlerde de Kırklareli şehir merkezinde sanayileşmeden bahsetmenin pek mümkün olmayacağı, daha çok ticaret ve hizmet sektörlerinin yoğunlaşarak etkisini arttıracığı tahmin edilmektedir.

Kırklareli'nde tarım alanlarının bir kısmı şehrsel gelişim sonucunda yapılaşmaya açılarak şehrsel kullanım alanı haline gelmiştir. Günümüzde mevcut olan ve şehrin yakın çevresinde yer alan tarım alanlarına ekseriyetle buğday, ayçiçeği ekilmekte, oluşturulan bahçelik alanlarda ise daha yüksek gelir getiren kiraz, şeftali, üzüm gibi ürünler ekilmektedir. Bu kapsamda şehrin civarında yer alan tarım alanlarında daha yüksek gelir getiren ve kalitesi Kırklareli ile özdeşleşebilecek ürünlerin ekimi konusunda çiftçilere gerekli destekler ve teşvikler verilmelidir.

Önemli ekonomik faaliyetlerden olan hayvancılık Kırklareli şehir merkezinde 2005-2006 yıllarından itibaren, alınan kararlar gereğince, yasaklanmıştır. Buna rağmen şehrin kuzey kesimlerinde münferiden büyükbaş ve küçükbaş hayvan besiciliğinin yapıldığı görülmektedir. Uygun olmayan koşullarda gerçekleştirilen bu faaliyetlerin gerekli kolaylıklar sağlanarak besicileri zor durumda bırakmadan şehir civarından uzaklaştırılması gerekmektedir.

Şehrin önemli sorunlarından biri, Roman nüfusunun yaşadığı konutlar ve bu konutların insan yaşamına uygun olmayan koşullarıdır. Özellikle şehrin kuzey kesimlerinde, Yayla ve Atatürk mahallelerinde ikamet eden Romanların yaşadığı evlerin büyük bir kısmı sağlıksız ve gayrisihhi durumdadır. Bu bölgelerde, çevreyi saran çöp yığınları da dikkat çekmektedir. Bu koşullar, Romanların yaşadığı alanların şehirden izole, adeta kendi başına bir bölge gibi görünmesine neden olmaktadır. Bu

sorunun çözümü için öncelikle bu alanların hızla temizlenmesi ve mevcut konutların yıkılarak kentsel dönüşüme tabi tutulması zorunlu hale gelmiştir.

Kırklareli'nin ulaşım konusunda yapılan yatırımlar ve iyileştirilen yol sistemleri sayesinde diğer şehirlerle olan bağlantısı günden güne güçlenmektedir. Şehir içi ulaşımında ise artan nüfus ve buna bağlı olarak artan araç sayısı problem yaratmaktadır. Özellikle şehrin önemli kavşakları olan Cumhuriyet Meydanı ve Valilik Meydanında yoğun araç trafiği sıradan bir hale gelmiştir. Park konusunda şehirdeki yol kenarları yetersiz kalmakta, otoparklar da bu durumu çözmede yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda şehirde yeni kapalı ve açık otopark alanları açılarak şehir içi trafik rahatlatılmalıdır.

Son olarak çalışmamızda coğrafi bir bakış açısıyla Kırklareli şehrinin hemen her noktasına temas ederek şehrsel gelişimin mekânsal etkilerini ortaya koymaya gayret ettik. Bu kapsamda yaptığımız derin çalışmalar neticesinde ortaya koyduğumuz bulgular belki geçerliliğini koruyacak belki de ileride yapılacak yeni çalışmalarla yanlışlanacaktır. Tez çalışmamızın Kırklareli'ni çalışmak isteyen araştırmacılar için önemli bir referans olacağına inanıyor ve gelecekte yapılacak çalışmalara yol göstermesini ve ışık tutmasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- AKIN, V., 1997 “Kırklareli Adının Tarihçesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 2, Sayı 2, 9-12.
- AKSEKİLİ AHMED HAMDİ, 1912 “Kırkkilise” **Şebilürreşad**, Cilt 1-8, Sayı 22-204, Sayfa 424-426.
- ALİ SAİB, H. 1304 / M. 1887 **Coğrafya-i Mufassal: Memalik-i Devlet-i Osmaniye**, Defa-i Evvel Olarak, Konstantiniye, Matbaa-i Ebuzziya.
- ANDREASYAN, H. D., 1964 **Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (Baha Matbaası).
- ANTONITSIS, P., 1900? “Kirk-Klisse Le grand Bazar” (Kırkkilisenin Büyük Çarşıdan Görüntüsü), **Kırkkilise** (Ed. I. Mitrani, & M. Mitrani), <https://katalog.ibb.gov.tr/> ‘den 21.11.2023 Tarihinde Alındı.
- ARI, İ., 2006 “Kırklareli Kültür Sektörü Uygulamaları: Kanlıgeçit Açık hava Müzesi Örneği”, **mimar.ist**, Sayı 21, 103-106.
- ARI, İ., ERES, Z., & DEMİRTAŞ, A., 2010 “Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi: Trakya'da Bir İlk Tunç Çağ İç Kalesi” **TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi**, Sayı 8, 229-240.
- ARI, K., 2000 **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)**, 2. b., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- ASDRACHA, C., 2003 **Inscriptions proto-byzantines et byzantines de la Thrace orientale et de l'île d'Imbros : (IIIe-XVe siècles): présentation et commentaire historique**, Athenes, Ministère de la culture, Caisse des recettes archéologiques.
- AYSU, E. vd., 1984 **Kırklareli Kenti Ekonomik-Toplumsal ve Fiziki Çevre Çözümleme Çalışması-1984**, İstanbul, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Yerleşme Bilimleri ve Şehircilik Araştırma Merkezi.
- AZSÖZ PALA, G., 2021 “Kırklareli’nde Gayrimüslimlerin İnşa Ettiği Yapılara İlişkin Bir İnceleme”, **Mimarlık ve Yaşam Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 267-283.
- BARKAN, Ö., 1940-1950 “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 11, Sayı 1-4, 524-569.
- BARKAN, Ö., 1953 “<<Tarihi Demografi>> Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi” **Türkiyat Mecmuası**, Cilt 10, 1-26.
- BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1897 **Tarımsal Yapı ve Üretim 1985**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1978 **Tarımsal Yapı ve Üretim 1975-77**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1984 **Genel Nüfus Sayımı 12.10.1980**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1986 **Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş 20.10.1985**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1989 **Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 20.10.1985**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- BAŞVEKALET İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1938 **Hayvanlar İstatistiği 1929-37**, Ankara, Receb Ulusoğlu Matbaası.
- BAŞVEKALET İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1940 **Tarla Ziraati Ürünleri İstatistiği 1937-39**, Ankara, Receb Ulusoğlu Matbaası.
- BAŞVEKALET İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1942 **Maarif İstatistiği 1938-1939**, Ankara, Ulusal Matbaa.
- BEKSAÇ, E., & BEKSAÇ, Ş. N., 2012 “Keşan ve Çevresinin Trakya'nın Erken Tarihindeki Yeri” **Yöre**, Cilt 13, Sayı 145, 3-13.
- BEKSAÇ, E., 2009 “Traklarda Kutsalın Göstergesi: Gerçekler ve Yanılgılar” **Voyvoda Caddesi Toplantıları 2008-2009**, Salt Araştırma Arşivi, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/135257> ‘den 02.11.2022 tarihinde alındı.
- BORATAV, K., 2005 **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**, Ankara, 9. b., İmge Kitapevi.
- BRIDGE, G., WATSON, S. (ED), 2003 **A Companion to the City**. Blackwell Publishers.
- BRITISH WAR OFFİCE, 1906 “Adrianople”, **London**, Topographical Section, General Staff (Map).
- CARTER, H., 1977 “Urban origins: a review”, **Progress in Human Geography**, Volume 1, Number 1, 12-32.

- CASTELLS, M., 1977 **The Urban Question - A Marxist Approach**, Çev. A. Sheridan, London, Edward Arnold.
- CENGİZ, Y., SARUÇ, N. T., 2023 “Kırklareli Üniversitesi'nin Kent Ekonomisine Katkısı”, **Maliye Çalışmaları Dergisi**, Sayı 69, 31-47.
- CHARANIS, P., 1959 “Ethnic Changes in the Byzantine Empire in the Seventh Century”, **Dumbarton Oaks Papers**, Vol 13, 23-34.
- CHILDE, G. V., 1950 “The Urban Revolution”, **The Town Planning Review**, Vol 21, No. 1, 3-17.
- CHRISTODOULOU, M., 1881 **Περιγραφή ιστοριογεωγραφική της εκκλησίας Σαράντα (Kırkkilise Sancağının Tarihi ve Coğrafi Tasviri)**, Atina, (Εκ του Τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρή) T. Papalexandri Matbaasından.
- CHRISTODOULOU, M., 1897 **Η Θράκη και αι Σαράντα Εκκλησίαι (Trakya ve Kırkkilise)**, Konstantinopolis, EK TOY ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ (Patriklik Matbaasından).
- CİDAN, A. (Yay. Haz.), 2019 **Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: Kırklareli (Kırkkilise) Vilayeti**, (K. Kapan, Dü.) Kırklareli Belediyesi Yayınları.
- CİDAN, A., & KAPAN, K., 2019 “Geçmişten Günümüze Kırklareli'nde Yahudi Nüfusu”, İstanbul, Istanbul University Press, **1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı**, 160-166, doi:10.26650/PB/PS12.2019.002.017.

- ÇAĞLAER, C. (Ed.), 2001 “1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı ve İlk Rus İşgali”, Edirne, **Yöre Aylık Kültür Dergisi**, Sayı 19, 3, s. 3.
- ÇANAK, E., 2018 “Kırklareli Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 85, s. 35-64. doi:10.16992/ASOS.14511.
- DAHİLİYE VEKÂLETİ MAHALLİ İŞLER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1929 **Albüm: Vilayet Hususi İdareleri faaliyetinden**, İstanbul, Hilal Matbaası-Cumhuriyet Matbaası.
- DARKOT, B., 1956 “Altıncı Genel Nüfus Sayımı”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 15-16, s. 85-103.
- DAVIS, K., 1955 “The Origin and Growth of Urbanization in the World”, **American Journal of Sociology**, Volume 60, Number 5, pp. 429-437.
- DE LISLE, G., 1708 **Graeciae Antiquae tabula nova [...]**, Paris, Guillaume DeLisle, Quai de l'Horloge, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8493148n/f1.item.r=Graeciae%20Antiquae> ‘den 04.12.2022 Tarihinde Alındı.
- DERTLİ, A., 2015 “Temettuat Defterlerine Göre Kırklareli'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı (Karakaş,Cami-i Kebir, Yapraklı, Hatice Hatun, Ermeni Mahalleleri)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, **T.C. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**.
- DICKINSON, R., 1947 **City, Region and Regionalism**, London, Routledge, doi:https://doi.org/10.4324/9780203716632.

- DOĞAN, F., 2016 “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kırklareli-Babaeski Demiryolu”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 9, Sayı 42, s. 576-583.
- DOĞAN, O., 2007 **Son Devir Osmanlı Hastahaneleri, fotoğraflar ve planlar**, İstanbul, Çamlıca Basım Yayın.
- DOĞRUÖZ, T. V., DÖKMECİ, V., ÇİFTÇİ, A., 2020 “1880 Tarihli Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi ve Coğrafi Açından Tasviri (Perigrafi İstoriogeografiki Tis Eparhias Ton Saranda Ekklesion) Adlı Eser Tercümesinin Kırklareli Tarihi Açısından Yorumlanması”, **Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, s. 71-105.
- DÖNMEZ, Y., 1990 **Trakya'nın Bitki Coğrafyası**, İstanbul, İkinci Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- DUMAN, H., 2000 **Osmanlı Salnameler ve Nevesilleri**, Ankara, 2. Baskı, Cilt I, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- DUMANOV, B., 2015 “Thrace in Late Antiquity”, **A Companion to Ancient Thrace**, pp. 91-105. Wiley Blackwell.
- DUPOND, J., 1907 **Géographie de l'Empire Ottoman**, Paris, Librairie Poussielgue.
- DURSUNKAYA, A. R., 1947 **Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik**, Kırklareli, İkinci Cilt, Yeşilyurt Basımevi.
- DURSUNKAYA, A. R., 1948 **Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik**, Kırklareli, Birinci Cilt, Yeşilyurt Basımevi.

- EMİROĞLU, M., 1956 “Şehirleşme”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı 239, Sayfa 56-70.
- EMİROĞLU, M., 1973 “Türkiye Coğrafi Bölgelerin Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus”, **Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, Sayı 7, Sayfa 125-157.
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 1842 “KIRKKILISSA”, **Edinburg**, Adam and Charles Black, Seventh Edition, Vol XII.
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 1882 “KIRK-KILISSIA”, **Edinburgh**, Adam and Charles Black, Ninth Edition, Vol XIV.
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 1902 “Kirk-Kilisseh” **Edinburgh**, Adam & Charles Black, Edinburgh & **London**, The Times Printing House Square, Tenth Edition , Vol XXX.
- ERASLAN, C. (Ed.), 2018 **Fotoğraflarla Sultan II. Abdülhamid Dönemi Sağlık Müesseseleri: Hastaneler**, İstanbul, Birinci Baskı, Hat Baskı Sanatları.
- ERKAN-I HARBİYE-İ UMUMİYE, 1903 “Rumeli-i Şahane Haritası”, **Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Matbaası**, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/f88e71c8-3930-4ed3-9688-ffb8c231ff44> ‘den 25.12.2022 Tarihinde Alındı.
- ERKAN-I HARBİYE-İ UMUMİYE, 1914 “Kırkkilise-Temurci” **İstanbul**, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Matbaası, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/119994> ‘den 21.10.2023 Tarihinde Alındı. (Harita).
- ERTÜRK, V., 2013 “1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Vize Sancağı Kazaları” **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl 17, Sayı 57, Sayfa 209-232.

- EVLİYA ÇELEBİ, 2010 **Günümüz Türkçesiyle Evliye Çelebi Seyahatnamesi**, İstanbul, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları (Yay Haz. S. A. Kahraman).
- EVLİYA ÇELEBİ, H. 1315 **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, İstanbul, İlk Tabı, İkdam Matbaası (Yay. Haz. Ahmed Cevdet).
- FALİLEYEV, A., 2010 Ancient Place-Names of the Eastern Balkans: Defining Celtic Areas, **In Search of Celtic Tylis in Thrace (III C BC)**, Sofia, NOUS Publishers, pp. 121-129.
- GALANTİ, A., 1947 **Türkler ve Yahudiler**, İstanbul, 2. Baskı, Tan Matbaası.
- GENERALSTAB DER HEER, 1944 “Kırkırelı: Turkei 1:200000”, **Berlin**, <https://digitalarchive.mcmaster.ca/islandora/object/macrepo%3A82369> ‘den 02.12.2023 Tarihinde Alındı (Map).
- GÖKBİLGİN, T., 1957 **Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından-Osman Yalçın Matbaası.
- GRAUMAN, J., 1976 “Orders of magnitude of the world's urban population in history” **Population Bulletin of the United Nations**, Number 8, pp. 16-33.
- GÜNDOĞDU, H., ALTIN, Y., 2015 “Kırkırelı Kent Formu ve Arazi Değerleri İlişkisi”, **Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu Temel Yaklaşımlar ve Teknikler Bildiri Kitabı**, Mersin, Mersin

- Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi Yayınları, Sayfa 309-329.
- GÜNEŞ, M., 2014 “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili” **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 8, Sayı 15, Sayfa 221-240.
- GÜNGÖRDÜ, M. 1999 **Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- GÜRAN, T., 1997 **Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913, 1914 - Tarihi İstatistikler Dizisi, III**, Anlara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- HAKER, E., 2010 **Once Upon a Time Jews Lived in Kırklareli: The Story of the Adato Family, 1800-1934**, İstanbul & Piscataway, The Isis Press & Gorgias Press.
- HAKSAL, E., 1962 “Kırklareli Merkez Nahiyesi Monografyası” Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü**.
- HALAÇOĞLU, Y., 1989 “XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri” **Belleten**, Cilt 53, Sayı 207-208, Sayfa 637-678.
- HALAÇOĞLU, Y., 2014 **Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme**, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- HARİTA GENEL **Kırklareli – Demircihalil**, Harita Genel DİREKTÖRLÜĞÜ, 1936 Direktörlüğü (Harita).
- HUBBARD, P., 2006 **City**, London, Routledge.

- HUTCHISON, R. (ED.), 2010 **Encyclopedia of Urban Studies**, U.S.A., SAGE Publications.
- İBNÜ'L NÜZHET CEVAT, 1912 **Haritalı Musavver Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası**, İstanbul, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası.
- İLLER BANKASI, 1949 **Belediyeler Yıllığı**, Ankara, Cilt 2, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O.
- İNALCIK, H., 1951 “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiyenin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle”, **Belleten**, Cilt XV, Sayı 60, Sayfa 629-684.
- İNALCIK, H., 2006 “Polunya(Apollunia)-Tanrı-Yıkdığı Osmanlı Rumeli Fetihleri Kronolojisinde Düzeltmeler”, İstanbul, **Mübahat Kütükoğlu'na Armağan**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- İPEK, N., 1999 **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)**, Ankara, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İSTATİSTİK GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ TRAKYA UMUM MÜFETTİŞLİĞİ İSTATİSTİK BÜROSU, 1939 **Trakya İstatistik Yıllığı**, Ankara, Cilt II, Ankara Basım ve Cilt Evi.
- İSTATİSTİK GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ, 1935-1936 **İstatistik Yıllığı**, Ankara, Cilt 8, Devlet Basımevi.
- İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1930 **İstatistik Yıllığı – 1930**, Ankara, İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatından.

- İZBIRAK, R., 1992 **Coğrafya Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, M.E.B.
- JEFFERIS, J., 1986 “Implications of Geology in City and Regional Planning” Unpublished Graduation Thesis, **The Ohio State University**.
- JEFFERSON, M., 1909 “The Anthropography of Some Great Cities - A Study in Distribution of Population” **American Geographical Society**, Vol XLI, Number 9, pp. 537-566.
- JOHNSON, J., 1976 **Urban Geography - An Introductory Analysis**, Second Edition, Pergamon Press Ltd.
- JONES, A. H., 1971 **The Cities of the Eastern Roman Provinces**, Oxford, Second Edition, Clarendon Press.
- KABAKÇI, B. B., 2013 “XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal ve Ekonomik Hayat” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**.
- KANAL, H., 2017 “II. Abdülhamit Döneminde Kırkkilise (Kırklareli) Sancağında Eğitim ve Öğretim”, **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı 41, Sayfa 107-144.
- KAPLAN, D., HOLLOWAY, S., WHEELER, J., 2014 **Urban Geography**, Third Edition, Wiley.
- KARAÇAM, N., 1970 **Bütün Yönleri İle Kırklareli ve İlçeleri**, İstanbul, Yayıncılık Matbaası.

- KARAÇAM, N., 1995 **Efsaneden Gerçeğe Kırklareli**, Kırklareli, Özyılmaz Matbaası.
- KARADENİZ, K., 1971-1972 “Kırklareli Şehri: Araziden Faydalanma” Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.**
- KARAL, E. Z., 1997 **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- KARPAT, K., 1978 “Ottoman Population Records and the Census of 1881/82-1893”, **International Journal of Middle East Studies**, VOL 9, NUMBER 3, PP. 237-274.
- KARPAT, K., 1985 **Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics**, Wisconsin, The University of Wisconsin Press.
- KASAPOĞLU, E., 2012 “Kent Planlamasında Jeolojinin Yeri ve Önemi” **TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni**, 2012/3, Sayfa 9-14.
- KAYMAZ, O. E., 1994 “Kırklareli Şehri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Edebiyat Fakültesi Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı.**
- KAZGAN, G., 1957 “Şehirlere Akın ve İktisadi Değişme”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 19, Sayı 1-4, Sayfa 375-394.

- KELEŞ, R., 1970 “Türkiye’de Şehirleşme Eğilimleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 25, Sayı 4, Sayfa 41-83.
- KELEŞ, R., 1972 **100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- KIEPERT, H., 1876 **Atlas Antiquus**, Berlin, Sixth Edition, Deitrich Reimer.
- KIRAÇ, K., 1987 “Mühendislik Jeolojisi Haritalarının Kullanım Alanları”, **Mühendislik Jeolojisi Bülteni**, Yıl 9, Sayı 9 ,Sayfa 49-52.
- KIRKLARELİ VALİLİĞİ, 1968 **Kırklareli İl Yıllığı 1967**, İstanbul, Cömertiş Matbaası.
- KIRKLARELİ VALİLİĞİ, t.y. **Cumhuriyetin 50. Yılında Kırklareli (1973 İl Yıllığı)**.
- KIRKLARELİ VALİLİĞİ, 1938 **Cumhuriyetin 15 inci Yılında Kırklar Eli V.**, İstanbul, Yeniyl Matbaası.
- KOCACIK, F., 1980 “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler (1878-1890)”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, Sayfa 137-190.
- KOÇOĞLU, Z., 1970 “On Altıncı Yüzyılda Kırkkilise(Kırklareli) Sancağı ile Köylerinin Nüfus Hasılatı”, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü**.
- KOLAÇ, B., 1991 “Cumhuriyet Dönemi Hububat Politikaları (1923-1950)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, **T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal**

**Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Bilim
Dah.**

- KOUNTOURA, E., 1997 “New Fortresses and Bishopsrics in 8th Century Thrace” **Revue des études Byzantines**, Tome 55, pp. 279-287.
- KUELZER, A., 2011 “The Byzantine Road System in Eastern Thrace”, **Byzantinische Forschungen**, Vol 30, pp. 197-201.
- KURTIŞOĞLU APA, G., 2014 “Kırklareli Geleneksel Evlerinde Cephe Düzenlemesi”, **Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayfa 187-209.
- LAPIE, P. M., 1845 **Recueil Des Itinéraires Anciens [...]**, Paris, Fortia D'Urban.
- LIAKOPOULOS, G. C., 2002 “The Ottoman Conquest of Tharace Aspects of Historical Geohraphy”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, **The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University**.
- LOUIS, H., 1939 “Das Natürliche Pflanzenkleid Anatoliens”, Stuttgart, **Geographische Abhandlungen**, 3. Reihe, Heft 12.
- M.E.B., 1977 İslam Ansiklopedisi.
- MALUMAT, 1900 “Kırkkilisede Müceddeden İnşa Olunan Daire-i Belediye”, On Birinci Cild, Sayı 261, <https://dijital->

kutuphane.mkutup.gov.tr/en/periodicals/catalog/issue/24896 ‘den 01.09.2023 Tarihinde Alındı.

- MANGO, C., 1980 **Byzantium - The Empire of New Rome**, New York, Charles Scribner's Sons.
- MANSEL, A. M., 1938 **Trakyanın Kültür ve Tarihi**, İstanbul, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınlarından.
- MAUNIER, R., 1910 “The Definition of the City”, **American Journal of Sociology**, Vol 15, Number 4, pp. 536-548.
- McCARTHY, J., 2000 “Muslims in Ottoman Europe: Population from 1800 to 1912” **Nationalities Papers**, Vol 28, Number 1, pp. 29-43.
- MEHMET KAMİL, H.1290/M.1873 **Arusetü'd-Dünya: nam Coğrafya-i Umumi Devlet-i Âliye maa Hıdiviyet-i Celile-i Mısriye, Defa-i Evvel, Cild-i Evvel**, İstanbul, Meclis-i Kebir-i ve Maarif.
- MEHMET NASRULLAH, MEHMET RÜŞTÜ, MEHMET EŞREF, (H. 1325 / M. 1907). **Memalik-i Mansure-i Şahaneye Mahsus: Mükemmel ve Mufassal Atlas**, İstanbul, Şirket-i Murettibiye Matbaası.
- MICHAILIDES, D., t.y. “Kırkkilise Sancağı'nda bulunan Askeri Hastahanesiyle umum kışla-i hümayunların manzarasıdır”, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAFI/91074---0027.jpg> ‘den 02.03.2024 Tarihinde Alındı.

- MILLAR, F., 2006 **A Greek Roman Power - Power and Belief Under Theodosius II 408-450**, California, Berkeley, University of California Press.
- MILLER, K., 1916 **Itineraria Romana**, Stuttgart, Strecker und Schröder.
- MITRANI, I. 1900? “Kırkkilisede hürriyet bahçesi = Vue de Kirkliste. Le jardin de la Liberte”, **Kırklareli**, https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=k%C4%B1rkkilise&alan=tum txt&sno=3&demirbas=Krt_012085_012085 ‘den 07.10.2023 Tarihinde Alındı.
- NEUMAN, M., & HULL, A., 2009 “The Futures of the City Region”, **Regional Studies**, Vol. 43, Number 6, pp. 777-787, doi:10.1080/00343400903037511.
- NORWICH, J. J., 1990 **Byzantium - The Early Centuries**, London: Penguin.
- OAKES, H., 1958 **Türkiye Toprakları**, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı.
- OKUROĞULLARI, N., 1981 “Kırklareli’de Şehirleşme Olayı”, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü**.
- ORMAN VE MEADİN VE ZİRAAT NEZARETİ İSTATİSTİK İDARESİ, 1326 (M. 1909) **1323 Senesi Avrupa-i Osmani Ziraat İstatistiki**, İstanbul, Dersaadet Mehmet Bey Matbaası.
- OSTROGORSKY, G., 1968 **History of the Byzantine State**, Oxford, Basil Blackwell.

- ÖNAD, M., MUHASİBOĞLU, F., 1959 **Türkiye Sağlık Rehberi (Tesisler)**, İstanbul, Erkök Basımevi.
- ÖZBAY, K., 1976 **Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri - Cilt I.**, İstanbul, Yörük Basımevi.
- ÖZBEK, A., 2018 “Balkan Savaşlarında Kırklareli (Kırkkilise)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, **Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.**
- ÖZDOĞAN, E., 2016 “23. Yılında Kırklareli Projesi: Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit Yerleşimleri”. **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, Sayı 152, Sayfa 1-30.
- ÖZDOĞAN, E., 2018 “Tarihöncesi Yerleşimlerde Açık Hava Müze Uygulamaları Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit (Kırklareli)”, içinde **Arkeolojik Alanlarda Koruma ve Alan Yönetimi**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Sayfa 201-220.
- ÖZDOĞAN, E., VD., 2017 “Kırklareli Höyüğü 2. 39. Kazı Sonuçları Toplantısı”, Bursa, **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Cilt 3, Sayfa 281-300.
- ÖZDOĞAN, M., 1996 “Tarihöncesi Dönemde Trakya”, **Anadolu Araştırmaları**, Sayı 14, Sayfa 329-360.
- ÖZDOĞAN, M., ÖZDOĞAN, E., 2007 “Tarih Öncesi Dönemde Trakya”, **Aktüel Arkeoloji**, Sayı 3, Sayfa 12-24.
- ÖZKAYA, Y., 1983 **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İstanları (1791-1808)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

- ÖZMEN, A., 1947 **Trakya**, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayınlarından, Seri IV, Sayı 2, Kanaat Basımevi.
- PACIONE, M., 2005 **Urban Geography - A Global Perspective**, Second Edition, Routledge.
- PADDISON, R., 2001 “Defining the City”, **Hanbook of Urban Studies**, London, SAGE Publications.
- PARK, R., BURGESS, E., 1984 **The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment**, Chicago and London, University of Chicago Press.
- PEKİN, F. İ., 1938 **Silolarımız**, y.y., T.C. Ziraat Vekaleti Neşriyatı.
- PIRENNE, H., 1980 **Medieval Cities: Their Origins and the Revival of Trade**, Princeton, Updated Edition, Princeton University Press.
- RANKIN, R. 1914 **The Inner History of the Balkan War**, London, Constable and Company LTD.
- REICHARD, C. G., 1824 **Orbis Terrarum Antiquus**, Norimberga (Nürnberg), Sumtibus Friderici Campii.
- REUTER, E., 1946 “Şehirlerimizin Nüfus Gelişmesi”, **Siyasi Bilgiler Okulu Dergisi**, Cilt 1, Sayı 14, Sayfa 775-776.
- SAATÇI, B., ULUENGİN, B., 2016 **Kırklareli ve Geneleksen Evleri**, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- SAFVET., 1912 **Milli, Ameli, Vatani Osmanlı Coğrafyası**, İstanbul, Kitabhane-i Askeri.

- SANDALCI, S., 2006 “Kırklareli İlinin Adları ve Anlamları Üzerine Bir İnceleme”, Yıldız Dağları ve Yakın Çevresi Tarihi Araştırmalar Sempozyumu, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, Sayfa 104-114.
- SARC, Ö. C., 1947 “Türkiye’de Şehirleşme Temayülleri” **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 9, Sayı 1-2, Sayfa 30-54.
- SELEN, H. S., 1945 “Türkiye’de köy yerleşmeleri ve şehirleşme hareketleri”, Ankara, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 7-8, Sayfa 97-106.
- SELEN, H. S., 1957 **1955 Sayımına Göre Türkiye’de Nüfus Dağılışı**, Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası.
- SERVET-İ FÜNUN, 1896 “Hastane” **Constantinople**, Cilt 12, Sayı 303.
- SIDKI, E. S. B., 1916 **Milli, Ameli, Vatani Osmanlı Coğrafyası**, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası.
- SJOBERG, G., 1965 “The Origin and Evolution of Cities”, **Scientific American**, Volume 213, Number 5, pp. 54-62.
- SOUSTAL, P., 1991 **Tabula Imperii Byzantini 6 - Thrakien (Thrake, Rodope, Haimimontos**, Wien, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- STEVENSON, E. L., (Ed.) **The Geography / Claudius Ptolemy**, New York: Dover Publications, Inc. 1991
- SYNVET, A., 1872 **Traité de géographie générale de l'Empire Ottoman**, Constantinople, Typographie et Lithographie Centrales.

- ŞAHİN, S., ERTOGRAI, O., YARICI, M. A., 2019 “Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfusun İller Açısından Değişiminin (2007-2017)”, **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Sayfa 292-304.
- ŞEHBAL, 1912 “Kırklareli İstasyonunun Resmi Küşadı”, Sayı 58, Sayfa 185-200.
- ŞENTÜRK, Ö., 2020 **Ürün Raporu Şeker Pancarı 2020**, Ankara, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü (TEPGE), Ankara.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1999 **Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) 1997**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1963 **23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı İl, İlçe, Bucak ve Köyler itibariyle nüfus**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1967 **Zirai Bünye ve İstihsal 1965**. Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1972 **1970 Binalar Sayımı (Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde)** Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1976 **İnşaat İstatistikleri (İnşaat Ruhsatnameleri) 1971-1973**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1977 **İnşaat İstatistikleri – 1974**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1975**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1978
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1976**, Ankara,
DEVLET İSTATİSTİK Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1980
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1978**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1980
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1979**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1981
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1980**, Ankara: Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1982
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1981**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1984
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1982**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1984
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1983**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1985
- T.C. BAŞBAKANLIK **Binalar Sayımı (Belediye Teşkilatı Olan
DEVLET İSTATİSTİK Yerlerde) – 1984**, Ankara: Devlet İstatistik
ENSTİTÜSÜ, 1986 Enstitüsü Matbaası.

- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1984**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü.
ENSTİTÜSÜ, 1986
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1985**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1987
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1986**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1988
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1987**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1989
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1988**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1990
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1989**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1991
- T.C. BAŞBAKANLIK **İnşaat İstatistikleri – 1990**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1991
- T.C. BAŞBAKANLIK **Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve**
DEVLET İSTATİSTİK **Ekonomik Nitelikleri 1990**, Ankara, Devlet
ENSTİTÜSÜ, 1993 İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. BAŞBAKANLIK **Bina İnşaatı İstatistikleri – 1991**, Ankara,
DEVLET İSTATİSTİK Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 1995

T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1995	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1992 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1997	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1993 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1997	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1994 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1997	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1995 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1998	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1996 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 1999	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1997 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 2000	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1998 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 2001	Bina İnşaatı İstatistikleri – 1999 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
T.C. DEVLET ENSTİTÜSÜ,	BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK 2001	Bina İnşaatı İstatistikleri – 2000 , Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- T.C. BAŞBAKANLIK **Bina Sayımı 2000**, Ankara, Devlet İstatistik
DEVLET İSTATİSTİK Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 2001
- T.C. BAŞBAKANLIK **2000 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, Devlet
DEVLET İSTATİSTİK İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 2003
- T.C. BAŞBAKANLIK **Bina İnşaatı İstatistikleri – 2001**, Ankara,
DEVLET İSTATİSTİK Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 2003
- T.C. BAŞBAKANLIK **Bina İnşaatı İstatistikleri – 2002**, Ankara,
DEVLET İSTATİSTİK Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 2004
- T.C. BAŞBAKANLIK **Bina İnşaatı İstatistikleri – 2003**, Ankara,
DEVLET İSTATİSTİK Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
ENSTİTÜSÜ, 2005
- T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1949**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXV.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1952
- T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1950**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXVI.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1956
- T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1951**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXVII.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1956

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1952**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXVIII.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1957

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1953**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXIX.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1958

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1954**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXX.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1958

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1955**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXXI.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1960

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1956**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXXII.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1960

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1957**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXXIII, Yeni Desen Matbaası.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1960

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1958**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXXIV, Yeni Desen Matbaası.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1960

T.C. BAŞBAKANLIK **Aylık Hava Vaziyeti Bülteni 1947**, NO 1-2-3-4-
DEVLET METEOROLOJİ 5-6-7-8-9-10-11-12 / 1947 / Sene XV.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, T.Y

T.C. BAŞBAKANLIK **Aylık Hava Vaziyeti Bülteni 1948**, NO 1-2-3-4-
DEVLET METEOROLOJİ 5-6-7-8-9-10-11-12 / 1947 / Sene XVI.
İŞLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, T.Y

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1938**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XIV1947 Akın Basımevi.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1947

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1939**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XV1947 Akın Basımevi.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1947

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1941**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XVII, Akın Basımevi.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1948

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1942**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XVIII, Akın Basımevi.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1948

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1943**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XIX.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1949

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1944**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XX.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1949

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1945**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXI.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1950

T.C. BAŞBAKANLIK **Yıllık Meteoroloji Bülteni 1946**, Ankara, Yıl
DEVLET METEOROLOJİ XXII.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1950

T.C. BAŞBAKANLIK **Aylık Hava Vaziyeti Bülteni 1940**, NO 1-2-3-4-
DEVLET METEOROLOJİ 5-6-7-8-9-10-11-12 / Seri 1940.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, T.Y

T.C. BAŞBAKANLIK **Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1940:**
İSTATİSTİK GENEL **Vilayetler, kazalar, Nahiyele ve Köyle**
MÜDÜRLÜĞÜ, 1941 **İtibariyle Nüfus ve Yüzey ölçü**, Ankara.

T.C. BAŞBAKANLIK **Hayvanlar İstatistiği 1944**, Hüsnütabiat
İSTATİSTİK GENEL Basımevi.
MÜDÜRLÜĞÜ, 1946

T.C. BAŞBAKANLIK **Tarla Mahsulleri İstatistiği 1940-45**, Ankara.
İSTATİSTİK GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1947a

T.C. BAŞBAKANLIK **Tarla Mahsulleri İstatistiği 1937-1946**, Ankara.
İSTATİSTİK GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ, 1947b

- T.C. BAŞBAKANLIK 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı Türkiye
İSTATİSTİK GENEL Nüfusu, Ankara.
MÜDÜRLÜĞÜ, 1950
- T.C. BAŞBAKANLIK 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye
İSTATİSTİK GENEL Nüfusu, İstanbul.
MÜDÜRLÜĞÜ, 1961
- T.C. BAŞVEKALET Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü
DEVLET METEOROLOJİ Tarihçesi - Teşkilatı – Hizmetleri, Ankara.
İŞLERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1938?
- T.C. BAŞVEKALET Hayvanlar İstatistiği 1940, Hüsnütabiat
İSTATİSTİK UMUM Basımevi.
MÜDÜRLÜĞÜ, 1942
- T.C. BAŞVEKALET Tarla Mahsulleri İstatistiği 1940-42, Ankara.
İSTATİSTİK UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, t.y
- T.C. DAHİLİYE VEKALETİ Belediyeler, İstanbul, Holivut Matbaası.
MAHALLİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ, 1933
- T.C. MİLLİ SAVUNMA 1972-1976 Hava Fotoğrafları.
BAKANLIĞI HARİTA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, T.Y.
- TALBERT, R. J. (Ed.), 2000 **Barrington Atlas of The Greek and Roman
World**, Princeton, N.J., Princeton University
Press.
- TANOĞLU, A., 1952 “Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi
(1950-1951)”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt
14, Sayı 1-4, Sayfa 129-161.

- TANRIKULU, M., 2017 “Türkiye’de Toprak Etüt-Haritalama Çalışmaları ve Harvey Oakes”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı 64, Sayfa 664-678, 02 14, 2021 tarihinde <https://www.akademikbakis.org/file/64.pdf> adresinden 11.10.2022 tarihinde alındı.
- TASHEV, S., 2020 **Bulgarians in Albania - The Long Path to Recognition**, Sofia-Toronto, Orbel.
- TAŞDEMİR, M., 2012 “Osmanlı’da Ulaşım: Kara, Deniz, Demiryolu”, **Klasik Devirde Osmanlı’da Kara Ulaşımı ve Yollar**, İstanbul, Çamlıca Basım Yayın.
- TİCARET VE ZİRAAT NEZARETİ İSTATİSTİK DAİRE-İ UMUMİYESİ MÜDÜRİYETİ, 1332 (M. 1916) **Memalik-i Osmamiyyenin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistikidir**, İstanbul, Dersaatdet Matbaa-i Osmaniyye.
- TİMOR, A. N., 1992 “Orta Büyüklükteki Şehirler ve Lüleburgaz Örneği” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, **T.C. İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bölümü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı**.
- TOLON, A., 1941 “Kırklarelinin Beşeri ve İktisadi Vaziyeti”, Yayınlanmış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü**.
- TOPTAŞ, B., 2012 “Kırklareli Merkez İlçe ve Köylerindeki Gayrimüslim Eserleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, **T.C. Trakya Üniversitesi**

**Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi
Anabilim Dalı.**

- TUNCEL, M., 2002 “Kırklareli”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara, Cilt 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- TÜCCARZADE İBRAHİM HİLMİ., 1323 (M. 1907) **Memalik-i Osmaniye'nin Cep Atlası, Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin Ahval-i Coğrafiyesi ve İstatistikisi**, İstanbul, Kitaphane-i İslam ve Askeri / Mehmed Bey Matbaası - Soma Matbaası.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., 2012 **Ekonomik Coğrafya**, İstanbul, Çantay Kitabevi.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., 2015 **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan**, İstanbul, Çantay Kitabevi.
- TÜMERTEKİN, E., TUNÇDİLEK, N., 1959 **Türkiye Nüfusu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- TÜRK BELEDİYESİLER DERNEĞİ, 1966 **İller ve Belediyeler Dergisi**, Yıl 22, Sayı 252.
- TÜRK TÜTÜNÜ, 1941 “Marmara bölgesi Edirne Tütünleri”, İstanbul, Sene 3, Sayı 63, **İstikbal Baskı Nümune Matbaası**, Sayfa 7-8.
- TÜRKER, Ş., 1949 “Kırklareli Monografyası”, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi**.
- TÜRKİYE CUMHURİYET BAŞ VEKALET MERKEZİ İSTATİSTİK MÜDÜRLÜĞÜ, 1928 **28/Teşrinievvel/1927 - Umumi Nüfus Tahriri VİLAYET, KAZA, ŞEHİR VE Köyler İtibariyle - Türkiye Nüfusu**, Türk Ocakları Merkez Hey'eti matbaası.

- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1977 **Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları 26.10.1975**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ, 1939 **Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeleri 20 İlk Teşrin 1935**, İstanbul, 2. Tabı (Muhtasar Olarak), Hüsnütabiat Basımevi.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1961 **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı Vilayet Kaza ve Köyler itibariyle nüfus**, Ankara.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞVEKALET İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1956 **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞVEKALET İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ, 1959 **Zirai Bünye ve İstihsal**, Ankara.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞVEKALET MERKEZİ İSTATİSTİK MÜDİRRİYET-İ UMUMİYESİ, 1928 **1927 Senesi Ziraat Tahriri Neticeleri**, İstanbul, İstanbul Cumhuriyet Matbaası.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1968 **Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş [il , ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları], 24.10.1965**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1973 **Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları 25.10.1970**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1952 **Hayvanlar ve Hayvan Ürünleri İstatistiği 1945-1950**, Ankara, Ankara Basım ve Cildevi.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ KIRKLARELİ VALİLİĞİ ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ, 2020. **Kırklareli İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu**, Kırklareli.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ METEOROLOJİ İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2021 **1958-2020 Yılları İklim Verileri**.
- TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş., 1950 **Türkiye Şeker Sanayii Kuruluşu-Gelişimi-Olgunlaşması 1926'dan 1950'ye**, Ankara.
- TÜTENGİL, C. O., 1975 **100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- UNITED NATIONS, 2008 **Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses**, <https://doi.org/10.18356/be1ae14b-en>.
- UNITED NATIONS, 2010 **International Recommendations for Tourism Statistics 2008**. ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1., New York, United Nations Publication.
- UNITED NATIONS, DEPARTMENT OF **Population Division, 2018. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision**,

- ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS, 2018 Online Edition, <https://population.un.org/wup/>
'den 06.11.2021 tarihinde alındı.
- URAY, N., 2017 "Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası'nda Osmanlı Devleti'nde Tarım (1912-1918)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars, **T.C. Kafkas Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı.**
- ÜÇTEPE, E., 2013 "Kırklareli-Lüleburgaz Arasındaki Orman Kalıntıları", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt 21, Sayı 4, Sayfa 1609-1624.
- ÜNSAL, S., 1957 "Kırklareli Monografisi", Yayınlanmamış Sosyoloji Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.**
- VELKOV, V., 1977 **Cities in Thrace and Dacia in Late Antiquity (Studies and Metarial)**, Amsterdam, Adolf M. Hakkert.
- WALTER, H., 1956 "Vegetationsgliederung Anatoliens", **Flora oder Allgemeine Botanische Zeitung**, Vol 143, Number 2, pp. 295-326.
- WEBER, A. F., 1899 **The Growth of Cities in The Nineteenth Century - A Study in Statistics**, New York, The Macmillan Co.
- WIRTH, L., 1938 "Urbanism as a Way of Life", **The American Journal of Sociology**, Vol XLIV, Number 1, pp 1-24.
- y.y., 1878 **Ethnographie des vilayet d'Andrinople, de Monastir et Salonique**, Constantinople.

- y.y.; t.y. 332 Senesi İstatistik Cedveli, t.y., https://sayisalarsiv.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/Bel_Yz_B0036.pdf ‘den 07.05.2022 tarihinde alındı.
- YALABUK, S., 1966 “Kırklareli Şehrini Beşeri ve İktisadi Etüdü”, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü.**
- YALÇIN, O., 1960 “Kırklareli”, **Vilayetler**, İstanbul, Özyürek Yayınevi.
- YAVUZ, F., KELEŞ, R., **Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika**, Ankara, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- GERAY, C., 1978
- YÖRÜKAN, A., 2006 **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, Nobel Akademik Yayıncılık.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ., **Kastamonu-Kırklareli-Kırşehir-Kocaeli-Konya-Kütahya-Malatya Cilt 7**, İstanbul, 1983 Anadolu Yayıncılık.
- ZAMİR, M., 1981 “Population Statistics of the Ottoman Empire in 1914 and 1919”, **Middle Eastern Studies**, Vol 17, Number 1, pp. 85-106.
- ZEDNIK, F., 1963 **Türkiye Ormanları, Bugüne Kadar Tatbik Edilen ve Gelecekte Tatbiki Tavsiye Edilen Silvikültürel Muameleler**, Ankara, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ZİRAAT VEKALETİ **1932 Senesi Türkiyede Meteoroloji Rasatları**, Ankara, Sene VIII, Köy Hocası Matbaası.
- METEOROLOJİ
- ENSİTİTÜSÜ, 1935

ZİRAAT METEOROLOJİ ENSİTİTÜSÜ, T.Y	VEKALETİ	Hava ve Ziraat Vaziyeti Bülteni , NO 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 / Seri 1934.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSİTİTÜSÜ, T.Y	VEKALETİ	Hava ve Ziraat Vaziyeti Bülteni , NO 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 / Seri 1937.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSİTİTÜSÜ, T.Y.	VEKALETİ	Hava ve Ziraat Vaziyeti Bülteni , NO 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 / Seri 1936.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, 1934	VEKALETİ	Hava ve Ziraat Vaziyeti Bülteni , Sayı 1.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, 1933	VEKALETİ,	1927 Senesinde Türkiye Meteoroloji Rasatları , Ankara, Sene III Nr. 1-13, Hakimiyeti Milliyet Matbaası.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, 1933	VEKALETİ,	Hava ve Ziraat Vaziyeti Bülteni , Sayı 12.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, 1936	VEKALETİ,	1929 Senesi Türkiye Meteoroloji Rasatları , İstanbul, Sene V, Devlet Basımevi.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, t.y	VEKALETİ,	Aylık Hava Bülteni – İkinciteşrin- 1926, Ankara, Sene 2 Nr. 11, İkinci Tabı.
ZİRAAT METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ, t.y	VEKALETİ,	Aylık Hava Bülteni - Birinci Kanun - 1926 , Ankara, Sene 2 Nr. 12, İkinci Tabı.

ZİRAAT VEKALETİ, **Senelik Hava Bülteni – 1928**, Ankara, Sene IV.
METEOROLOJİ
ENSTİTÜSÜ, t.y

ZİRAAT VEKALETİ, **Aylık Hava Bülteni – Birinciteşrin - 1926**,
METEOROLOJİ Ankara, Sene 2 Nr. 10, İkinci Tabı.
ENSTİTÜSÜ, t.y.

Vilayet Salnameleri ve Doğu Ticaret Yıllıkları:

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 1, **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1287 / M.
1870

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 2, **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1288 / M.
1871

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 3, **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1289 / M.
1872

EDİRNE VİLAYET Def'a 4 **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1290 / M.
1873

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 5, **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1291 / M.
1874

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 6, **Edirne Vilayet Matbaası.**
SALNAMESİ, H. 1292 / M.
1875

EDİRNE VİLAYETİ Def'a 7, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1293 / M.

1876

EDİRNE VİLAYET Def'a 8, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1294 / M.

1877

EDİRNE VİLAYET Def'a 9, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1300 / M.

1883

EDİRNE VİLAYET Def'a 10, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1301 / M.

1884

EDİRNE VİLAYET Def'a 11, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1302 / M.

1885

EDİRNE VİLAYET Def'a 12, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1303 / M.

1886

EDİRNE VİLAYET Def'a 13, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1304 / M.

1887

EDİRNE VİLAYET Def'a 14, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1305 / M.

1888

EDİRNE VİLAYET Def'a 15, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1306 / M.

1889

EDİRNE VİLAYET Def'a 16, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1307 / M.

1890

EDİRNE VİLAYET Def'a 17, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1308 / M.

1891

EDİRNE VİLAYET Def'a 18, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1309 / M.

1892

EDİRNE VİLAYET Def'a 19, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, H. 1310 / M.

1892

EDİRNE VİLAYET Def'a 20, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1310/ M. 1894

EDİRNE VİLAYET Def'a 21, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1311/ M. 1895

EDİRNE VİLAYET Def'a 22, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1312/ M. 1896

EDİRNE VİLAYET Def'a 23, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1313/ M. 1897

EDİRNE VİLAYET Def'a 24, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1314/ M. 1898

EDİRNE VİLAYET Def'a 25, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1315/ M. 1899

EDİRNE VİLAYET Def'a 26, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1316/ M. 1900

EDİRNE VİLAYET Def'a 27, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1317/ M. 1901

EDİRNE VİLAYET Def'a 28, **Edirne Vilayet Matbaası.**

SALNAMESİ, MALİ SENESİ

1319/ M. 1903

SALNAME-İ NEZARET-İ **Asr Matbaası.**

MAARİF-İ UMUMİYE,

H.1313/ M. 1903

L'Indicateur Ottoman. Cervanti Freres & D. Fatzea (Ed.), Centralles Du
Annuaire almanach du Journal "La Turquie" Constantinople.
commerce de l'industrie, de
l'administration et de la
magistrature, 1881

Annuaire Oriental, 1885 Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/J.
Pallamary.

Annuaire Oriental, 1889 Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/J.
Pallamary.

Annuaire Oriental, 1891 Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/J.
Pallamary.

Annuaire Oriental, 1892	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1893	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1894	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1895	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1896	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1898	Raphael C. Cervati (Ed.), Constantinople/Cervati Freres & C / J. Pallamary.
Annuaire Oriental, 1900	R. Cesar Cervati (Ed), The Annuaire Oriental & Printing Company Limited /Constantinople.
Annuaire Oriental, 1901	R.C. Cervati (Ed), The Annuaire Oriental & Printing Company Limited /Constantinople.
Annuaire Oriental, 1902	R. Cesar Cervati (Ed), The Annuaire Oriental & Printing Company Limited /Constantinople.
Annuaire Oriental, 1903	R. Cesar Cervati (Ed), The Annuaire Oriental & Printing Company Limited /Constantinople.
Annuaire Oriental, 1904	R. Cesar Cervati (Ed), The Annuaire Oriental & Printing Company Limited /Constantinople.
Annuaire Oriental, 1909	The Annuaire Oriental & Printing Company Limited, E. Pallamary / Constantinople.
Annuaire Oriental, 1912	The Annuaire Oriental LTD, Constantinople/ L. Mourkides.

Annuaire Oriental, 1913	The Annuaire Oriental LTD, Constantinople / Ferd. Walla.
Annuaire Oriental, 1914	The Annuaire Oriental LTD, Ferd. Wall. / Constantinople.
Annuaire Oriental, 1921	Alfred Rizzo (Ed), Imprimerie de l'Annuaire Oriental.
Annuaire Oriental, 1922	Alfred Rizzo (Ed), Imprimerie de l'Annuaire Oriental.
Türk Ticaret Salnamesi, 1924-1925	Türk Anonim Şirketi, Matbaa-i Ebuzziya.
Şark Ticaret Yıllığı, 1932	Rizzo, J. A. (Ed.), İstanbul.
Şark Ticaret Yıllığı, 1934	Ahmet Cevdet (Ed.), İstanbul, Milli Neşriyat Yurdu, Ahmet Cevdet ve Şkı.
Ticaret Yıllığı - Annuaire Commercial, 1941-1942	Erdem, C. (Ed), İstanbul, Milli Ülkü Neşriyat Yurdu.

Gazeteler:

AKŞAM, 1941	“Anadoluya nakledilecek ailelere kolaylık”, Akşam Matbaası , 11 Nisan 1941, No. 8070, Sayfa 1.
ATAYOLU, 1972	“Şehrimizin Ünlü Sonbahar Hayvan ve Emtia Panayırı Başladı”, Kırklareli , 24 Eylül 1972, Sayı 858.
ATAYOLU, 1973	“100 Yataklı Devlet Hastanesi Pazar Günü Açılıyor”, Kırklareli , 26 Ekim 1973, Sayı 963, Sayfa 1.

- CUMHURİYET, 1941 “Anadoluya gitmek isteyen halkın kaydına başlandı”, **Cumhuriyet Matbaası**, 11 Nisan 1941, Yıl 17, Sayı 5988, Sayfa 1.
- ERTÜRK, N. F., 1936 “Kırklareli 2486 yıl evvel Türkler tarafından kurulmuştur” **Son Posta**, 17 İkinci Teşrin (Kasım) 1936, Sayı 2263, Sayfa 5.
- HAMILTON SPECTATOR, 1915 “ALARM IN TURKEY”, **Hamilton Spectator (Vic.: 1870-1918)**, 13 April 1915, No. 9141, pp. 1-6, Retrieved 05-28-2024, from <http://nla.gov.au/nla.news-page1337867441> .
- THE EXPRESS AND TELEGRAPH, 1912 “The Fight at Kirk Kilise”, **Adelaide, South Australia**, 25 October 1912, Vol XLIX, No. 14751, pp. 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1935 “P. Fırka Sa. Al. ko.”, **Kırklareli**, 25 Mart 1935, Sene 10, No 560, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1936 “Kırklareli İskân Müdürlüğünden” **Kırklareli**, 29 Haziran 1936, Yıl 11, No 630, Sayfa 1-6.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1937b “KIRKLARELİ- İlkbahar Panayırı”, **Kırklareli**, 10 Mayıs 1937, Yıl 12, No 676, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1937a “Kırklareli İskân Müdürlüğünden”, **Kırklareli**, 28 Haziran 1937, Yıl 12, No 683, Sayfa 1-6.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1938 “Cumhuriyet Devrinde İlimizde Neler Yapıldı-Belediyemiz!..”, **Kırklareli**, 18 Birinci Teşrin 1938, Yıl 13, No 736, Sayfa 1-8.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, 1942 “Kırklareli As. S. Al. komisyonundan”, **Kırklareli**, 26 Mart 1942, No 1130, Sayfa 1-2.

- TRAKYADA YEŞİLYURT, “3-4 Senedir yarım duran binalarımız”, 1944 **Kırklareli**, 15 Şubat 1944, Yıl 19, No 1324, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Şehir Haberleri- Şehir Stadyomu”, **Kırklareli**, 1945a 31 Temmuz 1945, Yıl 20, No 1473, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Şehrimizdeki Sıtma Savaşı”, **Kırklareli**, 25 1945b Eylül 1945, Yıl 21, No 1489, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Şehrimizde ağaç Bayramı” **Kırklareli**, 5 Nisan 1949a 1949, Yıl 24, Nu 1828, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA “Belediyenin Yol Faaliyeti”, **Kırklareli**, 8 Nisan YEŞİLYURT,1949b 1949, Yıl 24, Nu 1829, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “İlimiz köy yolları ve su işleri için hükümetin 1950a yardımı”, **Kırklareli**, 11 Nisan 1950, Yıl 25, Nu 1927, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “PANAYIR İLANI- Kırklarelinin meşhur 1950b hayvan ve emti'a PANAYIRI”, **Kırklareli**, 28 Nisan 1950, Yıl 25, Nu 1932, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “İlimize yeniden gelen göçmenler”, **Kırklareli**, 1951a 13 Nisan 1951, Yıl 26, Nu 2025, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “İlimize gelen göçmen miktarı”, **Kırklareli**, 18 1951b Mayıs 1951, Yıl 26, Nu 2035, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA “Kırklareli garnizon satınalma komisyon YEŞİLYURT,1951c başkanlığından”, **Kırklareli**, 17 Temmuz 1951, Yıl 26, Nu 2051, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Yol tamirâtı”, **Kırklareli**, 1 Şubat 1952, Yıl 27, 1952a Nu 2104, Sayfa 1-2.

- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Şehrimiz Büyük bir Sel felaketine uğradı”, 1952b **Kırklareli**, 16 Mayıs 1952, Yıl 27, Nu 2133, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Kırklareli Liseye Kavuştu”, **Kırklareli**, 28 1954a Eylül 1954, Yıl 30, Nu 2365, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Kırklarelinde Karakucak Güreşleri”, **Kırklareli**, 1954b 19 Ekim 1954, Yıl 30, Nu 2371, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “1954 YILINDA Kırklareli Şehri”, **Kırklareli**, 1955 25 Ocak 1955, Yıl 31, Nu 2398, Sayfa 1-4.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Kırklareli şehir içi deresi ıslah edilecek”, 1959 **Kırklareli**, 17 Aralık 1959, Yıl 35, Sayı 3750, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Umumi Kitaplık Törenle açıldı”, **Kırklareli**, 1 1961a Şubat 1961, Yıl 36, Sayı 4075, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Tümen Geliyor”, **Kırklareli**, 22 Nisan 1961, Yıl 1961b 36, Nu 4136, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “NAMAZGAH ORMAN PARKIMIZ”, 1961a **Kırklareli**, 25 Nisan 1961, Yıl 36, Sayı 4138, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Kırklareli Askeri Satın Alma Komisyon 1971 Başkanlığından”, **Kırklareli**, 10 Mayıs 1971 Yıl 46, Sayı 5169, Sayfa 1-2.
- TRAKYADA YEŞİLYURT, “30 Yıl Önce Hizmete Giren Bina İhtiyaca 1975 Yetmemesi Üzerine: Vilayet Binasına 48 Odalı Ek İlave Yapılacak”, **Kırklareli**, Yıl 51, 25 Kasım 1975, Sayı 5625, Sayfa 1-2.

- TRAKYADA YEŞİLYURT, “Şeytandere Barajının Temeli Önümüzdeki 1976 İlkbaharda Atılacak”, **Kırklareli**, 24 Temmuz 1976, Yıl 51, Sayı 5671-72, Sayfa 1-2.
- TRAKYA’DA YEŞİLYURT, “Müjde: Şehrimiz İmar Planı Belediye 1986 Meclisinde Kabul Edilerek Yürürlüğe Girdi”, **Kırklareli**, 10 Mayıs 1986, Yıl 61, Sayı 5681-3070, Sayfa 1-2.
- VATAN, 1941 “Örfi İdare Komutanlığının Tebliği”, **İstanbul Vatan Matbaası**, 11 Nisan 1941, Yıl 1, Sayı 228, Sayfa 1-6.
- YENİ SABAH, 1941 “İstanbuldan gitmek isteyen ailelere- Örfi İdare Komutanlığının mühim bir tebliği”, **İstanbul** ,11 Nisan 1941, Yıl 3, No 1053, Sayfa 1-6.

Coğrafi Bilgi Sistemleri Verileri:

- ASF DAAC (ALASKA Dataset:ALOS
SATELLITE FACILITY PALSAR_Radiometric_Terrain_Corrected_high
DISTRIBUTED ACTIVE res; Includes Material © JAXA/METI 2010.
ARCHIVE CENTER), 2008 doi:10.5067/Z97HFCNKR6VA.
- DAVIS, N. N., ET AL., 2023 The Global Wind Atlas: A high-resolution dataset of climatologies and associated web-based application. Bulletin of the American Meteorological Society, 104(8), E1507-E1525. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-21-0075.1>.
- EUROPEAN SOIL BUREAU Soil Atlas of Europe. Luxembourg: Office for
NETWORK, 2005 Official Publications of the European.
- FAO-UNESCO, 1974 Soil map of the world 1:50000000 (Cilt V-Europe). Paris: FAO/Unesco.

- FAO-UNESCO, 1981 Soil map of the world 1:5000000. Paris: FAO-Unesco.
- FAO-UNESCO, 2007 Digital Soil Map of the World 1:5000000.
- FICK, S., & HIJMANS, R., 2017 WorldClim 2: new 1km spatial resolution climate surfaces for global land areas. International Journal of Climatology, 37(12), s. 4302-4315. doi:<https://doi.org/10.1002/joc.5086>
- HARTMANN, J., & MOOSDORF, N., 2012 The new global lithological map database GLiM: A representation of rock properties at the Earth surface. Geochemistry, Geophysics, Geosystems, Volume 13(Number 12). doi:<https://doi.org/10.1029/2012GC004370>
- IUSS WORKING GROUP WRB, 2022 World Reference Base for Soil Resources. International soil classification. Vienna, Austria: International Union of Soil Sciences.
- PAWLEWICZ, M., ET AL., 2003 Generalized Geology of Europe including Turkey (geo4_2l). U.S. Geological Survey, Central Energy Resources Team. doi:<https://doi.org/10.5066/P9C8ZY5Q>
- U.S. GEOLOGICAL SURVEY, 2006 FGDC Digital Cartographic Standard for Geologic Map Symbolization. (Version 1.0). <https://pubs.usgs.gov/tm/2006/11A02/>‘den 03.08.2022 Tarihinde Alındı.

İnternet Kaynakları:

- ÇALIKUŞU, H., 2022 “KIRK-KLISSÉ FOTOĞRAFHANESİ-P. ANTONITSIS”, **İstanbul Anadolu Yakası Fotoğraf Sanatı Derneği**, <https://www.anafod.org/post/kirk->

- [kliss%C3%A9-foto%C4%9Frafhanesi-p-antonitsis](#) ‘den 03.05.2023 Tarihinde Alındı.
- DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2016? “İşletmedeki Barajlar”
<https://web.archive.org/web/20160525231804/http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi11/kirklareli.htm>
‘den 17.10.2022 Tarihinde Alındı.
- GAZETE TRAKYA, 2005 “Kırklareli İl Halk Kütüphanesi, 1 Aralık 2005,
http://www.gazetetrakya.com/Haber/Kirklareli_il_Halk_Kutuphanesi/101450.html#google_vignette
‘den 12.02.2022 Tarihinde Alındı.
- KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2024 “1. Bölge Yolları Haritası”, 1 Ocak 2024,
<https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/1Bolge/BolgedekiIller.aspx> ‘den 03.06.2024 Tarihinde Alındı.
- KIRKLARELİ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ, 2022 “Tarihçemiz”, 31 Mayıs 2022,
<https://kirklarelieah.saglik.gov.tr/TR-750843/tarihcemiz.html> ‘den 25 Ocak 2024 Tarihinde Alındı.
- KIRKLARELİ İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ, 2023 “Aile Sağlığı Merkezleri”, 8 Aralık 2023,
<https://kirklareliism.saglik.gov.tr/TR-214793/aile-sagligi-merkezleri.html> ‘den 12 Nisan 2024 Tarihinde Alındı.
- KIRKLARELİ KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ, 2024 kirklarelienvanteri.gov.tr
- KIRKLARELİ OSB., T.Y. “Tarihçe”,
<https://www.kirklareliosb.org.tr/tarihce> ‘den 02.02.2024 Tarihinde Alındı.

- KIRKLARELİ PROJESİ, T.Y. <http://kirkclareliprojesi.org/>‘den 03.10.2021
Tarihinde Alındı.
- LAMPARD, E.E., 2020 "city", **Encyclopedia Britannica**,
<https://www.britannica.com/topic/city>‘den
11.02.2020 Tarihinde Alındı.
- Le Courrier d'Orient, 2021. https://www.wikiwand.com/fr/Le_Courrier_d%27Orient ‘den 11.12.2021 tarihinde alındı.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, 2024 <https://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=39&ILCEKODU=1>‘den
04.09.2024 Tarihinde Alındı.
- Milliyet.com.tr “Kırklareli Yeni Otogar Çalışmaları Sürüyor”
<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/kirkclareli/kirkclareli-yeni-otogar-calismalari-suruyor-13023388>‘den 10.08.2022
Tarihinde Alındı.
- RUMSEY, D., 1944 L'Isle, Guillaume de, 1675-1726. (Composite of)
Graeciae Antiquae tabula nova in qua locorum
situs tum ad distantias itinerarias tum ad
observationes astronomicas exactus litorum
fleocurae et alia id genus ad accuratas
recentiorum rationes accomodatar sunt. Auctore
Guillelmo Delisle, ex Regia Scientiarum
Academia. Parisiis, apud Autorem in Ripa vulgo
le Quai de l'horloge sub signo Aquilae Aurea,
cum Privilegio advicennium, Oct. 17 (17)07-
1708 (Raster Image). [GeoTIFF]. Cartography
Associates. Retrieved from
<https://maps.princeton.edu/catalog/stanfordsx556wm4717>

- T.C. KIRKLARELİ VALİLİĞİ, 2021 “Yeni İl Halk Kütüphanesi Hizmete Açıldı..” **Kırklareli**, <http://www.kirklareli.gov.tr/yeni-il-halk-kutuphanesi-hizmete-acildi> ‘den 12.02.2022 Tarihinde Alındı.
- T.C. MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI HARİTA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2020 “11 Kasım 1922 Tarihinde Düşman İşgalinden Kurtulan Kırklareli’nin Harita Genel Müdürlüğü Tarafından 1968 Yılında Çekilen Hava Fotoğrafı” <https://www.harita.gov.tr/haber/11-kasim-1922-tarihinde-dusman-iskalinden-kurtulan-kirklarelinin-harita-genel-mudurlugu-tarafindan-1968-yilinda-cekilen-hava-fotografi/115> ‘den 03.05.2023 tarihinde alındı.
- T.C. ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI, 2020 “Bakan Karaismailoğlu, Saray-Kırklareli Yolu Temel Atma Töreni'ne Katıldı.” 03 Ağustos 2020, <https://www.uab.gov.tr/haberler/bakan-karaismailoglu-saray-kirklareli-yolu-temel-atma-toreni-ne-katildi> ‘den 25.08.2024 tarihinde alındı.
- TDK, 2024 <https://tdk.gov.tr/>
- TÜİK, 2024 <https://www.tuik.gov.tr/>
- VURUCU, S., 2015 “Kütüphane taşındı”, **Trakya Gündemi**, 3 Nisan 2015, <https://www.trakyagundemi.com/kutuphanetasindi/11284468/> ‘den 12 Şubat 2022 Tarihinde Alındı.

Devlet Arşivleri ve Diğer Arşivler:

DABOA, ŞD., 69-4, H-01-09-1326

DABOA, D.CRD.d., 40061, H-11-12-1247

DABOA, MF.MKT, 917-10, H-17-01-1324

DABOA, A..MKT.MHM., 313/69, H-02-05-1281

DABOA, DH.MUI, 103-21, H-03-06-1328

DABOA, PLK.p., 4036, H-19-01-1300

DABOA, HSDHADB, 5/50, R-03-02-1330

DABOA, Y..A...RES., 90-44, H-19-07-1315

DABOA, İ..ŞD., 91-5384, H-21-08-1305

DABOA, ŞD., 1924-26, H-30-03-1316

DABOA, ŞD., 504-39, H-13-10-1300

DABOA, ŞD., 564-35, H-16-08-1295

DABOA, DH.MKT., 1272-33, H-24-06-1326

DABOA, Y..PRK.ASK., 65-14, H-06-02-1308

DABOA, BEO, 21-1532, H-23-11-1309

DABOA, BEO, 1539-115425, H-29-04-1318

DABOA, BEO, 1483 – 111163, H-08-01-1318

DABOA, İ..TZZT., 1 – 10, H-16-08- 1330

DABOA, HRT.h., 2145, H. 04-11- 1330

DABCA, 272-0-0-11 / İSKAN, 17-78-2, 28.02.1924

DABCA, Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü, 1-2-16, 17-05-1930

DABCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 490-1-0-0 / 495 - 1994 – 2, 27.12.1938

DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0 / 23-121-4, M. 17.05.1927

DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0 / 24-126-8, M. 17.05.1927

DABCA, Milli Eğitim Bakanlığı Genel, 180-9-0-0 / 98-476-3, M. 25.05.1929

Bulgarian State Archives, Archive "ДА – Бургас - 15", Fond Number "840K",
"Пощенска картичка с изглед на Еврейската чаршия в Лозенград, Турция"

Bulgarian State Archives, Archive "ДА – Бургас - 15", Fond Number "ЧП734"

Kırklareli Belediyesi Arşivleri (Şehir Paftaları-Planları, Fotoğraflar).

Resmi Gazeteler ve Zabıt Cerideleri:

1924, Köy Kanunu. Kanun Numarası: 442(68), 336. 09 02

1925, "Kırkkilise" isminin "Kırklareli"ne tahvili hakkında kanun. (86)

1940, Milli Korunma Kanunu. 21(4417), 274

1926, Nahiye Haline Kalb Olunan Kazalar (404)

T.B.M.M. (1340 (M. 1924), 3 8). Zabıt Ceridesi. 7

2012, “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Sayı 28489.

T.C. İçişleri Bakanlığı Mah. İd. Gn. Md., 1968, “Kırklareli'nin Karahıdır köyünün belediye sınırları içine alınması” Karar No: 6671 / 7 Kasım 1968

ÖZGEÇMİŞ

Aydın CİDAN

Eğitim:

Lisans: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Yüksek Lisans: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü (Pınarhisar'da Şehirsel Gelişim)

Çalışma ve İlgi Alanları:

Bölgesel Coğrafya, Tarihi Coğrafya, Nüfus Coğrafyası, Göç.

Yabancı Diller:

İngilizce: İyi

Almanca: Başlangıç

Rusça: Başlangıç